T.C
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

PİYANGO VE ŞANS OYUNLARI FAALİYETLERİ KAPSAMINDA BİREY DAVRANIŞLARININ KLASİK İKTİSAT VE DAVRANIŞSAL FİNANS ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

YUSUF AKKAYA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Erol YENER

Çankırı – 2021

T.C
ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

PİYANGO VE ŞANS OYUNLARI FAALİYETLERİ KAPSAMINDA BİREY DAVRANIŞLARININ KLASİK İKTİSAT VE DAVRANIŞSAL FİNANS ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

YUSUF AKKAYA

ORCID: 0000-0003-4980-0685

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi EROL YENER

Çankırı – 2021

İÇİNDEKİLER

Sayfa

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ viii
ONAY ix
ÖNSÖZ x
ÖZET xi
ABSTRACT xii
KISALTMALAR xiii
TABLO LİSTESİ xiv

1. GİRİŞ 1

2. BÖLÜM 3
KAVRAMSAL ÇERÇEVE 3
2.1. Şans Kavramı 3
2.2. Piyango ve Şans Oyunları Faaliyetlerine Genel Bakış 4
2.3. Tarih Sayfalarında Piyango ve Şans Oyunları 4
2.4. Türkiye'de Piyango Kelimesi 6
2.5. Türkiye'de Piyango ve Şans Oyunlarının Kapsamı 7
2.6. Türkiye'de Milli Piyango İdaresi, Piyango ve Şans Oyunları 8
2.6.1. Türkiye'de Milli Piyango İdaresi 8
2.6.2. Piyango ve Şans Oyunlarına Ait Lisans Haklarının Özelleştirilmesi 10
2.7. Covıd-19 Salgınının Bayiler Piyango ve Şans Oyunlarına Etkisi 13
2.7.1. Dünya Genelinde COVİD-19 13
2.7.2. COVİD-19 Salgınının Piyango ve Şans Oyunlarına Etkisi 14
2.7.3. Bayilerin Önemi ve COVİD-19 Salgınının Bayiler Üzerindeki Etkileri 15
2.8. Türkiye'de 2021 Yılı İtibari İle Piyango ve Şans Oyunları 20
2.8.1. Milli Piyango 20
2.8.1.1. Milli Piyango Biletinde Büyük İkramiye Kazanma İhtimali 22
2.8.2. Sayısal Oyunlar 22
2.8.2.1. Çılgın Sayısal Loto 23
2.8.2.1.1. Çılgın Sayısal Loto Oyununda Büyük İkramiye Kazanma İhtimali 24

2.8.2.2. Süper Loto 25
2.8.2.2.1. Süper Loto Oyununda Büyük İkramiye Kazanma İhtimali 25
2.8.2.3. On Numara 25
2.8.2.3.1. On Numara Oyununda Büyük İkramiye Kazanma İhtimali 26
2.8.2.4. Şans Topu 27
2.8.2.4.1. Şans Topu Oyununda Büyük İkramiye Kazanma İhtimali 27
2.8.3. Kazı – Kazan (Hemen Kazan) Oyunları 28
2.8.3.1. Hemen Kazan Oyun İsimleri ve Büyük İkramiye Bedelleri 29
2.8.3.2. Büyük İkramiye Kazanma İhtimallerinin Karşılaştırılması 30
2.9. Devletler ve Toplumlar Açısından Piyango ve Şans Oyunları 31
2.9.1. Piyango ve Şans Oyunları Hasılatından Kamuya Aktarılan Paylar 32
2.9.2. Toplumların Piyango ve Şans Oyunlarına Bakış Açısı 34
2.10. Toplumların Ünlü ve Zenginlik Anlayışı 36
2.11. İslam Dini Açsından Şans Oyunları ve Piyango 40
2.12. Piyango ve Şans Oyunlarının Bahis Oyunları ve Kumar Sistemi İle Karşılaştırılması 43
2.12.1. Kumar, Piyango ve Bahis Oyunlarının Ortak Noktaları 45
2.12.2. Kumar, Piyango ve Bahis Oyunlarının Farkları 46
2.13. Paternalist Devlet Kimliği İle Piyango ve Şans Oyunları Faaliyetleri 49
2.13.1 Paternalist Devlet Anlayışı 49
2.13.2. Türkiye'de Paternalist Yönetim Anlayışı 49

3. BÖLÜM 58

KLASİK İKTİSAT, DAVRANIŞSAL FİNANS, PİYANGO VE ŞANS OYUNLARI 58

3.1. Kitle Kavramı 59
3.2. Zihin Kavramı ve Kitlelerin Zihni 60
3.3. Klasik İktisat Görüşünün Ekonomik Olaylara Bakış Açısı 62
3.4. Klasik İktisat Görüşünde Matematik ve Psikolojinin Yeri 63
3.5. Adam Smith Paradoksu 69
3.6.1. Piyango ve Şans Oyunları Katılımcılarının Karar Alma Davranışları 76
3.6.2. Belirsizlik ve Risk Altında Karar Alma Modelleri ile Piyango ve Şans Oyunları Katılımcılarının Tercihleri 79

3.6.3. Bireylerin Kaçış Yolları Oluşturması 82
3.6.4. Piyango ve Şans Oyunları Katılımcılarında Hevrestikler 83
3.6.5. Bilişsel Önyargılar Çerçevesinde Piyango ve Şans Oyunları Faaliyetlerine Katılım Davranışlarının Değerlendirilmesi 85
3.6.5.1. Kumarbaz Yanılgısı 86
3.6.5.2. Kontrol Yanılsaması 86
3.6.5.3. İnançlar Konusunda Israrcılık, Doğrulayıcı Önyargılar ve Halo Etkisi 90
3.6.5.4. Şansa Bağlı Olaylara Aşırı Reaksiyon Gösterme ve Yükleme Önyargısı 91
3.7. İhtiyaç ve Dürtü Ayrımı 92
3.8. Eğlence Amacı İle Piyango 92
3.9. Piyango ve Şans Oyunları Katılımcılarının Mental Muhasebesi 94
3.10. Piyango ve Şans Oyunları Faaliyetlerinin Bağımlılık Boyutu 97
3.11. Piyango ve Şans Oyunlarında Büyük İkramiye Kazanma Psikolojisi 99
3.12. Kolay Yoldan Zengin Olmanın Psikolojisi 102
3.13. İddialar, İhtimaller ve Gerçekler 104
3.14. Piyango ve Şans Oyunlarında İhtimalleri Zorlamak 104
3.15. Piyango ve Şans Oyunları Katılımcılarının İddia Ettikleri Konular 108
3.16. Totem ve Tabu Davranışlarının Piyango ve Şans Oyunları Faaliyetlerine Yansıması 115

4. BÖLÜM 119

PİYANGO VE ŞANS OYUNLARI FAALİYETLERİ KAPSAMINDA BİREY DAVRANIŞLARININ KLASİK İKTİSAT VE DAVRANIŞSAL FİNANS ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ 119

4.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı 119
4.2. Araştırmanın Önemi ve Gerekliliği 120
4.3. Araştırmaya Veri Toplanması ve Araştırmanın Mevcut Riskleri 122
4.4. Araştırmanın Modeli 123
4.5. Araştırmanın Hipotezleri 123
4.6. Literatür Taraması 124
4.7. Araştırmadan Elde Edilen Bulgular ve Verilerin Analizi 129

5. SONUÇ VE ÖNERİLER 151

KAYNAKÇA **164**
EKLER **176**
Ek – 1: Araştırma Anketi Formu 176
ÖZGEÇMİŞ **186**

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığım *Piyango ve Şans Oyunları Faaliyetleri Kapsamında Birey Davranışlarının Klasik İktisat ve Davranışsal Finans Çerçevesinde Değerlendirilmesi* adlı çalışmanın, öneri aşamasından sonuçlanmasına kadar geçen süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle uyduğumu, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu beyan ederim.

/ / 2021

Yusuf AKKAYA

ÇANKIRI KARATEKİN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yusuf AKKAYA tarafından hazırlanan *Piyango ve Şans Oyunları Faaliyetleri Kapsamında Birey Davranışlarının Klasik İktisat ve Davranışsal Finans Çerçevesinde Değerlendirilmesi* başlıklı bu çalışma, *13 /08 /2021* tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından *İşletme Anabilim Dalı*'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Danışman :	Dr. Öğr. Üyesi Erol YENER	İmza:
Üye	: Prof. Dr. Halis DEMİR	İmza:
Üye	: Doç. Dr. Bilgehan TEKİN	İmza:

ONAY

Bu Tez, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun / / 2021 tarih ve sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Coşkun POLAT

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Piyango ve Şans Oyunları Faaliyetleri Kapsamında Birey Davranışlarının Klasik İktisat ve Davranışsal Finans Çerçevesinde Değerlendirilmesi adlı çalışmamız, Sayın Dr. Öğr. Üyesi Erol Yener danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır. Bu çalışma, iki bilim dalının bireylerin karar alma davranışlarını nasıl değerlendirdiğine dair yapılan karşılaştırmada farklı bir bakış açısına sahip olmasından dolayı incelenmeye değer bulunmuştur.

Bu çalışma, araştırma ile ilgili gerekli tüm verilerin toplanması, daha önce yapılmış olan çalışmaların sonuçları ile oluşturulan yargıların değerlendirilmesi, araştırma boyunca elde edilen nicel ve nitel bulgulara dayalı sonuçların oluşturulması aşamalarında tarafsızlık esası dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Sadece bir konu başlığı halinde iken çalışmamı destekleyerek çalışmamın son halini almasında ve bana her konuda yardımcı olan tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Erol YENER'e, beni bu tez çalışması dönemine gelmemde ve çalışma süresi boyunca göstermiş oldukları özverileri, sabırları ve destekleri için aileme teşekkürlerimi sunarım.

/ 08 / 2021

Yusuf AKKAYA

ÖZET

Tezin Başlığı	**:** Piyango Ve Şans Oyunları Faaliyetleri Kapsamında Birey Davranışlarının Klasik İktisat Ve Davranışsal Finans Çerçevesinde Değerlendirilmesi
Tezin Yazarı	**:** Yusuf AKKAYA
Danışman	**:** Dr. Öğr. Üyesi Erol YENER
Anabilim Dalı	**:** İşletme
Tezin Türü	**:** Yüksek Lisans
Kabul Tarihi	**:** 13 Ağustos 2021

Klasik iktisat görüşlerine yönelik yapılan eleştiriler incelendiğinde 'birey davranışlarını açıklamakta yetersiz kaldığına' dair iddiaların yer aldığı görülmektedir. Klasik iktisat görüşlerinin özellikle bireylerin karar alma davranışlarını tanımlarken psikolojik etkenleri göz ardı etmesi davranışsal finans esaslarının öne çıkmasında etkili olmuştur. Bu çalışmada, piyango ve şans oyunları faaliyetleri esas alınarak bireylerin karar alma davranışları klasik iktisat ve davranışsal finans esasları ile değerlendirilmiştir. Piyango ve şans oyunları faaliyetleri katılımcılarının belirsizlik ve risk altında muhtemel karar alma davranışları, bireylerin içinde bulundukları kitleden nasıl etkilendikleri, bireylerin mevcut bilgileri yorumlama şekilleri, kitlesel karar alma davranışları incelenmiştir. Yapılan incelemede, bu faaliyetlere ilişkin resmi veriler esas alınarak bireylerin oluşturdukları katılım davranışları klasik iktisat ve davranışsal finans esasları ile karşılaştırılmıştır.

Gerçekleştirilen çalışma sonucunda, klasik iktisat görüşlerinin açıklamakta yetersiz kaldığı bazı birey davranışlarının davranışsal finans esasları ile açıklanabileceğine, piyango ve şans oyunları faaliyetleri katılımcıları ile finansal piyasada işlem yapan yatırımcı bireylerin benzer önyargılara sahip olduğuna dair bulgular elde edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şans Oyunları, Davranışsal Finans, Bilişsel Önyargılar

ABSTRACT

Thesis Title **:** Evaluation of Individual Behaviors in the Scope of Lottery and Games of Chance Activities in the Framework of Classical Economics and Behavioral Finance

Author **:** Yusuf AKKAYA

Supervisor **:** Doc. Lec. Erol YENER

Department **:** Business

ThesisType **:** Master'sThesis

Date **:** 13 August 2021

When the criticisms of classical economics views are examined, it is seen that there are claims that they are insufficient to explain individual behaviors. The fact that classical economics views ignore psychological factors, especially when describing the decision-making behavior of individuals, has been influential in the emergence of behavioral finance principles. In this study, based on lottery and games of chance activities, the decision-making behaviors of individuals were evaluated with the principles of classical economics and behavioral finance. The possible decision-making behaviors of the participants of lottery and games of chance under uncertainty and risk, how individuals are affected by the audience they are in, the way individuals interpret the available information, and the mass decision-making behaviors were examined. In the examination, the participation behaviors of individuals based on official data on these activities were compared with the principles of classical economics and behavioral finance.

As a result of the study, it was found that some individual behaviors, which classical economics views are insufficient to explain, can be explained by behavioral finance principles, and that the participants of lottery and chance games and investors who trade in the financial market have similar prejudices.

Keywords: chance, behavioralfinance, masseffect

KISALTMALAR

AVM Alışveriş Merkezi

KHK Kanun Hükmünde Kararname

MPİ Milli Piyango İdaresi

SİSAL-ŞANS Sisal Şans İnteraktif Hizmetler ve Şans Oyunları

WLA World Lottery Association

WLAM World Lottery Association Magazine

TCMBK Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanunu

TDK Türk Dil Kurumu

TL Türk Lirası

TVF Türkiye Varlık Fonu

YY Yüzyıl

TABLO LİSTESİ

Tablo No		Sayfa
Tablo 2.1	Yıllar itibariyle şans oyunu satışları ile diğer faaliyetlerden elde edilen gelirler ve dağılımları (vergiler dahil)	58
Tablo 3.1	Yıllar itibariyle şans oyunu satışları ile diğer faaliyetlerden elde edilen gelirler ve dağılımları (vergiler dahil)	76
Tablo 3.2	Diğer ülkelerin şans oyunlarında büyük ikramiye kazanma İhtimalleri	112
Tablo 4.1	Run testi	134
Tablo 4.2	Katılımcıların cinsiyet dağılımları	135
Tablo 4.3	Katılımcıların medeni halleri	135
Tablo 4.4	Katılımcıların eğitim durumları	136
Tablo 4.5	Katılımcıların meslekleri	136
Tablo 4.6	Katılımcıların gelir durumları	137
Tablo 4.7	Katılımcıların mevcut bir bilgiyi değerlendirme dağılımları	138
Tablo 4.8	Katılımcıların mevcut bir bilgiyi değerlendirme dağılımları ile eğitim durumlarının karşılaştırılması	138
Tablo 4.9	Hipotez-1 için Ki Kare testi	139
Tablo 4.10	Katılımcıların bilgi gerektiren bir yorumlama sorusuna verdiği cevapların dağılımı	141
Tablo 4.11	Katılımcıların bilgi gerektiren yorumlama sorusuna verdiği cevapların dağılımı ile eğitim durumlarının karşılaştırılması	142
Tablo 4.12	Hipotez- 2 için Ki Kare testi	142
Tablo 4.13	Katılımcıların piyango bileti alma varsayımlarında seçtiği kombinasyonlar	144
Tablo 4.14	Katılımcıların sıralı gelen sonuçlara karşı verdiği tepkilerin dağılımları	145
Tablo 4.15	Katılımcıların piyango ve şans oyunlarına katılımlarına ait dağılımlar	146
Tablo 4.16	Katılımcıların piyango ve şans oyunlarına olan bakış açısına ait dağılımlar	147
Tablo 4.17	Katılımcıların piyango ve şans oyunlarına olan bakış açısı ile gelir durumlarının karşılaştırılması	148
Tablo 4.18	Hipotez- 3 İçin Ki Kare Testi	150
Tablo 4.19	Katılımcıların kazanılacak ikramiyelerin mutluluk ve huzur getireceğine dair düşünceleri	151
Tablo 4.20	Katılımcıların piyango ve şans oyunlarının bağımlılık etkisine dair düşüncelerinin piyango ve şans oyunları ile kumar arasında herhangi bir fark olduğuna dair düşüncelerinin karşılaştırılması	152
Tablo 4.21	Katılımcıların piyango ve şans oyunları ile ilgili devletin müdahale etmesi-önlem alması gereken bir konu olduğuna dair düşünceleri	153
Tablo 4.22	Katılımcıların, 2017 ve sonrasında piyango ve şans oyunlarında hile yapıldığına dair düşünceleri ile piyango ve şans oyunları ile ilgili devletin müdahale etmesi-önlem alması gereken bir konu olduğuna dair düşüncelerinin karşılaştırılması	154

Tablo 4.23 Katılımcıların piyango ve şans oyunları ile ilgili devletin müdahale etmesi-önlem alması gereken bir konu olduğuna dair düşünceleri ile SİSAL-ŞANS ortaklığına dair bilgilerinin karşılaştırılması ……..……. 155
Tablo 4.24 Katılımcıların piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katıldıkları platformların dağılımı ……..…….…… 155

1. GİRİŞ

Piyango ve şans oyunları, eğlence sektörüne ait faaliyetler olarak kabul edilmişken, toplumsal sınıf ayrımının ve yetersiz ekonomik şartların şiddetli bir şekilde hissedildiği dönemde bu faaliyetlere olan taleplerin artması bir tezatlık oluşturmaktadır. Bu tezatlık, piyango ve şans oyunları faaliyetlerine eğlence amacı ile katılan katılımcılar haricinde başka amaçlar ile katılan katılımcıların olabileceği fikrini karşımıza çıkartmaktadır.

Dağıtılan ikramiyelerin maddi boyutuna bakıldığında, ortalama bir insanın ömrü boyunca çalışarak kazanabileceği tutarların ya da girebileceği borç tutarlarının kat kat üstünde olduğu görülmektedir. Dolayısı ile katılımcılar büyük ikramiyeyi kazanarak 'maddi sıkıntılardan', 'fiili olarak çalışmaktan', 'ekonomik şartlardan', 'mevcut sosyal statüsünden' ve daha birçok sınıflandırmadan kurtulabilmek adına bu oyunları tercih etme eğilimi taşıyabilmektedirler.

Benzer faaliyetler içerisinde yer alan katılımcıların, ortak algıya ve davranışlara sahip bir kitle oluşturdukları bilinmektedir. Dolayısı ile piyango ve şans oyunları faaliyetleri katılımcılarının davranışları kitlesel boyutu ile değerlendirildiğinde, katılımcıların bu faaliyetler kapsamında aldığı kararlarda sosyolojik ve psikolojik faktörlerin etkili olması muhtemeldir.

Bu olasılıklar doğrultusunda, bireylerin piyango ve şans oyunları faaliyetleri kapsamındaki karar alma davranışlarının klasik iktisat ve davranışsal finans esasları ile incelenmesi amaçlanarak bu çalışma hazırlanmıştır. Klasik iktisat ve davranışsal finans esasları çerçevesinde birey davranışlarının değerlendirilmesi farklı iki bilim dalının birey davranışlarına olan bakış açılarının karşılaştırılmasını da mümkün hale getirmiştir. Böylelikle piyango ve şans oyunları faaliyetleri katılımcılarının davranışları kitle etkisi, rasyonalite, hevrestikler, bilişsel ve psikolojik önyargılar, kriterleri doğrultusunda klasik iktisat ve davranışsal finans bakış açısı ile incelenmiştir.

Çalışma kapsamında birinci bölümde yer alan 'kavramsal çerçeve' başlığı altında, çalışma içerisinde kullanılan terimlerin tanımları, hukuki altyapısı, Milli Piyango İdaresinin kuruluş ve güncel hali ile işleyişi, piyango ve şans oyunları faaliyetlerine ait tarihsel süreci ve güncel verileri açıklayan bilgiler yer almaktadır. Türkiye'de karşılığı nakit olmak üzere oynatılan piyango ve şans oyunlarına ait güncel kurallar, sayısal

bilgiler, kazanma ve kaybetme ihtimalleri bu bölüm içerisinde net bir şekilde belirtilmiştir. Ayrıca piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin devlet açısından, toplum açısından ve İslam hukuku açısından objektif değerlendirmeleri, kumar-bahis-şans oyunları karşılaştırması ve Covid-19 salgınının bu faaliyetlere olan etkisi de yine bu bölümde yer almaktadır.

İkinci bölümde, piyango ve şans oyunları katılımcısı olan kitlenin davranışları, klasik iktisat ve davranışsal finans çerçevesinde incelenmiştir. Bireylerin, katılımcısı oldukları faaliyetler neticesinde, dahil olduğu kitle kavramı içerisindeki davranışları, 'yatırımcı davranışları' ile karşılaştırılmıştır. Bireylerin rasyonel-irrasyonel olma durumları, bireylerin piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılım amaçları üzerinden değerlendirilerek, kayıp ve kazanç durumlarını yaşayan kişilerin sergiledikleri davranışlar incelenmiştir. Piyango ve şans oyunları faaliyetleri hakkında toplumda bilinir hale gelmiş hayat hikâyeleri ve bu konuda yapılan araştırmalar sonucu elde edilen bilgiler doğrultusunda değerlendirmeye alınacak olan birey davranışları belirlenmiştir.

Diğer taraftan, bireylerin bilgiyi yorumlamalarında ve karar alma eylemlerinde piyango ve şans oyunları faaliyetleri esas alınarak bireyleri rasyonel davranmaktan uzaklaştıran muhtemel etkenler hevrestikler, bilişsel ve psikolojik önyargılar kavramları ile açıklanmaya çalışılmıştır. Ayrıca piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin neden olduğu sosyolojik, ekonomik ve psikolojik sorunlara dair alanında uzman kişilerin ve ilgili kuruluşların açıklamaları, yine ikinci bölümde yer almaktadır.

Son bölüm olan 3. bölümde ise çalışma kapsamı değerlendirilmiştir. Çalışma içerisinde yer alan önermeleri ve hipotezleri test etmek amacı ile online platform üzerinden oluşturulan bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. 405 kişinin katılımı ile gerçekleştirilen anketten elde edilen veriler, IBM SPSS istatistik programının 22. versiyonu kullanarak analiz edilmiştir. Verilerin özetlenmesi açısından, kategorik değişkenlerin analizi için frekans testi, iki veya daha fazla bağımsız değişkenlerin birbirleri ile olan kombinasyonları için çapraz test uygulanarak, sonuçlar tablolar halinde ilgili bölümlerde sunulmuştur.

2. BÖLÜM
KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Şans Kavramı

İnsanlık tarihi ile eş zamanlı kabul edilen şans kavramı, tarihsel süreç içerisinde birçok bilim dalına araştırma konusu olmuş; bunun yanında dinler tarihinde ve kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'de Maide suresi 90-91. ayetlerde yer almıştır.

Şans kavramının gerçekte var olup olmadığı, var ise bunun etkisinin hangi düzeyde olduğu ve bireylerin şans faktörüne olan inançları gibi konular araştırma kapsamını oluştururken, ne kadar şanslısınız, nasıl daha şanslı oluruz gibi magazinsel konular ise güncelliğini korumaktadır.

Şans kelimesi, Türk Dil Kurumu tarafından "mantıkla açıklanamayan birtakım rastlantısal olayların nedeni olan güç, baht, talih, felek" şeklinde tanımlanmaktadır. "Günlük yaşamda ise en çok 'rastlantı' anlamında kullanılmaktadır" (Yılmaz, 2019, s. 108).

Şans kelime anlamı ile baht ve talih kelimeleri ile eş anlamlıdır. Yapılan genel gözlemler ve sosyolojik araştırmalar, bireylerin terminolojik veya sözlük anlamını tam olarak bilmeseler dahi, elde etmek istedikleri bir şeyi başka bir birey elde ettiğinde, ulaşmak istedikleri noktaya başka bir birey ulaştığında, o birey için bu kelimeleri seçerek 'şanslı, bahtı açık, talihli' gibi kelimeleri kullandıkları görülmüştür.

> *"Öteden beri çakıl taşı, aşık kemiği, sopa, testi kırığı, çöp, zar, kâğıt parçası, fırdöndü, rulet, kart vb. çekerek ya da atarak ödüller paylaşan düzenekler getirilmiştir. Böylelikle ödülü kader, kısmet, talih, baht, devlet gibi ifade edilen oyunlar icat edilmiştir"* (Tunçay, 1993, s.9).

Bu noktada, kazanç ve kayıp durumlarının tüm sebeplerini bu kelimelerin ihtiva ettiği örgüye bağlayan bireyler, kurdukları bu bağlantı sonucunda artık şans kavramını iyi veya kötü olarak adlandırarak kavrama başka bir boyut kazandırmışlardır. Dolayısı ile sebep ve sonuçlar gözetilmeden, bireylerin bir bakışta karar verdikleri, neredeyse gerçekleşen bütün durumları şansa bağladıkları, çoğu zaman bireylerin karşılaştıkları durumları objektif olarak değerlendirmeler yapmak yerine 'kendi değer yargılarına göre değerlendirmeyi' tercih ettikleri görülmektedir.

Bahsi geçen ‘kendi değer yargılarına göre yorumlama’ yapan bireyler, icat edilen bu oyunlara ‘şanslarını denemek’ adına katılım göstermekte gecikmemiş ve yıllar itibari ile oluşan kitle sayısı sürekli bir artış sergilemiştir.

2.2. Piyango ve Şans Oyunları Faaliyetlerine Genel Bakış

Piyango ve şans oyunlarına dair faaliyetler yürüten tüm dünya ülkeleri ile birlikte, Türkiye’nin bu faaliyetler kapsamında oluşturulan verilerine bakıldığında, hem oyun çeşitlerinde hem ikramiye tutarlarında hem de katılımcı sayısında ciddi bir artış görülmektedir. Toplumun büyük çoğunluğunun aşina olduğu yılbaşı piyango çekilişinde büyük ikramiye tutarı 2010 yılında 35.000.000 TL iken, 2020 yılı yılbaşı çekilişinde belirlenen ikramiye tutarı ise 100.000.000 TL olmuştur.

İkramiyeler, devreden çekiliş dönemlerinden aktarılan paylar, katılımcıların oluşturduğu ikramiye havuzuna ait rakamlar ve katkı payları sonucunda belirlenmektedir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda, katılımcı sayısının arttığı, katılımcıların yüksek miktarlarda oynadığı ya da her iki durumun birlikte gerçekleştiği varsayımları ortaya çıkmaktadır.

2.3. Tarih Sayfalarında Piyango ve Şans Oyunları

Piyango ve şans oyunları, milattan sonra 300’lü yıllarda ilk izleri görülmekle birlikte, 1500’lü yıllardan itibaren resmi kanallar yolu ile insanlık tarihinde yer almıştır. Şans, talih, kısmet gibi birden fazla soyut kavramın bir arada bulunduğu, zaman içerisinde ‘bianco, loterie’ sözcükleri ile ifade edilen, esasında eğlence amaçlı oyun olarak nitelendirilen bu faaliyet, Türkiye’de piyango ve şans oyunları olarak sınıflandırılmıştır. “Bazı yazarların piyangoyu İbraniler ve Mısırlılara mal etmelerine rağmen piyangonun asıl kaynağı Roma’da görülür” (Meydan Larousse, Piyango Maddesi, XVI, 129).

> *“1519 yılında Bendetto Gentile adlı bir İtalyan, Genova’da açık olan beş senatörlük koltuğu için yapılacak seçimlerde 90 kişinin adaylığını koyması üzerine kimlerin kazanacağına dair bahse girenlere bakarak, bu ‘doksanda beş’ düzeneğindeki isimler yerine sayılar koymak suretiyle bir piyango sistemi (Giocodi Seminario) icat etmiştir. 1530 yılında Floransa’da ilk para ödüllü devlet piyangosu (La Lottodi Firenze) başlamış, çok geçmeden Venedik Doçluğu piyangoyu bir devlet tekeli haline getirmiştir.*

Kendi uyruklarının İtalyan piyangolarına büyük paralar yatırdıklarını fark eden Kral I. François 1533'te bir Fransız piyangosu düzenlemiş ve gelirini Paris'teki Seine nehri üzerinde Fauberg St. Germaine ile Louvre arasında bir köprü yaptırmak için kullanmıştır. Aynı Kral, kamusal amaçlı piyangolar tertiplemeleri için başka bir takım şehirlere de izin vermiştir.

17 ve 18'inci yüzyıllarda, Avrupa'da halka açık tek örgütlü talih oyunu piyangolardı. Bunlar sokaklarda meşale alaylarıyla reklâm ediliyor, büyük ilgi topluyordu. Fakat yolsuzluklar baş göstermekte gecikmedi. Bir takım özel girişimciler, biletleri önce satış fiyatını kırarak satın alıyor, sonra karaborsa fiyatlarıyla piyasaya sürüyorlardı. Bir de, yan örgütlenmeyle "sigorta" denilen bir sistem geliştirilmişti. Böylelikle, "yazıcılar" her iki yoldan kârlarını arttırıyorlardı. Ayrıca, hile iddiaları da yersiz değildi. 17'inci yüzyıl sonlarında Fransa'da yapılan bir çekilişte, büyük ikramiyeleri Kral XIV. Louis ve saray ileri gelenleri kazandı. Fakat şüpheler büyüyünce, kral ödülü geri vermek zorunda kaldı.

19'uncu yüzyılın ilk yarısında, piyangoya karşı biriken ahlâkî itirazlar ve hile iddiaları sonucunda, bazı Avrupa ülkeleri gibi ABD'de de piyangolar gözden düştü, İngiltere'de, Fransa'da ve Amerika'daki birçok federe devlette yasaklandı. 1868'de Amerika'da (federe devletlerarası) posta ile piyango bileti gönderilmesi yasaklandı. 1878'de de ABD Yüksek Mahkemesi, piyangoların halkın ahlâkını bozucu etkileri olduğu yolundaki kanısını açıkladı. Buna karşın, aynı yılda Lousiana'nın (1869'da devletten 25 yıllık bir tekel imtiyazı alan) özel piyango şirketi başarısının doruğuna ulaştı. Şirket, tanesi 20 dolarlık biletlerle ayda 2 milyon dolar tutarında satış yapıyor, özel çekilişlerde (600.000 dolar gibi o zamana kadar görülmemiş) büyük ikramiyeler veriyordu.

Nihayet 1895'te ABD Kongresi her türlü piyangoyu yasadışı ilân etti. Piyango yasaklamaları, Avrupa ve Amerika'da çeşitli yollarla delinmiş; din, ahlâk ve siyasal ideolojiler piyangoyu hemen hemen hiçbir yerde büsbütün engelleyememiştir. Yabancı ülkelerden gizlice getirilen piyango biletlerinin yanı sıra, futbol maçı sonuçlarına dayalı toto sistemleri ve at yarışı bahs-i müşterekleri, yaratılan boşluğu doldurmuştur. 1923'te Sovyet Rusya'da ve daha sonraki yıllarda sosyalist olan Doğu Avrupa ülkelerinde yasaklanan piyango, bu rejimlerin çökmesinden bile önce, kamusal tombala düzenekleriyle geri gelmiş, daha sonra ise resmen piyango idareleri kurulmuştur. Geçen yüzyılda piyangoyu yasaklayan devletler, piyangoyu 1930'larda tekrar serbest bırakmışlardır. Halen birçok Afrika ve Yakın Doğu ülkesinden başka, Latin Amerika'nın çoğu yerlerinde, (Çin hariç) Asya'da ve Japonya'da da büyük piyangolar vardır. 19'uncu yüzyılın ortalarından beri Avustralya piyangoları başarıyla çalışmaktadır. 1958'de Opera Piyangosunun topladığı 110 milyon dolarla 1970'lerin başlarında ünlü Sydney Opera binası inşa edilmiştir"(Tunçay, 1993, ss. 19-21).

2.4. Türkiye'de Piyango Kelimesi

Cumhuriyet öncesi tarihlerde hazırlanmış olan sözlükler ve mecmualar içerisinde 'piyanko' olarak yer alan bu terim, işleyiş açısından hemen hemen tüm çevirilerde benzer anlamlar taşımaktadır. Çevirilerde yer alan benzer noktalara bakıldığında iki ortak durum görülmektedir.

Bu durumlardan birincisi, belirli bir miktar bedel ödeyerek oyuna katılmak, ikinci durum ise kura ve benzeri bir seçilme yöntemine razı gelerek ödül beklentisi içinde bulunmaktır. Kelime kökenleri ise evrensel olarak aynı anlamı taşımakla beraber 'rastlantı' ibaresini mutlaka içermektedirler.

> *"Batı dillerinde bu tür oyunların genel adı, Tötoniklot sözcüğünden gelir (daha sonra lotto, keno, toto vb.). Böylece üretilen Lotarya, Türkçede de 19'uncu yüzyılın ortalarına kadar tek başına kullanılmış, o tarihten itibaren bir de daha özel anlamda Piyango terimi çıkmıştır"*(Tunçay, 1993, s.9). *'Bianco' artık İtalyancada bu anlamı kaybettiği için, Piyango sözcüğü Türkçeden başka dünyanın hiçbir dilinde yoktur. Batı dillerinde bu kavram, lotarya (loterie), terimiyle anlatılır"* (Milli Piyango İdaresi [MPİ] 1994, ss.7-8).

"Türkçenin en eski sözlüklerinden Hançerî'de (Moskova,1840) "Piyango" yoktur (g ile değil, Arap alfabesinin kaf harfiyle yazıldığı için Piyanko; ancak yeni harflerin kabulünden hayli sonra, halkın söyleyişine uyularak bugünkü imlasına çevrilmiştir" (Tunçay, 1993, s.9).

Bu bilgiler doğrultusunda piyango; katılımcıların, önceden belirlenmiş olan ikramiye veya ödülleri kazanma şansına sahip olmak için belirli bir bedel ödemeyi göze aldıkları, kura ve benzeri yöntemler ile kazananın belirlendiği ve kazanma durumunun rastlantıya dayandığı faaliyetler olarak tanımlanabilir.

İkramiye tutarının önceden belirlenmesi, şans dağılımının her kura karşılığı için eşit olması ve rastlantıya dayalı oyunlar olması açısından piyango; kumar, bahis iddia, yasal ve yasal olmayan diğer ödül oyunları ile karşılaştırıldığında faaliyet kapsamı açısından adı geçen oyun türlerinden ayrılmaktadır.

2.5. Türkiye'de Piyango ve Şans Oyunlarının Kapsamı

Türkiye genelinde kapsam bakımından diğer oyunlar ile aynı anlam ve niteliği taşıdığı düşüncesi yer aldığından, piyango faaliyetleri özellikle 'iddia', 'at yarışı' ve spor toto oyunları ile aynı kapsamda değerlendirilmekle birlikte, kumar vasfı yüklenmektedir.

Vasıf ve nitelik açısından piyango ve şans oyunlarının kumar olarak değerlendirilmesi çalışmamızın diğer bölümlerinde incelenmekle beraber, bu noktada belirtilmesi gereken en önemli durum ise 'biçimsel' açıdan piyango ve şans oyunlarının diğer oyunlardan net bir şekilde ayrıldığı gerçeğidir.

İddia, at yarışı ve spor oyunları üzerine oynatılan yasal ve yasal olmayan diğer bahis oyunlarında en önemli nokta 'tahmin etme' durumudur. Geçmiş karşılaşma ya da turlarda elde edilen sonuçların değerlendirilmesi, pek tabii kişinin kendi öngörüsü ile beraber bir sonuç çıkarılması, bu tür oyunlarda yeterli tecrübeye sahip olan kişilerin tahminleri ve yorumlamaları da baz alınarak seçimlerin yapılması bu oyunların en büyük özellikleridir.

Piyango ve şans oyunlarında, her oyun türünün kendine has kuralları ve bu kurallara bağlı olarak farklı kazandırma ihtimalleri vardır. Oyun türlerinin kazandırma ihtimalleri farklı olsa da her yeni çekiliş için geçerli olan ihtimaller, önceki çekilişlerden bağımsız olarak gerçekleşir. Özel çekiliş ve organizasyonlar haricinde (milli piyango yılbaşı özel çekilişi vb.), çekiliş sayısından ve ikramiyeden bağımsız olmak üzere ihtimallerin her durumda aynı kalması piyango ve şans oyunlarının en önemli özellikleridir.

Piyango ve şans oyunlarında, katılımcıların oynadıkları oyun türüne ait ikramiye kazanma ihtimallerini bildikleri ve katılımcı olmaları ile birlikte oyun kurallarını kabul ettikleri varsayılır. Piyango ve şans oyunları faaliyetlerini düzenleyenler, her çekiliş için mevcut ihtimallerin sabit kaldığı ve bu ihtimallerin hiçbir sebep ile etkilenip değişmediğini, çekilişlerin adilane şekilde yapıldığını temin ederler. Bahsi geçen diğer oyunlarda hava, zemin, mekân, sakatlıklar, hastalıklar, cezalar gibi, yapılan tercihlerin kazanma ihtimallerini etkileyen unsurlar bulunurken, piyango ve şans oyunlarında bu ve buna benzer durumlar bulunmamaktadır.

Piyango ve şans oyunları, diğer tüm oyunları ile ortak noktası olan ‘şans’ kavramının, matematiksel boyutları ile hesaplanarak katılımcı toplayabilen oyun türüdür. Teorik olarak, basılan tüm biletlerin alınarak, kazanmak için gereken tüm kombinasyonların oynanarak ve tüm seri basım kazı kazanları toplayarak kazanma şansı %100 olabilmektedir. Ancak matematiksel olarak mümkün teoriler henüz tam anlamı ile gerçekleştirilememiştir.

2.6. Türkiye’de Milli Piyango İdaresi, Piyango ve Şans Oyunları

2.6.1. Türkiye’de Milli Piyango İdaresi

Milli Piyango İdaresi, önceki dönemlerde kurulmuş Türk Hava Kurumu’nun tekelinde olan piyango faaliyetlerini, 05.07.1939 tarihinde, 3670 sayılı Milli Piyango Teşkiline Dair Kanun ile kurularak devralmıştır. Kuruluş ve faaliyet kapsamlarını düzenleyen bu kanun ile idare resmi faaliyetlerine başlamıştır.

3670 sayılı Milli Piyango Teşkiline Dair Kanun (1939), 04.04.1988 tarih ve 320 sayılı Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname(1988) ile değişikliğe uğramıştır. Bilahare, 320 sayılı KHK (Kanun Hükmünde Kararname) 02.07.2018 tarihli ve 703 sayılı KHK’nin 80’inci maddesi ile değişikliğe uğramıştır. Bu kapsamda ilk olarak 320 sayılı KHK’nin adı değiştirilerek, Milli Piyango Hakkında Kanun Hükmünde Kararname olmuştur. Yine 703 sayılı KHK ile 320 sayılı KHK’nin bazı maddelerinde değişiklik yapılmış olup, bazı maddeleri ise yürürlükten kaldırılarak 320 sayılı KHK’nin son hali verilmiştir.

Kanunlar ve KHK’ler içerisinde yer alan hükümlere bakıldığında, MPİ’ne ayrıcalık tanıyan iki önemli husus vardır. MPİ, 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu’na (2003), 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu’na (2002) ve Sayıştay’ın izleme ve denetimine tabi değildir. İdarenin tüm faaliyet ve yetki kapsamları bağlı bulunduğu bakanlık denetimine ve onayına tabiidir.

2017 yılına kadar tüm piyango faaliyetlerinin tertibinden sorumlu olması, uluslararası kuruluşlarda Türkiye’nin temsil edilerek, gerekli durumlarda ortaklık ve iş birlik yapma yetkisinin elinde bulunması göz önüne alındığında, bu değişiklik ile MPİ tekel olma özelliğinin haricinde özerk bir nitelikte kazanmıştır.

Piyango faaliyetleri, Türkiye'de kanun çerçevesinde belirli şartlar ve yükümlülükler ile sınırlandırılmıştır. Kanun kapsamında gerekli olan tüm düzenlemeler ve denetlemeler MPİ tarafından yürütülmektedir. İdare uygulamaları haricinde, kişi ve kurumların piyango niteliğinde çekiliş düzenlemeleri kanunen yasaktır.

> *"Türkiye'de karşılığı nakit olmak üzere, şans oyunlarını plânlama, tertip etme ve çekiliş düzenleme hakkı İdareye aittir. Özel kanunların hükümleri saklıdır. Doğrudan veya bir mal ve hizmetin satışı nedeniyle, bedelli ya da bedelsiz, bilet, kupon, iştirak numarası veya her ne şekilde olursa olsun katılım hakkı verilerek karşılığı nakit olmayan her türlü eşya ve benzeri piyango ve çekiliş tertip edilebilmesi için İdareden izin alınması zorunludur"*(Milli Piyango Hakkında Kanun Hükmünde Kararname [MPHKHK], 1988, madde 41).

Türkiye'de yasal çerçeveye bakıldığında, ister fiili ortamda ister sanal ortamda veya herhangi bir platform üzerinden, içeriği ve ödülüne bakılmaksızın, idare izni ve denetimi olmadan düzenlenen her türlü 'şans' başlıklı oyunların oynatılması yasa dışı nitelikte sayılıp oynayana ve oynatana yaptırımlar mevcuttur.

İdarenin, 'kanunlar ile belirlenmiş faaliyetlere kaynak sağlamak' olarak belirlenen görevi ise idarenin yapısı başlığı altında hükümleştirilmiştir. Atfedilen bu görev neticesinde, kamu finansmanına kaynak oluşturmaya başlayan piyango ve şans oyunları, yıllar itibari ile devletler açısından önem kazanırken kamu finansmanında önemli bir gelir kalemi olmaya devam etmiştir.

Kamuya aktarılan tutarların devlet ve kamu yararına kullanılmasına istinaden, idare tarafından piyango ve şans oyunları faaliyetleri yaygınlaştırılmış, oyun çeşitliliği arttırılmış, özel gün ve yıl dönümlerinde standart uygulamaların dışına çıkılarak cezbedici nitelikte uygulamalar getirilmiştir. İdarenin girişimleri hedefler doğrultusunda olumlu sonuçlar vermiş, gelirler ve katılımcı sayısı yıllar itibari ile beklenenden çok daha fazla artış göstermiştir.

Katılımcı sayısında ve ikramiye tutarlarında meydana gelen ciddi artış, kanun içerisinde yeni düzenlemeler ve uygulamaları da beraberinde getirmiştir. 14.03.2007 tarihinde yürürlüğe giren 5602 sayılı Şans Oyunları Hasılatından Alınan Vergi, Fon ve Payların Düzenlenmesi Hakkında Kanun ile toplanan hasılatın dağıtılacak olan kısımları ve ikramiye tutarları üzerinden uygulanacak vergi oranları yeniden belirlenmiştir.

2.6.2. Piyango ve Şans Oyunlarına Ait Lisans Haklarının Özelleştirilmesi

MPİ'nin yürütmekte olduğu, karşılığı nakit olan piyango ve şans oyunlarına ait lisans hakları devri için üç kez özelleştirme ihalesi açılmış ve bu ihaleler 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamaları Hakkında Kanun (1994) içerisinde gerekli koşulların belirlendiği 'pazarlık usulü' ile gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, Özelleştirme Yüksek Kurulunun 12 Eylül 2003 tarihli kararıyla, şans oyunlarının özelleştirilmesi için işlemler başlatılmıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde 7 Mayıs 2009 tarihinde ilk özelleştirme ihalesi gerçekleştirilmiştir.

7 Mayıs 2009 tarihinde açılan ihaleye, Şans Oyunları Yatırım Holding A.Ş. ve DAF Araştırma Geliştirme A.Ş. (Doğuş Holding/Alarko Holding/Fina Holding) - OPAP-S.A. ortak girişim grubu katılmış olup, her iki grupta 1 milyar 622 milyon TL teklif vermiştir. Her iki grup da komisyonun belirlediği tutar miktarınca artış yapmadıkları için ihale ilgili komisyonca iptal edilmiştir (Hürriyet, 2009).

15 Temmuz 2014 tarihinde Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından yeni bir ihale düzenlenmiş, ihaleyi 2 Milyar 755 Milyon TL bedel ile en yüksek teklifi veren NET ŞANS HİTAY Ortak Girişim Grubu kazanmıştır. Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ihaleyi kazanan NET ŞANS HİTAY Ortak Girişim Grubu'nu 26 Şubat 2015 – 15 Nisan 2015 tarihleri arasında lisans sözleşmesini imzalamak için davet etmiş ancak uzatılan süre içerisinde dahi yükümlülükler yerine getirilmemiştir. Bu durum neticesinde, ihalenin teklif sürecinde 2 Milyar 750 Milyon TL bedel ile en yüksek ikinci teklifi veren, ERG-Ahlatcı Ortak Girişim Grubu lisans sözleşmesinin imzalanması için davet edilmiş, 10 Aralık 2015 tarihine kadar özelleştirme bedelinin yatırılmaması nedeniyle bu ihale de iptal edilmiştir (BBC, 2016).

Gerçekleştirilen ikinci ihalenin de iptal ile sonuçlanmasının akabinde 2017 yılında Milli Piyango İdaresi "stratejik yatırımlarda kaynak sağlanmak üzere" 49 yıllığına Türkiye Varlık Fonu'na devredilmiştir. 49 yıllık devir süresinin başlangıcı ise ilgili maddenin yürürlüğe girdiği tarihtir.

> *"4/4/1988 tarihli ve 320 sayılı Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin ek 2 nci maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir. "EK MADDE 2- Karşılığı nakit olmak üzere oynatılan Piyango, Hemen-Kazan, Sayısal Loto, Şans Topu, On Numara ve Süper Loto oyunları ile ilgili mevzuat çerçevesinde izin*

> *verilebilecek olan benzer şans oyunlarına ilişkin lisans, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 49 yıl süreyle 19/8/2016 tarihli ve 6741 sayılı Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketinin Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun hükümleri uyarınca kurulan Türkiye Varlık Fonuna verilmiştir. Lisansın Türkiye Varlık Fonu tarafından üçüncü kişilere devredilmesinden sonra, İdare lisansa konu şans oyunlarını düzenleyemez ve bu oyunlar için ayrı bir lisans veremez. Lisans konusu faaliyetlerin ilgili mevzuat hükümlerine uygun olarak yürütülmesini izlemeye ve denetlemeye İdare yetkilidir"* (Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 2017, Madde 82).

680 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 'Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun' adı ile 13.02.2018 tarihinde 7072 sayılı kanun olarak kabul edilmiştir. 7072 sayılı kanun 08.03.2018 tarihinde yayınlanan 30354 sayılı Mükerrer Resmi Gazete ile yürürlüğe girmiştir (Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun, 2018).

Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğünün görev ve yetki kapsamı, "Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi" (Cumhurbaşkanlığı 4 no'lu Kararnamesi) ile en son halini almıştır.

> *"Bu Bölümün amacı; kanunlarla ve Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle belirlenen faaliyetlere kaynak sağlamak, karşılığı nakit olmak üzere şans oyunları tertip etmek ve çekiliş düzenlemek, şans oyunlarına ilişkin lisans haklarının ayrı ayrı ya da tamamını belirlenen sürelerle vermek ve denetlemek, karşılığı nakit olmayan her türlü piyangonun tertip ve çekilişine izin vermek ve denetlemek üzere Hazine ve Maliye Bakanlığına bağlı Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğünün kurulmasına, teşkilât ve görevlerine dair usul ve esasları düzenlemektir"* (Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum Ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, Madde 283).

Bu süreç boyunca farklı birçok kesim devir sürecine karşı çıkmış ve siyasi boyutlarda olumsuz eleştiriler oluşmuştur. Bu eleştirilere konu olan husus ise İdarenin Varlık Fonu bünyesine devredilmesi neticesinde, Milli Piyango özelleştirmesinden elde

edilecek olan gelirlerin, bütçe gelirlerine yansımayacak, gelirin direkt TVF'ye aktarılacak, böylece bütçe gelirlerinde azalma olacağına dair iddialar ortaya çıkmıştır.

Ancak kanun hükümlerine bakıldığında, elde edilen gelirlerden giderler mahsup edildikten sonra kalan tutarın genel bütçe hesabına yazılmak üzere hazineye aktarılacağı belirtilmiştir.

"Karşılık hesabından, yukarıdaki fıkralarda belirtilen giderler yapıldıktan sonra kalan bakiye her yılsonunda genel bütçeye gelir yazılmak üzere Hazine hesaplarına intikal ettirilir" (Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum Ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum Ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 2018, Madde 312/2).

TVF, mevcut iddialara rağmen, stratejik yatırımlara kaynak sağlaması, kamu yararına sağlanan faydanın ve kamuya aktarılan payların artması hedefi ile 'lisans haklarının devredilmesi ancak faaliyetlerin izlenme ve denetiminin MPİ'de olması' hususlarını kapsayan yeni bir ihale süreci başlatmıştır.

İlk olarak Milli Piyango oyunlarının düzenlenmesine ilişkin, 'gelir paylaşımı esasına dayanan, 10 yıl süreli hizmet alım sözleşmesi' için açık ihale kapsamında teklif alma işlemi gerçekleştirildi. Bu durum neticesinde, net bugünkü değer bazında, 2020 yılı için en iyi teklifi ve geriye kalan yıllar bazında net bugünkü değeri en yüksek olacak teklifi değerlendirmek adına, 'pazarlık usulü' esas alınarak 9 Ağustos 2019 tarihinde ihale gerçekleştirildi.

Türkiye Varlık Fonu tarafından yürütülen ihale sürecinde, Doğan-Intralot Ortak Girişim Grubu, SAZKA Group A.Ş. ve IGT Austria GmbH, SİSAL-ŞANS (Demirören) Ortak Girişim Grubu ihaleye katıldı. SİSAL-ŞANS Ortak Girişiminin, 2020 yılı için 9 Milyar 320 Milyon TL tutarında asgari hasılat taahhüdü ve bayi komisyonları da dahil olmak üzere; %9,5 komisyon oranıyla birlikte, taahhüt ettiği 10 yıllık hasılatın net bugünkü değerinin 28 Milyar 119 Milyon TL olduğu ve 9 Ağustos 2019 tarihinde gerçekleştirilen 3.ihaleyi bu ortaklığın kazandığı belirtilmiştir (Şahin, 2019).

Gelir paylaşımı esasına dayanan 10 yıl süreli sözleşmeye göre, Demirören Holding iştiraki olan Şans Dijital ve İnteraktif Hizmetler Teknoloji Yatırım AŞ'nin yüzde 51

ve İtalyan Sisal S.p.A'nın yüzde 49 katılımıyla kurulan SİSAL-ŞANS Ortak Girişimi, elde edilen hasılatı her yıl sözleşmede belirtilen oranlarda artırmakla da yükümlü olacaktır. TVF tarafından planlanarak hayata geçirilen bu yeni model ile birlikte, Milli Piyango ve diğer şans oyunları aracılığı ile elde edilen cironun ilk yılda yaklaşık 3 katına çıkması beklenirken maliyetlerin de azalacağı öngörülmektedir (TVF, 2020).

> *"Milli Piyango ülkemiz için çok önemli bir değer. Eylül 2018'de göreve geldiğimizde, kamuya en hızlı fayda sağlayacak varlığımızın Milli Piyango lisansı olduğuna karar vererek bu yöndeki çalışmalarımıza öncelik verdik. Maliyetleri azaltıp ciroyu artırırken şans oyunlarımızı dünya standartlarına getirecek bir modeli hayata geçiriyoruz"*(Hürriyet, 2019).

SİSAL-ŞANS, oluşturacağı yeni stratejik planına göre sayısal oyunlar, kazı kazan ve piyangoya ilişkin faaliyetleri yürütecek. SİSAL-ŞANS, Milli Piyango İdaresi oyunlarını geliştirmek ve idareden alacağı izinler ile oluşturacağı yeni oyunları katılımcılara sunma yetkisine de sahiptir.

TVF ile SİSAL-ŞANS arasındaki sözleşme gereği, idarece karşılığı nakit olmayan oyunlar hariç, sayısal oyunlar sistemi üzerinden oynatılan ve karşılığı nakit olan, Sayısal Loto, Şans topu, Süper Loto ve On Numara ile Milli Piyango oyunları satışlara kapatılırken, kazı kazan oyunlarının da geçerliliği iptal edildi. SİSAL-ŞANS, bu kapsamda ilk çekilişi 2 Ağustos 2020 tarihinde Süper Loto ile başlattı.

SİSAL-ŞANS Ortak Girişimi, operasyonları bayi komisyonları da dahil olmak üzere, %9,5 komisyon oranıyla yürütmesi, yeni modelde bayilerin mevcut sayısının ilk iki yılda on bine çıkması, hem de gelirlerinin artması yönünde planlar yapmasına rağmen, devir işlemlerinin ardından getirilen uygulamalar ve pandemi dönemi süreci ile birlikte bu devir işlemlerinden ilk etkilenen kesim bayiler olmuştur.

2.7. Covıd-19 Salgınının Bayiler Piyango ve Şans Oyunlarına Etkisi

2.7.1. Dünya Genelinde COVİD-19

2020 yılının şüphesiz en önemli konusu COVID-19 salgını ve etkileridir. Bilindiği üzere COVID-19 pandemi dönemi oluşturan bir hastalıktır.

> *"Pandemi, bir hastalığın veya enfeksiyon etkeninin ülkelerde, kıtalarda, hatta tüm dünya gibi çok geniş bir alanda yayılım göstermesi"*dir. *COVID-19, ülkemizde de ilk vakanın görüldüğü 11 Mart 2020 tarihinde Dünya*

Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi ilan edilmiştir" (Sağlık Bakanlığı, 2020).

COVID 19, küresel tehdit oluşturabilecek hızlarla yayılması sebebi ile tarihsel olarak dünya üzerinde pandemi dönemi oluşturan altıncı hastalıktır. Ülkelerin yansıttığı verilerin doğruluğunun tartışılır olduğu bir ortamda Haziran 2021 itibari ile dünya genelinde toplam 179 milyon vaka sayısına Türkiye'de ise toplam 5,4 milyon vaka sayısına ulaşmıştır (Treadingview, n.d).

Ülkelerin bu veriler üzerinde gerçekçi açıklamalar yapmamasının en büyük iki sebebinden birincisi ülke prestiji, diğeri ise ekonomik gerekçelerdir. Henüz etkisi kesinleşmiş herhangi bir tedavi yöntemi ve ya bu hastalık üzerinde tamamen koruyucu etkisi olan bir aşı bulunmamaktadır. 'Çaresiz' bir salgın olması ve zaman açısından bir dönüm noktasının bulunmaması sebebi ile ülkeler, dünya gündeminde bu salgın ile gündem haberi olarak zihinlerde yer edinmek istememektedir.

Pandemi dönemi ile birlikte değişen ekonomik veriler, ülkelerarası etkileşimin tahmin edilen düzeyden çok daha yüksek seviyelerde reaksiyonlar verebildiğini göstermiştir. Özellikle tek bir sektör üzerinden ekonomik kaynak elde eden ülkeler, yıllardır uyguladıkları siyasi ve ekonomik politikalardan taviz vermek mecburiyetinde kaldılar. Üstelik tam rakamlar ve meydana gelen değişimler önümüzdeki yıllar içerisinde netleşecektir.

Küresel salgının doğal sonuçlarından biri olarak devletler, bu durum karşısında mevcut potansiyellerini kullanarak önlem almaktadırlar. Birçok ülke ilk uyarıların yapıldığı dönem itibari ile bu önlemleri alıp en az kayıp ve etki ile pandemi sürecini yönetebilirken bazı ülkeler ise bu duruma kulak asmayıp tedbirleri uygulamakta geç kaldılar. Bu sürecin krize dönmesi ile beraber 'genelden özele' tabiri ile ülke genelinden kurumsal hatta bireysel önlemler zorunlu hale getirildi.

2.7.2. COVİD-19 Salgınının Piyango ve Şans Oyunlarına Etkisi

Uygulanan bu durumlar neticesinde mutlak olarak piyango ve şans oyunları kurumları, katılımcıları ve paydaşları da küresel olarak etkilenenler arasında yer aldı. WLAM (World Lottery Association Magazine) "COVID-19 ve Piyango Sektörü" başlıklı yaz dönemi dergisinde yaptığı açıklamalarda, pandemi dönemini "2008 ekonomik krizi

gibi" tabiri ile COVID-19 sürecinin küresel etkilerinin piyango ve şans oyunlarını etkilediğini bildirmiştir. (WLAM,2020,s.22).

WLAM mevcut durum ve geçen zaman içerisinde meydana gelen kalıcı durumlar hakkında dünyanın çeşitli bölgelerindeki piyango CEO'ları ile görüşme sağlayarak katılımcıların her birine 10 soruluk bir anket hazırlamış.

Ankette mevcut durumun piyango sektörünü nasıl etkilediği, pandemi bittikten sonra piyango sektörü üzerinde kalıcı olarak nelerin değişeceği, salgının çalışma ortamını nasıl etkilediğini ve sonrasında personelin çalışma düzeninde kalıcı bir değişiklik yapılıp yapılmayacağı sorulmuş. Haricinde illegal oyun operatörlerinin bu durumdan faydalanıp faydalanamadığı, piyango sektörünün temel misyonu olan yararlı amaçlar için kaynak yaratma çalışmalarının nasıl etkilendiği, gelecekte benzer bir kriz yaşanma olasılığına karşı bir acil durum planı oluşturulması gerekliliği ve WLA'nın üyelerine nasıl yardımcı olabileceği konularını içeren sorular yöneltilmiş.

2.7.3. Bayilerin Önemi ve COVİD-19 Salgınının Bayiler Üzerindeki Etkileri

WLAM tarafından yapılan araştırmada "Bu durumdan en çok etkilenen perakende satış noktalarının çalışma şekillerinin CEO'lar tarafından yeniden tanımlama yapmaları gerekiyor mu?" (WLAM, 2020 s.31), sorusu CEO'lara yöneltilmiştir. Yöneltilen bu soru, her köşe başında rastlayabileceğimiz ya da gittiğimiz AVM içerisinde bile bulabileceğimiz piyango bayilerinin geleceği açısından ve toplumumuzun şans oyunları ile piyangoya olan talebi açısından büyük önem taşımaktadır.

"Bayi, idare tarafından belirlenen esaslara uygun olarak; satış merkezi veya başbayilerden bilet almak ve fiziki ortamlarda veya sanal ortamda satmak ve ikramiye ödemek üzere ruhsat verilen gerçek ve tüzel kişiyi ifade eder" (Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü Bilet Satış, Çekiliş Ve İkramiye Yönetmeliği, 2006, madde 4-b).

İnternet kullanımının yaygınlaşması ile birlikte yasal gereklilikleri sağlayan ve teknolojik verileri oluşturabilen herkese açık olan uygulama mağazalarında piyango ve şans oyunları uygulamaları yer almaya başladı. Bu uygulamalardan üç tanesi anlık oyun oynatabilme ve belirli tutarlarda karşılığı nakit olmak üzere ikramiye ödemesi yapabilmektedir. Mesai saati kavramını ortadan kaldıran, fiziki iletişimi ve bayi bulma

gibi arayışları sonlandıran, hatta ve hatta bankacılık uygulamaları içerisinde bulunan menülerden dahi bunu yapabilecek kadar yaygınlaşan bu faaliyetler, pandemi süreci ile birleştiğinde pek tabii fiziksel bayiler üzerinde inanılmaz yıkım etkisi oluşturmuştur.

Bahsi geçen durumun meydana getirdiği sosyal sorumluluk ve kullanıcı hakları gibi sorunlar, çalışmamızın diğer kısımlarında gereken bilgiler verilerek incelenmiştir. Bu noktada fiziki bayiler ve seyyar bayilerin yaşadığı problemler sadece maddi getiri olarak değil kültürel bir sorun olarak büyümektedir. Çünkü tarih üzerindeki piyango ile şans oyunları faaliyetleri fiziksel olarak gerçekleştirilmiş ve talihli kişiler, kazandıran bayiler gibi haber başlıkları oluşmuştur.

MPİ kendi sitesinde, katılımcılar, talihliler ve bayiler arasındaki ilişkiyi kurgusal biçim ile birlikte tarihsel bir bölümde sergilemektedir. 'Piyangonun Ünlü Satıcıları' bölümünde Nimet Abla, Tek Kollu Cemal, Uzun Ömer, Cüce Simon gibi yakın dönemlerin tanıdık simaları yer almaktadır.

Bayiler piyango ve şans oyunlarının vücut bulmuş halleri gibidir. Çoğu katılımcı, tertip edenlerin 'güvenilir' olarak belirttiği piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde ikramiye kazanacaklarına inançları olmadıkları halde, 'şans dağıtıyorlar' ve türevlerinde yapılan haberler ile tanınan bayilerin etkisi altında kalarak katılımcı olabilmektedirler.

Kalabalık alanların genelde insanları uzaklaştırdığı bilinmekle birlikte, bazı kalabalıkların da insanları çektiği bilinmektedir. Türkiye'de, piyango ve şans oyunları bayileri kalabalık arttıkça başka kalabalıkları üzerlerine çekebilen mekânlardandır. Özellikle yılbaşı çekilişlerinin öncesinde, hemen hemen tüm televizyon kanalları ve paylaşım siteleri, bayi önünde sıra bekleyen katılımcılar ile röportaj yaparak, 'neden bu bayi? neden bu kalabalıkta sıra bekliyorsunuz? kazanacağınıza inanıyor musunuz?' gibi sabit sorular sormaktadırlar.

İlgi çekici durum, ne bu mevcut sorular ne de sorulara verilen benzer cevaplardır. Özellikle son 3 yıl içerisinde yapılan haberler ve röportajlar incelendiğinde, 'kalabalığın merak uyandırdığı ve normalde katılımcısı olmadığı bir faaliyete kalabalık etkisi ile katılacağını' belirten kimseler ile karşılaşılma sıklığımızın arttığını tespit ettik. Bu anlamda fiziksel bayilerin, piyango ve şans oyunlarına yeni katılımcılar çekebilme potansiyeli taşıdıklarını söylemek mümkündür.

Fiziksel bayileri, toplum içerisindeki yerleşik reklam alanları olarak değerlendirmek mümkündür. Bayi önlerindeki 'dönme dolap' benzeri bir çarka, basılan biletlerin asılması ve parlak ışıklar yansıtılarak döner mekanizmanın öne çıkarılması en klasik bayi motiflerindendir. Ayrıca büyük ikramiye tutarlarının ve devir sayılarının büyük pankartlar ile bayi önüne, üstüne veya etrafına asılarak 'şansın kalesi' görünümü verilmeye çalışılmaktadır. Başarılı bir reklamcılık girişimi olarak değerlendirilebilecek olan bu küçük, ancak etkili motifler, pazarlama alanında birçok firmanın başarmak istediği, ancak piyango ve şans oyunları bayilerinin gerisinde kaldığı bir durumdur.

Bu durumun, katılımcı kitle ile piyango ve şans oyunları bayilerinin bir geleneğin parçalarını oluşturmalarından kaynaklandığı söylenebilir. MPİ'nin şubeleri niteliğindeki fiziksel bayiler, piyango ve şans oyunları katılımcıları ile büyük ikramiye kazanma şansı arasındaki basamaktır. Çağımızın en modern zamanlarını yaşamamıza rağmen halen klasik motiflerin değiştirilmediği, uzun yıllardır aynı oyunları bünyesinde tutarak her geçen yıl katılımcı sayısının arttığı piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde bayiler online platformlar karşısında geleneksel adreslerdir.

İçinde bulunduğumuz pandemi döneminde dahi, tüm sosyal mesafe uyarıları ve kalabalıktan uzak durulması gerektiğine dair tedbir bildirimleri bahsi geçen kitle ile bayiler arasındaki geleneksel yapının bozulmasına sebebiyet verememiştir. Büyükşehirler dahil olmak üzere Türkiye'nin hemen hemen tüm şehirlerinde bu geleneğin bozulmadığına dair haberleri görmek mümkündür. Günlük vaka sayılarının 15.000 kişi civarında olduğu, sokağa çıkma yasakların saatlere indirgendiği, alışveriş mağaza ve dükkânlarına tedbirler kapsamında girildiği, toplu ziyaretlerin dahi yasaklandığı dönemde geleneksel 'yılbaşı büyük ikramiye' sıraları görülmeye devam etmiştir.

Katılımcıların online platformlardan, istedikleri rakamları oluşturabilecekleri ve ya otomatik olarak hazırlatabilecekleri biletleri almak yerine, topluma açık alanların riskli sayıldığı bir dönemde dahi izinlerinden, güvenliklerinden ve zamanlarından fedakârlık ederek bu alışkanlıklarını bırakmadıkları görülmekle beraber kendi ağızlarından ilginç itirafların yapıldığı da görülmektedir.

1- “Hayalim milyoner olmak. Güney Kore’ye gitmek istiyorum. İnşallah bize çıkar. Uzun bir kuyruk var. Hızlı ilerledi. Ama arkamızda çok sıra var. İznimizde dışarı çıktık” (Ensonhaber, 2020).

2- “[...]Çocuklarıma güzel bir gelecek istiyorum….Aşırı bir kalabalık var ama herkes tedbirlere uymalı. Dikkatli, mesafeli olmalıyız. Kalabalık var ama çocuklarım için endişeliyim, tedirginim. Ama yine de kuyruktayım" (Ensonhaber, 2020).

3- "Adana Çukurova'dan geliyorum. Bilet almaya geldim. 3 senedir bu vakitte buradayım (Milliyet, 26.12.2020).

Bu haberler ve çok daha fazlası ‘ilginç’ niteliğinden çıkarak, toplum ve medya tarafından ‘alışılmış’ olaylar bütünü olarak algılanmaktadır. Önceden ilginç ya da tuhaf olarak değerlendirilen eylemler artık normal olarak tanımlanıyorsa bunun sebebi olayın tarafları arasındaki ilişkinin geleneksel bir hâl almasıdır. Dolayısı ile şans oyunları ve kitlesi bayiler ile bir bütün oluşturmaktadır.

Bireyler, şans faktörüne bakış açıları gereği kendilerince bir eleme yöntemi oluşturmaktadırlar. Özellikle büyük ikramiyeli çekilişlerde ve özel çekiliş zamanlarında ilk önce bunu bileti alacakları bayiyi seçerek gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bireylerin bayilere giderek bilet almaları ve faaliyetlerini bu noktalarda fiziksel olarak gerçekleştirmeleri göz ardı edilemeyecek bir husustur. Üstelik bu durum sadece Türkiye üzerinde değil dünya üzerinde tüm piyango otoriteleri tarafından ifade edilmektedir.

WLAM tarafından CEO’lara yöneltilen ‘bayiler için yeniden tanımlama’ sorusu esasında tüm dünya üzerinde bayilerin ne kadar önem taşıdığını WLA (World Lottery Association) üyelerine göstermek amacı ile sorulmuştur. Anket genelinde CEO’ların fikirlerinde yer alan ortak nokta ise ‘bayilerin hayati önem taşıdığı’ ancak ‘online platforma geçiş’ arzularının olduğudur (WLAM, 2020, s.33). SİSAL’in CEO’su Selim Ergün’de bu konuda benzer fikirlere sahiptir.

“Bayiler bizim için hayati derecede önemli. Sadece bizim için de değil. Dünyadaki şans oyunu uygulamalarına bakın, hepsinde piyango satışlarının çok büyük bir kısmı bayilerden oluşan perakende ağı vasıtası ile gerçekleşiyor” (Özkök, 2020).

WLAM anket çalışması ile yönelttiği sorulara verilen kişisel cevapları ayrı bir bölümde yayımlamakla birlikte 'anketten temel çıkarımlar' başlığı (WLAM, 2020, s.24) ile değerlendirdiği bir bölüm oluşturmuş. CEO'ların verdiği cevaplar ile elde edilen ilk sonuç, online oyun platformlarına olan eğilimin hızlanması olarak yer almış.

"Pandeminin patlak vermesinden önce zaten sağlam çevrimiçi oyun platformlarına sahip olan piyangolar, kilitlenmenin etkilerini daha iyi azaltmayı başardı" (WLAM, 2020, s.4), WLA başkanı Rebecca Hargrove'un yaptığı bu açıklama ile aslında gelecekte beklenilen durum güncel olarak yansıtılmıştır.

Bu konu hakkında Ankara ve Çankırı illerinde AVM içerisinde yer alan farklı fiziksel bayiler ile yapılan yüz yüze görüşme çalışmalarında benzer etkilerin yaşandığına dair bilgiler elde edilmiştir. Yüz yüze görüşme çalışmalarının ilki 14 Ekim 2020 tarihinde, ikincisi 2020 yılbaşı büyük çekilişinden sonra gerçekleştirilmiştir.

Bayi sahipleri ve çalışanları, yoğun tedbirler kapsamında büyük maddi kayıplar yaşandığını ancak fiziksel yasaklar kalktığında durumun tekrar toparlanma aşamasına geldiği yönünde benzer beyanlarda bulunmuşlardır. Bayilerden biri 'online oyun platformları ve uygulamaların potansiyel oyuncuları sizden uzaklaştırdığını düşünüyor musunuz?' şeklinde yöneltilen soruya 'hayır, bu platformların fiziksel bayileri etkilemediğini en azından kendi bayimde bu platformların etkisinin olmadığını düşünüyorum' cevabını vermiştir (O. Babas, kişisel görüşme, 14.10.2020).

Görüşmeler neticesinde fiziksel bayilerden, kısıtlama zamanlarında bayilerin satış hacimlerinde büyük düşüşlerin olduğu, ancak pandeminin etkisinin özel olarak yalnızca piyango ve şans oyunları bayilerini etkilemediği, bayilerin tüm işletmelerin etkilendiği kadar etkilendiği, online platformların halen fiziksel bayi müşterisi olanları etkilemediği, ancak bu süreç içerisinde özellikle 'kazı – kazan' oyunlarına olan ilginin arttığı ve artışın diğer oyunlara olan güvenin azalmasından kaynaklandığına dair beyanlar elde edilmiştir.

Bu konuyla ilişkili olarak WLA Başkanı Rebecca Hargrove'un WLAM'de yayımlanan ankete verdiği şahsi cevabı şöyledir: "Değişken derecelerde uygulanan kısıtlamalar satışları etkilerken, virüsün ciddiyeti, daha güvenli atılımların derecesi ve piyango biletlerinin satışları arasındaki ilişki düşündüğünüz kadar tutarlı değil" (WLAM, 2020, s. 24).

WLA dergisinde yer alan çalışmadan elde edilen sonuçlarda da bu duruma paralel bir veri elde edilmiş. Çoğu katılımcının piyango ve şans oyunlarının dijital platformlara geçiş yapmasını arzuladığını ancak piyangoların, piyango bayileri ile hayati bir ilişkisinin bulunduğunu ve korunması gerektiğini kabul ettiği belirtilmiştir (WLAM, 2020, s. 24).

Genel itibari ile pandemi süreci ve sektör değerlendirildiğinde, yasakların sıklaştığı dönemlerde aksaklıklar ve yeni uygulamalardan kaynaklı sektörel daralmaların olduğu, personelin evlerinden çalışmalara katıldığı, ancak normalleşme süreci içerisinde potansiyel faaliyetlerde önceki noktalara dönüşün başladığı anlaşılmaktadır. Bu durumla birlikte ortaya yeni bir süreç çıkmış ve güncel teknoloji artık her bireye 'piyango bayisi' olabilme imkânı tanımıştır.

2.8. Türkiye'de 2021 Yılı İtibari İle Piyango ve Şans Oyunları

Türkiye'de şans oyunları başlığı altında yer alan üç oyun türü vardır.

1- Milli Piyango

2- Sayısal Oyunlar

3- Hemen Kazan (Kazı – Kazan) oyunları

Bu üç oyun türü esas bakımından birbirleri ile benzerlik göstermelerine rağmen biçimsel olarak farklılık teşkil etmektedirler. Üç oyun türünde farklı kurallar ve kazanma şartları vardır. Bu nedenle, bu oyun türlerinin oynama şekilleri, ikramiye kazanma ihtimalleri ve bunlara paralel olarak verdikleri ikramiye miktarları da değişmektedir. Katılımcılara ait yasal ve fiili sorumluluklar detaylı bir şekilde Milli Piyango İdaresinin internet sitesinde katılımcıların bilgisine sunulmaktadır.

2.8.1. Milli Piyango

Biletleri önceden basılmış olan veya online platformlarda seçilmeye hazır kombinasyonlar halinde sunulan Milli Piyango, tamamen şans üzerine kurulmuş bir oyundur. İnceleyeceğimiz oyun türü için gerçekleştirilen çekilişler 'karşılığı nakit olan piyangoları' kapsamaktadır.

Milli Piyango'da; tam bilet, yarım bilet ve çeyrek bilet olmak üzere üç bilet çeşidi bulunur. Her biletin fiyatı ve kazandırma oranı farklıdır. Her ikramiye kategorisinde, kategorinin kazanan numaralarından birine eşit olan tüm numaralar ilgili kategorinin ikramiyesini kazanır.

Kazanan sıralı numara tam bilet üzerine basılı ise, söz konusu bilet ilgili ikramiyenin tamamını kazanır. Yarım bilet üzerine basılı ise, söz konusu bilet ilgili ikramiyenin yalnızca yarısını kazanır; kazanan sıralı numara çeyrek bilet üzerine basılı ise, söz konusu bilet ilgili ikramiyenin yalnızca çeyreğini (dörtte birini) kazanır. Milli Piyango büyük ikramiyesi çekilişten önce belli oluyor. Çekilişler canlı yayında yapılır, kazanan numaralar birkaç küre içerisinden rastgele çekilir ve 18 yaşından büyük olan herkes, bilet satın alarak Milli Piyango oynayabilir. SİSAL-ŞANS, çekilişlerin sıklığı ve çekilişlerin tarihini belirler. Çekilişler "Genel", "Özel" ve "Yılbaşı" çekilişi olarak ayrılır (https://www.millipiyangoonline.com/milli-piyango/kurallar).

Milli Piyango bileti almış bir katılımcı, büyük ikramiyeyi bir rakam ile kaçırır ise teselli ikramiyesi kazanır. Teselli ikramiyeleri çekiliş miktarına ve özel çekilişlere göre değişmektedir. 31 Aralık 2020 tarihinde düzenlenen yılbaşı özel çekilişinde büyük ikramiye 100.000.000 TL olarak belirlenirken teselli ikramiyesi ise tam bilet için 100.000 TL, yarım bilet için 50.000 TL ve çeyrek bilet için 25.000 TL olarak belirlenmiştir.

Son iki rakamlar için 'amorti' adı verilen ikramiye de verilmektedir. Son iki rakam ödülü olan amorti ikramiyesi için çekiliş öncesi özel bir çekiliş yapılarak amorti rakamları belirlenir. Katılımcılar biletlerinin üzerinde basılı olan son iki rakamın amorti rakamları ile eşleşmesi ve bilete başka bir ikramiye bedelinin çıkmaması halinde bilet bedellerini geri alabilmektedirler. 31 Aralık 2020 tarihinde gerçekleştirilen yılbaşı özel çekilişinde tam bilet 100 TL, yarım bilet 50 TL ve çeyrek bilet 25 TL iken Haziran 2021 tarihi itibari ile tam bilet 40 TL, yarım bilet 20 TL ve çeyrek bilet 10 TL olarak belirlenmiştir.

Milli Piyango bileti alarak büyük ikramiyenin kazananı olmak için, yazılı kurallar haricinde matematiksel kuralları da yerine getirmek gerekmektedir. Katılımcılar, basılan fiziki biletler haricinde, mobil uygulamalar ve internet üzerinden

(https://www.millipiyangoonline.com) hazır biletlerden alabildikleri gibi istedikleri rakamlardan oluşan kendi biletlerini de oluşturabilmektedirler.

Milli Piyango biletleri üzerinde yazılan rakamlar yılbaşı çekilişinde 7 haneden, yıl içerisindeki genel çekilişlerde 6 haneden oluşmaktadır. Her bir haneye bir rakam yazılmaktadır. Rakamlar 0-9 aralığından seçilerek farklı türden kombinasyonlar oluşturulur. Rakamlar bir sonraki hane içerisinde tekrar edebilir ve tekrar sayısı hane sayısı ile eşit olabilir.

2.8.1.1. Milli Piyango Biletinde Büyük İkramiye Kazanma İhtimali

Her haneye gelebilecek rakam 0-9 aralığından 10 farklı ihtimalle gelir. Aynı sayının tekrar gelme ihtimali olduğundan dolayı diğer hanelere yazılacak rakamlarda 10 farklı ihtimale sahiptir. Milli Piyango biletlerinde 1/1.000.000 (0,000001) ve 1/10.000.000 (0,0000001) ihtimal ile büyük ikramiye kazanılmaktadır. Bu kurallardan hareketle ihtimaller şu şekilde hesaplanmaktadır:

10 x 10 x 10 x 10 x 10 x 10 = 1.000.000 farklı ihtimal barındırmaktadır. Milli Piyango yılbaşı özel çekilişinde ise bir hane daha eklendiğinden ötürü, 1.000.000 x 10 = 10.000.000 farklı ihtimal oluşur. Her çekiliş için tam biletlerden 1 adet, yarım biletlerden 2 adet ve çeyrek biletlerden 4 adet basılmaktadır. Büyük ikramiyenin 1.000.000 da 1 ya da 10.000.000 da 1 talihlisi olduğu durumlarda ikramiyeye ait rakamların basılı olduğu biletin türü alınacak ikramiyeyi belirler.

2021 yılı için yapılan 31 Aralık 2020 tarihindeki yılbaşı özel çekilişinde 100.000.000 TL'lik büyük ödül çeyrek bilete isabet etmiş ve basılan biletlerden sadece 1 tanesi satılmıştır. Talihli büyük ikramiye olan 100.000.000 TL'den 25.000.000 TL almaya hak kazanmıştır. Dolayısı ile biletlerin tam, yarım ve çeyrek niteliği taşıması kazanılacak ikramiye tutarını belirlerken, büyük ikramiye kazanma oranı sabit kalmaktadır.

2.8.2. Sayısal Oyunlar

Biletlerin önceden basılarak numaraların faaliyetlerin düzenleyicisi tarafından belirlendiği piyango oyununun aksine sayısal oyunlarda seçilen numaralar oyuncuların katılım anında belirlenir. Haziran 2020 itibari ile sayısal oyun kategorisinde yer alan

4 farklı sayısal oyun bulunmaktadır. Bu oyunlar makinelere oynattırılabildiği gibi katılımcılar kendi seçimlerini de yapabilmektedirler.

2.8.2.1. Çılgın Sayısal Loto

Türkiye'deki şans oyunları kültüründe önemli bir yer tutan eski ismi ile 'sayısal loto', lisans haklarının devredilmesi ve yeni düzenlemeler getirilmesi ile 'çılgın sayısal loto' olarak oyun listesinde yer almaktadır.

Sayısal Loto, bir müşterek havuz oyunudur. Bu oyunda, her oyuncunun oynadığı oyun başına yaptığı ödeme karşılığında merkezi bilgisayar sistemine bir veya daha fazla numara kombinasyonu kaydedilir. Kaydedilen kombinasyonlar, kazanan kombinasyonu belirleyen bir çekilişe katılır. SİSAL-ŞANS, oyununun çekiliş sıklığını haftada üç defa olarak belirlemiştir. Çekilişler her hafta Pazartesi, Çarşamba ve Cumartesi günleri yapılmaktadır. Kazanan kombinasyon, her çekilişte 1 ila 90 (dahil) arasındaki rakamlardan oluşan bir seriden çıkar. Altı rakamın yanı sıra "Joker" adı verilen bir rakam, çekilen her bir rakam tekrar çekilişe dahil edilmeden çekilir. SİSAL-ŞANS sistemi sayesinde her bir çekiliş tahmin edilemez olup her kombinasyonun çıkma olasılığı aynıdır (https://www.millipiyangoonline.com/ icerikler/cilgin-sayisal-loto-oyun-kurallari).

Sayısal loto düzeninde 1-49 sayı aralığından 6 tane sayı belirleyen katılımcılar oluşturdukları kombinasyon ile 1 kolon doldurmuş oluyorlardı. Yeni düzenleme ile çılgın sayısal lotoda ise 1-90 sayı aralığından 6 tane sayı seçilmesi ile 1 kolon oluşturulmaktadır. Değiştirilen sayısal lotoda 1 kolon ücreti 1,5 TL iken çılgın sayısal lotoda 1 kolon ücreti 3 TL olarak belirlenmiştir. İkramiye kazanmak için en az 2 sayıyı doğru tahmin etmek gerekirken, büyük ikramiye kazananı olmak için 6 sayıyı doğru tahmin etmek gerekmektedir. Diğer sayı tahminleri farklı kazanan kategorileri oluşturmakla beraber, toplam dağıtılan ikramiye oranı, toplam cironun %55'ine eşittir.

İkramiye dağıtım oranı, Türkiye Varlık Fonu'nu bilgilendirerek, SİSAL-ŞANS tarafından hedeflenen ikramiye oranının tutturulabilmesi amacıyla düşürülebilir veya maksimum %70'e kadar arttırılabilir. Haziran 2021 tarihi itibari ile çılgın sayısal loto büyük ikramiyesi 170 milyon TL'yi aşmıştır. Çılgın sayısal loto haftada 3 kez çekilmektedir. Çekiliş ile belirlenen 6 sayıyı doğru tahmin eden katılımcı ya da

katılımcıların olmadığı durumlarda büyük ikramiye, lisans hakları sahibinin belirlediği oranlarda arttırılarak bir sonraki haftaya devretmektedir.

Çılgın sayısal loto, devreden haftalar sonucunda Türkiye'de sayısal oyunlar tarihinin rekor ikramiye tutarına ulaşmıştır. Bu rekor ikramiyeyi kazanmak, diğer tüm sayısal oyunlardan ve piyango oyunundan büyük ikramiye kazanmaktan çok daha düşük olasılık ile mümkündür.

Çılgın sayısal lotoda büyük ikramiye kazananı olmak için gerekli yasal şartlar ve oyun kuralları sağlandığı takdirde 6 sayıdan oluşan kombinasyonu doğru tahmin etmek gerekmektedir. Bu kombinasyonun doğru tahmin edilme olasılığı ise piyango oyunundan farklıdır.

2.8.2.1.1. Çılgın Sayısal Loto Oyununda Büyük İkramiye Kazanma İhtimali

Çılgın sayısal lotoda 1 kolon, seçilen 6 sayıdan oluşmaktadır. Her sayı 1 defa seçilebilmektedir. Seçilen sayı bir sonraki sayı seçimine girmeyeceği için tekrar etme şansı bulunmamaktadır. Bu nedenle çılgın sayısal lotoda 1 kolon içerisinde 1-90 sayı aralığından seçilen 6 sayılı kombinasyonda hiçbir sayı tekrar etmez. Bu kurallar dahilinde ilk sayı için geçerli olan ihtimal ikinci sayı için geçeli olmayacaktır. Bu nedenle farklı ihtimaller serisi için faktöriyel & kombinasyon hesaplamaları gerekir. Oluşturulacak kombinasyon için seçilebilecek sayı aralığı 1-90 olduğundan dolayı;

90! / (6! X (90-6)!) = 622.614.630 adet farklı kombinasyondan herhangi bir kombinasyona büyük ikramiye çıkabilir. Dolayısı ile büyük ikramiye kazananı olmanın ihtimali 1/ 622.614.630 da 1'dir (0,00000000160613). Matematiksel olarak bu ihtimalin gerçekleşmesi mümkündür. Teorik olarak pozitiflik arz eden bu ihtimal dahilinde, 2 Ağustos 2020 tarihinden Haziran 2021 tarihine kadar henüz 6 bilen kişi ya da kişiler çıkmamıştır. Yeni düzenleme öncesinde geçerli olan sayısal loto ise;

49! x (6! x (49-6)!) = 13.983.816 farklı kombinasyona ve büyük ikramiyeyi 1/13.983.816 da'1 (0,00000007) ihtimal ile kazandırma oranına sahipti. 44,52 kat daha fazla kombinasyon gelmesi ile aynı oranda büyük ikramiye kazandırma oranı daha zor hale gelen çılgın sayısal loto büyük ikramiye havuzu bakımdan ise eski sayısal lotodan çok daha fazla ikramiye vaadinde bulunmaktadır. İkramiyeler bilinen

sayılara göre ve aynı sayı aralığını kaç kişinin bildiğine göre belirlenirken, normal oyun, sistem oyun ve ortak oyun seçeneklerine bağlı olarak paylaştırılmaktadır.

Sistem oyunu, seçilecek olan 6 sayıdan daha fazla sayı ile oluşturulabilecek tüm farklı sayı kombinasyonlarını otomatik olarak katılımcılara oluşturur. Tüm farklı kombinasyonlar 6 sayı 1 kolon oluşturacak şekilde hazırlanır ve seçilen sayı adetine göre ücretlendirilir. Sistem oyunu haricinde otomatik olarak makineler tarafından 'sen seç' özelliği kullanılarak otomatik kombinasyonlar oluşturulabileceği gibi online platformlar üzerinden de rastgele seç özelliği kullanılarak hazır kolonlar oluşturulabilir. Çılgın sayısal loto için pazartesi, çarşamba, cumartesi günleri çekiliş yapılmaktadır.

2.8.2.2. Süper Loto

Genel itibari ile çılgın sayısal loto ile aynı oyun kuralları, seçenekleri ve ikramiye kazanma şartları taşımaktadır. Süper loto, çılgın sayısal lotodan seçilecek sayı aralığı bakımından ayrılmaktadır. Çılgın sayısal lotoda büyük ikramiye kazanmak için 1-90 aralığında 6 rakamı doğru bilmek gerekirken, süper lotoda 1-60 aralığında 6 rakam bilmek gerekmektedir. 1 kolon ücreti 3 TL'dir.

2.8.2.2.1. Süper Loto Oyununda Büyük İkramiye Kazanma İhtimali

Çılgın sayısal lotoda ikramiye kazanma ihtimalini hesaplamak için kullanılan yöntem süper loto içinde geçerlidir. Bu yöntem kullanılarak yapılan hesaplamada, süper lotoda büyük ikramiyeyi kazanma ihtimali 50.063.860 da 1'dir. Bu ihtimal çılgın sayısal lotoda 1-90 aralığındaki sayılardan 5 sayı bilme ihtimalinden daha zordur. Çılgın sayısal lotoda 5 sayı bilme ihtimali ise 43.949.268 da 1'dir. Süper loto için çılgın sayısal lotoda olduğu gibi haftada üç gün çekiliş yapılmaktadır. Süper loto için salı, perşembe ve pazar günleri çekiliş yapılmaktadır.

2.8.2.3. On Numara

Çılgın sayısal loto, süper loto gibi on numara adlı oyun da bir sayısal çekiliş oyunudur. Son hali ile on numara oyunu pazartesi ve cuma günleri çekilişleri gerçekleştirilmektedir. 8 Şubat 2021 itibari ile online oyun sistemlerinde oynamaya kapatılmıştır. Site üzerinde belirtilen kurallar ve günler esas alınmaktadır.1-80 sayı

aralığından 10 sayı seçilmek suretiyle oynanmaktadır. 10 sayı seçimi 1 kolon oluştururken, 1 kolon ücreti 2 TL olarak ücretlendirilmiştir.

2.8.2.3.1. On Numara Oyununda Büyük İkramiye Kazanma İhtimali

On numara çekilişlerinde diğer oyunlardan farklı olarak 22 adet sayı çekilmektedir. Katılımcılar çekilen 22 sayı ile kendi seçtikleri 10 sayıyı karşılaştırır. 10,9,8,7,6 sayı bilenler ve 'hiçbir sayıyı bilemeyenler' ödül kazanmaktadır. Çekilen 22 sayı ile katılımcının seçtiği 10 sayıdan 10 sayı eşleşir ise büyük ikramiye ödülü verilirken, 22 sayı içerisinden katılımcıların seçtiği 10 sayı ile eşleşme olmaması halinde katılımcılara 6.katogri oranında ödül verilmektedir.

On numara oyunu, çılgın sayısal lotoya ve süper lotoya kıyasla farklı bir büyük ikramiye kazandırma aritmetiğine sahiptir. Hem 1-80 aralığında çekilecek olan 22 sayı için katılımcılar 10 sayı seçmektedir. Bu nedenle iki farklı kombinasyon hesaplamasının yapılması gerekmektedir. Öncelikle 1-80 sayı aralığından seçilecek 10 farklı sayının kombinasyonu hesaplanmalıdır. Çekilen 22 farklı sayının içerisinden de 10 sayının eşleşmesi gerekmektedir. Dolayısı ile 22 sayının 10 farklı kombinasyonu hesaplanmalıdır. Bu kurallara göre on numara oyununun bilinen son hali ile büyük ikramiyesini kazanma ihtimali iki farklı kombinasyonun birbiri ile bölünmesi sonucu hesaplanmış olmaktadır.

1-80 sayı aralığından 10 farklı seçimi > 80! / (70! x 10!) = 1.646.492.110.120 adet farklı kombinasyon oluşturmaktadır.

Çekilen 22 sayıdan 10 sayının doğru kombinasyon olma durumu > 22! / (12! x 10!) = 646.646'dır. On numara oyununda oynanan 1 kolon için büyük ikramiye kazanma ihtimali:

1646492110120 / 646646 = 2.546.203,20 de 1 ihtimaldir (0,00000039).

On numara oyununda çekilen 22 sayıdan hiç birini bilememe durumu ise ayrı hesaplanmaktadır.

80 – 22 = 58 sayı kalmaktadır. Katılımcı bu 58 sayıdan 10 farklı sayı ile kombinasyon oluşturmalıdır.

58! / (48! x 10!) = 52.179.482.355 farklı ihtimal bulunmaktadır. Bu ihtimaller 1-80 ihtimali ile oranlandığında 1646492110120 / 52179482355 = 31,5544 te 1 ihtimaldir (0,0317).

2.8.2.4. Şans Topu

10 Şubat 2021 tarihi ile oyun online sistemler üzerinden oynamaya kapatılmış olup son hali üzerinden gerçekleşecek değişiklikler ilgili site üzerinden bildirilmiştir. SİSAL-ŞANS, oyunun çekiliş sıklığını haftada bir olarak belirlemiştir. Çekilişler her hafta Çarşamba günü yapılmaktadır. Şans Topu, 1 ila 34 (dahil) arasındaki beş rakamın ve 1 ila 14 (dahil) arasındaki bir rakamın sıra gözetilmeksizin doğru tahmin edilmesinden oluşur. Bir oyun kombinasyonu, oyuncunun çekilişte tahmin edeceği 1 ila 34 (dahil) arasındaki beş rakamdan ve 1 ila 14 (dahil) arasındaki bir rakamdan oluşur. Tek bir oyun kombinasyonunun (kolon) ücreti 2 TL'dir. Minimum oynama tutarı tek bir oyun kombinasyonun (kolon) ücretine eşittir. Kazanan kombinasyon, her çekilişte iki farklı seriden çekilen rakamlardan oluşur. 1 ila 34 (dahil) arasındaki beş rakam ve 1 ila 14 (dahil) arasındaki bir rakam. Beş rakam, çekilen her bir rakam tekrar çekilişe dahil edilmeden 1 ila 34 (dahil) arasındaki rakamlardan çekilir. SİSAL-ŞANS sistemi sayesinde her bir çekiliş tahmin edilemez olup her kombinasyonun çıkma olasılığı aynıdır.
(https://www.millipiyangoonline.com/icerikler/sans-topu-oyun-kurallari)

2.8.2.4.1. Şans Topu Oyununda Büyük İkramiye Kazanma İhtimali

Bahsi geçen kurallar ile büyük ikramiye kazanmak için 5+1 denilen kombinasyonu doğru tahmin etmek gerekmektedir. Dolayısı ile öncelikle 34 sayı içerisinden 5 doğru sayı tahmin etme kombinasyonunu daha sonra 14 sayı içerisinden seçilecek 1 sayının ihtimalini hesaplamaya dahil etmek gerekmektedir. Şans topu oyunu için 1 kolon oynanarak 5+1 bilerek büyük ikramiye kazanma ihtimali;

34! / (29! x 5!) = 278.256 farklı kombinasyon elde edilmektedir. Bu değer 14 sayıdan 1 sayı seçme ihtimali dahil edilerek hesaplandığında,

278256 x 14 = 3.895.548 de 1 ihtimaldir (0,000026).

Şans topu ve on numara oyunlarının oynamaya ne zaman açılacağına veya kurallar bütününde ne tür değişiklikler olacağına dair net bilgiler yer almamakla beraber yakın tarih içerisinde açılacağı bildirilmektedir.

2.8.3. Kazı – Kazan (Hemen Kazan) Oyunları

Piyango ve şans oyunları arasında anlık olarak oynanabilen, tabiri caiz ise 'ayaküstü' şans denemenin en hızlı yöntemi olarak bilinen kazı kazan (hemen kazan) oyunları, kültürümüzde oldukça yaygındır. Şubat 2021 tarihi itibari ile en az 10.000 TL büyük ödüllü, en fazla ise 1.200.000 TL büyük ödüllü olmak üzere, toplam 34 farklı türde kazı kazan oyunu yer almaktadır. Bu oyunların büyük çoğunluğu online platformlar üzerinden oynanabilmektedir. Üstelik bu oyunların online olması sebebi ile 24 saat oynanabilmektedir.

Bu durum pek çok tartışmayı beraberinde getirmekle beraber, piyango ve şans oyunları katılımcıları arasında popülerlik kazanmıştır. Nitekim yapılan açıklamalarda tüm oyun türleri arasında, Aralık 2021 tarihli açıklamaya istinaden 483.561.386 TL tutar ile en çok ikramiye dağıtılan oyun türü kazı kazan oyunları olmuştur (Özkök, 2020).

Kazı kazan oyunlarında oyun türlerine göre basılan – hazırlanan oyunlarda ikramiye adetleri mevcuttur. Bu adetler satışa çıkmadan önce belirlenir. Her bilet seçeneğinin her bir ikramiye kategorisi için kazanan bilet sayısı belirlenir. SİSAL-ŞANS zaman zaman ilan ettiği oyun kurallarına uygun olarak, mevcut biletteki kazı kazan oyun özelliğine ilaveten ödül kazanamayan biletlerin ek ödüller kazanmasına olanak vermesi amacıyla çekilişlere katılma hakkı içeren kazı kazan oyunlarını piyasaya sürmeye yetkilidir.

Her bilet seçeneği için ikramiye dağıtım yüzdesi, %58 ila %70 arasında olmalıdır. İkramiye dağıtım yüzdesi %70'in üzerinde olan bir bilet seçeneği için Türkiye Varlık Fonu'nun önceden yazılı onayı gerekir. Her bilet seçeneği için SİSAL-ŞANS, üretici firma tarafından SİSAL-ŞANS deposuna gönderilen biletlerin toplam sayısını ve kazanan biletlerin sayısını Türkiye Varlık Fonu'na bildirmek zorundadır (https://www.millipiyangoonline.com/icerikler/kazi-kazan-oyun-kurallari).

Bu sebeple basılan bilet sayısı ve açılan oyun sisteminin hacmi ile ikramiye miktarları belirlenmekte ve değişiklik gösterme durumları alt-üst sınır olarak bildirilmektedir. İhtimallerin matematiksel boyutu yalnızca bir katılımcının dahil olduğu aynı basım serisi içerisinde yer alan biletlere ve oyunun ikramiye adetlerinin bilinmesi halinde hesaplanabilmektedir. Dolayısı ile aynı seri içerisinde satılan biletlerin olması veya farklı seriler içerisindeki biletlerin oyuna dahil edilmesi ve başka katılımcıların olması tüm hesaplamaları değiştirmektedir.

Üstelik ikramiyelerin hangi aralıklar ve dağılım oranlarının bilinmemesi hesaplamaların rasyonel sonuçlar vermesini ve her defasında aynı sonuçları ifade etmesini engellemektedir. Sadece belirlenen alt ve üst sınır aralığındaki en büyük ve en küçük ikramiyenin kazanılabileceğinden söz edilebilir. Site içerisinde ikramiye bilgileri verilen oyunların bazıları sistemde görülmemektedir.

2.8.3.1. Hemen Kazan Oyun İsimleri ve Büyük İkramiye Bedelleri

Diğer iki oyun ise toplam basım sayısını bildirmemekle beraber verilecek ikramiye bedellerini adet olarak göstermektedir. Milli piyango online platformu üzerinde 12 Şubat 2021 tarihinde hizmete açık olan oyun türleri ve ikramiye listesi şu şekildedir:

2.000.000 TL büyük ödüllü 1 adet oyun bulunmaktadır. Şanslı 7'li.

1.200.000 TL büyük ödüllü 1 adet oyun bulunmaktadır. Altın Taht.

1.000.000 TL büyük ödüllü 5 adet oyun bulunmaktadır. Süper Renklerle Kazan, Kazandıran Slingo, Para Kuleleri, Altın Loto ve Viking Hazineleri

750.000 TL büyük ödüllü 2 oyun bulunmaktadır. Şans Bombası ve Kırmızı Kart

700.000 TL büyük ödüllü 2 oyun bulunmaktadır. Robo Şansı ve Elmas Madeni

500.000 TL büyük ödüllü 6 oyun bulunmaktadır. Sihirli Asa, Yeni Yıl Sürprizi, Şanslı Gökkuşağı, Hızlı ve Şanslı, Altın Gol, Gümüş Loto.

450.000 TL büyük ödüllü 4 oyun bulunmaktadır. Para Piramidi, Antik Hazineler, Dört Yapraklı Yonca ve Altına Hücum.

300.000 TL büyük ödüllü 2 oyun bulunmaktadır. Büyülü Yonca, Monopoly Round The Houses

250.000 TL büyük ödüllü 1 oyun bulunmaktadır. Bronz Loto.

200.000 TL büyük ödüllü 3 oyun bulunmaktadır. Altın, Elmas Dağı, Futbol Yıldızı.

100.000 TL büyük ödüllü 2 oyun bulunmaktadır. Çevir Kazan, Big Eats Little.

80.000 TL büyük ödüllü 1 oyun bulunmaktadır. Beeto Zee.

50.000 TL büyük ödüllü 1 oyun bulunmaktadır. Karanlığın Efendisi.

16.000 TL büyük ödüllü 1 oyun bulunmaktadır. Cash Out Cup Cake.

10.000 TL büyük ödüllü 2 oyun bulunmaktadır. Hex Pop Day ve Dabloons.

2.8.3.2. Büyük İkramiye Kazanma İhtimallerinin Karşılaştırılması

Kazı kazan oyunlarında rasyonel ihtimalleri hesaplamak mümkün olmayacağından ötürü sıralama dışı bırakarak, çekiliş oyunları kendi aralarında büyük ikramiye kazandırma ihtimalleri üzerinden aşağıdaki gibi sıralanabilir;

1- Çılgın Sayısal loto	1 / 622.614.630 ihtimal.
2- Süper Loto	1 / 50.063.860 ihtimal.
3- Milli Piyango Yılbaşı Çekilişi	1 / 10.000.000 ihtimal
4- Şans Topu	1 / 3.895.548 ihtimal.
5- On Numara	1 / 2.546.203,20 ihtimal.
6- Milli Piyango Genel Çekilişleri	1 / 1.000.000 ihtimal.

Nitekim dağıtılacağı vadedilen büyük ikramiyelerde, oyunlara ait kazanma ihtimallerinin zorluğu nispetinde artmaktadır. Büyük ikramiye kazandırma ihtimalleri sıralanan piyango ve şans oyunları Milli Piyango'nun yenilenen logosunda yer alan güvercinleri temsil etmektedir.

> *"Ayrıca tek bir güvercinden yola çıkarak markanın çatısı altında bulunan farklı oyunların karakteristik özelliklerine sahip güvercin ailesini yarattık. Onları stilize ederek şans dağıtan marka temsilcileri haline getirdik. Artık her bir güvercinin adı var. Milli Piyango'yu ailenin en büyüğü 'Kısmet', Çılgın Sayısal Loto'yu delidolu taklacı 'Çılgın', Süper Loto'yu hızına yetişilmez kahraman 'Süper', Kazı Kazan'ı kıpır kıpır 'Kazan', On Numara ve Şans Topu'nu birbirinden güzel 'İkizler' isimli aile üyeleri temsil ediyor"*(Özkök, 2020).

2.9. Devletler ve Toplumlar Açısından Piyango ve Şans Oyunları

Piyango ve şans oyunları üzerine yapılan tarihsel ve sosyolojik araştırmalar, ansiklopedilerde yer alan bilgiler, sinema filmleri ve dizilerde yer alan kesitler incelendiğinde, bu faaliyetlerin belirli bir topluma veya coğrafyaya ait olmadığı görülmektedir. İlk ortaya çıkış noktalarının kura faaliyetlerinden türetildiği düşünülmektedir. Türkiye'de tarihi kapsam açısından ortaya koyduğu belgeler, mevcut kaynakların taranması dahil, tüm dönem gazeteleri ve bültenleri üzerindeki detaylı araştırmaları ile en önemli kaynağın yazarı olan Mete Tunçay (1992), eski ve ortaçağ verilerini birleştirerek bu faaliyetlerin ilk izlerinin bu dönemler itibari ile görüldüğünü belirtmektedir (Tunçay, 1992).

Gerçekleştirildiği her dönem itibari ile piyango ve şans oyunları faaliyetlerine yüklenen anlamlar ve toplum tarafında oluşan algı değişmiştir. 'Kader' inancının oluşmadığı dönemlerden itibaren tüm dini inanışları ve yasaları görmüşlüğü olan piyango ve şans oyunları, kültürel ve tarihi bir inceleme alanı niteliğindedir.

> *"Algı: Duyusal bilginin yorumlanması ya da anlamlandırılması işlemidir. Bir uyaranın anlamlandırılabilmesi için öncelikle bireyin, o uyaranla ilgili bilgilerinin olması gerekir. Eğer birey karşılaştığı uyarana ilişkin hiçbir bilgiye sahip değilse, uyarıcıya anlam vermesi olanaksızdır. Algı büyük ölçüde geçmiş yaşantılara dayalıdır"* (Kaya, n.d).

Sosyal bilimler açısından ise pozitif bilimlerin çoğuna hitap edebilecek veri setleri barındırmaktadır. Piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin toplum psikolojisini etkilediği, katılımcıları üzerinde geri dönüşlerinin olduğu ve bu etkilerin yer yer yapıcı ve çoğunlukla yıkıcı etkileri olduğu tartışılmaktadır. Bu tartışmalar haricinde, dünya genelinde piyango ve şans oyunları faaliyetlerinden elde edilen gelirler ile yapılmış kurum binaları, müzeler, okullar olduğu bilinmektedir. Türkiye'de de bu gelirlerden aktarılan kaynaklar ile yapılmış olan yapılar bulunmakta, sosyal yardımlaşma derneklerine ve vakıflara bu gelirlerden pay aktarılmaktadır.

15.yy öncesinde düzenlenen piyango, çekiliş ve kura tarzı faaliyetlerin daha çok yardım toplayan kurumlara kaynak sağlamak veya doğrudan ihtiyacı olan kişilere yardım etmek amacıyla düzenlendiği bilinmektedir. Çoğu zaman özel gün ve büyük festivallerde eğlence amacı ile tertip edilmiş faaliyetlerde gerçekleştirilmiştir.

> *"Günümüzde piyangolar, devletler ve bireyler tarafından önceki dönemlere göre daha fazla önem kazanarak yaygın bir faaliyet kapsamı oluşturmaktadırlar. Bunun iki nedeni vardır. Birincisi, hükümetler kumar oyunlarından halkı uzaklaştırmanın zorluğunu fark etmiş ve bunun en masum yolu olan piyangolar ile bu ihtiyacı kendileri daha zararsız yoldan karşılama yoluna gitmişlerdir. İkincisi, piyangodan sağlanan gelirler her ne kadar vergilere oranla az ise de kamusal hizmetlerin karşılanmasına yardımcı olmaktadır"* (Staub, 1994, s. 9).

2.9.1. Piyango ve Şans Oyunları Hasılatından Kamuya Aktarılan Paylar

Piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılan bireylerin, resmi olarak net sayısı veya otoriteler tarafından yaklaşık bir sayı tahmini bulunmamaktadır. Ancak Türkiye'de piyango ve şans oyunlarından elde edilen hasılat üzerinden kamuya aktarılan paylar incelendiğinde, 2011 ve 2019 yılları hariç kamuya aktarılan paylar her yıl artış göstermiştir.

Piyango ve şans oyunları faaliyetlerinden elde edilen gelirden kamuya aktarılan paylar, toplam satış hasılatının sadece belirli bir kısmını oluşturmaktadır. Piyango ve şans oyunları satış hasılatını bu faaliyetlere katılan bireyler oluşturmaktadır. Dolayısı ile elde edilen satış hasılatının, yıllar itibari ile üç yüz milyon gibi tutarlarda artış göstermesi (MP,2019), bu faaliyetlerin oluşturduğu maddi boyutun yanında katılımcıların kitlesel boyutlarda olduğunu da ortaya çıkarmaktadır.

Resmi rakamlara göre, Milli Piyango İdaresi tarafından, 2003-2019 yılları arasında, kamuya toplamda 7.061.990.135 TL aktarılmıştır. Sadece 2015-2019 yılları arasında, şans oyunlarından elde edilen toplam satış hasılatı 14.987.644.057 TL'dir. Bu tutar aynı yıllar arasında kamuya aktarılan pay olan 3.127.808.915 TL'nın 4,79 katıdır. Son 5 yıl içerisinde kamuya aktarılan tutar olan 3.127.808.915 TL, 17 yıllık dönemde kamuya aktarılan payın %44.30'unu oluşturmaktadır (MP,2019).

2015 – 2019 yılları arasında piyango ve şans oyunları satış hasılatından elde edilen tutar (14.987.644.057 TL), ülkenin 2015 – 2019 yıllarındaki ortalama nüfusuna (80.905.066 kişi - 0-18 yaş grubu dahil olmak üzere yaş-çalışma-cinsiyet-engel

durumları gözetilmeksizin-) oranlandığında, kişi başına 185,25 TL'lik katılım ücreti düşmektedir. Ortalama nüfus içerisinden piyango ve şans oyunlarına katılımcı olmayan kişiler çıkarıldığında ise kişi başına düşen miktar çok daha fazla olacaktır.

Toplam satış hasılat tutarı, sadece piyango ve şans oyunları katılımcılarından elde edildiğine göre, piyango ve şans oyunları faaliyetleri ile bu miktarlardaki yüksek hasılat tutarlarına ulaşabilmek için;

1- Katılımcıların kitlesel boyutlardaki sayılardan oluşmaları gerekmektedir.
2- Katılımcıların bu faaliyetlere ayırdıkları kişi başı harcama tutarlarının yüksek miktarlarda olması gerekmektedir.

Geçmiş yıllarda yapılan çalışmalar bu iki şarttan en az birinin gerçeklemesi gerektiği görüşünü taşımaktadır. Çalışmamız boyunca gerçekleştirilen gözlemler ve yapılan araştırmalar, bu iki şartın birlikte gerçekleştiği yönündedir. Dağıtılan ikramiyelerin bir önceki yıl dağıtılan ikramiyelerden daha fazla olması ve oyun çeşitliliğinin giderek artması, hem kitle sayısının arttığını hem de bu faaliyetlere bireylerin harcadığı rakamların yükseldiğine dair kanıtlardır.

Walker ve Jackson 2011 yılında hazırladıkları çalışmada, kumar ve benzeri faaliyetlerin devlet gelirlerini düşürme eğilimi gösterirken, piyango ve at yarışlarının ise gelirleri artırma eğiliminde olduğunu tespit ettiklerini belirtmişlerdir (Walker ve Jackson, 2011).

Piyango ve şans oyunları faaliyetlerinden elde edilen gelirler, bu faaliyetlerin artan katılımcı sayıları ve katılımcıların yüksek miktarlardaki harcamaları nedeni ile artış eğiliminde olduğu söylenebilir. Özellikle önceki tez çalışmalarında ve sosyal medya anketlerinde, gelir – piyango ve şans oyunları ilişkisi üzerine yapılan çalışmalar bu söylemin doğru olma olasılığının yüksek olduğunu ortaya koymaktadır.

Piyango ve şans oyunları ile dağıtılan ikramiyelerin 'servetin yeniden dağıtılması' konusunda öncü eylemlerden olduğu düşünülse de, ikramiye kazananların hangi gelir grubunda bulunan kişilerden olduğu ya da kazandıkları ikramiyeyi hangi yollar ile tükettiklerine dair bilgilere ulaşılamamıştır.

2.9.2. Toplumların Piyango ve Şans Oyunlarına Bakış Açısı

Bireylerin piyango ve şans oyunları faaliyetlerine, başta 'eğlence' olmak üzere, ekonomik, sosyolojik ve psikolojik gibi farklı nedenler ile katılımcı oldukları söylenebilir. Bireylerin piyango ve şans oyunları faaliyetlerine en çok hangi amaç ile katıldığını belirlemek için yapılacak olan bir çalışmada:

1- Katılımcıların amaçlarına uygun olacak şekilde kategoriler oluşturulmalı,
2- Katılıcımlar en çok hangi amaç ile katıldığını belirttiği kategoriyi seçmeli,
3- Katılımcıların seçtikleri kategorilerin sayısal dağılımları karşılaştırılmalıdır.

Kategoriler arası dağılımların sayısal olarak karşılaştırılması sonucunda, piyango ve şans oyunları faaliyetlerine bireylerin en çok hangi amaçla katıldığını belirlemek teorik olarak mümkündür.

Böyle bir çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için, toplam katılımcı sayısı ve oyun türlerine ait sayısal veriler gibi örneklem çerçevesini belirleyecek birçok farklı bilgiye ulaşılması ve katılımcıların objektif cevaplar vermesi gerekmektedir.

Dolayısı ile daha önce yapılan çalışmalarda, toplam katılımcı sayısı ve dağılımları bilinmediği için bireylere sorulan ' hangi amaç-amaçlar için oynuyorsunuz?' ve türevi sorular, sadece o çalışmanın gerçekleştirildiği bölge içerisinde yer alan katılımcı bireyler arasında anlamlı bir bütün oluşturmakta ve tümevarım için yeterli bir kaynak oluşturamamaktadır.

Ancak hazırladığımız çalışmamız, daha önce yapılmış benzer nitelikteki çalışmalar ve toplumsal araştırmalar, piyango ve şans oyunu faaliyetlerinin 'eğlence' amacının dışında, daha çok 'ekonomik' sebepler ile tercih edildiği yönünde fikir birliği oluşturmaktadır. Bireylerin beklentilerinin çoğunlukla maddi kazanç sağlamak yönünde olduğu söylenebilir.

> *"Şans oyunlarına yönelmenin ilk ve en belirgin olarak kabul edilen sebebi ekonomik tabanlıdır. Buna göre ekonomik yetersizlikler, yoksulluk ve benzeri sebepler şans oyunlarına umut bağlamaya neden olan temel etmenlerdir. Bu bağlamda toplumdaki ekonomik gelişmişlik seviyesi ile şans oyunlarına duyulan ilgi doğru orantılı olarak ilerlemektedir. Şans oyunlarının kültürel ve sosyal sebepleri ise çok farklı boyutlarda ortaya çıkabilir*" (Çabuk, 2009, s. 56).

Tarih sahnesi üzerinde, paranın icadı ile insan davranışlarında değişiklikler meydana geldiğini söylemek mümkündür. Bu değişikliklerin sebeplerinden biri olarak, paranın takas aracı olmaktan çıkıp, hayat standardı belirleme aracı olması gösterilebilir. Oluşan farklı hayat standartları insanlar arasında sınıf ayrımı oluşmasındaki etkenlerden biridir.

Özellikle sanayi devrimi sonrasında, her toplum içerisinde ortaya çıkan 'sınıf' kavramı, paranın etkisinin sadece ulusal değil, küresel boyutta olacağını açık bir şekilde göstermiştir. Günümüzde bu durum, 'satın alma gücünü' belirlemekten çıkarak, 'yaşam standardı' belirleme potansiyeline sahip olmuştur.

Toplum yapısı, tarihsel süreç içerisinde daima sınıflandırılmıştır. Günümüz toplumuna hakim olan popüler kültür ise toplumu yaşam standartlarına göre sınıflandırmaktadır. Bahsi geçen 'yaşam standardı' toplumun 'zengin' olarak algıladığı kişilerin, harcamalarına ve maddi imkânlarının boyutlarına göre belirlenmektedir.

Toplum paranın sayısal kısmı ile değil, para ile gerçekleştirilebilecek olaylar ile ilgilenmektedir. Yazılı bir kural olmayan bu durum, toplumun büyük bir çoğunluğu tarafından, özellikle genç yaştaki kişilerde hakim bir durumdur. Çağımızın en büyük kullanım alışkanlıklarından olan internet ve sosyal medya, bahsedilen durumların 'mimarı' niteliğindedir.

Bugün medyanın yeni bir formu olarak değerlendirilen sosyal medya, toplumların kültürel yapısının oluşturulmasında, şekillendirilmesinde ve sonraki kuşaklara aktarılmasında geleneksel medya ortamları kadar önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 25 Ağustos 2020 tarihinde 'Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması' raporu yayınlamıştır.

"İnternet kullanım oranı 2020 yılında 16-74 yaş grubundaki bireylerde %79,0 oldu. Bu oran, bir önceki yıl %75,3'tü'. 'Hanelerin %90,7'sinin evden internete erişim imkânına sahip olduğu gözlendi. Bu oran bir önceki yılda %88,3 idi" (TUİK, 2020).

"Sosyal medya, popüler kültürel unsurlarının geniş kitlelere daha kolay, daha hızlı ve aracısız bir şekilde sunulmasının yolunu açmıştır. Bu sayede popüler kültür ürünleri her yaştan insana daha kolay bir biçimde ulaşma olanağı elde etmiştir" (Ergen, 2018, s. 121).

Oluşan maddi yönlü popüler kültürün ve artan sosyal medya kullanımının, bireyleri piyango ve şans oyunları faaliyetlerine yönlendirme olasılığı vardır. Farklı hayat standartlarının ve satın alma güçlerinin yaygın şekillerde sosyal medya platformları üzerinden paylaşılarak yaygınlaşması, bireyler de kolay yoldan zengin olma ve tanınan bir kişi olma arzusunu uyandırması mümkündür.

Ergen (2018), çocukların takip ettikleri içerik üreticilerine benzer profillerde girişimler yapmak istediklerini ve takip ettikleri içerik üreticilerine 'özendiklerini' ifade etmenin mümkün olduğunu belirtmiştir. Dolayısı ile bireylerin, piyango ve şans oyunları faaliyetlerine 'eğlence' amacı dışındaki amaçlar ile katılmalarında, popüler kültürün ve sosyal medya kullanımının etkisinin olduğunu söylemek mümkündür.

Kendini gerçekleştirme, başarı, saygınlık, zenginlik, tanınmış kişi olmak, rekor kırmak gibi popüler terimler kendi dürtülerimizle oluşabileceği gibi toplumsal dayatmalar ve öne çıkarmalar sonucunda da oluşabilmektedir. Pervin ve Cervone (2005), insan zihninin huzur durumuna ulaşmak için çabaladığını ve ihtiyaçların insanlarda gerilim oluşturduğunu dolayısı ile bu ihtiyaçların giderilerek huzura erişilmenin hedeflendiğini savunurlar (Pervin ve Cervone, 2005).

Güncel oyun bedelleri 2 ila 100 TL arasında değişen, milyonlarca liranın sahibi olma, kimsenin kazanamadığı ve imkânsız niteliği atfedilmiş olan büyük ikramiyenin kazananı olma hayalleri, bahsi geçen kitlenin zihinlerindeki huzur durumunun en büyük hedefidir. Üstelik bu düşük ücretler karşısında kolaylıkla zengin olma vadedebilen verebilen, piyango ve şans oyunları kadar basit uygulamalar sunan başka yasal bir uygulama bulunmamaktadır.

2.10. Toplumların Ünlü ve Zenginlik Anlayışı

Küresel boyutlarda, insanların büyük bir çoğunluğu, sosyal medya ve haberlerde gördükleri refah düzeylerinde bir hayat arzu etmektedir. Günümüz popüler kültürünün öne çıkan fikirlerinden, 'kolay şekilde zengin olma' fikri bu arzularına ulaşabilmeleri için en kısa yoldur. İnsanlar, kolay yoldan zengin olma fikrini zihinlerinin merkezinde tutmaktadırlar. Mevcut zihinsel algı sebebi ile tüm siyasal ve ekonomik durumlar göz ardı edilse dahi sadece Türkiye'de değil, tüm dünya üzerinde 'ünlü' olmak ve 'zengin' olmak fikrinin birlikte işlediğini söylemek mümkündür.

Küresel anlamda insanların ‘ünlü’ olma kriterleri ise, toplum tarafından ‘bilinen bir isim olmak’ tanımıyla uyuşmamaktadır. Tıp alanında başarısız sayılan bir ülkenin saygın doktorlarından biri olmak, ülkesinin veya kendi adının tüm dünyada duyulmasını sağlayacak bir buluş yapmak, birbirleri ile sorunu olan kesimleri barışa kavuşturan bir kişi olabilmek, artık çoğu bireyin ‘ünlü’ tanımına girmemektedir.

Popüler kültürün etkisi ile toplum tarafından ‘bilindik bir isim olmak’ çoğu bireye yeterli gelmemektedir. Bireyler, iş dünyasında yer alan zengin bir kişinin, sosyal medya platformlarında görülmesi gibi, sadece isim ile değil, bu ismin duyulmasında başrol oynadığına inandığı servete ve zenginliğe de erişmek istemektedirler. Günümüzde toplumun büyük bir kesimi tarafından tanınan ‘zengin’ kişilikler ‘ünlü’ olarak algılanmaktadır.

Bu küresel tabire uyan ‘ünlü’ kişiliklere ait gelir veya servet bilgilerinin ‘tamamıyla şeffaf olmamakla’ birlikte, sosyal medya platformlarında topluma duyurulması, bireylerin bu iki farklı kavramı birbiri ile ilişkilendirmesinde büyük etken olmuştur. Medya okunurluğu arttıkça, dikkat çeken başlıkların aslında bir zihinsel algı oluşturduğuna kanaat getirilmektedir.

“Kitle iletişim araçlarıyla artan iletişim ve yoğunlaşan etkileşim, ortak yaşam alanı ve alışkanlıklara dayalı popüler kültürün baskın kültür olarak geniş toplumsal kesimler tarafından yaygınlık kazanmasını sağlamıştır” (Şentürk, 2007, s. 25).

Nitekim sadece Temmuz 2020 – Ağustos 2020 tarihleri arasında “40 benzin istasyonu var, 30 taksisi var, 3 ayrı şehirde 3 ayrı lüks villası var” adlı başlıklar taşıyan ve ünlülere ait haberler ile ilgili 46.000 web araması sonucu bulunmaktadır. Nobel barış ödülü alan Türkler olarak arama yapıldığında ise sadece 4910 arama sonucu bulunabilmektedir. Bu konu başlıkları, en yaygın video paylaşım sitesi üzerinden kontrol edildiğinde ise, ünlüler ile ilgili en popüler videonun 2,2 milyon izlenme aldığını, Nobel barış ödülü alan Türkler ve türevleri ile ilgili videoların en popüler olanının ise 104 bin izleme aldığı görülmüştür.

> *“Kültürün sanayileşmiş ve ticarileşmiş bir biçimi olan popüler kültürün oluşumunda ve aktarımında medyanın özellikle televizyonun başrol oynadığı düşüncesi hâkimdir. Bir başka deyişle medyanın, popüler kültürün yaşam alanını teşkil ettiği ve hemen her popüler kültür, ürün,*

> *sembol veya ikonunun medya aracılığıyla kitlelere aktarıldığı, servis edildiği söylenebilir"* (Ergen, 2018, s. 118).

Sosyal medya platformlarının ve online haber sitelerinin yaygın kullanımlarının olduğu ise tartışılmaz bir gerçektir. Bununla birlikte bu sitelerin, içerik başlıklarının görüntülenme, izlenme, okunma sayısı gibi kriterlerin yoğunluğunu arttırmak için yaptıkları yayınlarda, toplumun büyük kesiminin merak ettiği, araştırdığı, arattığı konular ile ilgili olduğu görülmektedir. Ünlü – zengin sözcüklerinin talebinin oldukça revaçta olması göz önünde bulundurulduğunda ise gerçek durum ortaya çıkmaktadır. Bir iş kolu olarak faaliyet gösteren paylaşım sitesinde, içerik üreticisi olarak iş alanını tercih etmiş ve belirli bir popülerlik kazanmış kişilerin kendilerine ait sayfalarında ise mutlaka ya lüks evini ya da lüks arabasını video konusu olarak kullandığı belirlenmiştir.

Bu durumu açıklayabilecek iki seçenek mevcut. İlk seçenek, tüm içerik üreticileri mal ve kazançlarını göstermeye oldukça heveslilerdir. İkinci seçenek ise, iktisat bilimine ait 'talep arzı belirler' esası ile insanlar bu tarz içerikleri görmek istediği için içerik üreticileri video konusu olarak servetlerini ve lüks yaşantılarını göstermektedirler.

Günümüzde, çoğu bireyin zihinlerinde yer alan yaşantıya ulaşmak için bulduğu en kısa yol zengin bir ünlü olmak fikridir. Çünkü günümüz toplumunda, bu fikir tüm sorunlardan kaçış yolu olarak görülmektedir. Kariyer başarı örnekleri, mucitler, başarılı meslek grupları gibi örnekler oldukça nadir olmakla beraber, Türkiye açısından başarı sahibi olan Türk asıllı kişilerin çoğunun başka ülkelerde hizmet verdiği görülmektedir. Ayrıca özel sosyal medya platformlarında yapılan röportajlar ve yayınlar aracılığı ile halkımızın büyük çoğunluğunun bu başarı sahibi olan kişileri tanımadığı görülmüştür (CNN, 2017).

Bu durumun ve benzer durumların durumun üzücü olmasına rağmen sosyal medya platformlarında sanki komik bir durummuş gibi yansıtılması, elde edilen başarıların ve kariyerlerin daha da önemsizleştirilmesine yol açmaktadır. Dolayısı ile bireyler çalışıp üreterek bir başarı elde etmenin peşinden gitmek yerine basamaklar ile yükselme kavramını ortadan kaldırmak istemektedirler. Olaylara bu pencereden bakıldığında piyango ve şans oyunları katılımcılara tam da gerçekleştirmek istedikleri hayalleri vadetmektedir.

Söz konusu ‘yaşam standardını yükseltmek’, ‘sınıf atlamak’, ‘kolay yoldan zengin olmak’ ve benzer nitelikteki düşünceler, küresel boyutta ve tedavisi bulunamamış bir hastalık niteliğinde yayılarak günümüz dünyasına kadar ulaşmış ve zihinlerde yer edinmiştir. Bireylerin zihinlerinde oluşturdukları bu düşünceler onları sınıf ayrımlarına aykırı davranmaya iterek mevcut düzenin dışına çıkma isteği uyandırmıştır.

“Kitlelerin gücünün doğuşu, öncelikle zihinlere ağır ağır yerleşen bazı fikirlerin yayılışıyla, sonra da o güne dek teoride kalmış kavramları gerçekleştirmeye yönelen bireylerin kademeli olarak bir araya toplanmalarıyla olmuştur” (LeBon, 1895, s. 13).

Bireyler zihinlerine yerleştirdikleri ‘ünlü ve zengin’ olma fikrini ve buna bağlı olarak arzu ettikleri yaşam standartlarına çalışarak, emek sarf ederek veya üretim aşamalarının herhangi bir safhasında yer alarak ulaşamayacakları düşüncesi ile ‘tek seferde zengin olma’ veya ‘kolay yoldan zengin olma’ fikrini gerçekleştirebilecekleri araçlara yönelmektedirler.

Bu eğilimlerden en bilindik olanı ise, izledikleri ve özendikleri kişiler gibi ‘yayıncı’ veya ‘YouTuber’ olma girişimleridir. Yayıncılık ve YouTuber olma hayalleri daha çok 30 yaş ve altı bireylerde ‘özenme’ hali ile ortaya çıkmaktadır. Yapılan gözlem ve araştırmalar, bireylerin gerçekleştirdikleri yayıncı ve YouTuber olma girişimlerinin çoğunlukla aile ve arkadaş çevresinin katılımı ile sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır.

YouTuber olma girişimler neticesinde bekledikleri sonuca ulaşamayarak vazgeçen ya da bu yola başvurmamış kişiler için kolay yoldan zengin olma fikirlerini gerçekleştirebilecekleri ‘yasal’ sınırlar içerisinde pek fazla alternatif yoktur. Bu kişiler için bahis, piyango ve şans oyunları tek çıkış kapısı niteliğinde yaygın bir kültür olarak karşılarına çıkmaktadır.

Özellikle piyango ve şans oyunlarının oynanış biçimleri sebebiyle hiçbir bilgi, tecrübe ve birikim gerektirmemesi mevcut alternatifler içerisinde ilk sırada yer almasını sağlamaktadır. Sonuç olarak, piyango ve şans oyunları faaliyetlerine ‘eğlence’ amacı dışında katılan bireylerin, popüler kültürün oluşturduğu sosyolojik, psikolojik telkinler doğrultusunda ve mevcut ekonomik sebepler ile katıldığını söylemek mümkündür.

Ekim 2020 itibari ile genç nüfusun işsizlik oranının %24,9 genel olarak ise %12,7 düzeylerindedir. Kasım 2020 tarihi itibari ile açlık sınırının 2517 TL ve yoksulluk sınırının 8198 TL ulaşması bir anda zengin olma, çalışılarak kazanılamayacak kadar çok para elde etme ve tüm sorunlardan kaçış yolu olarak gördükleri şans oyunları ve piyango faaliyetlerine olan taleplerin artmasında ki ekonomik göstergelerdendir.

2.11. İslam Dini Açsından Şans Oyunları ve Piyango

İslam dini 7.yy'da Hz. Muhammet (S.a.v) tarafından insanlara tebliğ edilmiştir. Hz. Muhammet (S.a.v) İslam dininin peygamberi olmakla birlikte aynı zamanda insanlık tarihinin son peygamberidir. Bu netice esası ile İslam, son din olarak insanlara tebliğ edilmiştir. Türk milleti İslam dinini 9. ve 10.yy'larda kabul etmeye başlamıştır. Dünya tarihi içerisinde İslamiyet sonrası kurulmuş olan beylikler dâhil olmak üzere neredeyse tüm kudretli Türk devletleri dinini İslamiyet olarak seçmiştir.

Bu süreç içerisinde Türk Devletleri, 'İslam hukuku ile yönetim' anlayışını benimseyerek, gerek toplumlar arasında gerekse devletlerarasında İslam dininin savunucusu olmuşlardır.

"Onlar, İslâm dininin ve İslâm medeniyetinin ilk mensupları olan Araplardan daha fazla, yani on asır süre ile bu tarihî görevi başarıyla sürdürmüşlerdir" (Koca, 1996, s.263).

Anayasamızda devletin dini ibaresi bulunmamakla beraber, nüfusunun büyük bir çoğunluğunu İslam dinine inanan insanlar oluşturmaktadır. Pew Araştırma Kuruluşu'nun yayımladığı 2012 yılı raporuna göre ülkemizde Müslümanların nüfusa oranı %98'dir. Sabancı Üniversitesi'nin katkılarıyla yapılan bir ankete göre de bu oran %98,3'e ulaşmaktadır. Ipsos'un 2016 tarihli anketine göre Türkiye'deki Müslümanlar nüfusun %82'sini oluşturmaktadır. Optimar'ın 2019'da yayınladığı ankete göre ise Müslümanların nüfusa oranı %89,5'tur (WİKİPEDİ, 2021).

Nüfusa oranla elde edilen bu yüzde niteliğindeki verilerin tartışmalı olduğu iddiaları yer alsa dahi, tüm neticeler içerisinde yer alan en düşük oran ile yine de nüfusun %80'inden fazlasının İslam dinine tabi olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, yine araştırma şirketlerinden birinin 2019 yılında yaptığı dini inanç anketinde (T24, 2019) bireylere bir biri ile bağlantılı iki soru yöneltilmesi sonucunda Türkiye'de çok meşhur

olan, '%99,9'u Müslüman olan bir ülke' tabiri ortaya çıkmıştır. Ancak %99,9'luk oran, kendini bir dine mensup hissedenlerin (%96.1) içerisinde İslam dinine mensup olduklarını belirtenlerin oranıdır. Mevcut rakamlar değerlendirildiğinde, Türkiye Cumhuriyeti'nde 76 milyon kişiden fazlası İslam dini mensubudur.

"İslam dininde Allah'a, meleklere, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe, kaza ve kadere iman etmek birer esastır. İman lügat manası bakımından, bir şeye inanmak ve bir şeyi doğrulamak demektir" (Bilmen,1992, s.12). Bu bağlamda İslam dininde Allah emirlerini peygamberler vasıtası ile tebliğ ederken, ayetlerin bir araya getirilmesi ile oluşturulan kitapları ile bu emirleri yazılı hale getirilmiştir.

İslam dininin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'dir. İslam dininde yasaklar haram olarak nitelendirilerek Kur'an-ı Kerim'de insanlara bildirilmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de piyango ve şans oyunları için bildirilen, doğrudan ilişkili olduğu kabul edilebilecek olan iki ayet yer almaktadır. Bu ayetler Maide suresi 90. ve 91. Ayetlerdir.

"Ey iman edenler! Şarap, kumar, dikili taşlar (putlar), fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir; bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz (el-Mâide 90). "Şeytan içki ve kumar yoluyla ancak aranıza düşmanlık ve kin sokmak; sizi, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçtiniz değil mi? (el-Mâide 91). 91. Ayette yer alan 'Fehel entüm müntehûn' ifadesi 'tartışmaya kapalı, kesinlikle yasaklanmış' anlamı taşımaktadır.

Kur'an-ı Kerim içerisinde yer alan bu ifadeler ile şans oyunları, piyango ve dahilindeki bütün benzeri oyunlar yasaklanmış ve haram kılınmıştır. Bütün dinler gibi İslam dinide tebliğ edildiği dönem içerisindeki yaşayan toplumların davranışlarını düzeltmek ve doğru davranışları sergilemelerini emretmektedir. Bu bağlamda dönemin arap toplumunda, şans oyunları olarak adlandırılabilecek faaliyetlerin gerçekleştirildiği ve yaygın olduğu anlaşılmaktadır.

> *"Arapların on tane fal oku bulunuyordu. Ezcümle Frenklerin piyango dedikleri tarzda istiksam (bölüşme) tarikiyle (yöntemi) bir kumarları vardı ki, bunu hayır bile sayarlar ve müftehirâne (övgüyle) yaparlardı. Şöyle ki: Zar makamında ezlâm-ü aklâm denilen on okları vardı. Bunlara: fezz, tev'em, rakib, hils, nafis, müsbil, muallâ, menîh, sefih ve vağd derlerdi. Menîh, sefih ve vağd bunların üçünden maada (hariç) diğerlerinin bir nasibi olurdu. Meselâ, piyango çekilmek üzere bir deve kesilir, yirmi sekiz sehme (paya) ayrılır. Fezz'e bir, tev'em'e iki, rakibe üç, hils'e dört, nafis'e*

beş, müsbil'e altı, muallâ'ya yedi, sehim (pay) tahsis edilirdi. Menih, sefih, vağd okları boş ve mahrumdur. Bu on kalemin hepsi, rebabe denilen bir torbaya atılıp bir adlin (güvenilir ve adil bir kişi) önüne konur. O da, torbayı çalkalayıp elini sokar, iştirak eden herkes namına bir ok çeker nasibli ok çıkanlar, muayyen (kararlaştırılan) olan nasibini alırlar. Boş ok çıkanlarda mahrum kalırlar ve fakat devenin bedelini öderler. Nasib alanlar da, nasiblerini fukaraya verirlerdi. Bu suretle meysir (kumar ve piyango türü oyun), evvel (daha önceki) emirde diğer kumarlara nazaran ehven-i şer (kötünün iyisi) ve hayır zannedilen böyle tevzi-ü istiksam (paylaşma), yani piyango tarzına itlak edilmiş (genelleme yapılmış) ve bundan ale'l- umum (genel olarak) kumarlara dahî meysir denilmiştir"(Yazır, 2001, ss. 86-87).

"Taraflardan birisinin kazanıp diğerinin kaybetmesi esasına dayalı olan bütün şans oyunları kumar olduğundan haramdır. Zira bu tür oyunlarda bir taraf kaybederken diğer taraf haksız kazanç elde etmektedir (İbn Nüceym, el-Bahru'r-râik, VIII, 554-555; İbn Kudâme, el-Muğnî, IV, 194). Buna göre şans faktörüne dayalı olan piyango, toto, loto, iddia, müşterek bahis, ganyan gibi tertip ve oyunlar da kumardır ve haramdır. Bu tür oyunların hâsılatından bazı kuruluş ve hayır kurumlarının yararlanması, onları meşru hale getirmez ve haramlık hükmünü değiştirmez. Müslümanların bu tür meşru olmayan kazanç yollarından uzak durması gerekir. Bu yollardan birisiyle kazanç elde edilmesi halinde bir an önce tövbe edilmeli ve elde edilen kazanç, sevap beklenmeyerek yoksullara verilmelidir" (Diyanet, 2020).

Bu bağlamda, İslam dini açısından şans oyunları ve piyangolar kesinlikle yasaklanmıştır. Genel itibari ile insanların çalışarak ve emek sarf ederek kazanç elde etmeleri istenmiş ve bu yollar haricinde ki tüm kazançların haram olduğu bildirilmiştir. Kur'an-ı Kerim'de yer alan ayetlerin mealleri ve Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı tarafından yapılan açıklamalar neticesinde, şans oyunları ve piyangoların 'kumar' kapsamında olduğu, olumsuz sonuçlarının da 'kumarın' birey ve toplum üzerinde ki olumsuz etkilerinin ile aynı yıkıcılığa sahip olduğu anlaşılmaktadır.

İnanç sahibi olan insanların, %99,9'unun Müslüman olduğu bir ülkede, inançları gereği haram sayılıp yasaklanmış olan oyunlara, insanların giderek daha fazla katılım göstermeleri bir tezatlık oluşturmaktadır. Nitekim ilahi emirlerin son derece açık ve sahih olmasına rağmen inanlar tarafından bu kadar göz ardı edilmesi durumu, şüphesiz başka bilim dallarının araştırma konusuna girmektedir.

2.12. Piyango ve Şans Oyunlarının Bahis Oyunları ve Kumar Sistemi İle Karşılaştırılması

Toplum içerisinde piyango oyunları, şans oyunları, at yarışı oyunları, toto oyunları, iddia oyunları ve kültürde yaygın olan benzer faaliyetlerin tamamının kumar olduğuna dair bir önyargı hakimdir. Sistematik olarak birbirlerinden ayrılan bu oyun türlerinin, insanlar arasında kumar olduğuna dair oluşan önyargı, insanların esas amaçlarını aşarak bu faaliyetlerini bir alışkanlığa dönüştürmeleri ve bağımlılık oluşturmalarından kaynaklanmaktadır. Bu durumda, kitleler arası bir algı durumunun meydana geldiğini söylemek mümkündür.

Bahsi geçen oyun türleri ve kumar tanımı hakkında kanun ve platformlar üzerindeki tanımlar incelendiğinde;

1- TDK'na (Türk Dil Kurumu) ait sözlük içerisinde kumar tanımının 'ortaya para koyarak oynanan talih oyunu' (https://sozluk.gov.tr/) şeklinde yapıldığı ve bu tanımın bahsi geçen tüm oyunlara uygun olduğu,

2-Türk Ceza Kanunu 7.bölüm 228.madde 6.bend içerisinde yapılan kumarın tanımının "kazanç amacıyla icra edilen ve kar ve zararın talihe bağlı olduğu oyun" olarak yapıldığı ve bu tanımın bahsi geçen tüm oyunlara uygun olduğu (Türk Ceza Kanunu [TCK], 2004, madde 228/6)

3- Şans Oyunları Hasılatından Alınan Vergi, Fon ve Payların Düzenlenmesi Hakkında Kanun içerisinde 3.madde ğ bendinde şans oyunlarını, 'ilgili mevzuat çerçevesinde yetki verilen kurum ve kuruluşlar tarafından tertip edilen ve sonucu tesadüfe dayalı olarak belirlenen her türlü oyunlar ile müşterek bahisleri ifade eder' hükmünün bulunduğu (Şans Oyunları Hasılatından Alınan Vergi, Fon ve Payların Düzenlenmesi Hakkında Kanun [ŞOHAVFPDHK], 2007, madde 3/ğ),

4- Türk Borçlar Kanunu 16.bölüm içerisinde yer alan 'C-Piyango ve diğer şans oyunları' başlığında 606.madde içerisinde 'izin verilmemiş olan durumlarda, piyango ve diğer şans oyunları için de kumara ilişkin hükümler uygulanır', ibaresinin bulunduğu (Türk Borçlar Kanunu [TBK], 2011, madde 606),

5- Şans Oyunları Hâsılatından Alınan Vergi, Fon ve Payların Düzenlenmesi Hakkında Kanun içerisinde yer alan 'şans oyunları vergisi' bölümü 6.madde 4.bend içerisinde,

‘spor müsabakalarına dayalı müşterek bahisler’, ‘at yarışları’ ve ‘diğer şans oyunları’ ibarelerinin birlikte kullanıldığı (ŞOHAVFPDHK, 2007, madde 6/4),

6- Spor Toto Teşkilat Başkanlığı Görev, Yetki ve Sorumluluk Yönetmeliğinde, teşkilat başkanlığının görev ve yetkileri bölümünün madde 6 içerisindeki tüm bentlerinde ‘spora dayalı bahis ve şans oyunları’ ibaresinin birlikte yer aldığı (Spor Toto Teşkilat Başkanlığı Görev, Yetki ve Sorumluluk Yönetmeliği, 2008, madde 6),

7- İslam hukukuna ve geleneklerine bakıldığında bütün oyun türlerinin ve hatta satranç, dama benzeri oyunların dahi kumar olarak değerlendirildiği,

8- Yeşilay’ın kendi yayın platformundan yayınladığı, önceki dönemlerde cumhuriyet başsavcılığı görevi yapmış bir kişinin (Reşat Petek) görüşlerini aldığı yazıda, ‘kumar şans üzerine kuruludur’, ‘aynı biçimde spor toto, milli piyango, at yarışı, vb. oyunlar da şans üzerine kurulu oyunlardır’, ibarelerinin bulunduğu, (Olcay ve Kökçü, 2014, s.45),

9- Milli Piyango ve şans oyunları konusu ile ilgili yapılmış olan ve benzer konulu önceki tez çalışmalarının birkaçında at yarışı, toto, iddia ve kumar oyunlarının piyango ve şans oyunlarının aynı tanım kapsamında değerlendirildiği,

10- En popüler online ansiklopedi niteliğinde olan WİKİPEDİ’de ‘yaygın kumar türleri’ başlığı altında yer alan Blackjack, Rulet, Barbut, Bezik, Bahis, Sayısal Loto, Piyango, Kazıkazan, At yarışı, Poker oyunlarının bir arada yer aldığı (Wikipedi, 2020), görülmektedir.

Bu tanım ve ifadeler doğrultusunda, bireylerin katılım göstermedikleri bir sistem hakkında dahi kumar yargısına ulaşmalarının ‘önyargı’ değil, bir ‘algı’ olduğunu söylemek daha doğru olacaktır. Çünkü sistematik bir düzenleme ve kanun hükümleri tarafından net bir ayrımın ya da tanımın yapılmamış olması sebebiyle, oyunlar ve faaliyet kapsamları bireylerin algısına bırakılmıştır. Bu noktada, bireylerin, oyunları değerlendirirken öncelikle yasaklar ve izinler kapsamında düşünmeye başlayacağı aşikârdır.

5326 sayılı Kabahatler Kanununa istinaden Türkiye sınırları içerisinde ‘kumar oynamak’ yasaktır (Kabahatler Kanunu [KK], 2005, Madde 34). Dolayısıyla, bireyler yasal olarak kumar oyunları oynayamaz. Buna karşılık, kumar ile şans oyunları

(piyango, süper toto, iddia ve at yarışı) arasındaki ayrım net bir şekilde yapılmadığı için şans oyunları yasal izinler ile fiziksel olarak belirli saatler içerisinde - ancak online olarak 7 gün 24 saat- oynanabilmektedir. Bu oyunların yasal olarak herhangi bir sınırlamasının olmaması, birçoğunda devlet güvencesinin yer alması ve bireylerin bu oyunların kumar olduğunu düşündükleri halde oynamaları, bu oyunların yasak olan kumar faaliyetlerinin ikamesi olduğu fikrini ortaya çıkartmaktadır.

2.12.1. Kumar, Piyango ve Bahis Oyunlarının Ortak Noktaları

İlk olarak, oyun türleri arasında ayrım gözetilmeksizin ortak noktalar değerlendirildiğinde;

1- Oyunlara katılımcı olabilmek için belirli bir 'ücret ödenmesi' gerekmektedir. Gerekli ücret için, nakit para haricinde banka havalesi, EFT, bireysel ve ticari kredi kartları ve mobil ödeme yöntemleri geçerli olmaktadır.

2- Oyunlar fiili olarak çoğunlukla 'aynı yerleşik bayilerden' ve online olarak 'farklı platformlar üzerinden' oynanabilmektedir. Üstelik oyunların oynandığı yerlerde katılımcıların fiili olarak bulunmaları mecburi değildir.

3- Oyunlar içerisinde 'şans' faktörü mutlaka yer almaktadır. Oyunu oluşturan kuralların, herhangi bir kişi ya da araç ile kontrol edilememesi oyunların esaslarını oluşturmaktadır.

4- Adilane düzenlendikleri varsayımı altında, kazanma sonuçları 'belirsizdir'. Kazananın önceden belirlenmediği ve oyun esaslarının kontrol altında olmadığı durumlar için kazananın kim ya da kimler olduğu bilinmeyerek oyunlara başlanır.

5- Oyunlara vakit ayırmanın dışında, oyunlardan elde edilecek olan kazanç için 'emek, çaba ve uğraş' sarf edilmemektedir. Ayrıca kazanılan ikramiyeler, telafi ikramiyeleri haricinde mutlaka katılımcı olmak için ödenen ücretin kat kat fazlası olmaktadır.

6- Oyunlarda ödediği ücreti kaybedenler, oyunlardan ikramiye kazananlardan 'daha fazla' sayıdadır. Üstelik büyük ikramiye ile sınırlandırılmayan bu sayı, telafi ikramiyeleri ve dağıtılan diğer ikramiyeler de göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Dolayısıyla, kazanan ve kaybeden kesimler arasında oldukça fazla katılımcı sayısı farkı vardır.

7- Oyunları tertip edip düzenleyen kişi ya da kuruluşlar, toplanan hasılatlardan masrafların düşülmesi, belirli kesintilerin yapılması ve toplanan ikramiye havuzundan pay alınması gibi uygulamalar neticesinde her halükarda ‘kazanan’ taraftır.

8- Oyunlara katılımcı olunduğu an itibari ile başlayarak oyun sonuçlanıncaya dek, katılımcılarda ‘heyecan’ başta olmak üzere ‘endişe’, ‘mutluluk’, ‘sinir’ ve ‘hırs’ gibi duygulardan en az biri veya hepsi bir arada görülebilmektedir. Yapılan araştırmalar neticesinde bu duyguları yaşayan bireylerde, serotonin, norepinefrin (adrelanilin), noradrenalin ve dopamin hormonlarında artış meydana geldiği bilinmektedir.

> *“Noradrenalin, dopamin ve serotonin. Kendilerini son dönemin trend tabiriyle "mutluluk hormonları" olarak biliyoruz. Artıyorlar mutlu, azalıyorlar çekilmez oluyoruz. Endişe, üzüntü, uyku, sevinç, çakır keyif olma, tatlı krizi, sinirlilik hali, saldırganlık. Aklınıza gelen birçok davranış ve tutumun asıl sorumlusu olarak gönlünüz rahat bir şekilde, suçu hormonlara atabilirsiniz”* (Gönen, 2021).

9- Oyunlar eğlence amacı dahil olmak üzere her halükarda katılımcılar üzerinde ‘kazanma’ dürtüsü oluşturmaktadır. Eğlence amacı ile oynayanlar dahil katılımcılar kazanan kişi ya da kişilerin kim olduklarını ve ya kazanan kişi sayısını kontrol etmektedirler.

10- Belirli günlerde ve zamanlarda oynatılan bu oyunlardan ikramiye kazanılması durumunda sonuca iştirak etmek mecburi iken, sadece katılımcı olarak kalmak da mümkündür. Ücret ödemesi ve oyuna katılım takip gerektirmezken, oyunlar aracılığı ile kazanılan ikramiyeler için oyunu tertip edenler ikramiyeyi kazanan kişi ya da kişilere ulaştırmaya uğraşmazlar.

2.12.2. Kumar, Piyango ve Bahis Oyunlarının Farkları

Kumar, piyango ve bahis oyunları arasındaki farkları aşağıdaki şekilde ifade etmek mümkündür;

1- Türkiye’de kumar faaliyetleri kanunen yasaklanmış iken diğer oyun türleri yasaldır. Dolayısı ile fiili olarak kumar oynamak isteyen katılımcılar, kumarın yasal olduğu ülkelere gitmek veya illegal yollardan katılımcı olmak zorundadırlar. Ayrıca yasal olan tüm oyun türleri kendi kanun, yönetmelik ve mevzuat hükümlerine göre faaliyet göstermektedirler.

2- Piyango ve şans oyunları haricindeki oyun türlerinde tecrübe ve bilginin 'şans' faktörünü arttırdığı bilinmektedir. Deneyim kazanmış olan katılımcılar tecrübesiz olan katılımcılardan daha fazla kazanabilmekte veya daha az kaybedebilmektedirler.

3- Bahis oyunlarında, önceki oyun sonuçlarının veya karşılaşmaların takibinin yapılması 'şans' faktörünü artırmaktadır. Ancak diğer oyunlarda ve özellikle piyango ve şans oyunlarında önceki çekiliş sonuçlarını takip etmek bir anlam taşımamaktadır. Çekiliş ile kazanının belirlendiği oyunlarda, her oyun türü için kazanabilme ihtimalleri farklı olmasına rağmen bu ihtimaller her çekiliş için aynı kalmaktadır. Birbirini takip eden çekilişlerde önceki çekiliş sonucu bir sonraki çekilişin sonucunu etkilemez. İkramiye kazandıracak sayıların doğru kombinasyon olma ihtimali gerçekleşebilecek diğer bütün kombinasyonların ihtimalleri ile aynıdır. Dolayısı ile bu noktada katılımcılar 'kendi şanslarını' oluşturmaktadırlar.

4- Esas itibari ile piyango, şans oyunları ve bahis oyunlarına katılımcı olabilmek için giriş ücreti oldukça küçük rakamlardan oluşurken, kumar oyunlarında kazanma oranlarına göre giriş ücreti belirlenmektedir.

5- Piyango, şans oyunları ve bahis oyunlarında aktif katılımcı sayısı oldukça fazla iken kumar oyunlarında nispeten daha az katılımcı bulunmaktadır. Üstelik kumar oyunlarında makineye karşı oynanan oyunlarda katılımcı-makine arasında oyun gerçekleşir. Nitekim piyango ve şans oyunlarında da kazananı makineler belirlemesine rağmen bu oyunlarda makineye karşı birçok katılımcı yer alır. Dolayısıyla, bu oyunlarda ikramiye bölüşülmesi durumu gerçekleşebilirken kumarda ikramiyeyi tek bir kişi kazanmaktadır.

6- Kumar oyunlarında 'tur' esası var iken, piyango, şans oyunları ve bahis oyunlarında 'günler', 'haftalar' veya 'çekilişler' esası işlemektedir. Kumar oyunlarında kazanılacak tutar en alt tutar üzerinden her tur yeniden değişebilmektedir. Diğer bazı oyun türlerinde 'devir' esasının işlediği görülmektedir. Çekiliş bedelleri aynı hafta için önceden katılımcılara bildirilir ve kazanan çıkmaması durumunda mevcut ikramiyenin tamamı veya bir kısmı sonraki haftalara aktarılabilir.

7- Fiili kumar oyunlarında katılımcılar diğer katılımcılar ile karşı karşıya gelmektedir. Bu noktada katılımcılar birbirlerine karşı 'hırs ve kin' duygusu besleyerek kazanma

amaçlarını ve oyun oynama amaçlarını çoğu zaman oyun esaslarından farklı boyutlara taşıyabilmektedirler.

8- Kumar oyunlarına katılımlardan ve faaliyetlerden elde edilen gelir ve ikramiyeler, faaliyetleri düzenleyen kişi-kuruluşlar ve kazanan katılımcılar arasında dağıtılırken, özellikle piyango ve şans oyunları hasılatından kamuya pay aktarılarak, devletin çeşitli yasal vakıf, dernek ve yardımlaşma kurumlarına bu pay üzerinden belirli oranlarda yardım yapılmaktadır.

9- Yasal olmaları sebebi ile piyango, şans oyunları ve bahis oyunlarına ait faaliyetler ve katılımcı hakları düzenleyici ve denetleyici kurumlar tarafından devlet güvencesine alınırken, kumar oyunlarında katılımcıların güvenliği dahil tüm oyun kuralları ve faaliyetlerin düzenlenmesi, yürütülmesi, ikramiye ödemeleri kumar faaliyetlerini düzenleyen kişi-kuruluş tarafından sağlanmaktadır.

10- Kumar ve bahis oyunlarına ait katılımcılardan arasından bugüne dek birçok ‘patolojik bağımlı’ vaka tanısı konulmuş kişilere rastlanmıştır. Bu nedenle özellikle kumar alışkanlığı oyunlar ile sınırlandırılmadan bir faaliyet olarak ‘bağımlılık’ oluşturduğu birçok yetkili kesim tarafından onaylanmıştır.

Belirlenen ortak yönler ve farklı yönler objektif olarak değerlendirildiğinde, oyun türlerinin esas itibari ile farklarının olmadığı, sadece biçimsel farkların olduğu görülmektedir. Çalışma boyunca gerçekleştirdiğimiz araştırmalar neticesinde, kumarın bir oyun türü değil bir faaliyet olduğu kanısına varmış bulunmaktayız. İki kişinin aralarında yazı-tura atarak oynadıkları bir oyun için veya herhangi iki kişinin eğlence amacı ile oynadıkları satranç oyununa ‘kumar’ demek doğru olmayacaktır.

Bu oyunların ‘kumar’ niteliği taşıyabilmesi için kazananın kaybedenden bir şey alması gerekmektedir. Mutlak suretle oyunlar neticesinde kazanan ve kaybeden tarafların oluşması ve kazanan tarafların kaybeden taraflardan bir şey elde etmesi kumar faaliyetlerini oluşturmaktadır. Bahis oyunları, piyango ve şans oyunları biçimsel olarak kumardan ayrılan yönleri olsa da esasları itibariyle kumar niteliğindedir.

2.13. Paternalist Devlet Kimliği İle Piyango ve Şans Oyunları Faaliyetleri

2.13.1 Paternalist Devlet Anlayışı

Kökeni Fransızca ‘paternaliste’ kelimesinden gelen ‘paternalist’, kelime anlamı olarak ‘babacı’ anlamına gelmektedir (https://sozluk.gov.tr/). “Başkalarının hayatını, onların iyiliği için onların isteklerine ve düşüncelerine bakmaksızın düzenlemenin doğru olduğunu savunan yaklaşımdır” (Demir, 2018, s.5).

‘Paternalist karakter’ ile davranış sergilemek ise paternalizmi oluşturur. Paternalizm, tam anlamıyla baba tarzında davranmak anlamına gelmektedir. Siyasi bir ilke olarak ise zararı engelleme ve fayda sağlamak niyetiyle diğerleri üzerinde kullanılan iktidar veya otorite anlamına gelir. Arabalarda emniyet kemeri takma zorunluluğu gibi yasalar ve sosyal refah uygulamaları paternalist devlet örneklerindendir (Buyrukoğlu ve diğerleri, 2016). Yine COVID-19 salgını sebebi ile devletlerin sokağa çıkma yasakları, kısıtlamalar ve tedbirler getirerek vatandaşlarını korumak istemesi de paternalist devlet anlayışından kaynaklanmaktadır.

Türk kültüründe ve tarihimizde paternalizm oldukça yaygın bir anlayıştır. Paternalizm anlayışı neticesinde ‘babacan adam’, ‘devlet baba’ gibi tabirler dilimizde yer edinmiştir. Özellikle Osmanlı Devleti’nin yükselme döneminde sonra ve günümüze kadar yaygınlaşan ‘devlet baba’ anlayışı, devletin halkın üstündeki otoritesinin yanında, halkın koruyucusu ve gözetleyicisi olduğunu öne çıkartmaktadır.

> *“Paternalizm olgusu ataerkillikten türemiş ve kişinin karşısındakini baba gibi koruma ve bunun karşılığında sadakat ve itaat beklediği bir süreç olarak ifade edilmiştir. Yönetsel anlamda ise, yönetici-çalışan ilişkisinin ebeveyn-çocuk, usta-çırak ve öğretmen-öğrenci ilişkisindeki gibi organize edilmesi olarak nitelendirilmiştir”* (Öz ve Kılıç, 2010, s. 682).

2.13.2. Türkiye’de Paternalist Yönetim Anlayışı

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, anayasa ile vatandaşlarına karşı görev ve sorumluluklarını bildirmiştir. ‘Devletin temel amaç ve görevleri’ başlığına ait madde 5 şöyle der:

> *“Türk milletinin bağımsızlığını ve bütünlüğünü, ülkenin bölünmezliğini, Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal,*

> *ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır"*(Anayasa, 1982, Madde 5).

Bu koruyucu maddeler, Anayasa'nın 2.maddesi içerisinde yer alan 'Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir' hükmündeki 'sosyal' ilkesine dayanmaktadır. Sosyal devlet anlayışı içerisinde Anayasanın üçüncü bölümü oluşturulmuş ve vatandaşların korunup gözetilmesine dair hükümler konulmuştur.

"Devlet, gençleri alkol düşkünlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alışkanlıklardan ve cehaletten korumak için gerekli tedbirleri alır' (Anayasa, 1982, Madde 58).

Bu hüküm haricinde anayasa içerisinde bağımlılık veya kötü alışkanlıklara yönelik herhangi bir ibare bulunmamaktadır. Üstelik kumar yasağına uymayanlara 1000 TL ceza verilirken (KK, madde34), kumar oynamaya yer ve imkân sağlayan kişi 1-3 yıla kadar hapis ve 200 günden aşağı olmamak üzere adli ceza parası ile cezalandırılırken, çocukların kumar oynaması halinde bu ceza bir katı oranında artırılarak verilmektedir (TCK, 228/1-2).

Bu maddeler değerlendirildiğinde, gençleri korumak adına oluşturulmuş hükümlerde, 'genç' sıfatını taşıyan yaş aralığı ya da kimseler net bir şekilde belirtilmemiştir. Daha da önemlisi, 'genç' sıfatı haricinde yer alan diğer vatandaşların aynı hükümler doğrultusunda ne derece koruma altına alınacağı da belirsizdir. Uygulamada,18 yaş altına kumar dahil olmak üzere, içki, sigara ve diğer kötü alışkanlıkların satılmasını veya temin edilmesini yasaklayan sosyal devlet, aynı şekilde 18 yaş altına bahis, piyango ve şans oyunlarına katılımlarını da yasaklamış ve ikramiye verilmeyeceğini bildirmiştir.

Ancak, popüler tabir ile 'her köşe başında' karşılaşabileceğimiz, her AVM içerisinde mutlaka satış standı bulunan, online platformlar üzerinden 24 saat oyun hizmeti veren piyango ve şans oyunlarına dahil olan katılımcıların denetlenmesi ne derecede yapılmaktadır? Üstelik piyango biletlerine ve sayısal oyunlara ait kuponlara ikramiye isabet etmesi halinde 'hamiline' ödeme yapılmaktadır.

Bu bağlamda, kupon doldurarak online veya fiili olarak bunu oynayan, yine aynı şekilde online veya fiili olarak piyango bileti almış bir genç, bunu kolaylıkla ailesine devrederek ’18 yaş altındaki katılımcılara ödeme yapılmaz’ ibaresini geçersiz kılabilir. Online platformlarda, üyelik bilgileri kişisel olmakla beraber ‘beni hatırla’ seçeneği ile kolayca aktif edilebilmekte ve kullanıma hazır olmaktadır. 18 yaş altı bireylerin ve gençlerin yetişkin aile bireylerinin üyeliklerini kullanmakta sorun yaşamayacağını söylemek mümkündür. Üstelik teknoloji ve internet kullanımının en yüksek olduğu yılları yaşamaktayız.

“İnternet kullanım oranı 2020 yılında 16-74 yaş grubundaki bireylerde %79,0 oldu. Bu oran, bir önceki yıl %75,3'tü’. ‘Hanelerin %90,7'sinin evden internete erişim imkânına sahip olduğu gözlendi. Bu oran bir önceki yılda %88,3 idi” (TUİK, 2020).

Bu yüksek oranlardaki teknoloji ve internet kullanımlarında, kullanıcıları kategorik olarak denetlemek, uygulamalar ve siteler bazında sınıflandırmalar yapmak ve yaş itibari ile kurallara uymayanları belirlemek, son derece objektif ve titiz bir sistem gerektirmektedir. Yine gelişen teknoloji ile beraber, uygulama geliştiricileri kullanıcıların kimliklerini değiştirebilmekte ve yasak sınırlarını farklı yollar ile aşabilmektedirler.

Tüm dünya devletleri teknolojiyi ve buna bağlı olarak internet kullanımını sınırlamakta güçlük çekmektedirler. Bu girişimlerin başarısız olduğu küresel boyutta güçlü ancak vatandaşlarını sınırlamakta yetersiz kalan ülkeler mevcuttur. Dolayısı ile ülkeler kullanıcıları değil uygulamaları ve faaliyetleri kısıtlayarak önlemlerini artırmaktadırlar.

Türkiye’de, ‘sosyal devlet’ mantığı ve ‘paternalist devlet’ anlayışı içerisinde ‘toplum sağlığının korunması adına’, Tütün Mamulleri ve Alkollü İçkilerin Satışına ve Sunumuna İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ile bu ürünlerin kullanımına, satışına ve dağıtımına sınırlama getirilmiştir.

> *“Alkollü içkiler, 22:00 ila 06:00 saatleri arasında perakende olarak satılamaz. Sağlık, eğitim ve öğretim, kültür ve spor hizmeti verilen yerlerde tütün mamullerinin satışı yapılamaz”. “Öğrenci yurtları, sağlık hizmeti verilen yerler, spor müsabakası yapılan stadyum ve kapalı spor salonları, her türlü eğitim ve öğretim kurumları, kahvehane, kıraathane, pastane, bezik ve briç salonları ile akaryakıt istasyonlarında faaliyet gösteren işyerlerinde alkollü içki satış ve sunumu yapılamaz.* (Tütün Mamulleri Ve

> Alkollü İçkilerin Satışına ve Sunumuna İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, 2011, madde 8/d; 9, 10/3).

İçerisinde bulunduğumuz pandemi döneminde, 'İçişleri Bakanlığı'nca 81 il valiliğine "Sokağa çıkma kısıtlamasının uygulanacağı cumartesi ve pazar günleri 10.00-17.00 saatleri arasında acil ihtiyaçlar için açık tutulan bakkal, kuru yemişçi ve marketlerde alkol satılmaması" uyarı yazısı gönderilmiştir (Milliyet, 2020).

Alkol ve tütün mamullerinin toplum sağlığını açıkça etkilediği ve bağımlılık unsularını taşıdıkları, devlet tarafından kabul görmüş unsurlardır. Bu bağlamda, uyuşturucu ve bağımlılık yapan kötü alışkanlıklar ile mücadelenin yanında, bağımlılık unsuru taşıyan diğer ögelere karşı kısıtlama ve yasaklar koyan, her türlü detayı ve ihtimali göz önünde bulundurarak tedbir alan devlet, vatandaşlarına karşı paternalist kimliğini göstermektedir.

Ancak, devlet aynı tutumunu piyango ve şans oyunları karşısında sergilememekte, hatta ve hatta piyango ve şans oyunlarını özendirecek uygulamalara, duyurulara, reklamlara ve sosyal medya üzerinden yapılan tüm girişimlere müsaade etmektedir.

Televizyon kanallarında dağıtılacak olan ikramiyelerin tutarları, oyun saatleri ve ünlü sunucuların dahil olduğu görseller, hemen hemen her reklam saati içerisinde yayınlanmaktadır. Web siteleri ziyaretlerinde herhangi bir köşeden talih kuşu etiketine sahip reklamların görüntülenmesi yapılabilmektedir. Mobil uygulamalar ve https://www.millipiyangoonline.com üzerinden yasal olarak üyelik oluşturulup, gün-saat-miktar kısıtlaması olmaksızın, katılımcılar mevcut oyun sistemi içerisinde yer alan tüm oyunlara (kazı - kazan oyunları dahil) erişim sağlayabilmektedir.

Üstelik mobil bankacılık uygulamaları aracılığı ile bu uygulamalara 24 saat para aktararak bakiye oluşturmak mümkündür. Normal şartlar altında, mesaili bankacılık işlemleri olan havale ve EFT işlemleri, belirli saatler ve iş günlerinde gerçekleştirilmektedir. Ancak bankacılık uygulamasında yer alan piyango ve şans oyunlarına para aktarma işlemleri havale ve EFT olarak değil, ödeme işlemleri (şans oyunları ödemeleri menüsü) olarak gerçekleştirilmektedir. Böylelikle bireyler, işlem kısıtlaması olmaksızın, banka hesaplarını kullanabildikleri gibi kredi kartlarındaki limitlerini de istedikleri an şans oyunları, piyango ve diğer bahis oyunlarına ait üyeliklerine bakiye aktarmada kullanabilmektedir.

Yine paternalist anlayışı ile devlet, vatandaşların alım güçlerinin üzerinde borçlanmalarını ve karmaşık taksit sayılarıyla mal ve hizmet alımları yapmalarını istememektedir. Bu nedenle devlet, tüketicilerin kredi kartı harcamalarına, taksitli alışveriş işlemlerine, mal ve hizmet türlerini esas alarak, Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkında Yönetmeliğin 26.maddesinin yedinci fıkrası uyarınca kısıtlamalar getirmiştir (Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkında Yönetmeliği, 2007, madde 26).

Bireylerin tüketim alışkanlıklarının kötü yönde gelişebileceğini, bireylerin kendi ödeme gücünü aşacak harcamalarda bulunabileceğini, normal şartlar altında sahip olamayacağı bir mal ve hizmete, bireylerin 'taksit yapar öderim' anlayışı ile talep yaratacağını fark ederek bu konular üzerinde, mal ve hizmet sınıflandırması dahi yapan, detaylı ve net tedbirler alan devletin paternalist bir anlayışa sahip olduğu aşikârdır.

Bu verilerden doğrultusunda, 'paternalist devlet' anlayışına sahip olan devletimizin, bireylerin tutum ve davranışlarının hatta alışkanlıklarının dahi farkında olduğu görülmektedir. Üstelik vatandaşların bireysel veya kitlesel herhangi bir taleplerinin olmamasına rağmen, devlet paternalist anlayışından ötürü, bireyler adına öngörülerde bulunup, her detayı en ince ayrıntısına kadar gözden geçirmiş, bireylerden daha ihtiyatlı davranmış ve bireylerin yararına olacağına inandığı gerekli kısıtlamaları getirerek yasaklar koymuştur.

Bireylerin tüketim alışkanlıkları üzerinde son derece hassas olan ve bu alışkanlıkları neticesinde bireylerin sergiledikleri davranışların farkında olan paternalist devletin, bahis, piyango ve şans oyunları katılımcılarının davranışlarının farkında olmadığını söylemek doğru bir yargı olmayacaktır.

Dolayısı ile paternalist anlayışa sahip olduğu görülen devletimizin, özellikle piyango ve şans oyunları faaliyetleri üzerinde, bireyler açsından yeterli kısıtlamalar, net tedbirler ve gerekli önlemleri almıyor olmasının iki sebebi olabilir.

1- Devlet, bu oyunlar aracılığı ile kamuya aktarılan payın azalmasını istememesinden ötürü bu faaliyetlerin yaygınlaşmasında bir sorun görmemektedir.

2- Devlet, bu oyunların esas amacının 'eğlence' olmasından ötürü ve katılımcıların her yıl giderek artmasını kitlesel eğlence aracı olarak değerlendirerek, bireyler üzerinde

bağımlılık oluşturmayacağı veya bireylerin bu faaliyetleri kötüye kullanmayacağına inanmaktadır.

Bireylerin devletin müdahale etmesi gerektiğini düşündüğü bir konuda, devletin bireylerinden farklı düşünmesi ve bireylerden daha ihtiyatsız davranması mümkün görünmemektedir. Bu durum, devletin piyango ve şans oyunları faaliyetleri bütününe kayıtsız kalmasının sebeplerinden biri olarak gösterdiğimiz, 'devlet, bu oyunlar aracılığı ile kamuya aktarılan payın azalmasını istememesinden ötürü bu faaliyetlerin yaygınlaşmasında bir sorun görmemektedir', fikri ile bahsi geçen durum son derece tutarlıdır.

Sorunlar karşısında kayıtsız kalma davranışı paternalist devlet anlayışı ile tezatlık oluşturmaktadır. Dolayısı ile diğer tüm konularda, bireylerden daha önce tedbir alan ve daha ihtiyatlı bir davranış sergileyen devletin, bireylerin endişe duydukları faaliyetler bütününe 'kayıtsız' kalması, bireylerin kendi doğrularına inanmaya başlamasına sebebiyet vermektedir.

Kendi doğrularına inanan bireyler, devletin piyango ve şans oyunu faaliyetleri üzerindeki kontrol ve denetimine olan güvenlerini yitirmelerinden ötürü, mevcut durumu kendi doğruları ile yorumlayarak iddialarda bulunmaktadırlar. Bireylerin ortak olarak ileri sürdükleri ve benimsedikleri iddiaları ise, piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde 'hile' yapıldığına dair iddialarıdır.

Bu iddiaların kapsamları ve kaynakları yeterince incelenmeden, gerçeği ortaya çıkaracak araştırmalar ve incelemeler yapılmadan bazı siyasi partiler tarafından gündeme getirilmesi, mevcut iddiaların piyango ve şans oyunlarına katılım gösteren kitlenin 'resmi' dayanağı haline gelmiştir. Bu noktadan itibaren bireyler yer aldıkları kitlenin telkini ile hareket ederek, yetkili merciler tarafından açıklamalar yapılsa dahi tatmin olmazlar.

> *"Hiç kuşkusuz geçici, ama çok net özellikler sergileyen kolektif bir ruh oluşur. Bu durumda kolektiflik, daha iyi bir ifade bulamadığım için örgütlenmiş kitle ya da psikolojik kitle diye adlandıracağım şeye dönüşür ve kitlelerin zihinsel birliği yasasına tabi tek bir varlık oluşturur"*(LeBon, 1895, s. 21).
>
> *"Kitlelerin hayal gücü, bütün ilkel kimselerde olduğu gibi yargılamanın ve aklın kontrolünden uzak bulunduğu için etki altında bırakılmaya*

> *uygundur" (Freud, 1921, s. 10). "Kitleler hiçbir zaman gerçeğe susamamıştır" (Freud, 1921, s. 12). "Kitle çobanından vazgeçmeyen bir sürüdür" (Freud, 1921, s. 13).*

Kabul görmüş doğrulara rağmen kendi doğrularını tercih eden bireyler, içinde bulundukları kitlenin psikolojisi ile hareket etmektedirler. Bireyler, kitle etkisi ile gerçekleştirdikleri faaliyetlerin kapsamını idrak edemediklerinden veya mevcut durumun farkında olsalar dahi başka alternatiflerinin olmadığını düşünmelerinden ötürü, içinde bulundukları kitle ile birlikte şikâyet ettikleri faaliyetlere devam etmektedirler.

Bir yandan piyango ve şans oyunlarına ait faaliyetlerde 'hile' olduğuna dair iddialarını savunmaya devam ederlerken, diğer yandan piyango ve şans oyunlarına katılımcı olmaya devam etmeleri, bireylerin oluşturdukları önyargıların bir sonucudur. Bireyler mevcut bilgiler karşısında kendi bilgilerini öne çıkararak ön yargıları ve psikolojilerinin etkisi altında kalırlar.

Rasyonel bir bireyin, 'hile' olduğunu düşündüğü bir faaliyete katılımcı olmaması beklenir. Üstelik mevcut 'hile' iddiası, bireyin bizzat içinde bulunduğu kitlenin ortaya attığı bir iddiadır. Böyle bir durumda, aynı faaliyeti sürdürmesi neticesinde bireyin rasyonel olmadığı, rasyonel birey olsa dahi kitle içerisinde bu özelliğini yitirerek irrasyonel kimliğe büründüğü fikirleri ortaya çıkmaktadır. "Kitleler, zekâyı değil ortak şeyleri bir araya toplarlar" (Freud, 1921, s. 8). Bireyler kitle içerisinde olmadıklarında gerçekleştirmeyeceği davranışları, kitle içerisinde meydana gelen 'telkin' sebebiyle sorgulamadan gerçekleştirmektedir.

> *"O artık davranışlarının bilincinde değildir. Onda, tıpkı hipnotize olmuş kişideki gibi bazı yetiler kaybolurken, diğerleri aşırı bir coşkunluk derecesinde ortaya çıkacaktır. Bir telkinin etkisi onu bazı davranışları karşı konulamaz bir coşkuyla gerçekleştirmeye doğru itecektir. Kitle içindeki bireyin hissettiği coşkunun karşı konulmazlığı, hipnotize olmuş özneninkinden çok daha fazladır çünkü tüm bireyler için aynı olan telkin karşılıklı olduğunda abartılı bir hal alır"* (LeBon, 1895, s. 28).

Bu noktada, bireylerin davranışlarında bozukluklar meydana gelmektedir. Gündemde oluşan 'doğruluğu kanıtlanmamış' iddialar nedeni ile kamuoyunda piyango ve şans oyunları faaliyetlerine duyulan güven azalmaktadır. Bunun neticesinde, sadece eğlence amacı ile piyango ve şans oyunlarına katılan birey sayısı azalmaktadır. Her halükarda piyango ve şans oyunlarına ait katılımcı sayısı azalmaktadır. Yasal

oyunlardan uzaklaşan bireylerin, online platformlardan kolaylıkla oynayabilecekleri yasal olmayan oyunlara yönelmeleri son derece mümkündür.

Stocker (1972), devletin kumar ve şans oyunlarına karşı tarafsız gözüktüğünü, ancak tarafsız olarak yaklaştığı tüm faaliyetler içerisinde en fazla teşvik ve tanıtımı da yine bu oyunlara yaptığını belirtmektedir. Ayrıca devletlerin tarafsız görünüşünün ardında işlevsiz bir kamu politikası olduğunu düşünmektedir (Stocker, 1972).

Sonuç olarak, devletin piyango ve şans oyunlarından kamuya aktardığı payın azalmasını istememesinden ötürü, piyango ve şans oyunları faaliyetlerine 'kayıtsız' kaldığı fikri doğruluğu tartışılır bir fikir olabilir. Ancak bu fikir, ister doğru olsun ister yanlış olsun; devlet piyango ve şans oyunları faaliyetlerine 'kayıtsız' kalmasından ötürü, belirtilen sebepler ve gösterilen verilere dayanarak, hem kamuya aktardığı pay azalmakta hem de eğlence aracı olarak bu faaliyetlere katılan katılımcıları kaybetmektedir.

Dolayısı ile devletin, piyango ve şans oyunları faaliyetlerini eğlence amacı dışındaki amaçlar için katılım sağlamaya daha cazip hale getirecek uygulamalara müsaade ettiğini ve farklı amaçlar ile katılan katılımcıların da piyango ve şans oyunlarını kumar oyunlarının ikamesi olarak değerlendirebileceklerini söylemek mümkündür.

Tablo 2.1: Yıllar itibariyle şans oyunu satışları ile diğer faaliyetlerden elde edilen gelirler ve dağılımları (vergiler dahil)

YILLAR	2015	2016	2017	2018	2019
ŞANS OYUNU ŞATIŞ GELİRLERİ	2.463.821.822	2.725.230.580	3.078.481.339	3.396.730.946	3.323.379.370
DİĞER GELİRLER	79.323.428	89.393.223	99.758.561	132.003.519	211.696.639
TOPLAM GELİRLER	**2.543.145.250**	**2.814.623.803**	**3.178.239.900**	**3.528.734.465**	**3.535.076.009**
İkramiye Ödemeleri	1.122.027.075	1.221.652.143	1.390.599.060	1.522.339.545	1.579.147.726
Hazine (KDV, ŞOV, AYGET)	592.420.908	655.460.189	740.290.018	817.115.993	798.193.758
Kamuya Aktarılan Kamu Payı	483.562.360	581.397.120	653.901.869	768.783.973	640.163.593
Bayi Komisyonları ve Aracılık Giderleri	212.009.454	231.339.835	258.440.732	279.359.616	272.191.495
Faaliyet, İşletme, Yatırım ve Diğer Giderler	133.125.453	124.774.516	135.008.221	141.135.338	245.379.437

Kaynak: MPİ, Faaliyet Raporları

2018 yılında piyango ve şans oyunlarından kamuya 768.783.973 TL aktarılırken, 2019 yılında bu rakam 640.163.593 TL'ye düşmüştür (MP, 2007;2019); önceki yıla göre kamuya aktarılan pay %16,7 azalmıştır. 2020 Ağustos ayında faaliyetlere başlayan SİSAL-ŞANS ortaklığının ilgili sözleşmede yer alan ve devlete ödemeyi taahhüt ettiği rakamlara istinaden 2020 yılı için kamuya aktarılan net rakamlara erişilememiştir.

Devletin gerek kendi menfaatleri doğrultusunda gerekse de vatandaşların menfaatleri doğrultusunda, diğer tüm durumlar için yapmış olduğu detaylı, ön görülü ve ihtiyatlı davranışları bu konu üzerinde de gerçekleştirmesi gerekmektedir. Kamuoyunda giderek popüler hale gelen 'hile iddiaları' ve buna bağlı olarak devam eden piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılan kitlenin davranışları, devletin bu konu üzerindeki 'kayıtsız' davranışını terk etmesi gerektiğine dair göstergelerdendir.

3. BÖLÜM

KLASİK İKTİSAT, DAVRANIŞSAL FİNANS, PİYANGO VE ŞANS OYUNLARI

Günümüzün en popüler furyalarından birisi olan piyango ve şans oyunları faaliyetleri, ekonomik, sosyolojik ve psikolojik olgular gibi birçok farklı veriyi barındırmaktadır. Psikoloji bilimi açısından davranış psikolojisi, birey psikolojisi ve kitle psikolojisi açısından incelenebilecek olan piyango ve şans oyunları faaliyetleri, devletler açısından kamu geliri oluşturması ve bireyler açısından bir harcama sınıfı oluşturmasından ötürü iktisat esasları ile incelemeye uygundur.

Özellikle klasik iktisat görüşünün ve bu görüşün takipçisi niteliğindeki iktisadi görüşlerin, bireylerin ekonomik davranışlarını değerlendirirken birey psikolojisini göz ardı ederek teoriler üretmesi, birey davranışlarının açıklanmasında yetersiz kaldığı bilinmektedir. Bu nedenle iktisat biliminin, bireylerin karar alma davranışlarını açıklamakta yetersiz kaldığı konuları, bireylerin karar almalarında psikolojik etkileri öne çıkaran davranışsal finans esasları ile incelemek daha uygun olacaktır.

> *"İktisat bilimi, temelde insanı konu edinmesine rağmen, psikoloji faktörünü ve insan davranışlarını son yıllara kadar analizlerine dahil etmemiş, iktisadi birey olarak sınırlandırdığı 'homoeconomicus' modelinin ötesine geçememiş, sonuçta da gerçek hayatta karşılaşılan gerçeklikler ile teorilerde varılan sonuçlar birbirleriyle uyuşmamış, tutarsız kalmıştır. Bu tutarsızlık insan tabiatının bir neticesidir"* (Kurtoğlu, 2016, s. 152).

Birey davranışlarının sadece belirli kriterler nispetinde değerlendirilmesi, bireylerin karar alma davranışlarını etkileyen faktörlerinde göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Temelinde birey odaklı bir görüşün hakim olduğu ve matematiksel hesapları etkin bir şekilde kullanan iktisat biliminin, psikolojik etkilerden ayırarak oluşturduğu 'rasyonel birey' kavramı, her bireyin davranışlarının birbiri ile aynı olduğuna dair bir düşünce üzerine kurulmuştur.

Ancak ekonomi biliminin, bireylerin faaliyetlerini ekonomik davranış ve finansal davranış olarak incelemesi, bireylerin karar alma davranışlarının her seferinde aynı olmayacağını gösterdiği gibi her bireyin karar alma şeklinin bir diğer bireyden farklı olabileceğini göstermektedir.

> *"Buradaki temel paradoks, aslında homoeconomicusun mental muhasebesinin içerisinde yaşadığı topluma ait kaotik şartların çevresinde kararlarını sürekli bir biçimde etkilemekte olan fraktalların ve en önemlisi biyolojik ve psikolojik gerçekliklerinin göz ardı edilmiş olmasından kaynaklanmaktadır"* (Soydal, 2010, s. 87).

Kitlesel boyutlarda katılımcılara sahip olan ve yüzyıllardır süregelen piyango ve şans oyunları faaliyetleri; katılımcıların oluşturduğu ekonomik boyut, bireylerin bu faaliyetlerden olan beklentileri, kayıp ve kazanç durumlarında bireylerin farklı tepki vermesi, devletler ve toplumlar açısından arz ettiği önem gibi hususlardan ötürü birçok farklı konudan incelenmesi gereken faaliyetlerdir.

Piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin toplumsal bir olgu olması, bu faaliyetlerin katılımcı sayısının kitlesel boyutlarda olması ve faaliyetlerin gerek bireylerin zihni üzerindeki etkileri gerekse de toplumun bakış açısını etkileyebilme özelliğinin bulunması, 'kitle, zihin, telkin' kavramlarını ön plana çıkartmaktadır.

3.1. Kitle Kavramı

Kitle kelimesi rastgele seçilmiş bireyler topluluğunu ifade eder. Kitle, bir yerde toplanmış, bir araya gelmiş insan topluluğu, kütle anlamını karşılarken diğer bir anlamıyla 'belirli işleviyle özellik gösteren büyük insan kalabalığını tanımlamaktadır (https://sozluk.gov.tr/).

> *"Bu toplulukta bilinçli kişilik ortadan kalkar. Bütün bu birleşmiş fertlerin düşünce ve duyguları tek bir tarafa yönelir. Şüphesiz geçici fakat pek açık özellikler gösteren bir kolektif bilinç oluşur. Kitle bir tek varlık haline gelir ve egoya uyar. Kitleyi meydana getiren bireyler kimler olursa olsun; yaşama biçimleri, iş güçleri, karakterleri yahut zekâları ister benzer, ister ayrı olsun kalabalık haline gelmiş olmaları onlara bir nevi kolektif ruh aşılar. Kolektif bilinç içerisinde bireylerin akli yetenekleri ve kişilikleri silinir. Aynı cinsten olmayan aynı cinsten olanın içinde boğulur, kaybolur ve bilinçaltı özellikleri üstün duruma gelir"* (Freud, 1921, s. 8).

Bireyler, sonucunu bildikleri halde yanlış tercihlerde bulundukları bir eylemde, içinde bulunduğu kitlenin eylem yönelimlerini izleyerek artık bireysel kararlar alabilme yetisini kaybeder. Bu nokta, bağımlılık davranışını oluşturan ilk etkendir. Üstelik akla ilk gelen şekilde madde bağımlılığı olarak değil, tüm bağımlılık türlerinde aynı davranışın sergilendiği ve bu durumun bir kriter olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bireylerin, 'bunu yapan tek ben değilim' düşüncesine sahip olmaları,

zaman içerisinde en büyük dayanakları halini alarak onları ‘rasyonel birey’ kavramından uzaklaştırabilmektedir.

“Birey tek olduğunda bireyin iradesi, bizatihi yine kendisindedir. Ancak birey toplumun içindeyken bireyin iradesi bazen tamamen bazense nispeten topluluk içindeki muktedir olandadır” (Yılmaz, 2019, s. 109).

Bu anlamda en dikkatli araştırmaların kanıtlamaya çalıştığı şey, bir bireyin hareket halindeki bir grubun içinde zamanla eriyerek kendisini, grubun çekici etkisinin sonucunda ya da bizim bilmediğimiz özel bir durum içinde bulmasıdır (Freud, 1921, s. 23).

Le Bon (1895) ve Freud (1921) bahsi geçen bu kavramı “Bilinçli Kişiliğin Kaybolması” olarak incelemiştir. Bireylerin tek başlarına iken vermeyeceği kararları, sergilemeyeceği davranışları kitle psikolojisi ile sorgulamadan ve yorumlamadan gerçekleştirebileceğini öne sürmüşlerdir.

Oluşan bu kitleye ait bireyler, kararlarını zihinsel olarak değerlendirmeleri ve yorumlamaları sonucunda sürdürdükleri davranışlarına bahane oluştururlar. Faaliyetlerine devam edebilmek adına kendilerine bir kaçış yolu oluştururlar. Oluşturulan kaçış yolları, davranışsal finans alanında ‘hevrestikler’ olarak adlandırılmış ve yatırımcı davranışları esas alınarak incelenmiştir. Risk ve belirsizlik altında karar alan yatırımcıların bilişsel önyargıları ile oluşturduğu bu zihinsel kısa yollar, çoğu zaman bireylerin ‘irrasyonel’ davranmalarının sebebi olarak gösterilmiştir.

Başta Sigmund Freud (1921) olmak üzere tüm içsel psikanalistlerin ulaştığı ortak sonuç, bireylerin zihinlerinin etkisi ile karar verme aşamalarında yanlı davrandığı gerçeğidir. Dolayısı ile belirsizlik ve risk altında karar veren yatırımcı davranışları esas alınarak incelenen bilişsel önyargı ve hevrestikler gibi kavramlar, çok daha yüksek belirsizlik ve risk altında oyun oynayan piyango ve şans oyunları katılımcıları açısından da incelenmeye elverişlidir.

3.2. Zihin Kavramı ve Kitlelerin Zihni

Kaçış yolları, yatırımcı davranışlarını değerlendirebilmek adına bireylerin karar alma davranışları esas alınarak incelenmiştir. Ancak bireyler gündelik hayatlarında da

tercihlerini şekillendirirken bu kaçış yollarına başvurabilmektedirler. Bireylerin oluşturdukları kaçış yolları, bireylerin bir sorgulama yapmasına gerek kalmadan kararlarını yönlendirebilecek kadar güçlü bir hâl alabilmektedir.

Bu durumda olasılıkları hesaplayabilme kapasitesine sahip, objektif değerlendirmeler ile doğru tercihlerde bulunabilecek olan beyin, artık etkisiz kalmaktadır. Kaçış yollarını şekillendiren ve beynin bir ürünü olan zihin devreye girer. Bu aşamada, bireylerin karar mekanizmalarında zekâ seviyesinin, eğitim geçmişinin, mesleki veya etnik kimliğinin ve daha birçok kriterin etkisiz bir hal aldığı dolayısı ile yerini duygulara bıraktığı bilinmektedir.

Zihin, akıldan ayrı bir yapı olmamakla birlikte tamamen insanın kendi bilincinin oluştuğu dönemden son anlarına kadar edindiği fikirler ile şekillenir. "Zihinsel yaşamda bir kez şekillenmiş olan bir şeyin yok olması mümkün değildir" (Freud, 1930, s. 10). Özellikle bireylerin kişiliğini oluşturan yani biyolojik ihtiyaçları haricindeki ihtiyaçları bireyleri diğer bireylerden ayıracak olan başlıca özelliklerdendir.

Sonsuz sayılabilecek bu yapı içerisinde yer alan olgular, bireyleri ihtiyaçları doğrultusunda hareket etmeye sevk ederek bireylerin bilinç halinden çıkabilmesine ve dürtüleri ile hareket etmelerine sebep olabilmektedir. Bu dürtüler temel biyolojik ihtiyaçlarımızın haricinde kalan bireysel ihtiyaçlardan oluştuğu için bireylerin sergilediği davranışlar çoğunlukla önyargıları doğrultusunda gerçekleşmektedir.

Bu noktada, Festinger'in (1957) ortaya koymuş olduğu 'bilişsel çelişki' ve 'bilişsel yanlılık' kavramları ortaya çıkmaktadır. Bu kavramlar, bireylerin doğru olduğuna inandığı veya kabul ettiği şeylerin yanlış olduğunu ya da daha iyi seçeneklerin olduğunu gösteren bilgilerin tutarsız hâl almalarını açıklar. Bilinç oluştuğu andan itibaren biçimlenen ve artık kimlik kazanan zihin, bireye 'gerçek olan senin istediğin' telkinini oluşturarak bireyin sorgusuz hareket etmesine neden olur. Bu durum alışkanlık ile başlayıp bağımlılık derecesine kadar ulaşabilir. Gerçek dünyada ise beklenilen sonuca ulaşılamadığında birey, olan biten durumu sorgulamak yerine 'kaçış yollarını' kullanması yaygın bir davranıştır.

3.3. Klasik İktisat Görüşünün Ekonomik Olaylara Bakış Açısı

İktisat biliminin ekonomik sorunlara ve insan davranışlarına olan bakış açısı matematiksel dayanaklardan oluşmaktadır. Klasik iktisat ve takipçisi niteliğindeki iktisat görüşlerine ait ekonomiye dayalı yargıların temelinde matematiksel hesaplamalara dayalı bir 'denge' söz konusudur. Bu bağlamda, bahsi geçen denge kavramını açıklayabilmek için 'rasyonel birey, görünmez el' gibi kavramlar oluşturulmuş ve piyasalar sistemi ile ilgili "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler (laissez faire laissez passer)" fikri sunularak dönemin hakim görüşü oluşturulmuştur.

> *"Bireylere ilişkin, 'Bireyler ekonomik olaylar karşısında ne şekilde hareket etmektedirler? Bireylerin ekonomik davranışlarını etkileyen ya da belirleyen temel etmenler nelerdir? Bireylerin aldıkları iktisadi kararlar, neyin sonucu ve neyin başlangıcıdır?' gibi sorulara cevap bulmak, sınırsız insan ihtiyaçlarını, maksimum faydayı sağlayacak biçimde sınırlı kaynaklarla karşılama amacı taşıyan iktisat biliminin temel işlevidir"* (Soydal, 2010, s. 15).

Görünmez el, rasyonel birey gibi mevcut dönemin dengeleri ile Smith (1776) tarafından oluşturulmuş varsayımların üzerine kurulu olan, insan davranışları ve piyasa dengelerini açıklamakta yetersiz kalan liberalizme dayalı klasik iktisat modelleri, 1700'lü yıllardan 2000'li yıllara kadar birçok konuda hakim görüş olamaya devam etmiştir. Nobel ödüllü Eugene Fama'nın, doktora tezinde yer alan klasik iktisat temellerine dayanarak sunduğu hipotez sonucu ortaya çıkan "Etkin Piyasalar Hipotezi" bu duruma örnek gösterilebilir.

1970'li yıllarda finans literatüründe hâkim görüş olarak benimsenen "Etkin Piyasalar Hipotezi", mevcut bilginin serbest bir şekilde her yatırımcı tarafından piyasadan elde edilmesi, risk ve getiri bakımından yatırımcıların beklentilerinin birbirleri ile paralellik göstermesi, bireylerin yatırım kararlarında rasyonel davrandıkları yönünde varsayımlara dayanır (FAMA, 1970).

Bu varsayımlara dayalı ve benzer nitelikteki çalışmalar, 2000'li yıllara doğru farklı araştırmacılar tarafından özellikle birey davranışlarına olan bakış açısından ötürü eleştirilmiştir. "Başka bir deyişle, geleneksel kuramlarda yer alan 'rasyonellik' kavramı, modern yaklaşımlar ile birlikte, anlam ve içerik kaymasına uğramıştır" (Soydal, 2010, s. 15).

2001 yılında Michael Spence ve George A. Akerlof ile birlikte Nobel ödülüne layık görülen Joseph Eugene Stiglitz (1976), 'görünmez el' kavramının ve 'tam rekabetçi piyasa' varsayımlarının geçersiz olduğunu, 'asimetrik bilginin' bireyler arasında yaygın olduğunu, bu nedenle herkesin eşit bilgiye sahip olmadan işlem gerçekleştirdiğini belirtir. Dolayısı ile Stiglitz'e göre asimetrik bilginin yaygın olmasından ötürü piyasalar sadece istisnai durumlarda etkindir (Rothschild, Stiglitz 1976:630-647).

1996 yılında John Y. Campbell, Andrew W. Lo, A. Craig MacKinlay bir piyasa çalışması gerçekleştirmişlerdir. Çalışmalarında, önceki yıllarda yapılmış, istatiksel ve faktör analizleri bulunan 4 farklı çalışmanın bulgularını karşılaştırmalı olarak değerlendirmişlerdir (Champell vd., 1996). Karşılaştırmaya alınan çalışmalar şunlardır:

1- Economic Forces and the Stock Markets. Nai-fu Chen, Richard Roll, Stephen A. Ross (1986)
2- Risk and Return in an Equilibrium Apt: Application of a New Test Methodology. (Gregory Connor ve Robert A. Korajczyk, 1988)
3- The Empirical Foundations of the Arbitrage Pricing Theory I: The Empirical Tests. (Bruce N. Lehmann ve David M. Modest, 1988)
4- Common Risk Factors in the Returns on Stocks and Bonds. (Eugene F. Fama ve Kenneth R. French, 1993)

Yapılan çalışma sonucunda yıllar itibari ile birey davranışlarının değiştiği, önceki yıllarda gerçekleştirilen çalışmalarda açıklanan sonuçların birçoğunun sadece teorik olduğunu, çünkü çalışmaların tamamında birey davranışlarının lineer olarak hesaplandığını belirtmişlerdir. Bununla birlikte oluşan anomalilerin ve sapmaların kaynağı olarak bireylerin gerçekte belirsizlik ve risk karşısında verecekleri tepkinin her zaman doğrusal olmadığını öne sürmüşlerdir. (Champell vd., 1996, 22:138:240)

3.4. Klasik İktisat Görüşünde Matematik ve Psikolojinin Yeri

Klasik iktisat modellerinin, bireyleri tek başlarına önemsiz kılmakla birlikte bir bireyin davranışlarının, zekâsının, tecrübesinin ve bilgiyi işleme düzeyinin aynı olduğu varsayımlarına dayandığı görülmektedir. "…1870-1914 arasındaki bu dönemde iktisat sosyolojisi açısından "hayal kırıklığı" yaşandığı belirtilmektedir. Çünkü milletler

bireylerin toplamı olarak, bireyler de ekonomik mantıkla hareket eden adeta yaşamayan varlıklar olarak ele alınmıştır" (Baloğlu, 2010, s. 11).

Bu varsayım doğrultusunda, klasik iktisat ve takipçisi niteliğindeki görüşlere göre kitleyi tek bir birey olarak yorumlamak mümkündür. Dolayısı ile klasik iktisat esasları açısından birey davranışları ile kitle davranışları arasında fark olmaması gerekmektedir.

Le Bon (1895) ve Freud'un (1921) savunmuş olduğu "Bilinçli Kişiliğin Kaybolması" kavramına zıt yönde olan klasik iktisat esaslarının öne sürdüğü rasyonel birey varsayımı ile piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılan bireylerin davranışları değerlendirildiğinde;

1- Tüm katılımcıların aynı amaç ile piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılmaları,
2- Mevcut oyunların katılımcılar tarafından aynı veya benzer oranlarda tercih edilmeleri,
3- Tüm katılımcıların aynı veya benzer miktarlarda harcama yapmaları gerekmektedir.

Bu varsayımlar doğrultusunda, katılımcıların tamamının piyango ve şans oyunları faaliyetlerine eğlence amacı ile katılmaları için;

1- Katılımcıların şans kavramına olan bakış açılarının aynı olması,
2- Katılımcıların eğlence faaliyetlerine bakış açılarının aynı olması,
3- Piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin her birey üzerinde her katılımları için aynı faydayı sağlıyor olması gerekmektedir.

Bu çalışma içerisinde sunulan elde edilmiş resmi veriler ile bu varsayımlar karşılaştırıldığında, klasik iktisat esaslarının öngördüğü gibi katılımcıların tamamının tek bir amaç ile katıldığını söylemek mümkün değildir. Dolayısı ile bireylerin, piyango ve şans oyunları faaliyetlerine eğlence amacı haricinde başka amaçlar ile bu faaliyetlere katıldığı, klasik iktisat görüşü ile bireylerin zenginliklerini arttırmak için bu faaliyetlere katılımcı oldukları fikri öne çıkmaktadır.

Klasik iktisat görüşünün tüm sorunları açıklamakta kullandığı matematiksel hesaplamalar ile piyango ve şans oyunları faaliyetlerini değerlendirmek adına basitleştirilmiş bir piyango oyunu örneği sunulmuştur.

Toplamda 100 biletin basıldığı ve bir adet bilet fiyatının 10 TL olduğu bir piyango sistemimiz var olsun. Aynı numaralara sahip ikinci bir biletin olmadığını ve tüm biletlerin aynı değerde (hepsi tam bilet) olduğunu varsayarak;

1 Bilete 500 TL büyük ikramiye,

2 Bilete 100 TL ikramiye,

5 Bilete 10 TL (amorti) dağıtılacağını kabul edelim.

Bu durumda;

Büyük ikramiyeyi kazanma ihtimali: 1 talihli bilet / toplam bilet sayısı: 1 / 100 = %1'dir.

Büyük ikramiye kazanma durumunda net kâr: 500- 10 = 490 TL olacaktır.

100 TL kazanma ihtimali: 2 talihli bilet / toplam bilet sayısı: 2 / 100 = %2'dir.

100 TL kazanma durumunda net kâr: 100 – 10 = 90 TL olacaktır.

Amorti ikramiye kazanma ihtimali: 5 talihli bilet / toplam bilet sayısı: 5 /100 = %5'tir.

Amorti kazanma durumunda net kâr: 10 – 10 = 0 TL olacaktır.

Hiç ikramiye kazanamama ihtimali ise, ikramiyesi olmayan 92 biletten 1'ini almak = %92 olacaktır.

Bu ihtimaller doğrultusunda biletlerden beklenen getiri hesaplanacak olursa;

Beklenti = [490 x (1/100)] + [90 x (2/100)] + [0 x (5/100)] + [-10 (92/100)]

= - 2,5'tur.

Bu basitleştirilmiş varsayıma dayalı piyango oyununda beklenen getiri sonuç olarak negatiftir. Üstelik 1 birime karşı -2,5 birimlik bir kayıp söz konusudur. Dolayısı ile piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde beklenen getiri daima negatif olacaktır.

Üstelik klasik iktisat görüşünde yer alan ‘görünmez el’ kavramına uygun olacak şekilde, varsayıma dayalı olarak düzenlenen piyango oyununda, belirsizliklere yol açacak tüm ihtimallerin ortadan kaldırıldığı durumunu incelemekte mümkündür. Piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde rasyonel olarak mümkün olmayan ancak varsayıma dayalı piyango oyunu için mümkün olan “tüm ihtimalleri ortadan kaldırma” durumunda biletleri sadece bir kişinin satın almış olması gerekmektedir. Bu bağlamda tüm biletleri satın alan kişinin durumu şu şekilde olacaktır:

Tüm biletleri satın alma maliyeti: 10x100 = 1.000 TL

Toplam Kazanılacak Olan Tutar: 500+200+50 = 750 TL

Net Kâr = [- 1.000 + 750 = - 250 TL] => -250/1.000 = -2,5

Sonuçlar karşılaştırıldığında, beklenen getiri her halükarda değişmez oranda bilet başına -2,5 TL olarak çıkarak negatif getiri oluşturmaktadır. Rasyonalite çerçevesinde negatif beklenti içerisinde iken harcama, satın alma ve yatırım yapma durumları gerçekleştirilmez. Dolayısı ile klasik iktisat açısından ‘görünmez el’ varsayımında dahi bireylerin piyango ve şans oyunlarına yatırım amacıyla katılımcı olmamaları gerekmektedir.

Bireylerin 2-3 TL’yi riske atarak karşılığında 170 Milyon TL kazanma fırsatı elde etmeleri ‘risk almak’ açısından kabul edilebilir bir durum olarak görülebilir. Ancak risk, matematiksel açıdan incelendiğinde 623 milyonda 1’e varan ihtimaller ortaya çıkmaktadır. Bu durumda bireylerin piyango şans oyunları faaliyetlerinde örneğin, çılgın sayısal loto oyununda katılımcı olmak için ödedikleri 3 TL’yi kaybetme olasılığı %99,999999839387’dir.

Bu orandaki bir kaybetme riskinin haricinde, belirsizlik açısından milyonlarca farklı durumların gerçekleşmesi mümkün olduğundan, belirsizlik ve risk altında bu faaliyetlerden büyük ikramiye kazanma durumları matematiksel açıdan 0’a oldukça yakındır. Nitekim 2021 itibari ile henüz çılgın sayısal loto büyük ikramiyesini kazanan katılımcı ya da katılımcılar mevcut değildir.

Bahsi geçen durumların haricinde piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde matematiksel olarak belirsizlik faktörünü sonsuz değerlere yaklaştırabilecek bir başka husus vardır. Bu husus, aynı çekilişte ikramiye veren sayıları birden farklı katılımcının

tahmin edebilme olasılığıdır. İkramiye isabet eden sayıları birden çok kişinin bilmesi halinde ikramiye, doğru sayıları tahmin eden kişiler arasında paylaştırılacaktır. Dolayısı ile alınan risk ve belirsizlik karşısında elde edilen tutar değişiklik gösterebilecektir.

Sonuç olarak klasik iktisat görüşlerinin temelinde yer alan matematiksel hesaplamalar neticesinde elde edilen sonuçlar doğrultusunda, negatif getiri sağlayan piyango ve şans oyunları faaliyetlerine yatırımcı olarak katılmak 'irrasyonel davranış' olarak ifade edilebilir.

> *"Ana akım iktisadi görüşe göre birey rasyoneldir. Bu varsayıma göre bireyin tüm alternatifler ve onların fiyatları hakkında tam bilgi sahibi olduğu varsayılmaktadır. Birey fayda-maliyet analizi yaparak kendisine maksimum fayda sağlayan alternatifi seçer ve birey için en iyi olan toplum için de en iyi olana hizmet eder"* (Kamber, 2018).

Klasik iktisat esasları doğrultusunda yatırım amacı ile katılımcı olan bireyleri irrasyonel olarak değerlendirmek mümkünken, eğlence amacı ile oynayan bireyleri, 'bağımlılık' faktörünün göz ardı edilmesi şartıyla, rasyonel ve irrasyonel olarak sınıflandırmak oldukça zordur.

Bireyler katılımcısı oldukları oyunda, kaç rakamı doğru tahmin edebileceğini veya 'büyük ikramiyenin kazananı olabilecek miyim?' sorusu ile kazancından önce yaşadığı merak ve heyecan duygusu ile bir nevi ödediği ücretin karşılığını alabilmektedir. Üstelik ödediği ücretlerin diğer eğlence türlerine kıyasla daha az olması, buna karşın kazanabilme ihtimali dâhilindeki ikramiyelerin ödediği ücret karşısında oldukça fazla olması hissedilen duygunun baskınlığını artırabilmektedir.

Klasik iktisat ve bu temele bağlı görüşler 2000'li yıllara dek birçok eleştiriye maruz kalmış olsalar dahi tüm olayların iktisadi faktörlerden kaynaklandığını ve matematiksel hesaplamaların çözüm oluşturacağına dair fikirleri savunmaya devam etmişlerdir. Bu bakış açısı ile klasik iktisat ve takipçisi niteliğindeki görüşlerde psikolojik etkenlere yer verilmemiştir.

> *"Özellikle pozitif iktisatçılar klasik ve neo-klasik iktisadın hakim kurallarını uygulayan egemen ekonomi veya pür iktisat (mainstream) bakış açısı, olanı belirli ölçüler koyarak inceler. İktisat dışı etkenlere yer vermemek suretiyle de iktisat bilimini diğer sosyal bilimlerden ayrı bir yerde tutar"* (Baloğlu, 2011, s. 100).

Klasik iktisat teorilerine yönelik eleştiriler çoğunlukla bireylerin psikolojilerini ve kitle etkisini göz ardı etmesine, değişen çevre etkenlerinin hesaplanmamasına, bireylerin sadece parasal getiri elde etmek için karar aldıklarına dair oluşturulan varsayımlarına yönelik yapılmıştır.

> *"Pozitif iktisatçılar olarak da nitelendirilen İktisattaki bu görüşe göre; iktisadi insan davranışları önceden tahmin edilir ve rasyoneldir. Yani akılcı insandır. İktisadi insan boş yere para harcamayarak ihtiyaçlarından fazlasını tasarrufa ayırır. Biriktirdiği sermayeyi hemen yatırıma dönüştürür. Pozitif iktisatçılar, değer yargılarının sınanamayacağmı düşündüklerinden pozitif önermeleri kullanarak, uygulanan yöntemi ortaya koymaya çalışırlar. İktisadı sayısal ifadelerle kesinleştirmeye çalışırlar, tümdengelimcidirler"* (Ercan, 1994, s. 161 aktaran: Baloğlu, 2011, s. 101).

Bireylerin ekonomik davranışlar içerisinde, sözgelimi 'parayı asla sokağa atmazlar' anlayışı ile bireyleri psikolojik etkenlerden soyutlayan klasik iktisat, matematik ile psikolojiyi bir araya getirerek mevcut durumları değerlendirmeyi reddetmektedir.

> *"...Neo-Klasikleri ile birlikte, iktisat bilimi sosyal bilimlerden uzaklaştırılarak pozitif bilimlere doğru kaydırılmaya çalışılmış, psikolojik ve sosyolojik faktörlerin matematiksel ifadelere dönüştürülmesinin mümkün olmaması nedeniyle de, iktisadi kararlar sürecinde etkisi altında kalınan söz konusu faktörler, iktisadi analizlerde 'etkisiz eleman' olarak kabul görmüştür"* (Soydal, 2010, s. 16).

Sonuç olarak klasik iktisat bakış açısı ile piyango ve şans oyunları faaliyetleri değerlendirildiğinde;

1- Piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılan bireylerin bu faaliyetlere sadece eğlence amacı ile katılıyor olmaları gerekmektedir. Ancak elde edilen veriler, bu yargının faaliyetler neticesinde gerçekleşen durumlar ile tutarsız olduğunu göstermektedir.
2- Piyango ve şans oyunları faaliyetlerine yatırım amacı ile katılan bireyler irrasyonel bireylerdir. Ancak bu yargının elde edilmesinde iktisadi etkenler haricindeki etkenlerin değerlendirmeye alınmaması, gerçekleşen durumların rasyonel olarak açıklanamamasına neden olmaktadır.

Mevcut tutarsızlıklar ve birey davranışlarının matematiksel olarak ifade edilmesinin mümkün olmaması gerekçesi ile birey davranışlarını açıklamakta yetersiz kaldığı

düşünülen klasik iktisat esaslarının, bireylerin piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılım davranışlarını da açıklamakta yetersiz kaldığı söylenebilir.

3.5. Adam Smith Paradoksu

Klasik iktisat görüşünün bireylerin piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılım davranışlarını açıklamakta yetersiz kalması durumunun aksine bireylerin piyango ve şans oyunları faaliyetlerine eğlence amacı dışındaki amaçlarla katılabileceğine dair muhtemel çıkarımları, klasik iktisat görüşünün duayeni kabul edilen Adam Smith (1759) öne sürmüştür.

Klasik iktisat esaslarına göre bireylerin eğlence amacı dışındaki amaçlarla katılmaması gereken bu faaliyetlere neden başka amaçlarla katılabileceğine dair kaynak gösterilebilecek görüşlere sahip olan kişi ile klasik iktisat görüşünün kurucusunun aynı kişi olması bir paradoks oluşturmaktadır. Bu paradoks, Adam Smith'in bireyleri değerlendirirken karar aldıkları platformları esas kriter almasından kaynaklanmaktadır.

Smith (1759), bireylerin iktisadi davranışlarını değerlendirirken, bireylerin normal hayatlarında psikolojik ve içgüdüsel davranışlarda bulunduğunu ve kararlarını bu istekleri doğrultusunda aldığını savunmaktadır. Ancak Smith (1776), aynı bireylerin ekonomik hayatlarında, hata yapmayan akılcı bir makine misali ekonomik davranışlar sergileyen bireyler olduğunu savunmaktadır.

Dumludağ ve Ruben (2015), Smith'in 1759 yılında yayımladığı Ahlaki Duygular Kuramı adlı çalışmasında tarif ettiği birey figürü ile sadece 17 yıl sonra yayımladığı Ulusların Zenginliği adlı çalışmasında tarif ettiği birey figürünün birbiri ile zıt özelliklere sahip olduğunu belirtir.

> *"Belirtmek gerekir ki Smith'in kendisi, iki eserindeki insan tanımları arasında bir çelişki görmüyordu. Söz konusu iki çalışmasını birbirinin tamamlayıcısı olarak görüyordu. Smith inanıyordu ki her insanın başkaları tarafından kabul edilmek gibi temel bir arzusu vardır. Bu sempatiyi kazanabilmek için insanlar saygı ve hayranlık kazanacak şekilde hareket ederler"* (Dumludağ ve Ruben, 2015, s. 5).

Smith (1759), insanların sempati kazanma eğiliminde olduklarını ve karşılıklı etkileşim esaslı davranışlar sergilediklerini belirtir. Bu nedenle mal varlığı nispetinde zengin sayılabilen kişilerin, 'elde ettikleri servetleri ile yaşayanların ilgisini

topladığına' dair düşüncesini belirtmiştir. Benzer şekilde zengin sınıfına giremeyen kişilerin yani yoksulların ise bu durumdan kaçmak istediklerini, toplumdan çekindiklerini, içinde bulundukları durumun toplum tarafından yadırgandığına inandıklarını belirtmiştir (Smith, 1759, s. 110-113).

Adam Smith, Ulusların Zenginliği (1776) adlı çalışmasında savunduğu birey davranışlarının yaygın bir davranış olduğu dolayısı ile bireylerin toplumun görüşlerini oluşturduğuna dair yargıları ile Ahlaki Duygular Kuramı (1759) içerisinde yer alan görüşleri ters düşmektedir. Çünkü Smith (1759), bireylerin sempati kazanma isteklerinin toplumun oluşturduğu kriterler neticesinde şekillendiğini ve bu duruma en uygun göstergenin "bireylerin ihtiyaçlarından çok daha fazla zenginlik kazanmak istemeleri" olduğunu savunmuştur.

Smith (1759), toplumun bireyi doğrudan etkilediğini, güzellik kriterinin dahi toplumun görecesi ile oluştuğunu savunurken, zenginliğin sempati kazanma arzusunu tetikleyen başlıca kriter olduğunu belirtmiştir. Dolayısı ile piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde vadedilen ikramiye tutarları, bireylerin matematiksel hesapları bir kenara koyarak, neden ısrarla bu faaliyetlere katılımcı olduklarına dair sorulara cevap olmaktadır. Bu cevabın bulunmasında Ahlaki Duygular Kuramı içerisindeki tanımlanan birey davranışları birincil kaynak oluşturmaktadır.

Bu bağlamda piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin, servetini ihtiyacı olan miktardan çok daha fazla tutarlarda, kolay yoldan ve hızlı bir şekilde arttırmak isteyen bireyler açısından öncelikli tercih olduğunu söylemek mümkündür. Bu çalışma içerisinde piyango ve şans oyunlarının toplumsal etkilerinin incelendiği bölümde aktarılan 'kolay yoldan zengin olma arzusu' ve buna bağlı olarak değişen davranış biçimleri her ne kadar klasik iktisat esasları ile örtüşmüyor olsa da Adam Smit'in birey davranışlarının değerlendirilmesine yer verdiği Ahlaki Duygular Kuramı (1759) çalışmasındaki bulgulara örnek gösterilebilir niteliktedir.

Klasik iktisat temellerini oluşturan Adam Smith (1776) ve bu görüşü savunan diğer iktisat teorisyenleri 'sınırsız insan ihtiyaçları karşısında kıt kaynaklar' ifadesini kullanarak bu iki kriter arasında matematiksel bir denge kurmaya çalışmışlardır. Bu durum, Freud (1921) ve Freud'un görüşlerini benimseyen içsel psikanalistler

tarafından savunulan ‘insan arzularının sınırının olmaması ve bunun asla sonlandırılamaz olduğu’ görüşü ile benzerlik taşımaktadır.

Bu bakış açılarından yola çıkılarak, bireylerin sınırlı kaynaklar veya adaletsiz gelir dağılımları karşısında, servetlerini ihtiyaçlarının ötesine taşımak için onlara sunulan en iyi alternatif olduğunu düşündükleri (ödenen ücret karşısında elde edilme ihtimali bulunan büyük ikramiye tutarları) piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılımcı olduklarını söylemek mümkündür.

Nitekim Türkiye’de bireylere 3 TL yatırarak 170.000.000 TL kazanma ihtimali sunan eşdeğer bir alternatif bulunmamaktadır. Dolayısı ile bireylerin mevcut alternatifler arasında en doğru olanı tercih ederler yargısını yine piyango ve şans oyunları faaliyetleri kapsamında incelemek mümkündür.

4 farklı sayısal oyun içerisinde süper loto oyununda 2 TL ile 30.000.000 TL kazanma ihtimali mevcutken, çılgın sayısal loto oyununda 3 TL ile 170.000.000 TL kazanma ihtimali mevcuttur. Büyük ikramiye kazanma ihtimalleri karşılaştırıldığında, piyango oyununda 1.000.000’da 1, süper loto oyununda 50.063.860 da 1 iken, çılgın sayısal loto oyununda büyük ikramiye kazanma olasılığı 622.614.630 da 1’dir. Elde edilen güncel veriler (Özkök, 2020) ve MPİ raporlarında yer alan rakamlar doğrultusunda, en çok oynanan ve ikramiye dağıtılan oyunun çılgın sayısal loto olduğu görülmektedir.

Piyango ve şans oyunları katılımcılarının büyük çoğunluğunun alternatif oyunlar arasında en çok ikramiye tutarını vadeden oyuna yönelmesi, bireylerin mevcut alternatifler arasında en doğru olanı tercih ederler yargısı ile uyuşmamaktadır. Çünkü rasyonel birey varsayımı ile katılımcı bireylerin kazanma ihtimali daha yüksek olan yani kaybetme riski nispeten daha az olan piyango oyununa yönelmeleri gerekmektedir.

Bireylerin piyango ve şans oyunları alternatifleri arasından en riskli ve en büyük ikramiyeyi vadeden oyunu tercih etmeleri, Smith’in (1759) betimlediği ‘bireyler sempati kazanmanın yolu olan zenginlik kavramına en çok miktarlarda ulaşmak istemektedirler’ davranışına uygun bir davranıştır. Bu yüzden bireylerin en yüksek riski göze alarak en çok getiriyi vadeden oyuna yönelmelerindeki sebebin ikramiye tutarı olduğunu söylemek mümkündür.

Ancak aynı durum Smith'in kurucusu olduğu kabul edilen klasik iktisat esaslarına ters düşmektedir. Klasik iktisat görüşüne göre bireylerin mevcut alternatifler arasından, matematiksel ve istatistiksel açıdan en doğru olanı tercih etmeleri beklenir. Dolayısı ile bu görüşe göre bireyler piyango oyununa daha fazla talep göstermeleri gerekmektedir. Güncel durum ile bu beklenti karşılaştırıldığında rasyonel birey görüşünün bu noktada geçersiz olduğunu söylemek mümkündür.

Karşılaşılan bu paradoksu, Simon'un (1955) öne sürdüğü sınırlı rasyonellik kavramı ile açıklamak mümkündür. Simon (1955), en doğru alternatifi belirlemenin mümkün olmadığı ya da bu alternatifi belirlemenin oluşturacağı maliyete ve zahmete katlanmak istemeyen karar vericilerin, en doğru alternatifi seçmek yerine kendilerini en çok tatmin eden alternatifi seçtiklerini ileri sürerek 'tatminler kuramını' oluşturmuştur.

Tatminler kuramı kapsamında en yüksek kazanma ihtimali olan piyango oyunu ile en yüksek kaybetme ihtimali olan çılgın sayısal loto oyunlarına ait büyük ikramiyeler karşılaştırıldığında, arada 174 kat büyüklük farkı bulunmaktadır. Bireyin piyango oyununda haziran ayı içerisindeki çekiliş için bir çeyrek bilet alması durumunda ödeyeceği miktar 10 TL'dir. Aynı birey 1 kolon oynayarak çılgın sayısal loto oyununa katılması durumunda ise 3 TL ödemesi gerekmektedir.

Bireyin ödediği 10 TL ile piyango oyununda büyük ikramiye kazanması durumunda 1.000.000 TL elde edecektir (haziran 2021 ikramiyesi olan 4.000.000 TL'nin bir çeyrek bilete düşen ikramiye payı). Bu durumda birey ödediği her 1 TL için 100.000 TL kazanmış olacak. Çılgın sayısal loto oyunu için ödediği 3 TL ile 174.000.000 TL büyük ikramiyeyi kazanması durumunda ise ödediği her 1 TL için 58.000.000 TL kazanmış olacak. Dolayısı ile bireyin çılgın sayısal lotoyu tercih etme durumlarının yaygın olması tatminler kuramının kapsamında 1 TL için kazanmak istediği en yüksek rakamı veren oyunun çılgın sayısal loto olması ile açıklanabilmektedir.

Klasik iktisat görüşünün tam anlamı ile açıklayamadığı piyango ve şans oyunları faaliyetlerini ve bu faaliyetlere ilişkin davranış biçimlerini davranışsal finans esasları ile incelemek, birey davranışlarını karşılaştırabilmek ve anlam bütünlüğü oluşturmak adına daha doğru olacaktır.

3.6. Davranışsal Finans Açısından Piyango ve Şans Oyunları Faaliyetleri

Bireylerin ekonomik davranışları sadece para almak – kazanmak üzerine kurulu değildir. Klasik iktisat görüşünde yer alan 'para karşılığında para almak' anlayışı yerini ferdi psikolojilerin tatminine dayalı bir anlayışa, yani davranışsal finansa/iktisada bırakmıştır. "Davranışsal finans, standart finansta rasyonel insanların yerine normal insanları ikame eder" (Statman, 2014, s. 73).

Belsky ve Gilowich (1999), Davranışsal finansı 'iki farklı disiplin' olan psikoloji ve finansı bir arada ele alan bir alan olarak tanımlarlar. Belsky ve Gilowich (1999) ise davranışsal finansı, bireylerin yatırım yaparken, para harcarken, tasarruf yaparken nasıl, niçin mantıksız ve/veya irrasyonel-rasyonel olmayan kararlar verdiklerini açıklamaya çalışan ikili disiplinler birliği şeklinde tanımlar.

Kurtoğlu (2016), davranışsal finansı ve davranışsal ekonomiyi insan, ekonomi ve finans bilimi, psikoloji temelleri üzerine kurulduğunu belirtir. Bu temellerde insan faktörünü, dış çevreden etkilenen, bir şeyi içindeki sesi dinleyerek dilediği ve istediği için yapan canlılar olduğunu belirtmiştir. Kurtoğlu (2016), iktisat teorilerinde iddia edilen fikirlerin aksine, finansal ve ekonomi biliminin sürekli olarak eksik veriler/bilgiler ile analiz edildiğini savunur. Bilgi eksikliğinin, bilgiye ulaşma seviyelerinden, tabiat ve siyasi olaylardan, iktisadi ve toplumsal inanç kaynaklı manipülasyonlardan kaynaklandığını belirtir. Psikolojik faktörleri incelerken ise psikolojiyi birey ve kitle (sürü psikolojisi) psikolojisi olarak ayrı inceler (Kurtoğlu, R. 2016, s. 30-31)

Davranışsal finans ile ilgili yapılan tanımlar göz önünde bulundurulduğunda, davranışsal finansın kapsamına sadece bireylerin yatırım ve kâr amaçlı davranışları girmemektedir. Bireylerin para harcamaları ile ilgili tüm tercihleri yani ekonomik davranışların tamamı davranışsal finansın kapsamına girmektedir. Netice itibari ile davranışsal finans, bireylerin parasal kaynaklı tüm karar alma davranışlarını incelemektedir. Bireyler ekonomik gelir beklentileri doğrultusunda aldıkları kararlar haricinde, heyecan duygularının tatmini, iyi vakit geçirmek, şanslarını denemek, eğlenmek ve alışkanlıklarını yerine getirmek için de harcama kararları almaktadır. Karar alma durumları için ayrı konularda örnekler verilebileceği gibi, tüm karar alma durumlarını kapsayan ve bu çalışmanın da inceleme konusu olan 'piyango ve şans

oyunları faaliyetleri' davranışsal finansın üzerinde durduğu konulara örnek teşkil edebilecek veriler barındırmaktadır.

Bireylerin şans oyunlarını sadece eğlence amacı ile oynamadıkları, ekonomik gelir elde etmek ve kazanç sağlamak amaçları ile de oynadıkları; ayrıca, sadece gelirleri düşük bireyler tarafından değil her gelir gurubundan bireylerin şans oyunları furyasına katıldığı daha önce yapılan araştırmalar neticesinde ve bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen anket çalışmasında tespit edilmiştir.

Çabuk (2009), hazırladığı çalışmada yer alan ankete katılan bireylere şans oyunlarına hangi amaçlar ile katıldıklarını sormuştur. Bu sonuçlar, piyango ve şans oyunları haricinde bahis oyunları oynayanların da cevaplarını içermektedir.

> *"Şans / Talih / Bahis oyunlarını son bir yıl içinde oynayanların; % 46,1'lik bir diliminin genel beklentiye uyarak para kazanmak amacıyla, %20,3'lük dilimin sansını denemek ve %19,9'luk dilimin de eğlenmek için oynadıkları görülmektedir. %2,1'i için ise şans/bahis oyunları oynamak artık bir alışkanlık haline gelmektedir"* (Çabuk, 2009, s. 185).

Elde edilen veriler itibari ile ortaya mutlak bir sonuç çıkmaktadır. Piyango ve şans oyunları hangi amaç doğrultusunda oynanırsa oynansın bireyler açısından, sosyolojik ve psikolojik etkilerinin haricinde mutlak bir şekilde ekonomik sonuçlar doğurmaktadır. Bu bağlamda özellikle gelir etme amacıyla katılımcı olan bireylerin katılımcı olma davranışlarının düzenli bir hâl alması kuvvetle muhtemeldir.

Tablo 3.1: Yıllar İtibariyle Şans Oyunu Satışları ile Diğer Faaliyetlerden Elde Edilen Gelirler ve Dağılımları (Vergiler Dahil)

YILLAR	2015	2016	2017	2018	2019
ŞANS OYUNU ŞATIŞ GELİRLERİ	2.463.821.822	2.725.230.580	3.078.481.339	3.396.730.946	3.323.379.370
DİĞER GELİRLER	79.323.428	89.393.223	99.758.561	132.003.519	211.696.639
TOPLAM GELİRLER	**2.543.145.250**	**2.814.623.803**	**3.178.239.900**	**3.528.734.465**	**3.535.076.009**
İkramiye Ödemeleri	1.122.027.075	1.221.652.143	1.390.599.060	1.522.339.545	1.579.147.726
Hazine (KDV, ŞOV, AYGET)	592.420.908	655.460.189	740.290.018	817.115.993	798.193.758
Kamuya Aktarılan Kamu Payı	483.562.360	581.397.120	653.901.869	768.783.973	640.163.593
Bayi Komisyonları ve Aracılık Giderleri	212.009.454	231.339.835	258.440.732	279.359.616	272.191.495
Faaliyet, İşletme, Yatırım ve Diğer Giderler	133.125.453	124.774.516	135.008.221	141.135.338	245.379.437

Kaynak: MPİ, Faaliyet Raporları

Türkiye Cumhuriyeti Devleti bünyesinde kurulu bulunan ve işletilen, 2019 yılında en fazla ciro yapan şirketlerin sıralaması baz alınarak ve MPİ'ni kâr amacı güden bir işletme olduğu varsayılarak, idarenin şans oyunları satışından elde ettiği toplam hasılat ele alındığında, Türkiye'de;

1- CAPITAL 500 – 2019 yılı araştırmasına göre 57.sıra (Indigo, 2020).

2- FORTUNE 500 -2019 yılı araştırmasına göre 106.sırada (Fortune Turkey, n.d) yer almaktadır.

Resmi olarak açıklanan en son toplam gelir bilgisi 2019 yılına aittir. Tüm üretim ve hizmet işletmeleri içerisinde ağır sanayi ve büyük hizmet ağlarına sahip çoğu işletmeyi geride bırakabilecek başarılara ulaşan bu devlet kurumu, 2019 yılına kadar özelleştirilmeyen nadide kurumlardandır.

Piyango ve şans oyunları faaliyetleri neticesinde elde edilen gelirlerin devlet açısından kamu geliri oluşturduğu bilinmektedir. Staub (1994), vergi kalemleri kadar gelir oluşturmasalar dahi piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin toplam gelir kalemleri içerisinde önemli bir yeri olduğunu belirtir.

Bu gelir kalemi, devletin para basması ile gelir oluşturması yöntemine benzerlik göstermektedir. Üstelik devletler bastıkları para nispetinde artan enflasyon ile karşılaşırken, piyango ve şans oyunları faaliyetleri neticesinde hali hazırda basılmış olan dolaşımdaki para tekrar devletin gelir kalemine kaydedilmektedir. Bu nedenle piyango ve şans oyunları faaliyetlerinden elde edilen gelirin tutarı ile birlikte elde ediliş yöntemi de devletler açısından önem arz etmektedir.

Hem nitelik hem de nicelik açısından önemli ekonomik veriler barındıran piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin yüzyıllardır sürmesi şüphesiz ki katılımcıların bu faaliyetlere katılma kararlarını devam ettirmeleri ile oluşmaktadır. Dolayısı ile ekonomik boyutu oluşturan bireylerin davranışlarını davranışsal finans esaslarına göre incelemek anlamlı karşılaştırmalar yapabilmek adına daha uygun olacaktır.

Davranışsal finans esasları ile piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin incelenebilir olmasının başlıca sebeplerinden birisi, davranışsal finans esaslarında bireylerin karar alma süreçleri değerlendirilirken psikolojik etkenlerin değerlendirmeye alınmasıdır.

> *"Davranışsal iktisat standart karar verme sürecinden sapmaların; standart olmayan tercihler, doğru olmayan inanışlar ve sistematik yanlılıklar olduğunu ileri sürmekte ve rasyonellik varsayımına psikolojik temelli matematiksel alternatifler önermektedir"* (Eser ve Toigonbaeva, 2011, s. 303).

Bireylerin sergilemiş oldukları yanlılıklar, klasik iktisat görüşünün reddettiği, bireylerin asla sergileyemez olduğu davranış biçimleridir. Ancak davranışsal finans esasları, bireylerin psikolojik etkiler ve geçmiş tecrübelerine dayalı hareket ettiklerini, dolayısı ile bireylerin sistematik yanlılıklar sergilediğini ve bilişsel önyargılarda bulunarak karar aldıklarını savunur.

Bilişsel ön yargıların tespit edilmesinde Watson'un (1913) öne sürdüğü fikirler oldukça etkili olmuştur. Watson (1913), içsel psikolojinin dinamiklerinden olan 'bilinç ve zihin' kavramlarının vazgeçilmez kriterler olmadığını, bu kriterlere öncelik vermeden de psikolojik davranışların sebeplerinin belirlenebileceğini ve adlandırılabileceğini savunmuştur. Watson, öne sürdüğü bu durumu gerçekleştirebilmek için ölçülmesi ve gözlemlenmesi mümkün olan davranışların seçilmesi gerektiğini belirtmiştir (Watson, 1913).

Yüzyıllardır devam eden, devlet-toplum-birey üçlüsünü bir araya getirebilen piyango ve şans oyunları faaliyetleri, sahip olduğu kitlesel boyutlardaki katılımcıları ile ekonomik, sosyolojik ve psikolojik etkileri bir arada barındırmaktadır. Piyango ve şans oyunları faaliyetleri ulaşılabilir verileri doğrultusunda katılımcı davranışlarının ve faaliyetlerin kapsamının ölçülebilir ve gözlemlenebilir ve karşılaştırma yapmanın mümkün olduğu bir alandır. Dolayısı ile davranışsal finans esasları ile bu faaliyetlerin kapsamını değerlendirmek, bireylerin hem ekonomik hem de psikolojik davranışların örneklendirilmesini mümkün kılmaktadır.

3.6.1. Piyango ve Şans Oyunları Katılımcılarının Karar Alma Davranışları

MPİ'nin yüksek düzeyde satış geliri elde etmesinde en önemli etken bireylerin kitlesel olarak piyango ve şans oyunları oynamalarıdır. Piyango ve şans oyunları kuralları belirli olan faaliyetler olsalar da sonuç bakımından 'belirsizlik' ve 'risk' içermektedir. Dolayısı ile piyango ve şans oyunları katılımcılarının belirsizlik ve risk altında bu oyunları oynadıkları söylenebilir.

Eğlence amacı, gelir elde etme amacı ve diğer tüm amaçlar için tercihlerini piyango ve şans oyunlarından yana kullanan bireyler, davranışsal finans kapsamında incelenen finansal piyasa yatırımcıları ile belirsizlik ve risk altında karar verme konusunda oldukça benzer davranışlar sergilemektedirler.

Karar alma davranışı mevcut seçenekler arasından birisinin seçilmesi ya da alternatiflerin sıralanması işlemidir. Bu durumda bireyler gelirlerini ya harcama olarak ya da tasarruf olarak değerlendirmektedir. Dolayısı ile paranın harcanmasına dair alınan tüm kararların finansal bir boyutu bulunmaktadır.

Davranışsal finans kapsamında bireylerin karar vermeleri risk ve belirsizlik kavramları altında gerçekleşir. Finansal açıdan belirsizlik kavramı ölçülemez, ölçülebilen belirsizlik risk olarak adlandırılır.

Knight (1921), "risk, belirsizlik ve kazanç" adlı kitabında karar davranışını asıl belirleyen faktörün risk değil belirsizlik olduğunu söyler (Knight, 1921). Ayrıca 1980 yılından itibaren yapılan çalışmaların sonuçları karar aşamasında esas belirleyici faktörün belirsizlik olduğu yönündedir.

Bilindiği üzere belirsizlik ile risk kavramları arasında doğru yönlü bir ilişki vardır. Belirsizlik arttıkça risk artar. Bir durumun gerçekleşme olasılığı esas risk unsurunu belirler. Bu bilgiler doğrultusunda belirsizlik altında karar verme davranışı şu şekilde gerçekleşir:

1- Olasılıklara beklentiler doğrultusunda sübjektif olarak değerlendirmeler yapılır.

2- Tercihler arasında hiçbir veri değerlendirmesi yapılmaz.

Ancak her karar bir beklenti sonucu taşıdığı için fayda ya da kayıp doğuracaktır. Bu noktada belirsizlik altında karar verme ile beklenen fayda kavramı doğrudan ilişkilidir. Bu bilgiler doğrultusunda klasik iktisat görüşleri ile açıklamaya çalışılan piyango ve şans oyunları oynama davranışları tekrar değerlendirildiğinde bu davranışın belirsizlik altında gerçekleştiği görülmektedir.

Belirsizlik esası ile gerçekleştirilen piyango ve şans oyunlarına katılımcı olmak için yatırılan paranın kaybedilme olasılıkları hesaplandığında;

1- Çılgın Sayısal loto %99,9999998396446 ihtimal ile kayıp,

2- Süper Loto %99,9999980025511 ihtimal ile kayıp,

3- Milli Piyango Yılbaşı Çekilişi %99,99999 ihtimal ile kayıp,

4- Şans Topu %99,9999743299079 ihtimal ile kayıp,

5- On Numara %99,9999607258337 ihtimal ile kayıp,

6- Milli Piyango Genel Çekilişleri %99,9999 ihtimal ile kayıp söz konusudur.

Bu tür oyunlardan elde edilen oynatıcı kazancı ya da kârı tam olarak bilinmediği için oyuncu her istenilen fiyata ve ikramiyeye razı olmak zorundadır (Staub, 1994, s. 40). Kaybetme risklerine bakıldığında her oyun türünde istisnasız %99,99'un üzerinde bir kayıp söz konusudur. Bu ihtimaller dahilinde katılımcılar oyunlar arasında seçim yaparken ya verilen ikramiyeleri dikkate almaktadırlar ya da tüm oyunları mecbur oldukları için oynamaktadırlar.

Mevcut kazanma ve kaybetme ihtimallerinin aynı olasılıklar üzerinden hesaplandığı gerçeği göz önünde bulundurularak, bireyler oyunlara ödedikleri ücretlerin karşılığında alabilecekleri ikramiyeleri ve kaybetme ihtimallerini matematiksel olarak değil kendi gerçekleri ile hesaplamaktadırlar.

Piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde çılgın sayısal loto oyunu başta olmak üzere sayısal oyunlarda kaybetme ihtimali daha yüksektir. Ancak ikramiyelere tutar bazında bakıldığında en büyük ikramiyeyi yine çılgın sayısal loto başta olmak üzere sayısal oyunlar vadetmektedir. 2015 - 2019 yılları arasında piyango ve şans oyunlarından elde edilen hasılat tutarlarına bakıldığında, piyango bileti satışından 3.869.681.365 TL elde edilirken, aynı yıllar arasında sayısal oyunlardan 9.853.087.284 TL elde edilmiştir.

Bu sonuçlara göre belirsizlik durumu aynı olmasına karşın katılımcılar riski yüksek olan oyunları nispeten daha çok tercih etmişlerdir. Dolayısı ile bireylerin bu davranışı sergilemelerinde, ödedikleri katılım ücreti ve aldıkları risk karşısında elde etmeyi umut ettikleri ikramiye tutarlarının etkisi olduğunu söylemek mümkündür.

3.6.2. Belirsizlik ve Risk Altında Karar Alma Modelleri ile Piyango ve Şans Oyunları Katılımcılarının Tercihleri

Bireylerin belirsizlik ve risk altında karar alma davranışları üzerine yapılan, Bernoulli (1738) tarafından klasik finansın temelini oluşturduğu kabul edilen "Beklenen Fayda Teorisi" ile bu teoriye getirilen eleştirilerden olan "Allais Paradoksu" piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılım davranışları üzerinde uygulanabilir.

Klasik iktisat düşüncesinde yer alan, riskli tercihlerin şekillendirilmesinde kullanılan beklenen getiri modelinin, 1988 yılında Ekonomi Nobel Ödülü sahibi Allais (1953) ve sonrasında Ellsberg (1961) tarafından yapılan deneysel çalışmalarla, bireyler tarafından reddedildiğine dair sonuçlar elde edilmiştir.

Allais (1953) rasyonel birey olarak nitelendirilebilmesi için olasılıklar ve beklenen değer teorisi hakkında eğitilen 100 kadar denek ile yaptığı çalışmada, bireylerin Beklenen Fayda teorisinin öngördüğü şekilde davranmadıklarını göstermiştir (Taşdemir, 2007, s. 213).

> *"Allais, katılımcılara ilk olarak aşağıdaki soruları yöneltmiş ve şıklardan birini seçmelerini istemiştir. Para birimi Fransız Frangıdır.*
>
> *Soru.1 - Aşağıdakilerden birini seçiniz.*
>
> *A: Kesin olarak 1 milyon kazanmak*
>
> *B: %10 olasılıkla 5 milyon kazanmak*
>
> *C: %89 olasılıkla 1 milyon kazanmak*
>
> *D: %1 olasılıkla bir şey kazanmamak*
>
> *Soru.2 - Aşağıdakilerden birini seciniz.*
>
> *A: %11 olasılıkla 1 milyon kazanmak*
>
> *B: %89 olasılıkla bir şey kazanmamak*
>
> *C: %10 olasılıkla 5 milyon kazanmak*
>
> *D: %90 olasılıkla bir şey kazanmamak*
>
> *Katılımcıların çoğunluğu; ilk soru için A, ikinci soru için D seçeneklerini tercih etmişlerdir. Buna göre sonuçlar beklenen fayda teorisinin öngördüğü biçimde tekrar yazılacak olursa:*
>
> *1. soru: u(1milyon) > 0. 10u(5 milyon) + 0. 89u(1 milyon) + 0. 01u(0)*

0. 11u(1 milyon) > 0. 10u(5 milyon)

2. soru: 0. 10u(5 milyon) + 0. 90u(0) > 0. 11u(1 milyon) + 0. 89u(0)

0. 10u(5 milyon) > 0. 11u(1 milyon)

İki soru için birbirinin tamamen zıttı iki sonuç elde edilmiştir. Bu durum bireysel tercihlerin teorinin kendilerine atfettiği "rasyonellik" varsayımının yanı sıra; "kesin şey prensibi" olarak da bilinen "bağımsızlık aksiyomunun" ihlal edildiğini göstermektedir.

Bağımsızlık aksiyomu, bireyin L1 ve L2 gibi iki basit piyango arasında kayıtsız olması halinde; p olasılığı ile L3 piyangosu ile birleştirilmiş L1 piyangosu ve L2 piyangoları arasında da kayıtsız olması gerektiğini söylemektedir. Bağımsızlık aksiyomuna göre birey A seçeneğini B seçeneğine tercih ediyorsa; C seçeneğini de D seçeneğine tercih etmelidir" (Koçaslan, 2011, ss. 31-32).

Mevcut ihtimaller üzerinde düşünüldüğünde, Beklenen Fayda Teorisi'ne göre 'rasyonel bireylerin' kazanmak için oyun tercihleri arasında en yüksek kazanma ihtimali olan milli piyango biletini tercih etmeleri beklenir. 2015 – 2019 yılları arasında piyango ve şans oyunlarına ait satışlardan elde edilen gelirlere göre ise en çok tercih edilen oyun türlerinin kaybetme ihtimali en yüksek olan sayısal oyunlar olduğu görülmektedir. Sayısal oyunlar piyango biletlerine kıyasla 2,55 kat daha fazla tercih edilmektedir. Bu benzerlik nedeni ile piyango ve şans oyunları faaliyetlerine eğlence amacı dışında katılan katılımcıların rasyonel davranmadıklarını söylemek mümkündür.

Bu durum şu şekilde de açıklanabilir; Bireylerin kaybetme ihtimalleri neredeyse %100'e yakındır. Bunun bilincinde olarak bireyler, kaybetme ihtimallerini değil kazanacakları ikramiye tutarını önemsemektedirler. Kısaca büyük ikramiyeyi çok yüksek bir ihtimalle kazanamayacaklarını bildikleri için 0'a yakın ihtimalin gerçekleşmesi durumunda en yüksek tutarı istemektedirler. Dolayısı ile bireyler %99,99999 ihtimal ile %99,9999998396446 ihtimal arasındaki % 0.000008996446'lık ihtimale çok büyük öznel anlam yüklemektedirler.

Mevcut iktisat modelleri ile davranışsal finans kapsamında oluşturulan bireylerin karar alma modellerini, piyango ve şans oyunları katılımcılarına ait davranışlara uygulamak, mevcut verilerin yetersizliği sebebi ile kesin kabul gören sonuçlar vermeyebilir. Ancak hem harcama yönleri ile bir tüketici olduklarını göz ardı etmek hem de mevcut yatırım

amaçları doğrultusunda piyango ve şans oyunları katılımcılarına sadece 'oyuncu' kimliği atfederek üstlerini kapatmak doğru olmayacaktır.

Nobel Ödüllü Herbert Simon (1955), klasik iktisat modellerinde anlatılan bireylerin her zaman tam rasyonel olmadıkları, bireylerin 'sınırlı rasyonel' oldukları vurgusunda bulunduğu çalışmasında, bireylere 'genel' kimlikleri üzerinden yaklaşmıştır (Simon, 1955). Herbert Simon bireyleri herhangi bir kategori veya olay belirtmeden, seçenekler karşısında yaptıkları tercihlerde bireylerin 'tutarsız' olduklarını ve 'yanlış' kararlar verdiklerini savunmuştur. Ayrıca karar alırken bireylerin zihinleri nispetinde sınırlarının olduğunu ve bu sınırları aşmadan tatminleri doğrultusunda kendi yargıları ile kararlar verdiğini belirtmiştir (Simon, 1955).

Hem tüketici hem üretici hem de yatırımcı kimliği atfedilmeden, 'rasyonellik' yaklaşımları bireylerin karar alma davranışları üzerinden teorileştirilmiştir. "Belirsizlik arttıkça risk artar" yargısına rağmen bireyler, diğer piyango ve şans oyunları ihtimallerini ikramiyeleri ile ilişkilendirerek kendi gerçekleri doğrultusunda riski en yüksek olan oyun türüne yönelmektedirler. Bu durumu 'beklenti teorisi' ile açıklamak mümkündür.

Kahneman ve Tversky (1979), bireylerin risk altındaki tercihlerinin kazançlar ve kayıplar alanında gösterdiği farklılığı ortaya koymak amacıyla; kazançlar alanında hazırladıkları soruları kayıplara çevirerek bireylere tekrar yöneltmişlerdir. Buna göre, kazanç alanında riskten kaçan bireylerin; aynı sorunun kayıplara çevrilmesiyle risk almaya yöneldiklerini tespit ederek beklenti teorisini ortaya koymuşlardır.

Kahneman ve Tversky (1979), bireylerin karar almaları gereken durumlarda kayıptan kaçmalarının mümkün olmadığı anlarda, diğer bir ifadeyle mutlak suretle bir kaybın meydana geleceğini biliyorlarsa risk alarak en iyi sonucu elde etme eğiliminde olduklarını belirtmiştir.

Piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde en yüksek kaybetme riski olan sayısal oyunların, en yüksek tutarlı büyük ikramiyeyi vadetmelerinden ötürü, katılımcılar tarafından 'kaybedeceksem en büyük ikramiye için kaybedeyim' fikri ile tercih edilmesi, beklenti teorisine uygun bir davranış oluşturduğu söylenebilir.

3.6.3. Bireylerin Kaçış Yolları Oluşturması

Birçok birey, tercihlerinin olumsuz sonuçlarında objektif değerlendirmeler yapmak yerine zihinlerinin kabul ettirdiği fikirlere inanmaya devam ederek deneyimlerini tekerrür ettirirler. Bunun yanında tercihlerden doğru olanı değil kendisine en uygun olanını seçmektedirler.

Özellikle yatırım ve harcama ekonomisi konularında kitlelerin büyük bir kısmı bu çelişki ve yanlılığa düşerek deneyimlerini pozitif sonuçlar ile tamamlayamamaktadırlar. Nitekim belirsizlik ve risk altında karar alan yatırımcılar üzerinde son derece hayati bir durum teşkil eden bu konu hâlâ sayısal değerler ile ifade edilebilecek düzeylere ulaşmamıştır.

Bireyin rasyonel, yarı rasyonel ve irrasyonel olabilme durumlarını etkileyen değişkenlerin sayısı ise yıllar itibari ile artmaktadır. Sadece risk ve getiri eğrisi ile değerlendirilemeyecek olan tercihler dünyası, hem bireysel hem toplumsal açıdan farklılıklar gösterebilmektedir.

Kitlenin telkinleri, toplumsal dayatmalar, duygular, haz mekanizması, şahsi duygular gibi faktörler, finansal ve ekonomik risklerin değerlendirilmesinden önce yer alır. Bu nedenden ötürü birçok meslek grubunda, tüm bu ihtimallerden sıyrılıp işini yapabilen, teorik anlamı ile rasyonel davranabilen insanlar 'profesyonel' olarak adlandırılmıştır.

Yatırımcı kimliği ile tecrübeli sayılabilecek potansiyelde işlem gerçekleştiren bireyler, aslî meslekleri gereği kararlar verirken daha çok teknik verileri, teknik analizleri, tecrübe ve yorumlamaları değerlendirmeleri beklenirken, günümüzde ek gelir elde etmek, tasarruflarını değerlendirmek gibi farklı sebepler ile yatırım işlemlerinde bulunan bireylerin karar mekanizmaları daha basit şekillerde çalışmaktadır. Genellikle şahsen tanıdığı kişilerin tavsiyeleri, sosyal çevresi tarafından gerçekleştirilen telkinler bu yatırımcı grubu üzerinde etkili olduğu söylenebilir.

Dolayısı ile sonuçların olumsuz olduğu durumlar göz önünde bulundurulduğunda bireyler, verdikleri kararların kendilerine değil başkasına ait olduğunu savunarak kendilerine kaçış yolları oluşturmakta ve kendi verdikleri kararlar ile yüzleşmemektedirler. Bireyler olaylar karşısında kendi durumlarını değerlendirirken çok daha fazla sübjektif davranabilmektedirler. Kayıpların her daim fazla olduğu bir

durum içerisinde bulunmalarından ötürü kendilerince bu kayıpları örtebilecek bahaneler üretmektedirler.

Günümüz toplumunda bireyler, yanlış tercihlerini veya hatalarını örtbas etmek için şans kavramını kullanarak en kolay kaçış yollarından birini oluştururlar. Üstelik benzer tercihlerde bulunan yaygın bir kitle olmasından ötürü birçok birey, bu kitle içerisinde yer aldığını özellikle belirtmekten kaçınmaz. Bu kitle içerisinde yer alan bireylerin en büyük kaçış yolu ise 'şans' kapısının ardındadır.

3.6.4. Piyango ve Şans Oyunları Katılımcılarında Hevrestikler

Hevrestik ve bilişsel önyargılar, problem çözmede çeşitli problemlere uygulanan ancak her zaman doğru çözümü sağlamayan düşünsel boyuttaki kestirme yollardır. "Yanlılık ve hataların yönlendirmesi sonucu olarak sosyolojik ve psikolojik faktörlerle insanların karar alma mekanizmaları doğrudan etkilenerek irrasyonel kararlar gündeme gelebilmektedir" (Çetiner, 2019, s. 5).

Söz konusu önyargılar, aşırı bilgi ile yüklendiğinde, sorunun çözümü için zaman kısıtlı olduğunda, şansa bağlı veya önemli olmayan konularda, karar aşamasında yeterli bilgi olmadığında ortaya çıkmaktadır. "Duygusal eğilimler ise duyguların etkisi altında, tersini doğrulayan bilgiler olmasına rağmen, kayıptan kaçma güdüsüyle birlikte bireylerin olayların pozitif etkilerinin varlığına inanma eğilimleridir" (Taştan, 2019, s. 16).

Kahneman ve Tversky (1979) tarafından tespit edilen, bireylerin kayıplar karşısında risk almaya yönelmeleri, piyango ve şans oyunları katılımcılarının en yüksek riski taşıyan sayısal oyunlara yönelmelerini açıklamaktadır. Bu noktada, bireylerin 'çok yüksek olasılıklar ile kaybedeceklerini' bildikleri fikri ortaya çıkmaktadır.

Önceki yıllarda yapılan çalışmalarda elde edilen 'bireyler kaybetme ihtimallerini bilmemektedirler' fikri tam anlamı ile doğru değildir. Bireyler matematiksel anlamda tam sayılar halinde kaybetme oranlarını bilmiyor olabilirler. Ancak katılımcıların oynama davranışları ve tercihleri incelendiğinde, kaybetme ihtimallerinin çok yüksek olduğunu bildikleri ya da farkında oldukları görülmektedir. Bu verilere rağmen, bireylerin hala 'katılımcı' olmalarında ise 'ya tutarsa' fikri yatmaktadır. Ya tutarsa fikri, piyango ve şans oyunları katılımcılarının en büyük hevrestiklerindendir.

Benzer şekilde piyango ve şans oyunları katılımcıları, tüm matematiksel hesaplamalardan, istatistiksel verilerden, faaliyetler tarihi boyunca gerçekleşmiş olayların sonuçlarından ve mevcut katılım durumlarının objektif şekilde yorumlanmasından kaçarak, kendi zihni ile oluşturduğu sisteme ve hesaplama yöntemlerine dayanarak faaliyetlerine devam ederler. "Şansa bağlı önemli olmayan olaylar üzerinde çok fazla düşünmek istenmemektedir" (Döm, 2003, s. 45).

Finans piyasalarda işlem gerçekleştiren yatırımcılar, göze aldıkları risk nispetinde ortaya çıkan zararları karşısında, zararı durdurma, ortalama maliyeti düşürme, riski portföye dağıtma gibi alternatif yöntemler uygulama imkânına sahipken, piyango ve şans oyunları katılımcılarının, beklentileri karşısında gerçekleşen olumsuz sonuçlarda yapabileceği tek şey ise yeniden oyun oynamaktır.

Piyango ve şans oyunları faaliyetlerini düzenleyen kesimler, katılımcıların fazla alternatiflerinin olmamasından ve diğer alternatiflere kaçışların olmasını istemedikleri için hem oyun sayısını artırmışlar hem de oyunların hizmete açık kalma süresini 24 saat esasına göre düzenlemişlerdir. Borsa işlemlerinde ve menkul kıymet işlemlerinde hatta ve hatta gayrimenkul alım satım işlemlerinde dahi yatırımcılara belirli saatler aralığında işlemlerini gerçekleştirme fırsatı sunulurken, piyango ve şans oyunları katılımcıları online platformlar aracılığı ile kesintisiz bir şekilde tüm gün oyun oynayabilmektedir.

Bir işlem seansı içinde hisse bedellerinde %10 artış veya düşüş kotası konularak, yatırımcıların kâr-zarar kontrolü yapmasına ve portföylerine anlık müdahale yapmaları konusunda imkân tanınırken, piyango ve şans oyunları katılımcılarına, oyun oynama limiti bakımından, oyun türü, kolon sayısı, toplam miktar veya oturum süresi gibi herhangi bir sınırlandırma getirilmemiştir. Bu noktada bireylerin tek güvenceleri 'şans' kavramı olmaktadır.

Bu bağlamda, bireylerin piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin imkânsıza yakın nitelikteki olasılıklar karşısında sergilemiş oldukları tutarsız ve irrasyonel davranışları davranışsal finans literatüründe yer alan 'bilişsel önyargılar' kavramı çerçevesinde değerlendirmek, anlam bütünlüğü oluşturabilmek adına daha uygun olacaktır.

3.6.5. Bilişsel Önyargılar Çerçevesinde Piyango ve Şans Oyunları Faaliyetlerine Katılım Davranışlarının Değerlendirilmesi

Bireylerin nesnel doğrular yerine öznel yargıları ile karar almaları, kendi inandıkları gerçekler ile hareket etmeleri ve bunun birçok birey tarafından benzer şekillerde gerçekleştiriliyor olması mevcut davranışların anlamlandırılması gerekliliğini ortaya çıkarttığı söylenebilir.

> *"Bireyin rasyonaliteden şaşırtıcı ayrılmalar gösterdiği durumlar bilişsel ayrılıklar (cognative anomalies) olarak tanımlanmaktadır. Bilişsel psikologlar ve davranışsal araştırmacılar tarafından devamlı olarak insanların karar verme sürecinin halen sistematik ve irrasyonel eğilimlere maruz kaldığına açık kanıtlar ortaya konulmaktadır"* (Döm, 2003, s. 60).

Bilişsel önyargıların oluşmasında bireyin yaşam tecrübesi, alışkanlıkları ve öznel yargıları doğrudan etkili olduğu bilinmektedir. Bu durum ile birlikte Avcıl (2020), bilişsel önyargılar ile hareket etmenin sebeplerini şu şekilde sıralamıştır:

> *"Sadece fikirlerinizi doğrulayan haberlere dikkat etmek, işler yolunda gitmediğinde dış faktörleri suçlamak, başkalarının başarısını şansla ilişkilendirmek, ancak kendi başarılarınız için kişisel özelliklerinizi öne çıkarmak, herkesin sizin fikirlerinizi veya inançlarınızı paylaştığını varsaymak, bir konu hakkında biraz bilgi edindikten sonra konu hakkında bilmeniz gereken her şeyi bildiğinizi varsaymak"* (Avcıl, 2020).

Kahneman ve Tversky'nin 1971 ve 1992 yılları arasında bilişsel önyargılara ve bu duruma yol açan nedenlerin araştırılması esaslarına dayanan deneysel çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Çalışmalar incelendiğinde, birçoğunun piyango-şans oyunu esaslarına dayandırılarak deneklere soru yöneltildiği ve sunulan olasılıklar karşısında verilen cevaplar doğrultusunda literatürde öncü sayılan teoriler oluşturulduğu görülmektedir.

Daniel McFadden (1999), çalışmasında, ekonomik davranışların araştırılması üzerine yapılan ilk çalışmaların çoğunlukla 'piyango oyunlarına dayalı ihtimaller arasında seçim yapılması' esasına dayandırılarak gerçekleştirildiğini ancak sonuçların diğer karar verme etkenlerine atfedildiğini belirtir (McFadden, 1999, s. 73:74).

Piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin, davranışsal finans çerçevesinde incelenebilir olduğuna dair örnek teşkil eden bu bilgiler doğrultusunda bilişsel önyargılar ile piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılım davranışları değerlendirilmiştir.

3.6.5.1. Kumarbaz Yanılgısı

"Kumarbaz yanılgısı belli bir serinin artık devam etmeyeceği beklentisi"(Oran ve diğerleri, 2011, s. 299) şeklindeki tanımı ile en basit halini ifade etmektedir. Şansını peş peşe deneyen piyango ve şans oyunları katılımcıları, karşılaştıkları olumsuz sonuçlara irrasyonel tepkiler vererek, zihinlerinde 'bir dahaki sefere kazanacağım' telkinini oluşturabilirler. Davranışsal finans literatüründe bu durum 'kumarbaz yanılgısı' veya 'Monte Carlo Kandırmacası' olarak bilinmektedir.

> *"Kumarbaz yanılgısı, içerisinde tesadüf ya da şans unsurlarını barındıran olayların tahmin edilebileceği yanılgısı olarak ifade edilebilir. Başka bir şekilde açıklanacak olursa bir zar on kere atıldığında on kere de çift sayıların gelmesi durumunda on birinci atışın tek sayı gelme olasılığının çok yüksek olduğu düşünülebilir. Ancak on birinci atışın da tek gelme olasılığı diğer on atış gibi yüzde ellidir. Bu düşünce sadece kumar oynayanlarda görülmemektedir, aksine hayatın her kesiminde, her anında, içerisinde ihtimal barındıran tüm bağımsız olaylarda bu durum sıkça görülmektedir"*(Birgili, 2013, s. 34).

Piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılımcı olan bireyler, kendilerince şanslarını deniyor olsalar da beklentileri karşısında aldıkları olumsuz sonuçlar neticesinde şansları ile ilgili bir değerlendirme yapmaktadırlar. 'Şansım yok' kanaatine varabilen katılımcıların, 'rasyonel birey' varsayımı altında bu faaliyetlerden uzaklaşması beklenir. 'Bir dahaki sefere' yanlılığı taşıyan katılımcıların ise ısrarla bu faaliyetlere katılmaya devam etmeleri muhtemeldir.

"Aslında, kumarbaz yanılgısı ve gerileme yanılgısı gibi gözlemlenen bazı önyargılar, algısal yanılsamaları anımsatır. Her iki durumda da, kişinin asıl hatalı yanıtı, doğru yanıtı öğrendikten sonra bile çekiciliğini kaybetmez" (Tversky & Kahneman, 1974, s. 1127).

Katılımcı sayısının net olarak belirtilmediği resmi veriler, katılımcı sayısının ve oynanan oyun sayısının artış eğiliminde olduğunu göstermektedir. Dolayısı ile bu durumda piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin kumarbaz yanılgısı ile hareket ettiklerini söylemek mümkündür.

3.6.5.2. Kontrol Yanılsaması

Bireylerin gerçekleşmesini istediği olayların kendi bilgi birikimlerine, becerilerine ve tecrübelerine dayalı olduğu durumlarda sonuçların kontrol edilebilmesi gerekli

yetkinliklere bağlı olarak mümkündür. "Bununla birlikte insanların şansı beceriden ayırt etmede başarılı olamadıkları görülmektedir. Bunun sonucunda da kontrol yanılsaması ortaya çıkmaktadır" (Döm, 2003, s. 65).

Kumarbaz yanılgısı ile ısrarcı şekilde faaliyetlerine devam eden katılımcıların, kendilerine negatif katkı sağlayacağına inandıkları tüm bilgileri reddederek oyunlara dair belirsiz olan çekiliş sonuçlarını etkileyebileceklerini düşünmeye başlamaları muhtemeldir.

Özellikle sosyal medya üzerinde 'sayısal loto tutturma formülü', 'garanti kupon', 'banko sistem', 'bu çekilişin muhtemel sayıları' gibi videolara, yazılara ve her türden paylaşımlara güncel bir şekilde ulaşılabilmektedir. Kitle, sonucu etkileyebileceği düşüncesi ile insanlara telkinde bulunarak onları rasyonel davranışlardan uzaklaştırmaktadır. Bu durum davranışsal finans literatüründe 'kontrol yanılsaması' olarak incelenmiştir.

> *Kontrol yanılsaması (illusion of control) olarak adlandırılan kavram, bireylerin olayların çıktıları üzerinde gerçekçi olmayan kontrol etme algılarını ifade etmektedir. Yani bireylerin, gerçeklerle bağdaşmayacak bir şekilde olayların sonuçlarını etkileyebilecekleri algısına sahip olmaları durumudur. Montier (2007) kontrol yanılsamasını, bireylerin kontrol edilemez durumların sonuçlarını kontrol edebileceklerine olan rasyonel olmayan inançları olarak ifade etmektedir. Pompian'a (2012) göre kontrol yanılsaması aslında, insanların olayların sonuçlarını kontrol edebildiklerini veya etkileyebileceklerini düşünmelerine neden olan bir yanılsamadır* (Tekin, 2020, s. 1317).

Her çekiliş için büyük ikramiye kazanma oranı sabit olan piyango ve şans oyunlarında, katılımcılar her kombinasyon için aynı ihtimalin bulunması gerçeğini göz ardı ederek, kendilerince oluşturdukları farklı sayı seçim ve kombinasyon yöntemleri ile mevcut şanslarını değiştirebileceklerine inanmaktadır. Üstelik beklenen getirisi negatif olan bu oyunlarda 'birlik' olarak piyango ve şans oyunları faaliyetlerine ait sistemi yenebileceklerini dahi düşünmektedirler.

Langer (1975), kontrol yanılsaması durumlarını nitelendirebilmek için yaptığı çalışmada, piyango oyunları katılımcılarını tercih etmiş, onların tercihlerini nasıl gerçekleştirdiklerini anlayabilmek için farklı bilet seçenekleri sunmuştur. Araştırma sonucunda, bireylerin şansa bağlı kontrol edilemeyecek durumlarda yetenekleri

olduğunu düşünerek sonuca bağlı durumları kontrol edebildikleri düşüncesini taşıdıkları varsayımına ulaşmıştır (Langer, 1975).

> *"Bir piyango oyunu, kontrol yanılsamasını incelemek için mâkul bir araçtır. Çünkü bir bilet alıp almama kararını vermeniz gerekmektedir. Bunun yanı sıra, sonuç tamamen şans esasına göre belirlenir. Bir kişi bir piyangonun sonucunu kontrol edebilirse, kazanacak biletin seçilme olasılığı artar. Bu bilet, bu durumda, bu kontrolün olmadığı birine ait bir biletten daha değerli olacaktır. Ve eğer gerçekten bilet böyle bir değere sahip olsaydı, o zaman potansiyel bir alıcıdan daha yüksek bir fiyat talep edileceği sonucu çıkar"* (Langer, 1975, s. 316).

Piyango ve şans oyunları katılımcıları arasında birlik olma ve ortak kupon havuzu oluşturarak büyük ikramiyeyi kazanabileceklerine dair fikirlerin öne sürüldüğü platformlar yer almaktadır. Ortak kuponlar havuzu oluşturma düşüncelerini gerçek hayatta fiili olarak uyguladıkları varsayımı altında, katılımcıların öncelikle büyük ikramiye hedefini belirlemesi gerekmektedir. İkramiye güncel tutarı ihtiva edeceğinden güncel tutar olan 171.225.655 TL (Haziran 2021) hedeflenecektir. Bu bağlamda, katılımcıların öncelikle reddettikleri istatistik bilimini ve matematiği kullanarak, 622.614.630 adet farklı kombinasyonu tek tek kolonlar halinde oynamaları gerekecektir. Ardından, 1 kolon ücreti olan 3 TL esas alınarak, 622.614.630 farklı ihtimali oynamanın bedeli olan 1.867.843.890 TL'yi yatırmaları gerekmektedir.

Tüm kombinasyonları oynamanın bedeli, kazanılacak olan ikramiye bedelinin 10,98 katı daha fazladır. Çünkü en büyük çılgın sayısal loto ikramiyesi Haziran 2021 tarihi itibari ile 170 milyon TL civarlarındadır. Kitlenin 'birlik' olma fikri rasyonel boyutunu bu noktada kaybetmektedir. Katılımcılar 1 TL kazanmak için yaklaşık 11 TL ödemek zorundadırlar.

Yine de fikirlerinde ısrarcı olmaya devam ettiklerini ve tüm ülkeyi (yaş, gelir, meslek, inanç ve engel durumu gözetmeksizin) bu oyunlara katılmaya ikna ederek, herkesin birbirinden farklı olmak üzerek 3 kombinasyon yapmalarını sağlayarak ihtimalleri azalttıkları varsayımı altında bile şanslarını sadece %40 civarlarında artırabilmektedirler.

Bireylerin daha fazla kombinasyon yaptıkları durumda dahi 1 kombinasyon unutulsa veya daha önceki bölümlerde bahsi geçen durumlar neticesinde (1-2-3-4-5-6 gibi) 'gelmez' düşüncesi taşınarak oynanmasa, yapılan çekilişin o kombinasyona denk

gelme ihtimali matematiksel olarak yine mümkündür. Dolayısı ile katılımcıların bu girişimlerinden kâr elde ederek başarılı olma durumları ve %100 ihtimal ile büyük ikramiyeyi kazanma imkânları yoktur.

İhtimalleri daha anlaşılabilir ve yorumlanabilir hale getirmek adına, kazanma ihtimali çok daha yüksek olan bir milli piyango çekilişi düzenlediğimizi varsayalım. Toplamda 100 biletin basıldığı ve bir adet bilet fiyatının 10 TL olduğu bir piyango sistemimiz var olsun. Aynı numaralara sahip ikinci bir biletin olmadığını ve tüm biletlerin aynı değerde (hepsi tam bilet) olduğunu varsayarak;

1 Bilete 500 TL büyük ikramiye

2 Bilete 100 TL ikramiye

5 Bilete 10 TL (amorti) dağıtılacağını kabul edelim.

Bu durumda;

Büyük ikramiyeyi kazanma ihtimaliniz: 1 talihli bilet / toplam bilet sayısı: 1 / 100 = %1, Kazanmanız durumunda Net Kâr: 500- 10 = 490 TL olacaktır.

100 TL kazanma ihtimaliniz: 2 talihli bilet / toplam bilet sayısı: 2 / 100 = %2, Kazanmanız durumunda Net Kâr: 100 – 10 = 90 TL olacaktır.

Amorti kazanma ihtimaliniz: 5 talihli bilet / toplam bilet sayısı: 5 /100 = %5, Kazanmanız durumunda Net Kâr: 10 – 10 = 0 TL olacaktır.

Kazanamama ihtimaliniz ise, ikramiyesi olmayan 92 biletten 1'ini almak = %92 olacaktır. Bu ihtimaller doğrultusunda biletlerden beklentilerinizi hesaplayalım.

Beklenti = [490 x (1/100)] + [90 x (2/100)] + [0 x (5/100)] + [-10 (92/100)] = - 2,5

Biletten beklentiniz negatiftir. Üstelik 1 birime karşı -2,5 birimlik bir kayıp söz konusudur. Piyango ve şans oyunlarında rasyonel olmayan ancak bu varsayım çekilişi için mümkün olan "tüm ihtimalleri ortadan kaldırma" durumunu incelemek mümkündür. Tüm biletleri satın alan kişinin durumu şu şekilde olacaktır:

Tüm biletleri satın alma maliyeti: 10x100 = 1.000 TL

Toplam Kazanılacak Olan Tutar: 500+200+50 = 750 TL

Net Kâr = [- 1.000 + 750 = - 250 TL] => -250/1.000 = -2,5

Görüldüğü üzere beklenti her halükarda değişmez oranda bilet başına – 2,5 TL olarak çıkarak negatif beklenti oluşturmaktadır. Rasyonalite çerçevesinde negatif beklenti içerisinde iken harcama, satın alma ve yatırım yapma durumları gerçekleştirilmez.

Bu bilgiler doğrultusunda, piyango ve şans oyunları faaliyetleri katılımcılarının kontrol yanılsaması etkisini arttırabilecek davranışlar olarak adlandırılan (Langer, 1975) seçim yapma, bilgi sahibi olma, aktif katılımcı olma, sonuçların sıralanması ve sonuçlara aşina olma kriterlerine doğrudan uyan davranışlar sergilediklerini dolayısı ile rasyonel karar almaktan uzaklaştıklarını söylemek mümkündür.

3.6.5.3. İnançlar Konusunda Israrcılık, Doğrulayıcı Önyargılar ve Halo Etkisi

Doğru olduğuna inandıkları yargılar doğrultusunda karar alarak hareket eden bireyler, farklı bilgilere ve bakış açılarına uzak durmaktadırlar. "Doğrulayıcı önyargı, bireylerin orijinal hipotezlerini ve inançlarını destekleyenleri arama eğilimidir" (Döm, 2003, s.73). Benzer doğruları ve görüşleri taşıyan bireyler bir araya gelerek, çalışma içerisinde bahsi geçen katılımcı kitlesini oluşturmaktadır.

Bu noktada piyango ve şans oyunları faaliyetlerine ilişkin istatistiki verilerin ve matematiksel hesaplamaların geçerliliği bulunmamaktadır. Çünkü bireyler inandıkları gerçeğin bütün bilimsel esasların ve olasılıkların üzerinde olduğuna inanmaktadırlar. Bu duruma kanıt olarak çalışma içerisinde değinilen, katılımcıların bir araya gelerek ihtimalleri azaltma girişimleri, gerçekleşmesi mümkün olasılıkları imkânsız olarak adlandırmaları veya matematiksel olarak normal kabul edilebilecek durumları hile olarak değerlendirmeleri gösterilebilir.

Gerçek bilgilere ve değerlendirmelere zihnini kapatan bireyler, olaylara olan bakış açısında ısrarcı olmaları ile birlikte gelişecek olan sonraki olaylara da aynı bakış açısı ile yaklaşması ve bu durumu genelleştirmesi muhtemeldir. Bu durum 'ilk izlenim etkisi' ya da 'halo etkisi' olarak bilinmektedir (Döm, 2003, s. 75).

Piyango ve şans oyunları faaliyetlerine özellikle yeni katılımcı olan ya da sıklıkla oynamayan bireylerin olumsuz sonuçlar ile karşılaşması neticesinde, bu faaliyetler hakkındaki olumsuz düşüncelerini ve yaklaşımlarını 'halo etkisi' altında şekillendirdiklerini söylemek mümkündür.

3.6.5.4. Şansa Bağlı Olaylara Aşırı Reaksiyon Gösterme ve Yükleme Önyargısı

Davranışsal finans çerçevesinde incelenen yatırımcı davranışları ile piyango ve şans oyunları faaliyetleri katılımcılarına ait davranışların benzerlik gösterdiği bir diğer bilişsel önyargı ise bireylerin şansa bağlı olaylara aşırı reaksiyon göstermeleridir.

> *"Bir para atımında müteakip serilerden hangisinin gerçekleşme olasılığı yüksektir:*
>
> *YYYTTT veya YTYTTY?*
>
> *Hilesiz bir para atıldığında her iki serinin de gerçekleşme olasılığı eşittir. Sadece serilerden biri tesadüfi görünürken, diğeri ise sistematik görünmektedir. Çoğu insana göre ikinci serinin birinci seriye göre gerçekleşme olasılığı daha yüksektir. Daha önemlisi, insanların çoğu tesadüfi olaylar serisindeki nedensel bağı doğru bir şekilde algılamaktan uzak olmalarıdır" (Küçüksille, 2004, s. 63).*

Katılımcılar her çekilişte her sayının gelme olasılığının eşit olmasına rağmen, önceki çekilişlerde gelen sayıları bir veri olarak görmekte ve sonraki çekiliş için kendilerince eleme yöntemleri geliştirmektedir. Bu yöntemler sayesinde sonucu belirsiz olan çekilişler için 'kendi şanslarını belirledikleri' düşüncesine kapılan bireylerin pozitif bilimler adına tüm gerçeklerden uzaklaşması ve kendi gerçekleri doğrultusunda karar almaya başlaması muhtemeldir.

Üstelik katılımcılar, geliştirdikleri sistem ile sonuç elde edemediklerinde, gerçekleşen sonuçlar için çalışmamızın 'iddialar ve ihtimaller' bölümünde bahsi geçen 'hile' iddialarını ortaya atmakta, önceden görmezden geldikleri matematiksel verileri yalandan ibaret saymaktadır. "İnsanlar iyi sonuçları kendi yeteneklerine, kötü sonuçları ise dışsal koşullara bağlama eğilimindedir" (Döm, 2003, s. 62). Bu durum 'yükleme önyargısı' olarak literatürde yer almıştır.

Bu durumda, piyango ve şans oyunu faaliyetleri katılımcılarının davranışları ve muhtemel karar alma mekanizmaları davranışsal finans esasları çerçevesinde bilişsel önyargılar ile açıklanabilmektedir. Davranışsal finans literatüründe incelenen bilişsel önyargıların yatırımcı davranışlarını açıklamakta kullanıldığı göz önünde bulundurulduğunda, piyango ve şans oyunları faaliyetleri katılımcılarının finansal piyasalarda işlem gerçekleştiren yatırımcıların davranışlarına benzer davranışlar sergiledikleri ortaya çıkmaktadır.

Bu önyargılar ile hareket eden bireylerin davranışlarının ‘bağımlılık’ faktörünü ve ‘kısa süreli mutluluklar’ olgusunu tetikleyerek bireylerin ihtiyaçlarını ve dürtülerini şekillendirici bir hâl alması kuvvetle muhtemeldir.

3.7. İhtiyaç ve Dürtü Ayrımı

Piyango ve şans oyunları faaliyetlerini tek bir açıdan inceleyerek objektif bir bakış açısı oluşturmak mümkün değildir. Bunun için, diğer tüm eğlence araçları ve eğlence sektörü göz önünde bulundurularak değerlendirmelerin yapılması gerekmektedir. Dolayısıyla, bireylerin eğlence amacı taşıyan faaliyetlere neden ihtiyaç duyduğu bu konuda belirleyici bir kriter olmaktadır. Bu anlamda, psikolojik kuramlar içerisinde kabul görmüş olgular ‘ihtiyaç’ ve ‘dürtü’ olarak belirtilmiştir.

“İhtiyaç organizmanın eksikliğini duyduğu şeydir. Organizmanın yaşamını sürdürebilmesi için denge durumunu koruması gerekir. Bozulan denge durumunun yeniden kurulabilmesi için ihtiyaçlar giderilmelidir. Susuz kalan insan su arar ve içer, acıktığında yemek yer. Su ihtiyacı ya da yemek ihtiyacı insanı bu davranışları sergilemeye iter. İhtiyaçları gidermek için organizmada beliren güç ise dürtü olarak adlandırılır. Dürtülerin temelinde ihtiyaçlar yer alır. Yemek bir ihtiyaçtır, açlık duyumu ise bir dürtüdür. Dürtüler sayesinde insan, ihtiyaçlarını gidermek için harekete geçer” (MEB, 2017, s. 6).

Eğlence de bir ihtiyaçtır. Bireyler günlük yaşamın stresinden, rutin faaliyetlerinden ya da sadece eğlenmek istediği için bu amacına yönelik faaliyetlere yönelirler. Eğlenme isteği doğrultusunda oluşan dürtüler, eğlence faaliyeti bittiğinde yok olur. Bu durumda kişi üzerindeki telkin kalkar ve ihtiyaç giderilmiş olur. Eğlence faaliyetleri anlık veya belirli süreler ile sınırlıdır. Faaliyetlere katılan bireylerin tek beklentisi ‘eğlenmek’ olduğu için faaliyetler tamamlandığında beklentiler de ortadan kalkar.

3.8. Eğlence Amacı İle Piyango

Piyango ve şans oyunları faaliyetleri topluma eğlence aracı olarak sunulmaktadır. Bu faaliyetler, eğlence amacı ile katılımcı olan bireylere ücretlerinin karşılığını oldukça hızlı verebilme özelliğine sahiptir. Katılım ücreti ödenerek başlatılan faaliyetler, sayısal ve piyango oyunlarında çekiliş süreci ile tamamlanırken, kazı kazan tarzındaki oyunlar ile anlık olarak sonuçlar sunabilmektedir.

Haftanın tüm günlerinde sayısal oyunlara ait çekilişlerin gerçekleştirildiği, katılımcılara online platformlar üzerinden 7 gün 24 saat hizmet veren piyango ve şans oyunları, eğlence sektörünün mesaisi olmayan, kesintisiz etkileşim özelliğine sahip bir parçasıdır. Online platformlar haricinde, hemen hemen tüm AVM, benzin istasyonları ve şehirlerin popüler caddelerinde bulunan fiziksel bayileri ile katılımcılara yaygın bir hizmet ağı sunmaktadır.

Bu bağlamda diğer eğlence sektörlerinde olduğu gibi piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde de sınırları belirleyen 'bireyler' olmaktadır. Faaliyetlere ne kadar süre ile ne kadar para ile ve kimler ile katılacağını belirleyen mutlak suretle bireylerdir. Dolayısıyla, kişinin kontrol mekanizması bu faaliyetlere olan bakış açısını ve beklenti seviyesini oluşturmaktadır.

Birey bir lunaparka eğlenmek için gittiğinde lunapark içerisindeki seçenekleri istediği kadar tercih etme özgürlüğüne sahiptir. Tercihlerden herhangi birinde harcama limiti veya kullanma sınırlaması bulunmamaktadır. Birey bir sinema salonuna gittiğinde istediği filme istediği kadar izleyici olarak katılabilir. Hatta izleyici olmasa bile biletli olarak katılımcı olabilir. Bu ve benzeri türlerdeki eğlence sektörü alanları, ticari kâr amaçları göz ardı edildiğinde, bireylerin rasyonel davranacakları varsayımı altında sınırlamalar getirmemektedir. Üstelik bu alanlarda belirli mesai saatleri içerisinde hizmet verilmekte olduğundan bireyin özgürlük sınırları bu saatler içerisinde sınırlandırılmaktadır.

Ancak sınırlandırmaların mesai saatleri ile sınırlı olduğu bu uygulamalar haricinde birey 'eğlence' amacı ile kendi sosyal faaliyetlerini de gerçekleştirebilir. Balık tutma faaliyetini eğlence amacı ile gerçekleştirmeyi düşünen birey, bu faaliyete ayıracağı zamanını ve bütçesini 'beklenti' çerçevesinde sınırlandırır. Beklentisi büyük balıklar veya çok sayıda balık tutmak olan bireyler ile güzel vakit geçirmek veya standart faaliyetleri haricinde bir faaliyet geçirerek eğlenmek isteyen bireylerin sınırları mutlak suretle farklı olacaktır.

Bireyler, katılımcısı oldukları faaliyetlerini eğlendikleri noktada ya da eğlenemediklerine kanaat getirdiklerinde sonlandırırlar. Katılımcı bireylerin sınırlarını, ilgili faaliyet için oluşturdukları beklentileri belirlediğine göre aynı durum, piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılımcı olan bireyler için de geçerlidir. 7 gün

24 saat hizmete açık ve topluma eğlence aracı olarak sunulan bu faaliyetlere 'eğlence' amacı ile katılan bireyler, mevcut seçenekler içinde tercihlerini yapacak ve katılımcı olmayı beklentileri nispetinde sürdürecektir. Eğlence beklentisinin belirli süreler ve aralıklar ile yapıldığı göz önünde bulundurulduğunda, piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin düzenli aralıklar veya miktarlarla oynanmaması gerekmektedir. Bu bağlamda 'eğlence' amacı ile katılımcı olan bireyler açısından 'eğlenememeleri' haricinde sorun olmadığını söylemek mümkündür.

3.9. Piyango ve Şans Oyunları Katılımcılarının Mental Muhasebesi

Mental muhasebe, bireylerinde tıpkı ticari işletmeler gibi bir muhasebe sistemi tuttukları ve bunu zihinlerinde kazanç ve kayıp kalemlerinde inceledikleri varsayımına dayanmaktadır. Bireyler olayları kendi zihinsel algıları ile değerlendirerek kazanç ya da kayıp olarak nitelendirip bu durumu muhasebeleştirirler. Bu durum literatürde 'zihinsel (mental) muhasebe' olarak adlandırılmıştır.

> *"Mental muhasebe ise insanların zihinlerinde oluşturdukları duygusal ve bilişsel bir davranış şeklidir. Zihinsel muhasebe, birey tarafından finansal bir durumu veya olayı değerlendirmek, daha önce kodlanmış verilere göre kategorize ederek sınıflandırmak ve sonuçlarını kaydetmek için kullandığı bilişsel, duyuşsal ve sosyal operasyonlar kümesidir"* (Atik ve diğerleri, 2018, s. 718).

> *"Mental muhasebe de bir olayın değerlendirilmesi, olayın insan zihninde algılanış tarzına göre beyninde yaratmış olduğu farklı kalıplara koyarak bu kalıplarla eşleştirmesi sonucunda karar verme işlemidir. İnsan beyninde eğlence, eğitim, gıda, yatırım ile ilgili alınan kararlar kişinin risk durumuna göre tahsis ettiği bir hesaba kaydolmaktadır. Aynı olayın beyindeki farklı kalıplarla eşleştirilmesi tamamen birbirinden farklı kararların alınmasını doğurabilmektedir"* (Atik ve diğerleri, 2018, s. 718).

Thaler (1985), koşullu seçimlerde zihinsel muhasebenin etkisinin büyük olduğunu ve yine kayıpların büyük kazançlar ile birleştirildiği durumlarda, kayıpların göz ardı edilerek büyük kazançların içerisinde muhasebeleştirildiğini, kayıpların ise bireyler üzerinde daha az acı oluşturduğunda dair görüş bildirmiştir (Thaler, 1985).

> *"Tüm işletmelerden tek bireylere kadar bütün organizasyonlar muhasebe sistemini kullanırlar. İşletmeler, yaptıkları parasal işlemleri muhasebe hesapları aracılığıyla izler. Bireyler de işletmelere benzer şekillerde kararlarını ayrı ayrı zihinsel hesaplarına kaydederler. Bir tercihe ait olan sonuç, zihinsel hesaba kaydedildikten sonra, o sonucun tekrar*

> *değerlendirilmesini etkilemektedir. Böylece zihinsel hesapların varlığı, bireylerin kararlarını etkilemektedir"* (Thaler,1985, s. 184).

Piyango ve şans oyunları faaliyetleri katılımcılarının davranışları değerlendirildiğinde, zihinsel muhasebe konusunda oldukça etkin olmaları beklenir. Bireyler, katılım ücretlerine kıyasla, 170.000.000 TL tutarlarında bir kazanç elde etmenin başka bir yasal yolu olmadığını bilmektedirler. Bireyler, katıldıkları her çekiliş ya da oyun için meydana gelen kayıp durumlarında, kaybettikleri katılım ücretlerini, büyük ikramiye kazandıklarında telafi edeceklerini düşünmeleri kuvvetle muhtemeldir.

Ancak önceki yıllarda yapılan çalışmalar ve ücretlerin düşük olmasından ötürü oluşan genel algı mental muhasebe kavramını göz ardı ederek bireylerin katılım ücretlerini önemsemediklerini yönündedir. Piyango ve şans oyunları faaliyetleri konusunda kapsamlı çalışmalardan birisini gerçekleştiren Çabuk (2009), katılımcıların gelirlerine oranla piyango ve şans oyunları faaliyetlerine 'önemli' miktarlarda harcama yaptıklarını, ancak bu harcamaların kaybedilmesinin katılımcılar birçoğu tarafından önemsenmediğine dair görüş bildirmiştir.

> *"Şans oyunlarına yatırılan bu yüksek meblağların, deneklerin çoğunluğu tarafından kayıp olarak görülmediği saptanmıştır. Denekler hayatlarını etkileyen, gereksinimlerini kısıtlayan ve sürekli olarak para kaybetmelerine sebep olan şans oyunlarına yatırdıkları ve kaybettikleri paraları önemsememektedirler"*(Çabuk, 2009, s. 133).

Gelirlerinin önemli bir kısmını harcayan bireylerin sıklıkla karşılaşması beklenilen kayıp durumlarında, kaybettikleri katılım ücretlerini önemsemediklerini söylemek bir tezatlık oluşturmaktadır. Üstelik %99,9999983333333 ihtimal ile %99, 9999998396446 arasındaki farka dahi öznel anlam yükleyerek, en yüksek ikramiye vaadinde bulunan oyuna yönelen katılımcıların, büyük ikramiye kazanabilmek için bu ücretleri kaybetmeyi göze aldıklarını söylemek mümkünken, kendileri için 'önemli' sayılabilecek miktarlardaki bu harcamaları önemsemediklerini söylemek pek mümkün değildir.

Üstelik davranışsal finans esaslarında, bireylerin kaybetme durumlarına kazanma durumlarından daha fazla anlam yükledikleri bilinmektedir. Klasik iktisat görüşünde, rasyonel bir ekonomik birey için yalnızca kazanımlar önemlidir ve referans noktası önemsizdir. Ancak Kahneman ve Tversky (1979, 1984), gerçekleştirdikleri çalışmalarda, bireylerin tercihler arasında seçim yaparken muhtemel sonuçları öznel

olarak değerlendirdiklerini ve kayıp durumunda marjinal kayıpların acısının, elde edebileceğin kazançların faydasını aştığını belirtir.

Özbek (2009), çalışmasını düşük gelir gruplarının yoğun olarak ikamet ettiği bölgede gerçekleştirdiğini belirtmiş ancak Çabuk'un (2009) elde ettiği sonuçlar ile uyuşmayan sonuçlar elde etmiştir. Özbek (2009), Piyango ve şans oyunları faaliyetlerine ayrılan tutar ile katılımcı gelirlerini karşılaştırmamış, katılımcıların çoğunluğunun harcama ayırmıyor olması o bölgedeki insanların düşük gelire sahip bireylerden oluştuğunu gösterdiğini savunmuştur. Zaten düşük gelir grubundaki bireylerin bu faaliyetlere çok fazla para ayırmalarını beklemediğini ifade etmiştir. Dolayısı ile hem düşük gelir grubundaki kişilerin eğlence amacı taşımadan ikramiye beklentisinde oldukları fikrini savunmuş hem de harcanan tutarları toplam gelir içerisinde göz ardı edilebilecek nitelikte umudun karşılığı olarak değerlendirmiştir. Bu durum piyango ve şans oyunlarına katılım davranışları ve ödenen ücretlerin önemi konusunda zıtlık oluşturmaktadır.

> *"Şöyle ki cevap verenlerin % 80'i ya hiç ayırmadığını ya da 1–5 TL arasında bir tutar ayırdığını belirtmiş, zaten geliri yeteri olmayan kişilerin şans oyunlarına gelirlerinden bir kısmını ayırmaması ya da çok cüz'i bir tutar ayırması garipsenmemektedir. Zaten şans oyunlarının genel sloganı olan ya tutarsa felsefesinden hareketle kişiler açıkçası denize bir olta atmakta, acaba "mevcut durumu iyileştirebilecek bir şeyler elde edebilir miyim diye bir beklenti içine girmektedirler"* (Özbek, 2009, s. 74:75).

Thaler'ın (1985) hazırladığı çalışmada ve daha sonraki dönemlerde gerçekleştirilen diğer deneysel çalışmalarda, bireylerin beklentilerini karşılamak adına kaybettikleri nakit kayıplarını yeniden telafi etme eğiliminde oldukları görülmüştür. Gerçekleştirilen deneysel çalışmada yeniden telafi etme eğiliminde olan bireylerin oranının %88 gibi çoğunluğun üzerindeki bir oranda olduğu belirtilmiştir (Thaler, 1985).

Önceki yıllarda yapılan çalışmalarda bazı kriterleri göz ardı ederek belirtilen görüşlerin, birey davranışlarını değerlendirme açısından tezatlık oluşturması Thaler'ın ele aldığı bireylerin telafi etme eğiliminde olmalarından kaynaklanmaktadır. Bireylerin bu eğilimlerinin yönünü mental muhasebeleri aracılığı ile gerçekleştirdikleri hesaplamalar ile belirlediklerini söylemek mümkündür.

Piyango ve şans oyunları faaliyetleri hakkında araştırma yapan kişilerin veya nadir bir olay ardından fikir bildiren kesimlerin, 'ücretler düşük olduğu için önemsenmiyor' yargısının, piyango ve şans oyunu faaliyetlerine 'eğlence' amacı dışında katılan bireyler açısından doğru olduğunu söylemek mümkün değildir. Ücretlerin düşük olması, katılımcıların faaliyetlere daha sık katılmasına imkân tanımaktadır. Dolayısı ile bireyler beklentileri karşısında defalarca katıldıkları bu faaliyetler için bahsi geçen düşük miktarlı ücretleri de defalarca ödemeleri gerekmektedir.

Bu düşük miktarlı ücretlerin toplamı, 'piyango ve şans oyunları satışından elde edilen gelirler' kalemini oluşturmakla beraber, sadece 2019 yılında bu tutar 3.323.379.370 TL'dir. Bu tutarın 2.223.689.394 TL'lik kısmı sadece sayısal oyunlarına katılımlardan elde edilmiştir. 2019 yılında sayısal oyun ücretleri kolon başına 1,5-2 TL'dir. Ücreti 2 TL üzerinden hesaba dahil ederek, elde edilen hasılat ile ücret oranlandığında, 2019 yılında bireyler sayısal oyunlarda 1.111.814.697 adet kolon doldurmuşlardır. Bu durumda katılımcılar, 2019 yılında 1 günde ortalama 3.046.068 adet kolon doldurmaktadırlar. Günlük ortalama 6.092.135 TL hasılat oluşturan bu gelir, düşük olarak nitelendirilen ücretlerden oluşmaktadır.

'Damlaya damlaya göl olur' atasözünün fiili olarak hayata geçtiği piyango ve şans oyunu faaliyetlerine ait ücret ödemeleri, popüler psikolojik değerlendirme sitelerinde ya da haber bültenlerinde belirtildiği gibi katılımcılar tarafından önemsenmeyen bir durum değildir. Sonuç olarak, bireyler bu tutarları göz ardı ediyor gibi görünüyor olsalar da unutmamaktadırlar. Zihinsel muhasebeleri vasıtası ile ikramiye kazandıkları durumda bu ücretleri mahsup edeceklerine inanmaktadırlar.

3.10. Piyango ve Şans Oyunları Faaliyetlerinin Bağımlılık Boyutu

Tekrarlanan katılımlar ve zihinlerde biriken olumsuz sonuçlarla dolu hesaplar, bireylerin psikolojik ve bilişsel yanlılıkları, çözüme ulaşmayan ekonomik sıkıntılar ve daha bir sürü etken bireylerin daha fazla oyun oynamalarına daha fazla beklentiye girmelerine ve patalojik boyutlarda rahatsızlanmalarına yol açabilecek etkiye sahiptir.

Bugüne kadar tespit edilmiş patolojik derecede rahatsız olan piyango ve şans oyunları bağımlısı bulunmamaktadır. Ancak bahsi geçen psikolojik ve bilişsel yanlılıklarından ötürü bireyler, faaliyetlerine katıldıkları piyango ve şans oyunlarını bağımlılık boyutu ile değerlendirmemektedir. Devletin, gerek tanım açısından gerek kapsam açısından

gerekse de katılım açısından sınırlandırma yapmadığı bu faaliyetler, hem katılımcıların hem de toplumun bu faaliyetlerde yer alan 'bağımlılık' boyutunu değerlendirmemelerine sebep olmaktadır.

İçki, sigara ve kumar gibi kötü alışkanlıklar ile mücadele eden başta YEŞİLAY Vakfı olmak üzere bazı sivil toplum kuruluşları ve köşe yazarları, özellikle son yıllarda 'bağımlılık' boyutları ile piyango ve şans oyunları faaliyetlerini değerlendirmeye başlamışlardır. Piyango ve şans oyunlarının hem kendi faaliyet kapsamı içerisinde bağımlılık boyutunun olduğunu hem de kumar faaliyetlerine geçiş aşamasında bireyler tarafından bir basamak olarak görüldüğü fikri yer almaktadır.

> *"Sadece zengin olmak için de değil, ergenlik dönemindeki birçok genç merak ve kendini ispat etme gayretiyle belki de harçlıklarını yatırıp büfelerin önünde sıraya girmektedir. Büfelerin 18 yaş sınırına dikkat etmemesi de ayrı bir denetim zafiyeti. Tüm bunların üzerine Gençlik ve Spor Bakanlığı altında tüm spor bahis faaliyetlerinin bulunması ve gençlerin her daim gözlerinin önünde bahis oyunlarının olumlanmış / onaylanmış gibi bir görüntüsünün olması da cabası. Bunun yanı sıra online oyunların gelişmesi ile birlikte sanal kumarın gençlerin yeni gözdesi haline gelmesi önüne geçilmesinde ciddi mücadele isteyen bir başka mesele. Tüm vaktini internet ve televizyon başında geçiren gençlerin en çok ziyaret ettiği siteler arasında maalesef kumar siteleri en başta geliyor. En basitinden kredi kartı ile para yatırarak oynanan online bir okey oyunu bile kumar bağımlılığına kapı açıyor. İnternetin gözde kumar sitelerinden birinin istatistiklerine göre son yıllarda 18-25 yaş arasındaki oyuncu kitlesinde büyük bir artış gözlemleniyor ve dünyada oynanan sanal kumarın yüzde iki buçuğunu sadece Türkiye oluşturuyor"*(Karaman, 2014, s. 8).

> *"Bugün https://www.millipiyangoonline.com/kazi-kazan adresine giren bir Türk vatandaşı; kumar oynamanın yasal olduğu ülkelerden erişilebilen, çevrimiçi oyunların birebir aynısına farklı bir isimle erişebilmekte ve dilediği miktar ve sayıda sanal kumar oynayabilmektedir. Söz konusu "çevrimiçi oyunların" yazılım tedarikçilerine bakıldığı zaman, Milli Piyango'nun internet sitesi üzerinden sanal bir kumarhane işlettiği daha net olarak ortaya çıkacaktır. Yirmiyi aşkın oyunun yazılım tedarikçisi olarak, Londra merkezli "Instant Win Gaming" ve Malta merkezli "SG Dijital" şirketlerinin, William Hill, Betsson gibi devasa online bahis ve casino sitelerine de hizmet verdikleri gözükmektedir. Söz konusu yazılım şirketlerinin, "Gambling Commission" ve "Malta Gaming Authority" gibi kumar lisansı veren kuruluşlara üye oldukları da basit bir açık kaynak araştırması ile anlaşılabilmektedir. Söz konusu şirketlerin faaliyet alanları da kumar yazılımları ve casino sunucuları olarak belirtilmiştir"* (Türkmen, 2021).

Piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde kayıplar yaşayan katılımcıların, mevcut ve muhtemel sorunları ile bağımlılık yaptığı gerçeğine dair birçok makale, yazı dizisi veya uyarılar ile karşılaşmak mümkündür.

3.11. Piyango ve Şans Oyunlarında Büyük İkramiye Kazanma Psikolojisi

Katılımcıların karşılaşma imkânlarının olduğu ve çok fazla aydınlatılmamış olan başka bir psikolojik tehlike daha vardır. Üstelik bu durum, katılımcılara psikolojik boyutlarının haricinde finansal boyutları ile de tehdit oluşturmaktadır. Bu durum, büyük ikramiyeyi 'kazanma durumu' olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yeşilçam yapıtlarına dahi konu olmuş, hakkında belgesel niteliğinde kısa filmlerin çekildiği, arama motorlarına 'piyango kazananlar' yazıldığında karşılaşılan onlarca haberler, psikoloji açısından olduğu kadar finansal açıdan da ders niteliğindedirler. 'Kolay yoldan para kazanma' isteğini gerçekleştiren, büyük ikramiyeyi kazanmış kişilerin büyük bir kısmı, belirli bir süre sonra, önceki sosyal ve ekonomik durumlarından daha zor şartlara yaşamak zorunda kalmışlardır. Üstelik bazı 'talihliler' bu durumun psikolojik ağırlığını kaldıramayarak hayatlarına son vermişlerdir.

Yeşilçam'ın unutulmaz yapıtlarından olan 'Milyarder', 'Korkusuz Korkak', 'Talih Kuşu' filmleri bizzat piyango bileti ile bir anda zengin olan insanları konu alarak çekilmişlerdir. Bu filmler, piyango ve şans oyunları faaliyetleri ile büyük ikramiye kazanan kişilerin mutluluklarının kısa süreli olduğu, hatta bir süre sonra eski hayatlarını dahi aradıkları mesajının verildiği filmlerdir.

Yine en büyük video paylaşım sitesinde 'Kaybedebilme Kabiliyeti' adlı belgesel niteliğinde çekilmiş videoda Mustafa Salgan adlı kişinin hayatı anlatılmıştır (Yeşildağ, 2007). Mustafa Salgan piyango biletleri ile 2 kez büyük ikramiyeyi ve defalarca kez teselli ikramiyeleri dâhil olmak üzere oluşturulmuş ikramiye gruplarından ikramiye kazanmayı başarmıştır. 1979 yılında ikramiye kazanmaya başlayan ve 1987 yılında son büyük ikramiyesini kazanan Mustafa Salgan 2007 yılında ikramiye kazanmadan önceki mesleği olan ayakkabı boyacılığına geri dönmüştür. 2014 yılında oldukça zengin iken yanlarından kaçtığı bir akrabasının yanında vefat etmiştir. Mustafa Salgan, üst üste ikramiye kazanıp, sonrasında eski durumuna dönmesi haricinde, 'cebimde bir tam bilet olduğunda kendimi huzurlu hissediyorum, zengin hissediyorum' cümlesi ile bu çalışmaya ilham kaynağı olmuştur.

İnternet haber siteleri ve paylaşım sitelerinde, piyango ve şans oyunlarından büyük ikramiyeyi kazanarak hayatlarını mahveden, intihar eden, kazandığı ikramiyeyi kısa sürelerde bitirerek eskiden sahibi olduğu iş yerine 'işçi' olarak dönen, kan kusan, donarak ölen başlıkları ile felaket niteliğinde derlenmiş haberler ve kısa hayat hikâyelerine ulaşmak için sadece 'piyango kazananlar' başlığını aratmak yeterlidir.

"3 Kere Milyoner Oldu: İlk İşi Eşini Boşamak Oldu

Milli Piyango'yu en çok kazanan talihlilerinde biri belki de o. Denizli'den 'Milyarder Osman' lakaplı Osman Kaplan, aslında marangoz. Üç yıl arayla Milli Piyango'dan iki defa büyük ikramiye kazanıp tüm parasını kısa sürede tüketmiş. Para çıkar çıkmaz ilk iş olarak eşini boşayan Kaplan, lüks ev ve arabalar alıp paraları gece hayatında bitirmiş. Harcamalarının önüne geçemeyen Kaplan'ın borcu çoğalınca cezaevine dahi girmiş. Şans oyunlarından çıkan paranın bir türlü hayrını, bereketini göremeyen Kaplan, 2001'de tüm parasını neredeyse bir yıl içinde bitirmiş. Hatta bir dönem peşine mafya bile takılan Kaplan, para kaptırdığı insanlarla defalarca kavga etmiş. Parasını bitirdikten sonra eşine geri dönen Kaplan'ın artık eşinden başka kimsesi yok.

1975 yılında aldığı piyango biletine büyük ikramiye çıkan Mehmet Sarıoğlu'nun hayatı da tepe taklak olanlardan. Çalıştığı işyerinden ayrılarak kayıplara karışan Sarıoğlu, İzmir ve İstanbul gibi büyük şehirlerde parayı bitirdi. Köyünde bir ev yaptı ancak, zamanla parası kalmayınca ona komşuları bakmaya başladı. Devletten aldığı yaşlılık maaşıyla geçimini sürdürürken evi yandı. Köylüler aralarında topladıkları paralarla evi tamir ettirdi. Fakat bu sefer de kimsesi olmayan Sarıoğlu, donarak hayatını kaybetti.

Cezaevine Girdi Çıktı

Milli piyango çıkıp hayatı alt üst olan bir başka talihsiz Edirne'den 51 yaşındaki Ayhan Yalçınkaya. Para çıkınca ilk olarak kendi işini kurmuş fakat başarılı olamamış.15 sene sonra ise tekrardan memurluğa geri dönmüş. Tam hayatını yeniden düzene sokmuşken geçmişteki olaylar yüzünden cezaevine girmiş. 2 yıl hapis yattıktan sonra artık iş bulamadığını söyleyen Yalçınkaya, "Bu paranın hiçbir bereketi yok. Etrafımda bilet alan insanlara 'Kardeşim bakın karşınızda canlı örnek var. Bana ne hayrı oldu ki size de şans getirsin' diyorum ama kimse dinlemiyor. Bu yüzden kimseye karışmıyorum" ifadelerini kullanıyor.

Dört defa büyük ikramiyeyi kazanmasına rağmen tüm parayı harcayıp mesleği olan kağıt toplayıcılığına geri dönen Sivaslı Kudret Şendil, mahallelinin verdiği yardımlarla geçiniyor. Şendil, her defasında kazandığı parayı kısa sürede tüketerek şatafatlı ve gösterişli bir yaşamdan tek gözlü gecekonduya dönüş yapmış. İlk olarak 1978 yılındaki Milli Piyango'dan 10 bin lira ikramiye kazanan Şendil, bu parayı gece hayatında bitirmiş. 1999 yılbaşı çekilişi için aldığı çeyrek bilete yine büyük

ikramiye çıkan Şendil, tüm parayı gününü gün ederek eğlencelerde kısa sürede bitirmiş. Eski hayatına hızlıca geri dönen Şendin, 'İki kere çıktı üçüncü kez neden olmasın' diyerek şansını denemeye devam etmiş ve 2004 çekilişinde büyük ikramiye kendisine çıkınca gece kulüplerinde paraları bitirmiş.

Kan Kusarak Öldü

2014 yılına trilyoner olarak giren hamal Fuat Özdemir'in kazandığı para sadece acı getirdi. 3 senede hayatları altüst oldu. İlk önce patronu tarafından 5 buçuk trilyonu çalındı. Parasını alabilmek için Karagümrüklü Nuriş'in oğullarından yardım isteyince onlara da parasını kaptırdı. Bahar ve Yıldız isimli iki kadın tarafından dolandırıldı. Kırklareli'nden de Hulusi Hergün isimli bir şahıs 'rent a car kuralım' diye parasını alıp geri vermedi. Kalan parasını da pavyonlarda yedi.2015'te siroz teşhisi konan Özdemir, tedavi olmayı reddedince Ağustos 2017'de kan kusarak hayatını kaybetti. Özdemir'in eşi Melek Özdemir, eşinin son sözlerini şöyle anlattı: "Keşke o Milli Piyango hiç çıkmasaydı da huzurumuz yerinde olsaydı. 36 yaşında iki çocukla dul kaldım. Annemle babam yanımıza geldi. Para çıkmasaydı eşimle çocuğumla yuvamda mutlu olurdum. Bu para eşimi öldürdü. Ömrünün son günlerinde 'Bu para bana huzur getirmedi' demeye başlamıştı. 'Belki lüks hayat yaşadım ama hamallıktaki hayatımı özledim' derdi."

Sefa Kısa Sürdü

Evli ve 3 çocuk babası olan Nusrettin Çınar'a da Turhal'da piyangodan 6 milyar lira çıktı. Önce yurt dışına giden Çınar, otobüs alarak Turhal'da şehirlerarası otobüs şirketi kurdu. İşleri iyi gitmeyen Çınar, 1995 yılında iflas etti. Çınar yaşadığı olayları şöyle anlatıyor: "Sefa kısa sürdü. 70 milyon kişinin verdiği biletlerden bir iki kişi yararlanırsa böyle olur. Hepsinin âhı var üstünde, hayrı olmaz. Sonradan araştırdım, kimseye hayır getirmemiş." Şimdi işsiz olan ve emekliliğinin planlarını yapan Çınar, artık milli piyango bileti satın almıyor.

Kimse Sahip Çıkmadı: Huzur Evine Düştü

1965 yılının talihlilerinden olan Denizli'den Ahmet Sarı, parasıyla çocuklarını evlendirip köyüne su kazandırsa da lüks yaşantısı sebebiyle o da zamanla tüm parasını bitirmiş. Para çıktıktan sonra aldığı tarlalar ve gayrimenkulleri bir bir satan Sarı'nın hesabında tuttuğu 140 bin liraya da işlem yapılmadığı için devlet el koyar. Kötüye giden yaşam şekli ve biten parası yüzünden eşinden boşanan Sarı'ya çocukları da sahip çıkmamış.

Kızı Evi Terk Etti

1984 yılında aldığı bilete 7 milyon lira isabet eden Orhan Ulusoy'un huzur içindeki hayatı ancak 3 sene sürdü. İşleri ters gittiği için kızı evi terk etti. Oto yedek parça dükkânı bulunan ve minibüsçülükle uğraşırken kazandığı parayı soğan ve fasulye işine harcayan Ulusoy, üst üste 3 yıl istediği kazancı elde edemeyince iflas etti. 4'ü erkek 8 çocuğu olan Ulusoy, "Hiç

rahat bir yaşantım olmadı; bir arkadaşım 'bu para sana felaket getirir' demişti, dediği çıktı. Bir kızım evi terk etmişti. Psikolojim alt üst olmuştu" diyor" (Borsagündem, 2019).

Yapılan haber başlıklarının ortak noktaları incelendiğinde, felaket içerikli olmaları başta olmak üzere, tüm suçun piyango ve şans oyunları faaliyetlerine yüklendiği görülmektedir. Derlenmiş bu tarz haberlerin çalışmamız içerisinde yer almasının sebebi, hayat hikâyeleri aktarılırken 'bireylere sorumluluk' yüklenmeden tüm suçun piyango ve şans oyunlarına atfedilmesinin yanlış olduğu düşüncesidir.

3.12. Kolay Yoldan Zengin Olmanın Psikolojisi

Piyango ve şans oyunu faaliyetlerinden büyük ikramiye kazanan bireylerin profilleri incelendiğinde, daha önce belirli bir miktarın üzerinde para yönetmemiş, birikimi belirli tutarların üzerine çıkmamış, hatta birikimi olmayan, tabiri caizse 'kıt kanaat geçinen' insanlar olduğu görülmektedir. Kazandıkları ikramiyeler ise ömürleri boyunca çalışarak elde edecekleri gelirin ve ihtiyaçlarının kat kat üzerindedir. Üstelik bu ikramiyeleri piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin bir sonucu olarak aniden ve emek sarf etmeden kazanmışlardır.

Bu çalışma içerisinde piyango ve şans oyunlarının toplumsal etkilerinin incelendiği bölümde aktarılan 'kolay yoldan zengin olma arzusu' ve buna bağlı olarak değişen davranış biçimlerinin oluşturduğu tehlike, bu kişilerin hayat hikâyeleri ile somut olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kişilerin önceki hayatlarını dahi arar duruma gelmeleri, hatta intiharların söz konusu olduğu hayat hikâyelerine getirilen, 'kumar parası hayır getirmez', 'haram para', 'çok kişinin ahı var', 'uğursuz para', 'bereketsiz para' gibi toplum tarafından oluşturulan inançlara ait yorumları değerlendirmek yerine bilimsel bir önerme yapmak daha doğru olacaktır.

Bu hayat hikâyelerinin oluşmasındaki en büyük etken, bireylerin 'kazanmayı bilmediği serveti harcama' eğiliminde olmalarıdır. İnsanlara kazandıkları para nispetinde harcama yapmalarını tavsiye eden 'ayağını yorganına göre uzat' atasözü, kazanma-harcama sebebi ile istenmeyen sonuçlar ile karşılaşılmaması için söylenmiştir. Bu noktada bireylerin gelirlerini bildikleri ve bu gelir için ne kadar emek sarf ettiklerinin, yani uğraşlarının, farkında oldukları varsayımı yer almaktadır.

Piyango ve şans oyunlarında dağıtılan büyük ikramiyeyi kazanarak bir anda servet elde eden bireyler, bu ikramiye bedellerini elde etmek için hiçbir uğraşın yetmeyeceğini bilmektedir. İstisnalar hariç, bireylerin oynama amacı zaten bu yolla bir servet kazanmaktır.

'Para kazanma sanatı' adlı başlıklara sahip içerikler üreten medya yazarları, yaşam koçları, danışmanlar ve daha birçok ekonomistin ele aldığı bu konu, 'kim olsa harcar önemli olan kazanmak' fikrinin doğru olmadığını savunur. Para kazanma sanatı verimlilik esası ile işler. Dolayısı ile bireylerin aldıkları kararlar parayı kullanma verimlerini belirler.

Para ile bir insanın yapabileceği 3 şey vardır.

1- Harcama

2-Yatırım

3-Tasarruf

Miras yolu ile servet sahibi olan kişiler için de geçerli olan bu durumu, piyango ve şans oyunlarından ikramiye kazanmış ancak kötü sonuçlarla karşılaşmış kişilere indirgeyerek, parayı kullanma şekilleri incelendiğinde;

1- Bahsi geçen 'kıt kanaat geçinen' insanlar, ilk olarak tasarruf eylemlerinden vazgeçeceklerdir. Hayallerine ulaşmak için gerçekleşmesi gereken tek durum artık gerçekleşmiştir. Bu noktadan itibaren, ilgili bölümlerde açıkladığımız 'hayat standartlarını yükseltme' ve 'istediği her şeyi alma' imkânına sahip olan bireyler, tasarruf etme faaliyetlerine mutlak suretle öncelik vermeyeceklerdir.

2- Hayalini kurduğu ve sahip olmayı arzuladığı maddi boyutlu pek çok şeyi harcama faaliyetleri dâhilinde gerçekleştiren bireyler, istek listelerini tamamladıktan sonra harcadıkları kısımdan geriye kalan paranın, ikramiyenin sadece belirli bir kısmını oluşturduğunu yahut hiç kalmadığını görmektedirler. Harcama faaliyetleri anlık ya da günlük değil bir süreç olarak gerçekleşmektedir. Dolayısı ile harcama sürecinden sonra para ile gerçekleştirmedikleri tek faaliyet olan yatırım faaliyetlerine yönelirler.

3-Yatırım faaliyetlerine geçen bireyler, daha önce finansal yönetim gerekliliklerinden olan sermaye bütçelemesi, belirsizlik ve risk altında karar alma, proje maliyetlendirme,

piyasa koşullarının analizi gibi kritik bilgi eksiklikleri haricinde, girişimcilik, stratejik karar alma, pazarlama, rekabet, çalışan ile ilişkiler gibi tecrübe gerektiren birçok işletme karmaşasıyla yüzleşeceklerdir.

Dolayısı ile yanlış yatırım kararları alması kuvvetle muhtemel olan bu kişilerin birçok dolandırıcı ve yanıltıcı kişilerin işbirliğine maruz kalması da mümkündür. Büyük ikramiye kazandığı ancak sonrasında daha kötü duruma düştüğü bilinen kişilerin hayat hikâyeleri bu minvallerde gerçekleşmiştir.

Sık sık karşılaşmadığımız bir durum olan büyük ikramiye kazanan kişilerin harcama davranışlarından ziyade, kendi gerçekleri ile katılımcı olmaya devam ederek bir yandan da hile iddiaları ortaya atan, buna rağmen piyango ve şans oyunu oynamaya devam eden bireyler daha çok veri barındırmaktadır.

3.13. İddialar, İhtimaller ve Gerçekler

Piyango ve şans oyunları oynayan bireyler genel itibari ile büyük ikramiye kazanma ihtimallerini ‘şans’ kavramına bağlamaktadır. Soyut olan ‘şans’ kavramı, piyango ve diğer oyunlar ile birlikte değerlendirildiğinde ‘olasılık’ ve ‘istatistik’ kavramını öne çıkarmaktadır. Bireyler, karşılaştıkları birçok farklı durum için meydana gelebilecek sonuçları hesaplayabilmek ister. Şansa bağlı ‘rastgele’ olayların dahi belirli bir gerçekleşme ihtimalleri vardır. Tüm hesaplamalar, belirsizlik içeren rastgele kavramını sayısal bir ifadeye dönüştürebilmek için yapılır.

Matematiksel açıdan "rastgelelik" ve "beklenen değer" kavramları, piyangoların işleyişi ve adalet algısı için temel niteliğindedir. Olasılık yöntemleri özellikle kombinasyonlar ve permütasyonlar, belirli koşullar altında kazanma olasılıklarını veya şanslarını hesaplamak için kullanılır. Olasılık kavramı, 17.YY’da yükseliş gösteren, piyango ve şans oyunları ikramiyelerini kazanabilmek için birçok kişinin hesaplamalar yapması ile önem kazanmıştır. Hesaplama girişimleri neticesinde ‘piyango matematiği’ literatüre girmiş ve inanılmaz hesaplamalar gerçekleştirilerek filmlere konu olabilecek durumlar ortaya çıkmıştır.

3.14. Piyango ve Şans Oyunlarında İhtimalleri Zorlamak

Stefan Mandel, Romanya’da 90 dolar civarında aylık ücretle çalışan bir işçi iken, ülkede oynatılan piyango ikramiyesini kazanmak için kendi sistemini kurarak bu

girişimi ilk başlatan kişilerden birisi olmuştur. Sistem, piyango ikramiyesini kazanabilecek olan tüm sayı kombinasyonlarından oluşan biletleri hazırlamak, bu biletler için yatırımcı bulmak daha sonra ikramiyeyi bölüşmek şeklinde üç aşamadan oluşmaktadır (https://www.lotterycritic.com/lottery-winners/stefan-mandel-14-time-lottery-winner/).

Mandel'in uygulamış olduğu bu sistem basit esasları olan kolay bir çözüm yolu gibi görünür. Ancak bu sistemde, milyonlarca ihtimalin hatasız bir şekilde hesaplanması, milyonlarca kuponun oluşturulması ve binlerce yatırımcının bulunması gerekir.

Bu sistemin uygulanabilirliği teorik olarak mümkün olmakla birlikte her defasında gerçekleştirilebilme durumu ise belirsizdir. Mandel, 1987 yılında bu teorik fikrini gerçeğe dönüştürmüş; 1,3 milyon dolarlık ikramiyeyi kazanmış ve dağıtımdan sonra kendisine 97.000 dolarlık pay almayı başarmıştır (BBC, 2018).

Lisans hakları devredilmeden önceki adı ile bilinen 'sayısal loto' üzerinden bu durumu teorik olarak incelemek gerekirse;

1- İlk olarak sayısal lotonun büyük ikramiye kazananı olabilme ihtimalinin bilinmesi gerekir. Devir öncesinde sayısal lotoda, 1-49 sayıları içerisinden 6 adet sayı seçilmekteydi. Seçilen 6 adet sayı, kazanan kişiyi, kazanan kişileri veya devir etme durumunu belirler. Bu kurallar dâhilinde, ilk sayı için 49 ihtimal, ikinci sayı için 48 farklı ihtimal bulunur. Eğer kurallar içerisinde 'sayılar ve sıralamalar doğru olacak' şartı bulunsaydı, bireylerin 6 sayı ve doğru sıralamayı bulma ihtimali 49 x 48 x 47 x 46 x 45 x 44' de 1 olacaktı. Bu ihtimal 10.068.347.520'de 1 anlamına gelir. Ancak Türkiye kuralları içerisinde bu şart bulunmadığından 6 sayının sıralaması önemli değildir. 10.068.347.520 ihtimalinden doğru sıralama ihtimallerini çıkartarak kazanma ihtimali hesaplandığında, 720 ile bölümü olan (6 x 5 x 4 x 3 x 2 x 1= 7!=>720) 13.983.816'da 1 ihtimal bulunur.

2- 13.893.816 adet farklı kombinasyondan oluşan kuponların hazırlanması ve bir kolon ücreti olan 1,5 TL ile ödeme havuzunun oluşturulması gerekir. Bu yönteme dahil olacak yatırımcıların bulunması ve bu yatırımcıların havuza 20.975.724 TL yatırmaları konusunda ikna edilmesi gerekir.

3- Tüm kombinasyonları oluşturan kuponların oynanması gerekir. Bu aşamada 13.893.816 farklı kombinasyondan herhangi birini atlamadan ve sayısal bir yanlışlık yapmadan oynandığına emin olunmalıdır.

4- Stefan Mandel, en başarılı olduğu durumda 2.524 yatırımcı bulmuştur. Mevcut durum hazırlandığında Stefan Mandel, ikramiyenin en az 3 kere devir ettiği çekiliş tarihlerinde bu kuponların oynanmasını hedefliyordu. Bahsi geçen durumda Stefan Mandel yatırımcılara en az 1'e 3 getiri sunmayı planladığı için sayısal loto çekiliş ikramiyesinin 83.903.000 TL civarına ulaşması gerekmektedir. Ancak Türkiye'de en büyük sayısal loto ikramiyesi bahsi geçen tutarlara ulaşmamıştır. Kurulan sistem mevcut durum içerisinde havuz birikimi ile yatırımcılara %100 kazandıran uygulamaya karşı uygun değildir.

5- Ayrıca bütün ihtimaller dahilinde gerçekleşmesi beklenen bir diğer durum ise başka bir bireyin büyük ikramiye kazanacak olan sayıları oynayarak ikramiyeye ortak olması ihtimalidir. Bu durumda kazanılacak olan ikramiye, havuza beklenen getiriyi sağlamayacak, dolayısı ile katılımcılar zarar edeceklerdir. Nitekim 2013 ve 2014 yıllarında MPİ tarafından dağıtılan yaklaşık 21.000.000 TL'lik büyük ikramiye kazandıran sayılar, iki ayrı kişi tarafından tahmin edilerek ikramiyeler bölünmüştür (2013 yılı 320.hafta çekilişi, 2014 yılı 359.hafta çekilişi).

Aynı varsayımın, lisans hakları devredildikten sonra değişiklik yaşayan, eski adı ile 'sayısal loto' yeni adı ile 'çılgın sayısal loto' olarak bilinen şans oyununda uygulanması ise tamamen imkânsızdır. Yeni oyun düzeninde 1-49 sayı aralığı değişmiş, 1-90 olmuştur. Sadece 49 sayıdan 50 sayı aralığına çıkıldığında bile 1.906.884 yeni ihtimal daha oluşmaktadır. 1-90 aralığında 6 sayıyı bilerek büyük ikramiyeyi kazanma olasılığı ise 622.614.630'da 1'dir. Bu ihtimal dahilinde bulunan tüm kombinasyonları hesaplayarak, kuponlar haline dönüştürülse dahi bir kolon bedeli olan 3 TL ile bilet havuzunun bedeli 1.867.843.890 TL olacaktır. Çılgın sayısal lotoda, devreden haftalar neticesinde oluşan büyük ikramiyeler geçmişine Haziran 2021 tarihi itibari ile bakıldığında, henüz 170.000.000 TL tutarına ulaşan ikramiye bulunmamaktadır.

Bu tarz girişimlerin yasaklandığı, toplu kupon ve bilet alımlarının ya da yatırımcılar grubu gibi ikramiye ortaklıklarının kabul görmediği uygulamaların yasalar tarafından

korunduğu ve denetlendiği ülkeler mevcuttur. İsrail'de bu yöntemin kanun ile yasaklanmasından ötürü Stefan Mandel'in 20 ay hapis yattığı bilinmektedir.

Türkiye'de ise 'rastlantı harici' kazanımlar karşısında matematiksel olarak gerçekleşmesi mümkün olamayacak şekilde oyun sistemleri kurulmuştur. Özellikle Türkiye'nin WLA üyesi olmasıyla birlikte kullanılan çekiliş araçları ve ikramiye havuzu oluşturma uygulamaları 'şans' kavramını öne çıkaracak niteliğe sahiptir. Dolayısı ile belirli bir kesimin böyle girişimlerde bulunduğu, ikramiyelerin bu yöntemle kazanıldığı şeklindeki iddialar asılsız olmakla birlikte bu tür girişimler matematiksel açıdan negatif getiri sağlamaktadır.

Kitlenin ortaya attığı bir diğer iddia, 'makinelerin ayarlanmış ve sistemin belirlenmiş sayılara yönelik sonuçlar çıkardığı' şeklindeki iddiadır. Güncel hali ile istisnalar hariç, piyango ve şans oyunları çekilişleri canlı yayında televizyon kanallarında ve online platformlarda gecikmesiz olarak gerçekleştirilmektedir. Üstelik bu çekilişlere izleyici olarak katılabilmek de mümkündür.

SİSAL-ŞANS İnteraktif Hizmetler ve Şans Oyunları Yatırımları A.Ş. 2019 yılında devraldığı lisans haklarına istinaden, 2 Ağustos 2020 tarihi itibari ile çekilişleri gerçekleştirmeye başlamıştır. Şirket, gerek web sitelerinde gerekse çekilişin yapıldığı yayın içerisinde, dünya standartlarının uygulandığı, son teknoloji ürünü sorunsuz makine ve ekipmanlar ile oyunların tertip edildiğini, üstelik bunları noter eşliğinde Millî Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü'nün izleme ve denetimine tabi olarak gerçekleştirdiğini belirtmektedir (SİSAL, 2020).

Dolayısıyla, anlık müdahalelerin ve değişikliklerin yapıldığı yönündeki iddialar asılsızdır. Sistematik hilelerin ve elektronik ortamlar üzerinden kontrolün gerçekleştiğine dair iddiaların ise objektif kurum ve kuruluşlar tarafından incelenerek raporların oluşturulması gerekmektedir. Bu nedenle bu tarz iddiaların dayanaksız iddialar olduğunu söylemek mümkündür.

Piyango ve şans oyunları, katılımcı sayısı ve dağıttığı ikramiye tutarları itibari ile dünya genelinde ekonomik ve toplumsal dikkati çekebilme potansiyeline sahiptir. Tarihsel süreç içerisinde güncelliğini koruması ve zaman içerisinde popülerliğinin artması, piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin birçok veri barındırmasını sağlamıştır. Piyango ve şans oyunları faaliyetleri sahip oldukları spesifik özellikleri ve

yapıları gereği takip, analiz ve karşılaştırma aşamaları ile kapsamlı bir çalışma yapılmasını gerektirmektedir.

Aynı şekilde bu faaliyetlere yönelik gerçekleştirilecek olan iddiaların da belirli bir veriye veya kanıta dayanarak yapılması gerekmektedir. Ancak rastlantı ve şans kavramlarını matematiksel olarak değil de öznel olarak değerlendirerek gerçek hayata uygulamaya çalışan bazı bireyler 'böyle bir şey mümkün müdür?' algısı oluşturacak iddialar ortaya koymaktadır.

Bu tarz iddialar, çekilişlerin MPİ yetkisi altında olduğu dönemden günümüzde lisans yetkisini elinde bulunduran SİSAL-ŞANS İnteraktif Hizmetler ve Şans Oyunları Yatırımları A.Ş. (SİSAL-ŞANS) yetkisi altında olduğu dönemi kapsayacak şekilde süregelmiştir.

Kanıtlanabilen bir iddia bulunmamasının haricinde, bireyleri bu iddialara yönelten durum ise gerçekleşmesi zor, istatiksel açıdan imkânsız olarak nitelendirilebilecek olayların gerçekleşmesidir. Ayrıca önceki bölümlerde açıkladığımız 'devletin kayıtsız kalması' durumu sonucu oluşan 'kitle algısı', iddiaların sürekli olarak gündemde kalmasına sebebiyet vermektedir.

3.15. Piyango ve Şans Oyunları Katılımcılarının İddia Ettikleri Konular

Türkiye'de düzenlenen piyango ve şans oyunları faaliyetleri hakkında ileri sürülen iddialar şu şekilde sıralanabilir:

1- Piyango ve şans oyunları faaliyetlerini düzenleyen kuruluş orta (250.000.000) ve büyük ikramiye tutarlarını dağıtmak istememektedir.
2- Piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde çekiliş aşamasında ve bilet basımlarında hile yapılmaktadır.
3- Dağıtılan orta ve büyük ikramiye tutarları düzenleyici kuruluşun belirlediği kişilere çıkmaktadır.
4- Piyango ve şans oyunları faaliyetleri kapsamında sunulan oyunlarda şans faktörü kalmamış, 'kazandırma olasılığı ayarlanmış' oyunlar olarak sunulmaktadır.

Bu iddiaların ortaya çıkmasında en önemli etken, lisans haklarının devredilmesi ile kapsamı değişen çılgın sayısal loto oyununa ait büyük ikramiye kazandırma

olasılığının 622.614.630'da 1 ihtimale düşürülmesi ve büyük ikramiye tutarlarının beklenen oranlarda devretmemesi olmuştur.

Tablo - 2.2'de görüleceği üzere İtalya'da sayısal lotonun büyük ikramiye kazandırma olasılığı 622.614.630'da 1 ihtimaldir. Bu ihtimal Türkiye'de çılgın sayısal loto oyunu ile aynı olmakla birlikte, dünya piyango ve şans oyunları arasında ikramiye kazandırması en zor oyunlar arasında ilk sıralarda yer almaktadır.

Tablo 3.2: Diğer ülkelerin şans oyunlarında büyük ikramiye kazanma ihtimalleri

TERRITORY	GAME	JACKPOT CHANCES	HIGHEST PRIZE
Poland	Mini Lotto	1 / 850,668	€ 700,000
New Zealand	NZ Lotto	1 / 3,838,380	NZ$ 44,000,000
Sweden	Swedish Lotto	1 / 6,724,520	€ 25,600,000
Austria	Austrian Lotto	1 / 8,145,060	€ 9,600,000
Ireland	Irish Lotto	1 / 10,737,573	€ 19,000,000
France	French Lotto	1 / 19,068,840	€ 23,900,000
Spain	Spanish Lotto	1 / 31,625,100	€ 33,400,000
UK	National Lottery	1 / 45,057,474	£ 66,100,000
Australia	Powerball	1 / 134,490,400	AU$ 107,000,000
Europe	EuroMillions	1 / 139,868,160	€ 190,000,000
USA	Powerball	1 / 292,201,338	$ 1,586,500,000
Italy	SuperEnaLotto	1 / 622,614,630	€ 177,700,000

Tablo.3.2 incelendiğinde, İtalya ve Türkiye'de çılgın sayısal loto oyununda büyük ikramiye kazanmak, benzer oyunlar nispetinde Polonya'dan 731,91 kat, Fransa'dan 32,65 kat, Amerika'dan ise 2,13 kat daha zordur. En yakın zorluğu taşıyan Amerika büyük ikramiye tutarı olarak 1.586.500.000 $ ödül vadetmektedir. Güncel döviz kuru (1$= 8,5 TL) ile bu tutar 13.485.250.000 TL'ye karşılık gelmektedir. Bu ödül miktarı, Türkiye'de güncel tutar ile en yüksek büyük ikramiye tutarı olan 155.000.000 TL'den (yaklaşık tutar) 87 kat daha büyüktür. Kur farkı göz ardı edildiği durumda (1$= 1TL) ise Amerika'daki ikramiye tutarı Türkiye'den 10,24 kat daha büyüktür.

İtalyan Superenalotto, Türkiye ile aynı olasılıkla büyük ikramiye kazanma ihtimali sunmaktadır. Türkiye ve İtalya'da piyango ve şans oyunları lisans haklarını Sisal S.p.A'in elinde bulundurması ikramiye kazandırma ihtimallerinin belirli bir kritere dayanılarak oluşturulduğunu göstermektedir.

45 kat daha zorlaşan kazanma ihtimali neticesinde, çılgın sayısal lotoya ait büyük ikramiyenin 40 haftayı aşan sürelerde devretmesi, ülke genelinde dikkat çeken bir konu olmuştur. 2018 ve 2019 yıllarında MPİ tarafından gerçekleştirilen çekilişlerde en fazla 9 ve 8 defa devrederek, iki basamaklı hafta sayılarına ulaşmamış olması, kitlenin bu durum hakkında öne sürdüğü iddianın en büyük kaynağı olmuştur.

İstatistiksel açıdan bakıldığında, eski hali ile sayısal loto oyununda katılımcıların büyük ikramiye kazanma olasılığı (1-49 sayı aralığı) 13.893.816'da 1 ihtimaldi. Yeni hali ile çılgın sayısal loto olarak adlandırılan oyunda büyük ikramiye kazanma olasılığı ise (1-90 sayı aralığı) 622.614.630'da 1 ihtimal olarak belirlenmiştir. Seriler boyunca doğru tahmin edebilen bir kişi ya da daha fazla kişinin çıkmaması gayet normal karşılanması gereken bir durumdur. Daha açık şekilde ifade etmek gerekirse, kazanma ihtimali yaklaşık olarak 45 (44,8123) kat daha zor hale getirilmiş bir oyunda, insanlar neden bir kazanan olmadığına dair sorgulamalar yapmaktadır.

Olasılık ne kadar küçük olursa olsun gerçekleşme ihtimali bulunan durumlar karşısında insanlar verileri yok sayabilmektedir. Gerçekleşen bu ihtimallerin 'skandal' başlığı ile duyurularak, bireylerin algısında gerçekleşebilecek olayları imkânsız gibi şekillendirmek, sadece belirli çıkarları olan kesimlerin faydasına olacaktır.

Mevcut kitle, kendi içerisinde inandıkları olgunun arkasında oluşturdukları hayali dayanaklara inanarak iddialarına devam etmektedir. Bu anlamda, siyasi kimliği olan kişi ya da kişilerin benzer iddiaları gündeme getirmesi neticesinde kitle, hayali iddialarına 'resmiyet' kazandırarak, iddialarına olan inançlarını daha da artırmaktadır. İddiayı ortaya atan siyasi kesimlerin, iddialarını 'objektif' belgeler ve birincil kaynaktan edinilen bilgiler ile net bir şekilde doğrulayamamalarının kitle üzerinde bir etkisi yoktur.

> *"Bir grup, akıl almaz bir şekilde her şeye kanar ve bütün etkilemelere açıktır, eleştirel kabiliyeti yoktur ve onun için olasılıksız hiçbir şey yoktur. Grup, bireylerde serbest çağırışımla ortaya çıkan, birbirleriyle alakalı şekillerle düşünür ve gerçeklikle uyuşup uyuşmadığı makul bir birim tarafından hiçbir zaman kontrol edilemez"*(Freud, 1921, s.21).

Karşılaştırma yapılabilecek veri sayısının kısıtlı olması, oynanan kolon sayılarının açıklanmaması, çekiliş öncesi ve sonrası veri tedariğinin şeffaf olmaması, sayısal lotoda kolon ücreti olan 1,5 TL'nin %100 zam uygulanarak 3 TL yapılması, devreden

haftalarda biriken ikramiye tutarlarının bir sonraki çekiliş haftasına aktarılmayarak ödül miktarının düşürülmesi gibi konular gündemdeki güncelliğini korumaktadır.

Bu gündemi oluşturan kesimler, 623 milyonda bir ihtimalle kazanan olabilmenin istatiksel boyutunu ve olasılığını, bu katılım davranışının sosyal ve ekonomik anlamda ne tür etkiler oluşturduğunu, 'umut fakirin ekmeği' anlayışının toplumsal açıdan bir sınıf ayrımı oluşturduğunu, en önemlisi ise insanların bu davranışı kendi hür iradeleriyle sergilediklerini, bu oyunların yasalar ile meşru hale getirildiği konularında hiçbir izahatta bulunmamaktadırlar.

İstatiksel olarak hesaplanmış, gerçekleşmesi mümkün olan ihtimallerin, gerçekleşmesi veya gerçekleşmiyor olması 'tuhaf' olarak atfedilen durum haline gelmiştir. Oysa, gerçekleşme olasılığı çok düşük bir olayın gerçekleşmesi veya gerçekleşmemesinin 'tuhaf' değil 'zor' olarak adlandırılması gerekir. Gerçekleşme ihtimali 'zor' olan olayların 'tuhaf' olarak adlandırılabilmesi için, bu olayların peş peşe veya sık aralıklarla gerçekleşmesi gerekmektedir. Mevcut iddialar değerlendirildiğinde ise iddiaların ortaya atılmasına sebebiyet veren olayların birden çok kez ve peş peşe gerçekleşmediği görülmektedir.

Dolayısıyla toplum, gündem olan olayların perde arkasına bakmadan, bireysel algıları ve buna bağlı olarak edindikleri fikirleri, gerçeklerin üstünü örtmekte kullanmaktadır. En basit hali ile klasik olasılık sorularında yer alan, bir kişinin bir torba içerisinde bulunan, homojen özellikte, 10 farklı renkteki toplardan, herhangi bir renkteki topu çekme ihtimali 10'da 1'dir. Kişiden çektiği topu torbaya atması ve yeniden bir top çekmesi istenildiği durumda bireyin aynı renkteki topu çekme olasılığı yine 10'da 1'dir.

Bireylerden 10 defa bu olayı tekrar etmesi istenildiğinde, 10 defa aynı renkteki topu çekme olasılığı yine değişmeyecek ve aynı renk topu her defasında çekebilme ihtimali olacaktır. Çekilişlerin haftalar itibari ile kazananı olmaması sonucunda insanlar kendi gerçeklerini oluşturmaya başlamışlardır. Birbiri ardına tekrar eden olayların, bireyler üzerinde 'yanlışlık', 'hata', 'hile' gibi durumların olduğuna dair iddiaların oluşmasında, piyango ve şans oyunları katılımcılarının 'kumarbaz yanılgısına' düşmelerinin sebep olduğunu söylemek mümkündür.

Bu bağlamda, birçok etken ile birlikte gerçekleştirilen şans oyunları ve piyango faaliyetleri hakkında bireylerin 'objektif' düşünmeleri kolay değildir. Kaldı ki, mevcut iddiaların güncelliğini koruması ve sosyal medya aracılığı ile oldukça fazla sayıda kişiye ulaşması ile birlikte 'hayali' olan fikirler, bireyler tarafından 'gerçek' olarak değerlendirilmektedir.

Bu duruma en iyi örneklerden biri 6 Haziran 2020 ve 27 Haziran 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilen çekiliştir. Bu tarihler arasında 20 gün ara ile gerçekleşen iki çekilişte, büyük ikramiyeyi belirleyen 6 sayıdan 5'inin aynı sayılar olması, medya genelinde ve katılımcılar üzerinde şüphe uyandırıcı etki meydana getirmiştir. 6 Haziran çekilişinde 5-11-24-39-41-44 sayıları çekilmiş; bu sayıları tahmin edebilen olmadığı için ikramiye sonraki çekilişlere devretmiştir.

27 Haziran 2020 tarihli çekilişte ise çekilen sayılar 5-11-24-30-39-41 olmuş; bu çekilişte 2 kişi 6 sayıyı doğru tahmin ederek kişi başı 1.360.302,05 TL kazanırken, 644 kişi 5 sayıyı doğru tahmin etmiştir (http://www.millipiyango.gov.tr/sonuclar/cssayisal.php). Görüldüğü üzere, iki çekilişteki rakamların 5'i aynıdır.

Yirmi gün aralıkla gerçekleştirilen iki çekilişte 6 numaradan 5'inin aynı gelme olasılığı yaklaşık olarak 3.500.000.000.000 (3,5 trilyon)' da 1 ihtimaldir. 27 Haziran 2020 tarihine kadar çekilmiş olan 1335 çekiliş içerisinde yapılan incelemelerde, matematiksel olarak 'dikkat çekici' bir başka veri bulunmuştur. 1355 çekiliş boyunca doldurulmuş ve onaylanmış kolon sayısına oranla en çok 5 bilen kişi sayısı 27 Haziran 2020 tarihinde gerçekleşmiştir.

Yaşanan bu durumun neticesinde "şüphe duyduklarını" ifade eden bazı kesimler tarafından kamuoyunda gündem oluşturulmuş; 'Sayısal Lotoda 3,5 Trilyonda 1 ihtimal gerçekleşti!' (Show TV, 27 Kasım 2020), başlığı altında şüphelenilen bu durum televizyonda haber haline getirilmiştir.

Burada üzerinde durulması gereken konulardan biri, büyük ikramiye kazanma olasılığı yaklaşık 45 kat (44,8123) daha zorlaşan bir oyun haline dönüştürüldüğünde, kamuoyunda burada verilen tepkilerin oluşmamasıdır. Üzerinde durulması gereken bir diğer konu ise, büyük ikramiyeyi kazanma ihtimallerinin %0,000007151123842'den %0,000000160612994' e düşmesini kabul eden bireylerin %0,000000000028571

ihtimalle gerçekleşmesi mümkün bir olayın nasıl gerçekleşebildiğini sorgulayan kitlenin davranışlarıdır.

Sayısal lotonun, 'çılgın sayısal loto' olması ve 1-49 aralığının 1-90 olarak düzenlenmesi sebebiyle, katılımcıların kazanma ihtimallerinin yaklaşık 45 kat daha zor hale gelmesinin ardından, benzer beklentiler taşıyarak, piyango ve şans oyunlarına katılım davranışlarını sergilemeye devam eden bireyler, mevcut durumu zihinsel algıları ile yönlendirerek matematiksel olarak gerçekleşmesi mümkün bir durumu dahi imkânsız olarak değerlendirebilmektedirler.

3.5 trilyonda 1 ihtimali olan bir durum, 622.614.630'da 1 ihtimali olan bir durum ile karşılaştırıldığında, 3,5 trilyonda 1 ihtimalin gerçekleşmesinin daha 'küçük' bir olasılık taşımakta ancak iki olay arasında gerçekleşme önceliğine dair bir sıralama yapılamamaktadır. Bireyler, olaylar karşısında değerlendirme yaparken objektif bilgiler kullanmadan zihinsel algılarını kullanmaları nedeniyle 'yanlılık' gösterebilmektedirler. Katılımcılar bilişsel ve psikolojik ön yargılar ile bu iddiaları oluşturabilmektedirler.

Bu konu hakkındaki olasılıklar değerlendirildiğinde, bireylerin daha zor bir durumun gerçekleşmesine tepki göstererek 'imkânsız' niteliğinde değerlendirmeler yapmaları kısmen anlaşılabilir bir durumdur. Ancak bireyler, kendi beklentileri doğrultusundaki ihtimallere öncelik vererek sanki büyük ikramiye kazanma ihtimallerinin diğer ihtimalden önce gerçekleşmesi gerektiğine inanarak anlaşılması güç bir durum yaratırlar.

Piyango ve şans oyunları içerisinde yer alan oyunlara ait kazanma olasılıkları her oyun türü için farklıdır. Bütün oyunlar kendi olasılıklarını korumakla birlikte, her çekiliş için ikramiye kazandırma ihtimalleri ve her çekilişte doğru kombinasyonda yer alacak olan sayıların seçilme ihtimalleri aynıdır. Dolayısıyla, ardışık sayıların kazanan sayılar olması, peş peşe gelen haftalarda aynı sayıların çıkması, tüm sayıların tek veya tüm sayıların çift olması istatiksel olarak gerçekleşmesi mümkün olan durumlardandır.

Yorumlanabilecek ve araştırılabilecek bilgiler, gerçekleşmeyen durumlardan çok 'gerçekleşmiş' olan durumlardan sağlanmaktadır. 14 milyonda 1 ihtimale yakın olan ikramiye kazanma şansının 45 (44,8123) kat daha zorlaştırılarak 622 milyondan daha yüksek bir ihtimale çıkarıldığı halde ikramiyenin aynı doğrultuda artmamasına ve

devir kurallarının değişmesine rağmen bireylerin neden halen yüksek talepler ile bu davranışı sergiledikleri hakkında kapsamlı bir çalışma bulunmamaktadır.

Bunun haricinde, bireylerin 'şans' ve 'rastlantı' konularına getirdikleri bakış açısı sebebi ile gerçekleşmemiş olan durumların değerlendirilmesi de yapılmamıştır. Kuralların değişmesinin ardından, gerçekleşen ilk oyunda 622.614.630'da 1 ihtimal ile büyük ikramiyeyi bir ya da birden çok kişi kazanmış olsaydı, böylesine zor bir ihtimalin ilk çekilişte nasıl gerçekleştiğine dair veya benzer şekillerde tepkilerin geleceği aşikârdır. Üstelik ortaya atılan iddiaların kaynakları çoğu zaman kazanma oranları değil kazanan sayılardır.

14.08.2019 tarihinde, 1-49 seti ile oynatılan sayısal loto çekilişinde, 10.256.000 TL tutarında büyük ikramiye veren sayısal lotonun doğru kombinasyonu 1-34-35-36-37-38 olmuştur. Ülkenin yerel basın gündemi dâhil olmak üzere birçok sosyal medya platformu ve 'sözlük' sitesinde bu durum 'imkânsız bir olay' şeklinde ortaya atılmıştır. Yapılan yorumlar ve getirilen iddiaların tamamı 'bana göre' fikrine dayanmaktadır.

Yaklaşık 14 milyonda 1 ihtimali doğru bilen kişi olmayı matematiksel olarak gerçekleşebilir kabul eden bireyler, bütün ihtimallerin eşit olduğu ve her seferinde aynı ihtimaller ile seçilen rakamların sıralı olmasına 'imkânsız' niteliği atfetmektedir. Diğer taraftan 14.08.2019 tarihinde gerçekleştirilen çekilişte '1-34-35-36-37-38' sonucuna istinaden 5 doğru sayı bilen 159 kişi çıkmıştır.

'İmkânsız' iddiaları ile bu çekilişin 'hileli' olduğu yargısına varan bireyler, 159 kişinin de belirli bir zümreye ait olduklarını iddia etmiştir. 159 kişi ise, kişi başına yaklaşık 3.515 TL kazanarak, kitlenin iddialarını destekleyecek büyüklükte bir ikramiye tutarı kazanmamıştır.

Klasik iktisat görüşünün hâkim savunucularından olan J.M. Keynes, 1921 yılında yayınladığı "Olasılık Üzerine Bir İnceleme" adlı çalışmasında, insanların olasılıklara nicel boyutu haricinde nitel olarak anlam yüklediklerini belirtir. Keynes'e göre bireyler, özellikle karar almalarını etkileyecek bir durum üzerinde hesaplanan olasılıklara karşı kendi inanç seviyelerini oluştururlar (Keynes, 1921).

Keynes, aynı çalışmasında, inanç derecelerinin bireylerin olasılıkların gerçekleşme durumlarına olan inançlarını gösterdiğini, olasılıkların büyüklük-küçüklük ölçütüne

göre sıralamasının yapılabileceğini; ancak bu olasılıklara ait keşfedilen yeni argümanların, bireylerin olasılıklara karşı olan inancına ne derecede etki oluşturacağını hesaplamanın mümkün olmadığı belirtilmiştir (Keynes, 1921).

Daha sonraki bir aşamada ise iktisatçılar, olasılık teorisi ve sezgisel bilgiler üzerine psikolojik literatürün ve bilgiyi değerlendirmedeki önyargıların, insanların neden rasyonel olmayan nedenlerle kararlar aldıklarına dair gelişmiş bir model sağlayabileceğinin farkına vardılar (Prast, 2004, s.3).

Bireyler, dini inançları haricinde, günlük yaşantılarında sahip oldukları alışkanlıkları üzerinden inançlar oluştururlar. Bireylerin bu inançları, ait oldukları kitlenin faaliyetlerine katılımı ile doğru orantılı olarak katılaşır. Faaliyetlere olan bireysel katılımlar arttıkça ve sayısal bağlamda kitlede artış sürdükçe, bireyler yeni bilgi ve kanıtlar aramaktansa inançları ile ilgili veya kitle faaliyetlerini onaylayan bilgileri, doğruluk payını önemsemeden kabullenebilmektedirler. Faaliyetlere olan katılım arttıkça, katılımcıları kendi benliğine benzer bir kişi olarak algılamaları ve bu durumun bir sonucu olaylara fikirlerine daha çok bağlanmaları muhtemeldir.

3.16. Totem ve Tabu Davranışlarının Piyango ve Şans Oyunları Faaliyetlerine Yansıması

Esasında dinsel boyutlarda incelenen, bireylerin kendi zihinlerinde oluşturdukları inanışlar sonucunda sergilediği davranışlar ‘totem ve tabu’ olarak adlandırılarak literatürde yerini almıştır. Ancak, önceki bölümlerde bahsi geçen popüler kültürün inanılmaz yayılma ve kabullenilme hızı karşısında inanışlar, bireysel figürler ve ritüellerden ayrılarak kitle davranışlarına dönüşmektedir.

Nitekim kitle içerisinde yer alan bireyin, bilinçli davranışlar sergilemediği ve düşünce yapısı olarak bireysel davranamadığı gerçeğini, bahsi geçen ‘totem veya tabu’ oluşturma davranışı ile birlikte incelemek mevcut iddialara olan kitle bakışının açıklanmasında önemli bir rol oynayacaktır.

İlk olarak piyango ve şans oyunları oynama davranışlarına ait örneklere küresel boyutta bakıldığında; ‘13’ sayısının en az tercih edilen sayı olduğu görülmektedir. Bu durumun temelinde, ‘13’ sayısının, hiçbir bilimsel açıklaması olmamasına rağmen, hemen hemen tüm toplumlarda ‘uğursuz’ niteliği taşıması yer almaktadır. İstatistiksel

olarak herhangi bir sayının gelme olasılığı ile ‘13’ sayısının gelme olasılığı aynı ihtimali taşımaktadır.

İkinci olarak, bireyler kendi ritüellerini ve tabularını oluşturarak, kendilerine ‘uğur’ getirdiğine inandıkları sayıları, saatleri, günleri, mekânları ve daha birçok kriteri esas alarak kazanma ihtimallerini artırdıklarına inanmaktadırlar. Benzer şekilde bireyler, ‘uğursuzluk’ olarak atfettikleri her türlü seçenekten uzaklaşarak, tabuları gereği yapmak zorunda olduğuna inandığı davranışlara yönelirler.

“Bir şey tabu ise o aynı zamanda tabiatüstü ve tehlikeli bir kudrete sahip demektir. O kuvvet yüklü, hatta tehlike teşkil eden bir yapıya sahiptir” (Tanyu, 1984, 168). Üstelik tabu için bir kişi yahut canlı bir varlık olması şartı aranmadan herhangi bir sembol, renk ve sınırsız örneklem içerisinde yer alan herhangi bir nesne dahi bireylerin inanışlarının içerisinde yerini alabilir.

Günümüz iletişim ağlarının gücü göz önünde bulundurulduğunda, bireyler için herhangi bir unsurun, ‘ritüel’ veya ‘tabu’ oluşturması için o unsurun ‘ilginç’ başlığı altında bir haber olarak platformlarda yer alması yeterlidir. “Kitlelerin hayal gücü, bütün ilkel kimselerde olduğu gibi yargılamanın ve aklın kontrolünden uzak bulunduğu için etki altında bırakılmaya uygundur” (Freud, 1921, s. 10).

Amaçları gereği bireylerin piyango ve şans oyunları faaliyetlerinden arzuladıkları ve başarmak istedikleri durum ise şüphesiz ikramiye kazanmaktır. Dolayısıyla, tarihsel süreçte böylesine uzun bir çizgide yer alan, piyango ve şans oyunları faaliyetleri içerisinde tekerrür eden benzer durumlar, bireyler tarafından ‘gelenek, ritüel veya tabu’ olarak adlandırılmıştır.

Bu adlandırma içerisinde yer alan davranışlar, bireyler tarafından kazanma koşulu olarak görülmüş ve harici bilgiler ile ilgilenilmemiştir. “Kitleler zayıflamayan muhafazakarlık iç güdülerine sahiptirler ve geleneklere puta taparcasına saygı duyarlar. Hayatlarının gerçek şartlarını değiştirecek her yenilikten, bilinçsiz olarak nefret ederler” (Freud, 1921, s. 10).

Bireyler, şans faktörüne olan bakış açıları ve bahsi geçen gelenekler gereği kendilerince bir eleme yöntemi oluşturmaktadırlar. Özellikle ikramiye tutarlarının

yüksek meblağlara ulaştığı veya özel çekiliş zamanlarında, bireyler öncelikle çekilişe katılacakları bayiyi seçerek ilk ritüellerini gerçekleştirmektedirler.

Bilinen en popüler efsanelerden biri olan ve Türkiye'de her yılbaşı çekiliş haberlerinde başkahraman olarak karşılaştığımız, bildiğimiz adı ile Nimet Abla, gerçek adı ile Melek Nimet Özden (1899-1978) hanımefendidir (http://nimetabla.com).

Melek Nimet Özden, Türkiye'nin piyango kültüründe bilinirlik açısından üst sıralardadır. Wikipedi gibi popüler web ansiklopedisinde dahi kendine yer bulmuş ve üstelik hiçbir başarısı veya geliştirmiş olduğu bir sistem olmamasına karşın insanların ilgisini çekebilmeyi başarmıştır. Melek Nimet Özden, bireylerde gelenek oluşturmayı ve insanları rasyonellikten uzaklaştırmayı oldukça basit bir yöntemle başarmıştır.

Reklam amacıyla, dönemin gazetelerinde kendi bayisinden satılmış ve ikramiye kazanmış talihlileri duyurarak, 'piyango talihlileri sadece bu bayiden çıkıyor' algısı oluşturmuştur. Bu telkin üzerine ve tekerrür eden benzer birkaç olay neticesinde, bahsi geçen başarısı kendisi vefat ettikten sonra bile devam etmiştir. Üstelik başka şehirlerde yaşayan insanların dahi ilgisini çekebilecek boyutlara ulaşan ve günümüzde halen geçerliliği süren popülerliği neticesinde, farklı şehirlerde birçok seyyar bayinin 'Milli Piyango Bayisi' ibaresinden çok 'Nimet Abla Bayisi' etiketi kullandığı bilinmektedir.

Bireyler, kuralları ve sınırları belirli olan, üzerinde 'normatif' bulguları olan ve sonuçlarına bireysel olarak doğrudan etki edemeyecekleri eylemlerde dahi kendi kuralları ve aritmetiklerini oluştururlar. Bu durum literatürde 'işlemsel bilgi' olarak incelenmektedir. "İşlemsel bilgi, bir kavrama ilişkin kurallar, formüller ve rotasyonlar ile bunlarla yapılmış işlemler hakkında bireylerin sahip oldukları bilgi birikimlerini ve uygulama yapabilme becerilerini içerir" (Heibert, 1986, s. 199).

Şans oyunları oynama davranışlarının sebeplerinden bağımsız olarak oyuncular, oyun kurallarında yer alan, mevcut tercihler arasında karar verme mekanizmalarını sübjektif olasılık dağılımı esası ile gerçekleştirmektedirler. Oyuncuların kaybetme olasılıkları ve tüm sayıların gelme olasılıkları matematiksel olarak hesaplanmış ve sabitlenmiş durumda olmasına karşın oyuncular, mevcut ihtimalleri kendi dünyaları içerisinde yeniden değerlendirerek olasılıkları subjektifleştirmektedirler. Benzer şekilde mevcut işleyiş içerisinde önceki bölümde bahsettiğimiz olayların yorumlanması ve iddiaların doğma sebebi yine ihtimallerin subjektifleştirilmesinden kaynaklanmaktadır.

Gerçekleşen her olay karşısında yeni iddialara hazır olan katılımcılar, iddialarında ikinci bir dayanak aramadan, kaybetme durumları devam ettiği sürece iddialarını da devam ettirmektedirler. Üstelik kendileri için bu kadar özgür bir alan oluşturan katılımcılar, matematiksel boyutlarda gerçekleşme ihtimali bulunan durumlara imkân vermemektedirler. Fakat aynı katılımcılar, tek seferde 30.000 adet bilet alan ya da diğer bir gösterim ile 525.000 TL tutarında piyango bileti alan iş adamı hakkında bir iddiada bulunmamaktadırlar.

2020 Aralık ayında gerçekleştirilen yılbaşı büyük ikramiye çekilişinde 100.000.000 TL büyük ödülünü dağıtacak olan sayılar çeyrek bilete isabet etmiştir. Kurallar gereği 100.000.000 liralık ödül ¼ paylar halinde dağıtılacaktır. Çeyrek piyango biletlerinin 4 tanesinden sadece 1 tanesinin satılmış olması ve ikramiyenin bu bilete vurması ile bireyler, dağıtılmayarak hazineye aktarılacak olan 75.000.000 TL için 'hile' iddialarını gündeme getirmekte gecikmemişlerdir. Üstelik kitlesel iddiaların, medya üzerinden de haber halini alarak yayımlanması, bu iddiaları ortaya atan kitlenin fikirlerine daha da inanması ile sonuçlanmaktadır.

1- Talih kuşu yurttaşa değil Varlık Fonu'na kondu! (Birgün, 2021).
2- Milli Piyango ikramiyesinin 75 milyon lirası Türkiye Varlık Fonu'na kaldı (İlerihaber, 2021).
3- Büyük piyango Türkiye Varlık Fonu'na vurdu! 100 Milyonun 75 milyonu TVF'ye (Borsadanhaberler, 2021).

Devletin, bireylerin piyango ve şans oyunlarına katılımlarına karşı tarafsız duruşu, MPİ haricinde objektif nitelikte ikinci bir denetleyici ve düzenleyici kurumun olmaması, kazanma ihtimallerinin giderek zorlaşması, online platformlar üzerinde kumarhanelerdeki oyun sistemlerine benzer oyunların olması, elde edilen rakamların ve ödenen komisyon bedellerine dair net bilgilerin veya şeffaflık ilkesine dayanan raporların açıklanmaması bahsi geçen kitlenin iddialarında ısrarcı olmalarında etkili olmaktadır. Kişilerin oluşturdukları ön yargılar neticesinde ortaya çıkan iddialara karşı ilgili kurum ve oyunları tertip eden ortaklıktan katılımcıları tatmin edecek açıklamalar ve uygulama gelmedikçe bu tarz iddialar devam edecektir.

4. BÖLÜM

PİYANGO VE ŞANS OYUNLARI FAALİYETLERİ KAPSAMINDA BİREY DAVRANIŞLARININ KLASİK İKTİSAT VE DAVRANIŞSAL FİNANS ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

4.1. Araştırmanın Konusu ve Amacı

Piyango ve şans oyunları faaliyetleri, dünyanın birçok ülkesinde devletler eli ile eğlence amaçlı olarak milyonlarca katılımcıya sunulan faaliyetler olarak nitelendirilmektedir. Yüzyıllardır bazı dönemsel yasaklamaların haricinde faaliyetleri hiç kesilmeyen, dini kitaplarda ve bütün inanışlarda yer edinmiş bu faaliyetler, toplumun sürekli talep göstermesi sebebi ile devamlılığını korumuştur

Günümüze kadar uzanan bu süreç içerisinde, insanların eğlence anlayışları, oyun şekilleri ve ikramiyeler de değişime uğramıştır. Meydana gelen bu değişikliklerin, bireylerin piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılım amaçlarını değiştirmiş olması da muhtemeldir. Eğlence amacı ile bireylere sunulan bu faaliyetler, bireyler tarafından eğlence aracı olarak görülebileceği gibi yatırım aracı, gelir kapısı ve yasak olan bazı faaliyet türlerinin ikamesi olarak değerlendirilebilmektedir.

Bu bakış açısı ile ele alındığında, Türkiye'deki piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin güncel işleyişi ve mevcut resmi verileri esas alınarak, bireylerin bu faaliyetlere katılım davranışlarının klasik iktisat ve davranışsal finans esasları çerçevesinde incelenmesi araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Bu kapsamda, eğlence amacı dışındaki beklentileri olduğu ve başka amaçlar ile katılımcı olduğu düşünülen bireylerin davranışları, katılımcıların oluşturduğu kitlenin diğer katılımcılar ve toplum üzerinde meydana getirdiği bilişsel etkileri klasik iktisat ve davranışsal finans esasları çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır.

Davranışsal finans literatüründe yer alan, bireylerin belirsizlik ve risk altında karar verme mekanizmaları hakkında geliştirilen geleneksel ve modern teorilerde, bireylerin karar alma davranışlarının kendilerine sunulan olasılıklar üzerinden değerlendirilmesi sonucuna dayalı yargılar geliştirilmiştir. Bu kapsama öne sürülen birçok teoride,

bireylerin kaybetme ve kazanma olasılıkları karşısında klasik iktisat görüşlerinin aksine farklı değerlendirmeler yaptıkları; bununla birlikte kazanma ve kaybetme durumlarına verdikleri tepkilerin farklı olduğu belirtilmektedir. Bu alanda gerçekleştirilen çalışmaların birçoğu deneysel çalışmalardır. Bu durum ile birlikte çalışmalara katılan bireylerin sunulan olasılıkları ve mevcut bilgiyi yorumlama biçimleri, araştırmacıların bireylerin karar alma mekanizmaları hakkında fikirler edinmesini sağlamıştır.

Bu çalışma, davranışsal finans alanında yapılan deneysel çalışmaların kapsamının piyango ve şans oyunları faaliyetleri katılımcılarının davranışları ile benzerliği olduğu; ayrıca piyango ve şans oyunları faaliyetleri katılımcı davranışlarının birçok yönden finansal piyasa yatırımcılarına benzer davranışlar sergilediği öngörüsü ile gerçekleştirilmiştir.

Çalışma içerisinde, piyango ve şans oyunları faaliyetlerine ait güncel ve resmi verilerin elde edilmesi, elde edilen verilerin daha önce yapılan çalışmaların sonuçları ile karşılaştırılması ve davranışsal finans alanında oluşturulmuş teoriler neticesinde literatürde yer alan modellemeler ile piyango ve şans oyunları katılımcılarının davranışlarının değerlendirilmesi araştırmamızın amacını oluşturmaktadır.

4.2. Araştırmanın Önemi ve Gerekliliği

Araştırmanın konusu ve amacı doğrultusunda gerçekleştirilen araştırmalar neticesinde; klasik iktisat esaslarında ve davranışsal finans esaslarında yer alan, birey davranışlarını açıklamak amacıyla ileri sürülmüş olan hakim görüşler piyango ve şans oyunları faaliyetleri üzerinden karşılaştırılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, bireylerin sergilemiş oldukları rasyonel, sınırlı rasyonel ve irrasyonel davranışları ile olaylar karşısında oluşturdukları bilişsel önyargıları, piyango ve şans oyunları faaliyetleri verileri ve bu faaliyetlere olan katılım davranışları ile değerlendirilmiştir.

Klasik iktisat görüşlerinin birçok noktada birey davranışlarını açıklamakta yetersiz kaldığına dair yapılan eleştiriler, piyango ve şans oyunları faaliyetleri kapsamında değerlendirilmiştir. Bu bağlamda klasik iktisat görüşlerinin eksik kaldığı noktalarda

davranışsal finans esaslarının tamamlayıcı nitelikteki görüşlerine piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılım davranışları üzerinden örneklendirmeler yapılmıştır.

Çalışma içerisinde araştırma sürecinde elde edilen veriler doğrultusunda piyango ve şans oyunları katılımcılarına ait davranışlar ile finansal piyasa yatırımcılarına ait davranışlar arasında benzerlik olduğu tespit edilmiştir. Bu davranış benzerliklerinin hangi yönler itibari ile benzer oldukları belirtilmiştir. Mevcut benzerlik ve yıllar itibari ile artan talep esas alınarak, çalışma içerisinde 'bireyler şans oyunları ve piyango faaliyetlerini yatırım aracı olarak değerlendirmektedirler' önermesi yapılmıştır.

Katılımcıların, piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde karşılaştıkları, kazanç ve kaybetme durumlarında yaşadıkları sosyolojik, ekonomik ve psikolojik problemlerin farklı boyutlarının olduğu ve bu durumun ciddi bir tehdit oluşturduğu düşünüldüğünden, bu çalışma gerçekleştirilmeye değer bulunmuştur.

Daha önce yapılan toplumsal araştırmalarda ve tez çalışmalarında MPİ kuruluş ve tarihsel süreci ile buna bağlı olarak sunulan oyunlar ve kuralların derlemesi pek çok kez işlenmiştir. Bu sebepten ötürü bu çalışmada, değişiklik arz etmeyen kronolojik bilgileri yeniden derlemek yerine, özellikle son yıllarda oldukça değişiklik gösteren kurum işleyiş ve faaliyetlerine dair bilgiler, devletin bu faaliyetlere olan yaklaşımı ve bu faaliyetlerin topluma olan etkisi objektif olarak incelenmeye çalışılmıştır.

Hazırlanan benzer konulu ve kapsamlı son tez çalışması ile bu çalışma arasında 10 yılı aşkın bir süre bulunmaktadır. Bu 10 yıl içerisinde teknoloji kullanım oranı, toplum davranışları, alışkanlıklar ve ekonomik veriler değişmiştir. Milli Piyango İdaresi'nin görev ve yetki kapsamı dahil olmak üzere, oyunlara ait lisans haklarında ve sunulan oyunların kapsamında 2019 yılı ve sonrasında önemli değişiklikler ve yenilikler meydana gelmiştir. Yapılan değişiklikler ve getirilen yenilikler, oyun faaliyetlerini ve katılımcıları doğrudan etkilediği gibi piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin toplum üzerindeki etkilerini de değiştirmiştir.

Bahsi geçen değişim sürecinin objektif olarak aktarımının yapılması, kamu gelirleri üzerinde önemli bir kalemi oluşturan bu faaliyetlerin, işletme bilimi açısından değerlendirilmesi ve kitlenin bu olaylar ile nasıl etkilendiğine dair konular kapsamlı bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır. Klasik iktisat ve davranışsal finans esasları ile piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin ekonomik ve davranışsal boyutlarının

incelenmesi, literatürde yer alan piyango ve şans oyunları faaliyetleri alanında yapılmış tek yönlü çalışmaların aksine, piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin daha geniş bir perspektifte incelenmesi çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

4.3. Araştırmaya Veri Toplanması ve Araştırmanın Mevcut Riskleri

Araştırmanın konu bütünlüğüne ait verilerin örneklem üzerinde test edilebilmesi adına ilk olarak piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin gerçekleştirildiği 'fiziki bayiler' üzerinden katılımcı olan bireyler ile anket çalışmasının yapılması planlanmıştır. Ancak 2020 yılında tüm dünyayı etkileyen COVID-19 salgını nedeni ile hedeflenen alanlarda ve belirlenen örneklem üzerinde araştırma yapılması imkânsız hale gelmiştir.

Dolayısıyla, araştırmanın evreni, örneklemi ve hedef kitlesi mevcut durumlardan ötürü online platform üzerinden gerçekleştirdiğimiz anket çalışmasına katılan bireyler ile sınırlı kalmıştır. Yasaklamalar ve tedbirler sebebi ile fiziki bayiler ile birlikte gerçekleştirmeyi planladığımız anket çalışması, sadece 'piyango ve şans oyunları' katılımcılarını hedeflerken, online platform üzerinden gerçekleştirmek zorunda olduğumuz anket çalışmasında hedeflenen sayıda 'piyango ve şans oyunları katılımcısına' ulaşılamamıştır. Bu sebeple çalışmamıza ait hipotezler ve önermeler, rassal olarak seçilmiş bireylerin katılımları ile test edilerek, daha çok toplumun her kesimini ilgilendiren verilere ulaşılabilecek konular çerçevesinde oluşturulmuştur. Tüm bu süreç neticesinde ekonomik, sosyolojik ve psikolojik çıkarımlarda bulunulan bir çalışma elde edilmiştir.

Ek olarak, bu çalışma kapsamında yer alan konulara ilişkin 3 yıla yakın kaynak araştırması ve gözlemsel araştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bu süreç içerisinde kullanılacak birincil kaynaklar ve ilgili konular üzerinde hazırlanmış elektronik kaynaklar tespit edilmiştir. Süreç literatür taraması ile başlatılmış olmakla birlikte, süreç boyunca internet ağı etkin bir şekilde taranmış, kullanılması gereken kaynaklar ve bağlantılar belirlenmiş, daha sonra ihtiyaçlar nispetinde elemeler gerçekleştirilmiştir.

Konuya ait yasal dayanakların, bilgilerin ve belgelerin güncelliğini korumak adına, kullanılan veriler sık sık karşılaştırılmış ve gönüllü kişilerce denetlenmiştir. Çalışmaya ait anket soruları, geniş bir zamana yayılan araştırmaların tamamlanması ve önermelerin gerekli olgunluğa erişmesinin ardından belirlenmiştir. Hipotezleri test

edecek sorular haricindeki sorular Çabuk (2010)'un ölçeği değerlendirilerek düzenlenmiştir.

Anket soruları ile veri toplamaya başlamadan önce, mevcut sorular 55 kişiye yöneltilerek anketin güvenilirlik testi yapılmıştır. Bu testin amacı, katılımcıların tamamının tüm soruları doğru şekilde algılayarak cevapladıklarına dair bir güven oluşturmaktır. Bu sebeple farklı katılımcılar tarafından farklı şekillerde algılanan veya katılımcıların mevcut cevaplar içerisinde aradığı cevapları bulundurmayan sorular anketten çıkartılmış ya da yeniden düzenlenmiştir.

4.4. Araştırmanın Modeli

Araştırmamızda yer alan anket çalışması, matematiksel formüllerin örnek olaylara uygulanması, örnek olayların yargılar ile karşılaştırılması gibi incelemeleri gerçekleştirmeye yönelik hazırlanmıştır. Araştırmamız tarama modeli esasları ile yürütülmüştür.

Anket çalışması neticesinde elde edilen tüm bulgular ve çıkarımlar, çalışmanın ilgili bölümlerinde yorumlanmış ve incelenmiştir. Ayrıca oluşturulan tabloların ve anket cevaplarının karşılaştırılabilmesi adına, çalışmanın son kısmında 'EK' bölümü oluşturularak anket soruları eklenmiştir.

4.5. Araştırmanın Hipotezleri

H_{0a}: bireylerin mevcut bilgileri yorumlamaları ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1a}: bireylerin mevcut bilgileri yorumlamaları ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H_{0b}: bireylerin doğruluğuna dair bilgi gerektiren benzer tercihler arasından doğru kararı vermeleri ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1b}:bireylerin doğruluğuna dair bilgi gerektiren benzer tercihler arasından doğru kararı vermeleri ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

H_{0c}: bireylerin piyango ve şans oyunlarına bakış açıları ile gelirleri arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1c}: bireylerin piyango ve şans oyunlarına bakış açıları ile gelirleri arasında anlamlı bir ilişki yoktur.

4.6. Literatür Taraması

Tarihsel açıdan oldukça uzun bir süreci kapsayan bu konu ne yazık ki bilimsel çalışma alanlarında Türkiye'de pek fazla inceleme konusu olamamıştır. Kaynak bulma açısından birçok farklı araştırma konularında oldukça fazla veri toplama ve kanıt gösterme imkânı var iken piyango ve şans oyunlarında bilimsel açıdan veri toplamada imkânlar oldukça sınırlı kalmaktadır.

Literatürde yer alan piyango ve şans oyunları konulu yerli çalışmalar incelendiğinde gerçekleştirilen çalışmaların;

1- Tarihi perspektif açısından,
2- Türk toplumundaki kullanım yaygınlığı açısından,
3- Katılımcı sayısı açısından,
4- Sosyolojik etkileri açısından,
5- Dini inanışlar açısından gerçekleştirilen çalışmalar olduğu tespit edilmiştir.

Piyango ve şans oyunları faaliyetleri hakkında çalışma yapılma imkânları kısıtlıdır. Örneğin; ortaöğretim kurumlarında eğitim gören öğrenciler ile anket çalışması yapılabilmesi için ilgili mercilerden izin alınması gerekmektedir. Piyango ve şans oyunları için eğitim kurumlarında araştırma anketi çalışmalarına izin verilmemektedir. Normal şartlar altında 18 yaş altı bireylerin oyunlara katılmaları yasak olmasına rağmen bazı bireylerin bu yasaklara uymadığı ve katılımcı olduğu bilinmektedir. Ancak, mevcut uygulamalardan ötürü bu yaş grubunun genel katılımcılar içerisindeki yeri belirlenememektedir.

Dolayısı ile bu konuda yapılan önceki çalışmalarda elde edilen sonuçların demografik karşılaştırmaları, sadece ankete katılanlar arasında sınıflandırılabilir. Yine daha önceki yıllarda yapılan çalışmalar, belirli il ve ilçeler içerisinde gerçekleştirilen sınırlandırılmış çalışmalardır. Türkiye'de piyango ve şans oyunu katılımcı sayısının bilinmemesinden ötürü doğru evren ve örneklem oluşturmak oldukça zordur. Bu duruma rağmen, bölgesel anket çalışmaları ile elde edilen veriler tüm katılımcıların davranışlarına atfedilmektedir.

Yapılan araştırma çalışmalarının büyük çoğunluğunda oyun oynama davranışlarının neden bağımlılık boyutu oluşturduğuna dair gerekçeler aktarılmamış veya bir nedene

bağlanılmamıştır. Milli Piyango İdaresi'nin her dönem itibari ile gelirlerinin artış göstermesi ile ilişkilendirilen bireylerin bu faaliyetlere 'eğlence amacı' dışında katıldıklarına dair önermeler tüm çalışmalarda üzerinde durulan noktalardan birisi olmuştur.

Tarihsel süreç açısından bakıldığında ise bu konudaki en önemli çalışmanın Mete Tunçay tarafından 1993 yılında yayımladığı "Türkiye'de Piyango Tarihi ve Milli Piyango İdaresi" kitabı olduğu görülmektedir. Bu çalışma içerisinde, piyangonun tarih sahnesine çıkış dönemi ve piyangonun 1990'lı yıllara dek geçirdiği değişimler aktarılmıştır. Detaylı olarak piyango biletlerinin suretleri ve açıklamaları, dönemin kazanan kişilerine ait temel bilgiler ve ikramiye tutarları, piyango düzenleyen kurumlara ait açıklamalar ve bildirimler mümkün olduğunca fotoğraf ya da kaynak ile aktarılmıştır.

1994 yılında hazırlanan, "Piyangonun Dünü Bugünü ve Milli Piyango İdaresi" adlı çalışma ağırlıklı olarak Mete Tunçay'ın (1993) önceki çalışmasından yararlanılarak hazırlanmış ve Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı adına Milli Piyango İdaresi yayını olarak yayımlanmıştır. Bu çalışmada, dünya tarihi içerisinde piyango, zaman içerisinde uygulanan piyango uygulamaları ve geçirdiği değişiklikler ile idarenin yapmış olduğu çalışmalara değinilmiştir.

Staub (1994), Kamu Maliyesi Açısından Ulusal Piyangolar adlı doktora tezi çalışmasını gerçekleştirmiştir. Çalışmada, ülkeler bazında piyango sistemi, piyango ve şans oyunları gelirlerinin diğer kamu gelirleri ile karşılaştırılması ve sosyal etkileri üzerinde durmuştur. Çalışmada, 1994 yılı itibari ile piyango ve şans oyunları gelirlerinin, devletin elde ettiği vergi gelirleri kadar büyük tutarlarda olmasa dahi devlet açısından önemli gelir kalemlerinden olduğu ve sosyolojik açıdan toplumun tamamını etkileyen faaliyetler olduğu sonucu ortaya konulmuştur.

Işığıçok (2003), Şans Oyunlarına İlişkin Bir Çalışma isimli bir araştırma makalesi yayınlamıştır. Çalışmada, piyango ve şans oyunları katılımcılarının faaliyetler hakkında görüş ve beklentilerini betimsel olarak ortaya koymuştur. Bu çalışma doğrultusunda, Bursa ili içerisinde 1520 kişinin katılımı ile Mayıs 2002 ile Ağustos 2002 tarihleri arasında anket çalışması uygulanmıştır. Çalışmada, sorulan sorular doğrultusunda katılımcıların piyango ve şans oyunları faaliyetleri hakkındaki

görüşlerine ve faaliyete ilişkin alışkanlıklarına ait dağılımlar verilmiştir. Mayıs-Ağustos 2002 döneminde sayısal loto oyunun diğer oyunlardan daha çok tercih edildiği, katılımcıların büyük çoğunluğunun (%83,68) gelir dağılımındaki adaletsizliklerin insanları piyango ve şans oyunlarına ittiğini düşündüklerine dair sonuçlara ulaşılmıştır.

Ertürk (2008), İslam Hukuku Açısından Şans Oyunları Ve Piyango adlı yüksek lisans tez çalışması ile dini açıdan Türkiye'de ki piyango ve şans oyunları faaliyetlerini değerlendirmiştir. Çalışmada, piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin ve benzer kapsamdaki diğer tüm faaliyetlerin, Kur'an-ı Kerim ve hadisler doğrultusunda İslam Hukuku açısından haram olarak değerlendirildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çabuk (2009), Şans Oyunlarının Toplum Üzerine Etkisi: Milli Piyango Örneği isimli yüksek lisans tezini hazırlamıştır. Çalışmasında sosyolojik açıdan şans oyunları oynama davranışlarını Sakarya ili üzerinde 600 kişi üzerinde yapmış olduğu anket çalışması ile incelemiştir. Çalışmada, piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılan bireylerin çoğunluğunun lise ve üniversite mezunu kişilerden oluştuğu, bu faaliyetlere katılımın eğitim düzeyi ile ilgili olmadığı, katılımcıların büyük çoğunluğunun maddi sıkıntılarının olduğu, katılımcıların çoğunlukla ikramiye elde etmek için oynadığı ancak eğlence için oynayanlarında bulunduğu, katılımcıların bu faaliyetlere ayırdığı bütçenin toplam gelirlerine oranla büyük sayılabilecek meblağlardan oluştuğu, bu faaliyetlerin bağımlılık boyutunun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Özbek (2009), Milli Piyango ve Şans Oyunlarına Katılım Davranışı: Orta ve Alt Gelir Grupları Üzerine Bir Araştırma isimli çalışması ile Tokat ili üzerinde şans oyunları oynamaya etkili olan faktörleri incelemiştir. Çalışmada, piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin artık sadece eğlence amacı taşımadığı ve devletler açısından vazgeçilmez bir gelir kapısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kılıç vd. (2009), Şans Oyunları Kurumlarının Sosyal Sorumluluğu: Türkiye İçin Gözlemler adlı çalışmalarında, ülkede gerçekleştirilen piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin yıllar bazında gelişimini ve ilgili kurumların sosyal sorumluluk kavramlarına olan ilişkilerini incelemişlerdir. Çalışmada, şans oyunları sektörüne dünya genelinde çok önem verildiği, bu önemin hem maddi hem toplumsal unsurları içerdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Yaşar (2010), Şans Oyunları ve İddaa adlı çalışmayı hazırlamıştır. Çalışmada, şans oyunları ve İddaa oyununun sosyolojik etkileri ile birlikte bu faaliyetlerin kamu geliri oluşturması konularını incelemiştir. Çalışmada, önceki yıllarda yapılan çalışmalara paralel bulgular elde edilmiş, piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin toplumun tamamını etkilediği gibi devletlerinde gelir kalemlerinden birisini oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu adına, Spor Toto Teşkilat Başkanlığı'nca 2010 yılında, toplumun piyango, şans oyunları ve bahis oyunlarına katılımlarına yönelik bir araştırma yaptırılmıştır.

Uğur (2015), Kamusal Finansman Açısından Devlet Piyango Kurumlarının Analizi: Özelleştirme Sürecinde Milli Piyango İdaresi'nin Değerlendirilmesi adlı çalışmasında yıllar itibari ile idare gelirlerini, özelleştirme durumunda elde edilecek olan gelirin bugüne indirgenmiş tutarlarını ve özelleştirme sonrası oluşabilecek muhtemel durumları incelemiştir. Çalışmada, piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin özelleştirilmesi durumunda gelir kayıplarının oluşacağı ve toplum içerisinde bu faaliyetlere duyulan güvenin azalabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Bayındır (2018), Kumar ve Şans Oyunlarına Toplumsal Bakış: Niğde Örneği adlı çalışmasında, katılımın giderek arttığını belirttiği kumar ve şans oyunları faaliyetleri içerisinde üniversite öğrencilerinin rolünü belirlemeye çalışırken, öğrencilerin bu faaliyetlere olan bakış açılarını ortaya koymuştur. Çalışmada, katılımcıların vermiş olduğu cevaplar doğrultusunda, bireylerin bu faaliyetlerden elde edilen kazanca haksız kazanç olarak bakmadıkları dolayısı ile kumar olarak değerlendirmedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Dilek (2018), çalışmasında şans oyunları faaliyetlerinin turizm faaliyetlerine katılım motivasyonlarından birisi olup olmadığına dair bir incelemede bulunmuştur. Şans oyunları faaliyetlerini sosyal bir olgu olarak değerlendirerek bu faaliyetlerin turizm faaliyetlerine olan etkisini tarihsel arka plan üzerinden değerlendirmiştir. Çalışmada, şans oyunları faaliyetlerinin tek başına turizme katılım motivasyonlarından biri olamayacağı ancak diğer etkenler ile birlikte yenilikçi bir turizm arayışı için uygun bir model olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Eryüzlü (2020), Türkiye'de tüketicilerin şans oyunlarına ilgilerinin artması/azalması ile tüketici beklentiler arasında ilişki olup olmadığı sorusuna yanıt aramıştır. Tüketici güven endeksinde meydana gelen değişmelerin piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılım oranını etkilediğine dair bulgular sunmuştur. Gerçekleştirdiği nedensellik testi sonucunda her iki yönde nedensellik tespit etmiştir. Ancak insanların neden şans oyunu oynadıklarına ilişkin soruya verdiği cevaplarda herhangi bir kaynak, araştırma ve dayanak sunmamıştır.

Bu konu hakkında yurtdışında yapılan çalışmalar ise yıllar itibari ile değişiklik göstermiştir. Özellikle piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin kumarın masum hali olduğuna ve düşük gelir grubundaki insanlardan alınamayan vergilerin bu faaliyetler ile alındığına dair önermeleri kapsayan çalışmalar mevcuttur. Ancak bu yazıların büyük bir kısmı makale veya bilimsel dergilerde yer alan yazılar değildir. Dolayısıyla, bu kaynaklar güncelliği ve veri setleri doğrulanamayan kaynaklardır.

Bu anlamda özellikle yabancı blog sitelerinde 'piyango matematiği' kapsamında yazıların paylaşıldığı ve bu yazıların oldukça rağbet gördüğü tespit edilmiştir. Bu sitelerde güncel piyango ve şans oyunları sistemlerinde kazanan olma ihtimalleri ve sayı aritmetikleri üzerine yapılan paylaşımlar oldukça fazla sayıdadır.

Bu sitelerden en popüler ve güncel olanlarından birkaçının başlıkları şöyledir;

1- Piyangoyu Kazanma Olasılığı (Lee, 2020).
2- Piyango: Oynamaya Değer mi? (Investopedia, 2021).
3- Piyango Nasıl Kazanılır: Gerçekten İşe Yarayan 7 İpucu (Grauschopf, 2020).
4- Piyangoyu kazanmaktan daha olası 14 şey (Allingham, 2021).
5- Mega Millionsjackpotu 1 milyar dolar - ancak hepsini kazanma şansınız 302,5 milyonda 1 (Andrew, 2021)
6- Birleşik Krallık Milli Piyangosu'nda kazanma şansı nasıl hesaplanır? (Poskitt, n.d.)
7- Piyangolar yoksullar için bir vergi midir? (TheWeek, 2018).
8- Piyangonun Amerika'nın Fakirlerini Avladığına dair 18 işaret (Spector, Lubin, Kelley, 2012).

4.7. Araştırmadan Elde Edilen Bulgular ve Verilerin Analizi

Bu çalışma içerisinde yer alan istatistiksel bilgiler, kurumsal veriler ve karşılaştırma yapabilmek adına elde edilen tabloların tamamı resmi kurum ve kuruluşların kendi yayımlamış oldukları raporlardan elde edilmiştir. Kavramsal çerçeve içerisinde ve anket çalışması ile karşılaştırmak amacı ile kullanılan mevcut bilgiler üzerinde yorumlama, düzeltme veya herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. Dolayısı ile bu veriler objektif verilerdir.

Bunun haricinde, örnekleme ve karşılaştırma yapabilmek adına olasılık esası ile çalışmaya konu olan her matematiksel hesaplama işlemi, istatistiksel açıdan %99,99 üzerinde doğruluk sağlaması adına hemen hemen tüm işlem basamakları ve küsurat hesaplamaları kullanılarak tam değerler ile işlem tamamlanmıştır.

Objektif veriler kullanılarak ve istatistiksel açıdan %100 doğruluğa yakın değerler ile yapılan karşılaştırmalar neticesinde oluşturulan bu çalışmada, kavramsal verileri ve hipotezleri test etmek adına bir anket çalışmasına yer verilmiştir. Anket çalışması ile katılımcıların, güvenilirliği ve geçerliliği doğrulanmış bilgiler ile matematiksel olarak hali hazırda hesaplanmış olarak sunulan verileri nasıl yorumladığına dair bulguların elde edilmesi amaçlanmıştır.

Anket içerisinde yer alan ifadeleri ölçüm aracı olarak kullanmak yerine bu ifadelere verilen cevaplar ile katılımcılar arasında gruplandırma yapmak tercih edilmiştir. Anket çalışmasından elde edilen veriler ‘ne kadar’ sorusundan çok ‘nasıl’ sorusuna cevap vermektedir. Bu nedenle anket çalışması, katılımcıların hali hazırda doğrulanmış ve hesaplanmış olan bilgileri nasıl yorumladıklarına dair bulgular elde etmemizi sağlamıştır.

Bulgular sübjektif cevaplardan oluşmasına rağmen, verdikleri cevaplar nispetinde katılımcı yorumları anlamlı bütünler oluşturan istatistiklere ulaşmıştır. Sosyolojik, psikolojik ve ekonomik etkilerin incelendiği bu çalışmada objektif verilerin nasıl sübjektif verilere dönüştüğüne dair veriler elde edilmiştir.

Anket çalışmasında yer alan sorulara geçilmeden önce anket çalışmasından elde edilecek verilerin, piyango ve şans oyunları faaliyetlerine yönelik bir araştırmada kullanılacağı katılımcılara bildirilmiştir. Bu bildirinin amacı katılımcılara okudukları

sorularda yer alan verilerin piyango ve şans oyunları faaliyetlerine ilişkin veriler olduğuna dair telkinde bulunmaktır.

Anket çalışmasının ilk bölümünde demografik bilgi soruları yer almaktadır. Yine aynı bölüm içerisinde doğrulanmış bilgilerin bireyler tarafından nasıl yorumlandığına dair veri elde etmeyi amaçlayan sorular bulunmaktadır. İkinci bölümde ise şans oyunlarını aktif olarak oynayan kişilere yöneltilen seçici sorular yer almaktadır.

Gerçekleştirilen anket çalışması verileri IBM SPSS (22. versiyon) programında işlenmiştir. Dolayısı ile veri setine ait testler aynı program üzerinden gerçekleştirilmiştir. Veri setine ilk olarak 'rastgelelik testi' olarak bilinen ve 'nonparametric' bir test olan 'run' testi uygulanmıştır.

"Zaman serilerinde verilerin homojenliğini test etmek için kullanılan yöntemlerden birisi de Run testidir. Run (Swed-Eisenhart) testi ile incelenecek verinin aynı toplumdan geldiği ve birbirinden bağımsız olduğu kabulü veya tersi şeklindeki iki varsayım kontrol edilebilir (Oliver, 1981).

Bu test sonucuna göre veriler aynı toplumdan ve birbirinden bağımsız ise bu serilere basit rastgele seriler denir. Verilerin homojenliği için yapılan varsayımlar şunlardır;

H0: Veriler Homojendir.

H1: Veriler Homojen değildir"(https://web.itu.edu.tr).

Run testi veri setimize uygulanarak tablo-3'de yer alan sonuçlar elde edilmiştir. P değeri 0,05 değerinden büyük olduğu için H0 hipotezi kabul edilir.

Tablo 4.1: Run testi

Cinsiyet	n	Toplam Dizi	z	p
Erkek	197			
Kadın	208	**175**	**-0,571**	**0,597**
Toplam	405			

Veri setini daha iyi yorumlayabilmek adına betimleyici istatistiklerin elde edilebildiği frekans testi uygulanarak katılımcılara ait bilgiler elde edilmiştir. Bu bilgiler, doğruluğu kanıtlanmış bilgileri öznel şekilde yorumlayan katılımcıların

sınıflandırılmasında daha detaylı bir yorum yapabilmemize olanak tanımıştır. Frekans testinde oluşturulan betimleyici istatistikler tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 4.2: Katılımcıların cinsiyet dağılımları

Kriter	Frekans	Yüzde (%)	Yüzdelik Değer	Kümülatif Yüzde (%)
ERKEK	197	48,6	48,6	48,6
KADIN	**208**	**51,4**	**51,4**	**100,0**
TOPLAM	405	100,0	100,0	

Anket katılımcılarının %51,4'ü kadınlardan, %48,6'sı erkeklerden oluşmaktadır.

Tablo 4.3: Katılımcıların medeni halleri

Kriter	Frekans	Yüzde (%)	Yüzdelik Değer	Kümülatif Yüzde (%)
BEKÂR	238	58,8	58,8	58,8
DİĞER	**18**	**4,4**	**4,4**	**63,2**
EVLİ	149	36,8	36,8	100,0
TOPLAM	**405**	**100,0**	**100,0**	

Tablo 4.3 incelendiğinde katılımcıların %58,8'i bekâr olduğunu,%36,8'i evli olduğunu belirtmişlerdir. Bu tablo itibari ile katılımcıların çoğunluğunun bekâr kişilerden oluştuğu görülmektedir.

Tablo 4.4: Katılımcıların eğitim durumları

Kriter	Frekans	Yüzde (%)	Yüzdelik Değer	Kümülatif Yüzde (%)
İLKÖĞRETİM	14	3,5	3,5	3,5
LİSANSÜSTÜ-DOKTORA	**35**	**8,6**	**8,6**	**12,1**
ORTAÖĞRETİM	99	24,4	24,4	36,5
ÜNİVERSİTE	**257**	**63,5**	**63,5**	**100,0**
TOPLAM	405	100,0	100,0	

Tablo 4.4 incelendiğinde, %63,5'inin üniversite mezunu olduğu, %24,4'ünün ortaöğretim mezunu olduğu, %8,6'sının lisansüstü veya doktora mezunu olduğu ve %3,5'inin ilköğretim mezunu olduğu görülmektedir. Katılımcıların çoğunluğu üniversite mezunu bireylerden oluşmaktadır.

Tablo 4.5: Katılımcıların meslekleri

	Frequency	Percent	ValidPercent	CumulativePercent
DİĞER	**71**	**17,5**	**17,5**	**17,5**
EMEKLİ	13	3,2	3,2	20,7
KAMU PERSONELİ	**98**	**24,2**	**24,2**	**44,9**
ÖĞRENCİ	118	29,1	29,1	74,1
ÖZEL SEKTÖR ÇALIŞANI	**82**	**20,2**	**20,2**	**94,3**
SERBEST MESLEK	23	5,7	5,7	100,0
Total	**405**	**100,0**	**100,0**	

Tablo 4.5 incelendiğinde katılımcıların %29,1'i öğrenci olduğunu, %24,'si kamu personeli olduğunu, %20,2'si özel sektörde çalıştığını, %5,7'si serbest meslek çalışanı olduğunu, %3,2'si emekli olduğunu belirtmiştir.

Tablo 4.6: Katılımcıların gelir durumları

	Frequency	Percent	V.Percent	C.Percent
2.825 TL (ASGARİ ÜCRET)	**37**	**9,1**	**9,1**	**9,1**
2.825 TL (ASGARİ ÜCRET) 'DEN DAHA AZ	20	4,9	4,9	14,1
2.826 TL - 5.999 TL	**146**	**36,0**	**36,0**	**50,1**
6.000 TL ÜZERİ	66	16,3	16,3	66,4
DÜZENLİ BİR GELİRİM YOK.	**136**	**33,6**	**33,6**	**100,0**
Total	405	100,0	100,0	

Tablo 4.6 incelendiğinde, katılımcıların %36'sının asgari ücret ile 6.000 TL aralığında bir gelire sahip olduğu, %33,6'sının düzenli bir gelirinin olmadığı, %16,3'ünün 6.000 TL'den daha fazla bir gelire sahip olduğu görülmektedir. Katılımcıların %9,1'inin asgari ücret elde ettiği ve %4,9'unun ise asgari ücretten daha az bir ücret kazandığı

görülmektedir. Ayrıca 405 katılımcı anket içerisinde yer alan tüm soruları cevaplamıştır. Frekans testi sonuçlarında kayıp değer görülmemektedir.

Katılımcılara yöneltilen demografik bilgi sorularının ardından doğrulanmış bilgileri ve ifadeleri yorumlamaları istenmiştir. Bu soruların amacı ankete katılan bireylerin rasyonel ve irrasyonel değerlendirmelerini gözlemlemektir. Nesnel verileri öznel olarak değerlendiren bireyleri yüzdesel olarak gruplandırarak çalışma içerisinde yer verdiğimiz ifadeler ve hipotezleri test edilmiştir.

İlk olarak, katılımcılara 'çılgın sayısal loto' oyununda büyük ikramiye kazananı olabilme ihtimali soru içerisinde rakamsal olarak verilmiş ve bu ihtimali şans oyunlarından bağımsız olarak değerlendirmeleri istenmiştir.

Tablo 4.7 incelendiğinde katılımcıların %57,5'lik kısmı doğru cevap olan 'matematiksel olarak mümkün, gerçekleşebilir' cevabını verdikleri görülmektedir. Katılımcıların %42,5'lik kısmı, 'gerçekleşme ihtimali olduğu' belirtilerek başlayan bir soruya 'gerçekleşmesi imkânsız' cevabını vermiştir. 172 kişi matematiksel olarak gerçekleşmesi mümkün olan 622.614.630'da 1 ihtimalli bir olayın gerçekleşme imkânının olmadığını düşünmektedir.

Tablo 4.7: Katılımcıların mevcut bir bilgiyi değerlendirme dağılımları

Gerçekleşme ihtimali 622.614.630'da 1 olan bir olay hakkında aşağıdaki seçeneklerden hangisini düşünürsünüz?	Frekans	Yüzde (%)	Yüzdelik Değer	Kümülatif Yüzde (%)
GERÇEKLEŞMESİ İMKANSIZ.	172	42,5	42,5	42,5
MATEMATİKSEL OLARAK MÜMKÜN, GERÇEKLEŞEBİLİR.	**233**	**57,5**	**57,5**	**100,0**
TOPLAM	405	100,0	100,0	

İki gruba ayrılan katılımcılar hakkında daha anlamlı bilgiler elde edebilmek adına aynı soruya eğitim durumu değişkeni eklenerek 'cross test' uygulanmıştır. Bu test, iki gruba

ayrılan katılımcıların eğitim seviyelerine dair veri elde etmek amacı ile gerçekleştirilerek, sonuçlar Tablo 4.8'de gösterilmiştir.

Tablo 4.8: Katılımcıların mevcut bir bilgiyi değerlendirme dağılımları ile eğitim durumlarının karşılaştırılması

	EGITIM DURUMU				
	İLKÖĞRETİM	**LİSANSÜSTÜ-DOKTORA**	**ORTAÖĞRETİM**	**ÜNİVERSİTE**	**Total**
GERÇEKLEŞMESİ İMKANSIZ.	8 57,1%	13 37,1%	40 40,4%	111 43,2%	172 42,5%
MATEMATİKSEL OLARAK MÜMKÜN, GERÇEKLEŞEBİLİR.	**6** **42,9%**	**22** **62,9%**	**59** **59,6%**	**146** **56,8%**	**233** **57,5%**
Total	14 100,0%	35 100,0%	99 100,0%	257 100,0%	405 100,0%

Tablo 4.8 incelendiğinde, lisansüstü-doktora düzeyinde eğitim seviyesine sahip kişilerin %37,1'i, üniversite düzeyinde eğitim seviyesine sahip olan kişilerin%43,2'si, ortaöğretim düzeyinde eğitim seviyesine sahip kişilerin %40,40'ü, ilköğretim düzeyinde eğitim seviyesine sahip kişilerin %57,1'i, 1 / 622.614.630 ihtimali gerçekleşmesi imkânsız olarak değerlendirmişlerdir.

Araştırmamızın ilk hipotezi olan 'H_{0a}: bireylerin mevcut bilgileri yorumlamaları ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır' hipotezi, katılımcıların mevcut bir bilgiyi değerlendirme dağılımları ile eğitim durumlarının karşılaştırılması dağılımları üzerinden 'ki kare' testi yapılarak test edilmiştir. Yapılan ki kare testi iki farklı kategorik değişken arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını göstermektedir.

Bu test içerisinde değerlendirilen değişkenler, beklenen değerler ile gerçekleşen değerler arasındaki fark üzerinden yapılan hesaplamalar sonucunda anlamlandırılmaktadır. Genel olarak 0,05 ve altındaki değerleri veren değişkenlerin anlamlı olduğu kabul edilmektedir.

Tablo 4.9: Hipotez 1 için Ki kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)
Pearson Chi-Square	1,868[a]	3	,600
Likelihood Ratio	1,855	3	,603
N of Valid Cases	405		

0 cells (0,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is 5,95.

Tablo 4.9 incelendiğinde, elde edilen p değeri 0.05 değerinden büyük olduğu için H_{0a} hipotezi reddedilmiştir. Bu sonuç itibari ile bireylerin mevcut bilgileri yorumlamaları ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığı sonucuna ulaşılarak H_{1a} hipotezi kabul edilmiştir.

Elde edilen bu veriler, çalışmanın ilgili bölümlerinde vurgulanan, Freud ve Gustave Le Bon gibi birey ve kitle üzerinde uzun yıllar araştırma yapmış duayenlerin düşüncesi olan, 'kitle, eğitim ve zekâ seviyesinden bağımsızdır' yargısı ile tutarlıdır. Ayrıca klasik iktisat görüşünde yer alan 'rasyonel birey' ilkesi gereği gerçekleşme ihtimalinin var olduğu belirtilen bir soruya tüm katılımcıların "bu olay matematiksel olarak mümkün, gerçekleşebilir" cevabı vermesi beklenirken bu durum %42,5'lik yanlış cevap verme oranıyla gerçekleşmemiştir.

Rasyonel birey görüşünün aksine gerçekleşen bu durumun, bireylerin soruya önyargıları ile cevap vermelerinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Katılımcıların piyango ve şans oyunları faaliyetlerine ilişkin bir çalışma anketinde yer alan verileri matematiksel olarak değerlendirmek yerine mental muhasebeleri ile değerlendirerek, piyango ve şans oyunlarında büyük ikramiye kazanma olasılığına atfedilen 'imkânsız' etiketinden ötürü önyargıları ile cevap vermeleri olasılıklar dahilindedir.

Bireylerin bilgiyi yorumlamalarını daha öznel boyutlarda inceleyebilmek ve alternatif tercihler arasında verdikleri kararları değerlendirebilmek adına, soru içeriği farklılaştırılarak katılımcılara benzer nitelikte yeni bir soru yöneltilmiştir. Soruda kendilerine sunulan 1-90 aralığından seçilen, 6 farklı sayıdan oluşan kombinasyonlardan doğru olduğuna inandıkları kombinasyonu tercih etmeleri istenmiştir.

Esas itibari ile oluşturulan kombinasyonlar, çılgın sayısal lotonun oyun kurallarını içeren sayı aralığından ve kombinasyon için gerekli olan seçim sayısından oluşmaktadır. Bu bağlamda, katılımcılara seçimleri sonucunda gelme ihtimalleri her kombinasyon için aynı ihtimali taşıyan tercihler sunulmuştur.

Soru genel itibari ile katılımcıların aynı ihtimalleri taşıyan, farklı tercihler arasında nasıl bir değerlendirme yaptıklarına dair veri elde edebilmek amacı ile oluşturulmuştur. Sunulan tercihler içerisinde sıralı kombinasyonlar, ardışık kombinasyonlar ve büyük ikramiyenin isabet ettiği kombinasyonlar gibi katılımcıların dikkatlerini çekebilecek tercihler sunulmuştur.

Tablo 4.10 incelendiğinde, katılımcıların %41,7'si soruya doğru cevap vererek kombinasyonların doğru olma ihtimallerinin aynı olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların %14,3'ü ise bu kombinasyonların doğru olma ihtimallerinin bulunmadığını belirtmiştir.

4 farklı kombinasyon içerisinden tercih yapan katılımcıların %46,7'si 1-2-3-4-5-6 kombinasyonunun diğer kombinasyonlardan daha zor olduğunu belirtmiştir. Çalışmamız içerisinde yer alan, "bireylerin nesnel verilere öznel anlamlar yükleyerek, tercihler arasında seçim yaparken oluşturdukları öznel anlamlar ile hareket ettiklerine" dair yargılar ile elde edilen bu veriler tutarlıdır.

Tablo 4.10: Katılımcıların bilgi gerektiren bir yorumlama sorusuna verdiği cevapların dağılımı

Size göre aşağıda yer alan 1 ile 90 arasından seçilmiş olan 6 sayı kombinasyonlarından hangisinin doğru kombinasyon olması daha zordur?	Frekans	Yüzde (%)	Yüzdelik Değer	Kümülatif Yüzde (%)
1-2-3-4-5-6	82	20,2	20,2	20,2
1-34-35-36-37-38	17	4,2	4,2	24,4
22-33-44-55-66-77	24	5,9	5,9	30,4
43-71-73-75-86-88	55	13,6	13,6	44,0
BU KOMBİNASYONLARIN DOĞRU OLMA İHTİMALLERİ AYNIDIR.	169	41,7	41,7	85,7
BU KOMBİNASYONLARIN DOĞRU OLMA İHTİMALLERİ YOKTUR.	58	14,3	14,3	100,0
TOPLAM	405	100,0	100,0	

Tablo 4.11 incelendiğinde ilköğretim düzeyinde eğitim seviyesine sahip kişilerin %21,4'ünün, ortaöğretim düzeyinde eğitim seviyesine sahip kişilerin %32,3'ünün, üniversite düzeyinde eğitim seviyesine sahip kişilerin %43,6'sının ve lisansüstü-doktora düzeyinde eğitim seviyesine sahip kişilerin %62,9'unun doğru cevap verdiği görülmektedir.

Çalışmamızın ikinci hipotezi olan H_{0b}: "bireylerin doğruluğuna dair bilgi gerektiren benzer tercihler arasından doğru kararı vermeleri ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır" hipotezi yine aynı soru üzerinden ki kare testi ile test edilmiştir. Ayrıca uygulanan cross test ile dağılım yüzdeleri üzerinden de hipotez ile ilgili yargılara ulaşmak mümkündür.

Tablo 4.11: Katılımcıların bilgi gerektiren yorumlama sorusuna verdiği cevapların dağılımı ile eğitim durumlarının karşılaştırılması

	EGITIM DURUMU				TOPLAM
	İLK ÖĞRETİM	LİSANS ÜSTÜ-DOKTORA	ORTA ÖĞRETİM	ÜNİVERSİTE	
1-2-3-4-5-6	5 **35,7%**	5 **14,3%**	31 **31,3%**	41 **16,0%**	82 **20,2%**
1-34-35-36-37-38	0 **0,0%**	0 **0,0%**	3 **3,0%**	14 **5,4%**	17 **4,2%**
22-33-44-55-66-77	2 **14,3%**	1 **2,9%**	8 **8,1%**	13 **5,1%**	24 **5,9%**
43-71-73-75-86-88	1 **7,1%**	2 **5,7%**	18 **18,2%**	34 **13,2%**	55 **13,6%**
DOĞRU OLMA İHTİMALLERİ AYNIDIR.	3 **21,4%**	22 **62,9%**	32 **32,3%**	112 **43,6%**	169 **41,7%**
DOĞRU OLMA İHTİMALLERİ YOKTUR.	3 **21,4%**	5 **14,3%**	7 **7,1%**	43 **16,7%**	58 **14,3%**
TOPLAM	14 100,0%	35 100,0%	99 100,0%	257 100,0%	405 100,0%

Tablo 4.12 incelendiğinde birleştirilen gruplar neticesinde 1 değerin 5'den düşük olması sebebi ile Fisher's Exact Test sonucu değerlendirmeye alınarak elde edilen sonucun 0,05'den küçük olduğu görülmüştür. Bu sonuç ile 2. Hipotez olan H_{0b}:

bireylerin doğruluğuna dair bilgi gerektiren benzer tercihler arasından doğru kararı vermeleri ile eğitim düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki vardır, hipotezi kabul edilir.

Ancak eğitim düzeylerinin artması nispetinde aynı eğitim düzeyinde bulunan ve doğru cevap veren birey sayısı artsa da, doğru veya yanlış olma ihtimalleri aynı olan kombinasyonların doğru olma ihtimali bulunmadığını belirten bireylerin %74,14'ü üniversite düzeyinde eğitim sahibi olan kişilerden oluşmaktadır. Sonuç olarak eğitim seviyesi arttıkça bilgi gerektiren sorulara doğru cevap verme oranı artmış ancak bir tam değer oluşturamamıştır.

Tablo 4.12: Hipotez- 2 için Ki Kare Testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	ExactSig. (2-sided)
PearsonChi-Square	22,414[a]	5	,000	,000
LikelihoodRatio	21,996	5	,001	,001
Fisher'sExact Test	**21,750**			**,000**
N of ValidCases	405			

1 cells (8,3%) have expected countless than 5. The minimum expected count is 4,74.

Katılımcılara sunulan şıklarda ardışık sayıların olması ve ardışık sayıların piyango ve şans oyunlarında böyle bir kombinasyonla gelemeyeceğine dair önyargılarından ötürü doğru cevabı işaretlemek yerine yanlış tercihlere yönelmiş olmaları mümkündür. Nitekim çalışmanın 3.bölüm içerisinde yer verilen piyango ve şans oyunları faaliyetlerine yönelik iddialar kısmında, bireylerin aynı sayılara hatta benzer serilerin gelmesine bile şüpheyle yaklaştıkları belirtilmişti.

Bu duruma paralel olarak Tablo 4.11'de görüleceği üzere en az tercih edilen, benzer rakamların en çok tekrar ettiği 1-34-35-36-37-38 kombinasyonu olmuştur. Dolayısı ile bu sonuç, katılımcıların piyango ve şans oyunları faaliyetlerine olan bakış açılarının bu faaliyetlere ilişkin kararlarında etkili olduğuna dair önerme ile paralellik göstermektedir.

Üstelik 1-34-35-36-37-38 kombinasyonuna 14 Ağustos 2019 tarihinde gerçekleştirilen çekiliş ile büyük ikramiye isabet etmiştir. Bu durum, matematiksel olarak mümkün bir olayın gerçekleşmesini kendi zihinlerinde imkânsız kabul eden bireylerin, ilgili olasılığın gerçekleşmesi durumunda ihtimalin gerçekleşmesi durumunu kabullenmek

yerine bilişsel önyargılar oluşturarak hile iddiaları ve şaibe konularını gündeme getirdiğine dair önermeyi destekleyici niteliktedir.

Tercihlerin bir sonuç meydana getireceği durumlarda, bireylerin karar alma davranışlarını ölçebilmek adına katılımcılara farklı bir soru yöneltilmiştir. Soruda katılımcılardan Milli Piyango bileti alacakları varsayımı altında sunulan tercihlerden birisini seçmeleri istenmiştir.

Tablo 4.13 incelendiğinde, piyango bileti aldıkları varsayımı altında, katılımcılara sunulan kombinasyonlar Milli Piyango kuralları dâhilinde oluşturulmuştur. Bireyler bu kombinasyonları, içinde bulundukları varsayım doğrultusunda bir bilet olarak değerlendirip tercih yaptıklarında, 0-0-0-0-0-0 ve 1-2-3-4-5-6 sıralı kombinasyonların en az tercih edilen kombinasyonlar olduğu görülmektedir.

Tablo 4.13: Katılımcıların piyango bileti alma varsayımlarında seçtiği kombinasyonlar

Milli Piyango bileti alacağınız varsayımı altında aşağıda yer alan sayı kombinasyonlarından hangisini taşıyan bileti seçerdiniz	Frekans	Yüzde (%)	Yüzdelik Değer	Kümülatif Yüzde (%)
0-0-0-0-0-0	25	6,2	6,2	6,2
1-2-3-4-5-6	41	10,1	10,1	16,3
1-8-0-4-8-6	89	22,0	22,0	38,3
3-9-7-0-4-3	250	61,7	61,7	100,0
TOPLAM	405	100,0	100,0	

Tablo 4.11'de yer alan soruya verilen cevaplar ve çalışma içerisinde bahsi geçen bireylerin öznel anlamlar atfetme davranışları bu soru üzerinden de görülebilmektedir. Kombinasyonların, kazandırma ve kaybetme ihtimallerinin aynı olmasına rağmen farklı sayılardan oluşan kombinasyonlar daha fazla tercih edilmiştir.

Bu veriler doğrultusunda, kazanma ihtimali aynı olan biletlerin ve sayısal oyunlarda oluşturulan kupon kombinasyonlarının, katılımcılar tarafından farklı değerlendirildiğini söylemek mümkündür. Klasik iktisat görüşünün 'bireyler alternatifler arasından en doğru olanı tercih ederler' yargısına ters düşen bu durum,

Simon'un (1955) 'tatminler kuramı' ile paralellik göstermektedir. Bireyler kendi kararlarını ve karşılaştıkları bilgileri öznel olarak yorumlayarak tercihlerini en doğru olandan yana değil kendilerini en fazla tatmin edecek olandan yana yapmaktadırlar. Sonuç olarak bu durum, bireyleri rasyonel birey olmaktan uzaklaştırmaktadır. Ancak bu durumdan ötürü rasyonellikten uzaklaşan bireylerin mental muhasebelerinde tatmin hesaplarına artış kaydettiklerini dolayısı ile zihinsel olarak rahatladıklarını söylemek mümkündür.

Elde edilen bu sonuçlar 'tatminler kuramı' ile değerlendirildiğinde, bireyin bizzat seçerek aldığı bir Milli Piyango bileti, aynı bedeli ödeyerek satın alınabilecek olan 0-0-0-0-0-0 numaralarına sahip biletten daha değerlidir. Satın alma ücreti, kazanma ihtimalleri ve kazanma durumunda ödenecek olan ikramiyeleri dahi aynı olan bilete, farklı değerler yükleyen katılımcılar klasik iktisat esaslarına rasyonel birey kavramına ters düşen bu durum, çalışma içerisinde yer alan Langer (1975)'in kontrol yanılsaması ile ilgili yapmış olduğu çıkarımları doğrular niteliktedir.

Bireylerin piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde devam eden serilere ya da tekrar eden durumlar karşısında oluşturdukları öznel yargıları, çalışma içerisinde bahsi geçen kumarbaz yanılgısı kavramı ile benzerlik göstermektedir. Çalışma içerisinde ileri sürülen, 'bireylerin yapmış olduğu totemleri, tabuları ve zihinsel yargıları neticesinde oluşturdukları karar alma mekanizmaları, bireylerin benzer tercihler karşısında karar verme aşamasında öne çıkmaktadır' fikrini doğrular niteliktedir. Bireyler, bu karar alma mekanizmaları ile hem eleme yöntemi oluşturmakta hem de öznel yargılarının etkisinde kalmaya devam ederek karar alma aşamalarında bilişsel yanılgılarını sürdürmektedirler.

Bu noktada şansa bağlı durumlar karşısında, bireylerin karar alma mekanizmalarında oluşturdukları öznel yargıları gruplandırabilmek adına katılımcılara 'bir sınavda olduğunuz varsayımı altında cevap anahtarınıza peş peşe aynı şıkkı 3 veya daha fazla kez işaretlediğinizi fark etseydiniz düşünceniz ne olurdu?' sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 4.14: Katılımcıların sıralı gelen sonuçlara karşı verdiği tepkilerin dağılımları

Bir sınavda olduğunuz varsayımı altında cevap anahtarınıza peş peşe aynı şıkkı 3 veya daha fazla kez işaretlediğinizi fark etseydiniz düşünceniz aşağıdakilerden hangisi olurdu?	**Frekans**	**Yüzde (%)**	**Yüzdelik Değer**	**Kümülatif Yüzde (%)**
AYNI ŞIKKI İŞARETLEDİĞİM CEVAPLARIMDAN BİRİNİN YA DA DAHA FAZLASININ YANLIŞ OLDUĞUNU DÜŞÜNÜRDÜM.	223	55,1	55,1	55,1
PEŞ PEŞE İŞARETLEDİĞİM ŞIKLAR BİR ANLAM İÇERMEZ, CEVAPLARIMDAN TERREDDÜT ETMEZDİM.	**182**	**44,9**	**44,9**	**100,0**
TOPLAM	**405**	**100,0**	**100,0**	

Tablo 4.14'de görülebileceği üzere, ankete katılan bireylerin %55,1'i 'aynı şıkkı işaretlediğim cevaplarımdan birinin ya da daha fazlasının yanlış olduğunu düşünürdüm', cevabını vermişlerdir. Her şıkkın doğru olma ihtimali, dört şıklı bir cevap anahtarında %25, beş şıklı bir cevap anahtarında ise %20'dir.

Ancak bireyler, cevap anahtarının ilgili sorularını, okuyanın, cevaplayanın ve işaretleyenin kendileri olduğu gerçeğine rağmen şüpheye düşmektedirler. Herhangi bir etkenin olmadığı, karar verme eylemlerinin sadece kendi iradelerine bağlı olduğu durumlarda dahi bireyler, matematiksel gerçekleri kendi gerçeklerinin arka planına atarak psikolojiyi matematiğe üstün kılmaktadırlar.

Bireylerin kendi hesaplamalarından bile şüphe ederek, gerçeklerin dışında ancak 'hayali' olarak adlandırılabilecek bir fikri benimseyebildikleri görülmektedir. Bu durum ile çalışma içerisinde incelediğimiz şansa bağlı olaylar karşısında aşırı tepki gösterme durumu ile benzer niteliktedir.

Tablo 4.15 incelendiğinde, ankete katılan katılımcıların %64,2'sinin bir defa dahi olsa piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katıldığı görülmektedir. Bu durum, piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin yaygın bir kültür olduğu yargısını doğrular nitelikte olmakla birlikte katılımcıların büyük çoğunluğunun bu faaliyetler hakkında fiilen tecrübe sahibi oldukları sonucunu da göstermektedir.

Tablo 4.15: Katılımcıların piyango ve şans oyunlarına katılımlarına ait dağılımlar

Kriter	Frekans	Yüzde (%)	Yüzdelik Değer	Kümülatif Yüzde (%)
EVET	260	64,2	64,2	64,2
HAYIR	**145**	**35,8**	**35,8**	**100,0**
TOPLAM	405	100,0	100,0	

Ankete katılan bireylerde piyango ve şans oyunlarına aktif katılımcı olma şartı aranmaksızın, toplum genelinde bireylerin piyango ve şans oyunlarına olan bakış açısını ölçmek amacı ile 'piyango ve şans oyunları (kazı kazan oyunları dâhil) bir araç olarak düşünüldüğünde aşağıdaki seçeneklerden hangisi size hitap etmektedir?' sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 4.16: Katılımcıların piyango ve şans oyunlarına olan bakış açılarına ait dağılımlar

Piyango ve şans oyunları (kazı kazan oyunları dâhil) bir araç olarak düşünüldüğünde aşağıdaki seçeneklerden hangisi size hitap etmektedir?	Frekans	Yüzde (%)	Yüzdelik Değer	Kümülatif Yüzde (%)
EĞLENCE ARACI	212	52,3	52,3	52,3
GELİR ELDE ETME AMACI	**174**	**43,0**	**43,0**	**95,3**
SOSYAL İLİŞKİLER KURMA ARACI	3	,7	,7	96,0
YATIRIM ARACI	**16**	**4,0**	**4,0**	**100,0**
TOPLAM	405	100,0	100,0	

Tablo 4.16 incelendiğinde, katılımcıların %52,3'ü piyango ve şans oyunlarını eğlence aracı olarak gördüklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların %47'si piyango ve şans oyunlarını ekonomik kazanç elde etme aracı olarak görmektedir. Elde edilen bu veri, Çabuk (2010)'un gerçekleştirdiği çalışmada elde ettiği veri ile benzer nitelik taşımaktadır.

"Şans / Talih / Bahis oyunlarını son bir yıl içinde oynayanların; % 46,1'lik bir diliminin genel beklentiye uyarak para kazanmak amacıyla, %20,3'lük dilimin sansını denemek ve %19,9'luk diliminde eğlenmek için oynadıkları görülmektedir. %2,1'i için ise şans/bahis oyunları oynamak artık bir alışkanlık haline gelmektedir" (Çabuk, 2009, s. 185).

Bu veriler doğrultusunda, piyango ve şans oyunları faaliyetleri katılımcılarının büyük çoğunluğunun ve katılımcı olmayan normal bireylerin önemli bir kısmının piyango ve şans oyunları faaliyetlerini yatırım ve gelir elde etme gibi amaçlar doğrultusunda değerlendirdiklerini söylemek mümkündür. Elde edilen bu bulgu, çalışma içerisinde yer alan, piyango ve şans oyunları faaliyetlerine esas amacı dışında katılım gösteren bireylerin olduğuna dair yargıyı doğrular niteliktedir.

Tablo 4.17'de, katılımcıların piyango ve şans oyunlarına olan bakış açıları ile gelir durumlarına ait cross test sonuçları yer almaktadır. Tabloda yer alan değerler beklenen değerler ile karşılaştırıldığında, daha önceki yıllarda yapılan çalışmalarda yer alan 'piyango ve şans oyunları katılımcıları daha çok düşük gelire sahip bireylerden oluşmaktadır' çıkarımlarını doğrular niteliktedir.

Tablo 4.17: Katılımcıların piyango ve şans oyunlarına olan bakış açısı ile gelir durumlarının karşılaştırılması

		GELİR DURUMU					Total
		2.825 TL (Asgari Ücret)	2.825 TL'den Daha Az	2.826 TL - 5.999 TL	6.000 TL Üzeri	Düzenli Bir Gelirim Yok	
EĞLENCE ARACI	Count	**14**	**12**	**70**	**36**	**80**	**212**
	ExpectedCount	19,4	10,5	76,4	34,5	71,2	212,0
	% within GELİR DURUMU	**37,8%**	**60,0%**	**47,9%**	**54,5%**	**58,8%**	**52,3%**
GELİR ELDE ETME AMACI	Count	**21**	**8**	**72**	**26**	**47**	**174**
	ExpectedCount	15,9	8,6	62,7	28,4	58,4	174,0
	% within GELİR DURUMU	**56,8%**	**40,0%**	**49,3%**	**39,4%**	**34,6%**	**43,0%**
SOSYAL İLİŞKİLER KURMA ARACI	Count	**0**	**0**	**0**	**1**	**2**	**3**
	ExpectedCount	,3	,1	1,1	,5	1,0	3,0
	% within GELİR DURUMU	**0,0%**	**0,0%**	**0,0%**	**1,5%**	**1,5%**	**0,7%**
YATIRIM ARACI	Count	**2**	**0**	**4**	**3**	**7**	**16**
	ExpectedCount	1,5	,8	5,8	2,6	5,4	16,0
	% within GELİR DURUMU	**5,4%**	**0,0%**	**2,7%**	**4,5%**	**5,1%**	**4,0%**
		100,0%	**100,0%**	**100,0%**	**100,0%**	**100,0%**	**100,0%**

Ancak gerçekleşen sayımlara bakıldığında ve katılımcılardan faaliyetlere olan bakış açılarını betimsel olarak ifade etmeleri istenmesinden ötürü gelir aralıklarının aksi

yönünde değerler elde edilmiştir. Bu durumun, bireylerin gelirlerine göre değil piyango ve şans oyunları faaliyetlerine bakış açıları ile ilgili olduğu görülmektedir.

Işığıçok (2003), çalışmasında 1520 kişi ile gerçekleştirdiği ankette 'Türkiye'de gelir dağılımının bozuk (yoksulluğun) olması, insanları şans oyunlarına daha fazla itmektedir' yargısına nasıl baktıklarına dair bir soru yöneltmiştir.

> *"Tablo-2'deki son bulgu ise, Türkiye'de gelir dağılımının bozuk (yoksulluğun) olmasının, insanları şans oyunlarına daha fazla yönelteceği düşüncesine katılanların oranı % 83,68 iken, bu fikre katılmayanlarınki % 13,88 ve kararsızlarınki % 2,43 şeklindedir"* (Işığıçok, 2003, s.206).

Ancak ilgili çalışmanın yapıldığı yıllarda geçerli para birimi ifadesi ile 2 trilyon, günümüz ifadesi ile 2 milyon TL olan büyük ikramiyenin şuanda 170 milyon TL tutarlarında olan büyük ikramiye tutarı ile kıyaslandığında 'ikramiye büyüklüğünün bireyleri şans oyunlarına yöneltebileceği' durumu değerlendirilmemiştir.

Gelir dağılımında adaletsizliğin görüldüğü tüm ülkelerde yaygın bir kültür olan piyango ve şans oyunlarına ait ikramiye tutarları yıllar itibari ile artan bir seyir göstermektedir. Eryüzlü (2020), gerçekleştirdiği çalışmada tüketicilerin şans oyunlarına ilgilerinin artması/azalması ile tüketici beklentileri arasında ilişki olduğunu belirtirken, tüketici güven endeksindeki değişmelerin şans oyunu oynama oranını etkilediğine dair görüş bildirmiştir. Dolayısı ile piyango ve şans oyunlarında vadedilen ikramiye tutarlarının, bireylerin dikkatini çekerek onları bu faaliyetlere katılmayı teşvik edecek bir unsur olduğu göz ardı edilemeyecek bir unsurdur.

Nitekim Çabuk (2010), gerçekleştirdiği çalışmada 'büyük ikramiye' kavramı üzerinde durmuş ve anket çalışmasında bu kriteri öne çıkarmıştır. Piyango ve şans oyunlarında amaç şüphesiz kazanmaktır. Ancak, güncel hali ile geçmiş yıllardaki büyük ikramiye kazanma olasılığının yaklaşık 45 kat daha zor hale gelmesi ve son 20 yılda 50 kattan daha fazla artan büyük ikramiye tutarlarının katılımcı davranışlarında değişiklik meydana getirmesi mümkündür.

Bu bağlamda, sadece büyük ikramiye kazanmak için değil ek gelir oluşturmak adına katılım davranışı sergilenebilir. Tablo.5.17 tekrar incelendiğinde, piyango ve şans oyunları katılımcılarının %47'si için bu davranışın genel itibari ile 'para kazanma' aracı olarak görülüğü anlaşılmaktadır.

Mevcut durumu kapsayan ve çalışmanın 3. Hipotezi olan, 'H_{0c}: bireylerin piyango ve şans oyunlarına bakış açıları ile gelirleri arasında anlamlı bir ilişki vardır' yargısı test edilmiştir.

Tablo 4.18: Hipotez- 3 için Ki Kare testi

	Value	df	Asymp. Sig. (2-sided)	ExactSig. (2-sided)
PearsonChi-Square	6,543[a]	4	,162	,159
LikelihoodRatio	6,595	4	,159	,185
Fisher'sExact Test	**6,645**			**,144**
N of ValidCases	405			

a. 1 cells (11,1%) have expected countless than 5. The minimum expected count is 2,25.

Tablo 4.18 incelendiğinde 1 değerin 5'den düşük olması (sosyal ilişkiler kurma aracı seçeneğini tercih eden katılımcı sayısının az olması) sebebi ile Fisher'in Exact Test sonucu değerlendirilmiştir. Bu sonuca göre değerin 0,05 değerinden büyük olması nedeniyle H_{0c} (bireylerin piyango ve şans oyunlarına bakış açıları ile gelirleri arasında anlamlı bir ilişki vardır) hipotezi reddedilmiştir. Dolayısıyla, bireylerin gelir durumlarının piyango ve şans oyunlarına katılımcı olmalarında mutlak etkisinin olduğu ancak gelir durumundan bağımsız olarak faaliyetlerin başka unsurlar ile katılımcı toplayabileceği yorumunu yapmak mümkündür.

Bu unsurların başında çalışma içerisinde üzerinde durulan 'kolay yoldan zengin olma, tüm sorunlardan en kolay kaçış yolu' gibi kavramların cevabı olan büyük ikramiye tutarlarının etkili olduğunu söylemek mümkündür. Smith'in (1759) ileri sürdüğü "bireyler ihtiyaçlarından çok daha fazla miktarlarda zenginlik elde etmek isteğindedirler" önermesi ile bu durum benzerlik göstermektedir.

Katılımcıların piyango ve şans oyunlarından kazanılacak büyük ikramiye kazanma sonrası oluşabilecek mutluluk – mutsuzluk durumlarına olan bakış açılarını ölçmek amacı ile katılımcılara "piyango ve şans oyunlarından kazanılacak ikramiyeler ile (kazı kazan oyunları dâhil) kişilerin mutluluk ve huzur elde edeceğini düşünüyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir.

Tablo 4.19 incelendiğinde, katılımcıların %15,8'inin doğrudan evet cevabını verdikleri görülürken, %31,1'i hayır cevabını vermiş, %45,9'unun ise kısa bir süre için evet cevabını verdiği görülmektedir.

Tablo 4.19: Katılımcıların kazanılacak ikramiyelerin mutluluk ve huzur getireceğine dair düşünceleri

Piyango ve şans oyunlarından kazanılacak ikramiyeler ile (kazı kazan oyunları dâhil) kişilerin mutluluk ve huzur elde edeceğini düşünüyor musunuz?	Frekans	Yüzde (%)	Yüzdelik Değer	Kümülatif Yüzde (%)
EVET	64	15,8	15,8	15,8
HAYIR	**126**	**31,1**	**31,1**	**46,9**
KARARSIZIM	29	7,2	7,2	54,1
KISA BİR SÜRE İÇİN EVET	**186**	**45,9**	**45,9**	**100,0**
TOPLAM	405	100,0	100,0	

Bu sonuçlar doğrultusunda, soruya doğrudan evet diyenlerin piyango ve şans oyunlarını kolay yoldan zengin olma aracı olarak gören bireyler olduğunu, doğrudan hayır diyenlerin ise dini inançları gereği ve toplumsal açıdan bu faaliyetleri doğru bulmayan bireylerden oluştuğunu söylemek mümkündür.

Katılımcıların doğrudan evet ve doğrudan hayır cevapları yerine büyük çoğunluğunun kısa bir süre için evet cevabını tercih etmelerindeki sebep ise çalışma içerisinde bahsi geçen 3 aşamalı ikramiye kazanma sonrası muhtemel davranış aşamalarıdır. Bahsi geçen konu içerisindeki yargıların ve büyük ikramiye kazanan kişilerin hayat hikâyelerinin birçok kişi tarafından aynı bakış açısı ile değerlendirildiğini söylemek mümkündür.

Bu noktada kısa bir süre tanımı, büyük ikramiye kazanan kişinin zihninde yer alan ve gerçekleştirme arzusunda bulunduğu faaliyetleri gerçekleştirdiği ve sahip olmak istediği maddi manevi amaçlarına ulaştığı evre olarak değerlendirilmiştir. Bu süre

sonunda mevcut aşamalardan diğer iki aşamanın gerçekleşmesi ile mutluluk ve huzurun sona ereceğine dair yargının yaygın olduğu çıkarımı yapılabilir.

Katılımcılara kolay yoldan para kazanmanın bir diğer yolu olan ancak ülkemizde yasak olan ve bağımlılık etkisi bulunan bir diğer faaliyet kumar faaliyetidir. Kumar ile piyango ve şans oyunları arasındaki farklar hakkında düşüncelerini ölçmek amacı ile katılımcılara, 'piyango ve şans oyunları ile kumar arasında herhangi bir fark olduğunu düşünüyor musunuz?' ve 'piyango ve şans oyunlarının (kazı kazan oyunları dâhil) bağımlılık yaptığını düşünüyor musunuz?' soruları yöneltildi.

Tablo 4.20: Katılımcıların piyango ve şans oyunlarının bağımlılık etkisine dair düşüncelerinin piyango ve şans oyunları ile kumar arasında herhangi bir fark olduğuna dair düşüncelerinin karşılaştırılması

			Piyango Ve Şans Oyunları İle Kumar Arasında Herhangi Bir Fark Olduğunu Düşünüyor Musunuz?			
			EVET	HAYIR	KARARSIZIM	Total
Piyango Ve Şans Oyunlarının (Kazı Kazan Oyunları Dâhil) Bağımlılık Yaptığını Düşünüyor Musunuz?	**KARARSIZIM**	**Count**	**23**	**39**	**18**	**80**
			28,7%	**48,8%**	**22,5%**	**100,0%**
	KESİNLİKLE DÜŞÜNMÜYORUM	Count	24	22	3	49
			49,0%	44,9%	6,1%	100,0%
	KESİNLİKLE DÜŞÜNÜYORUM	**Count**	**47**	**202**	**27**	**276**
			17,0%	**73,2%**	**9,8%**	**100,0%**
Total		Count	94	263	48	405
			23,2%	64,9%	11,9%	100,0%

Tablo 4.20 incelendiğinde, ankete katılan bireylerin %68,1'inin piyango ve şans oyunlarının bağımlılık yaptığını düşündüğü, %18,8'inin bu konuda kararsız olduğu ve %12,1'inin ise bağımlılık etkisinin bulunmadığını düşündüğü görülmektedir. Katılımcıların %64,9'u piyango ve şans oyunları ile kumar arasında herhangi bir fark olmadığını düşünürken, %11,9'u bu konuda kararsız kalmış ve %23,2'si ise fark olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir.

Yine Tablo 4.20'de görülebileceği üzere piyango ve şans oyunlarının bağımlılık yaptığını düşünen bireylerin %73,2'si piyango ve şans oyunları ile kumar arasında bir fark olmadığını düşündüklerini belirtmiştir. Bu sonuçlar ile çalışma içerisinde yer alan,

“piyango ve şans oyunlarının bağımlılık etkisi” olduğuna dair yargılar ve “piyango ve şans oyunları ile kumar arasında biçimsel farklar haricinde net bir ayrımın bulunmadığı” yargısı birbirini doğrular niteliktedir.

Tablo 4.21: Katılımcıların piyango ve şans oyunları ile ilgili devletin müdahale etmesi-önlem alması gereken bir konu olduğuna dair düşünceleri

Kriter	Frekans	Yüzde (%)	Yüzdelik Değer	Kümülatif Yüzde (%)
EVET	264	65,2	65,2	65,2
HAYIR	**141**	**34,8**	**34,8**	**100,0**
TOPLAM	405	100,0	100,0	

Tablo 4.21’de ise katılımcıların, devletin piyango ve şans oyunları faaliyetlerine olan yaklaşımına dair bakış açılarını ölçmek adına yöneltilen soruya verdikleri cevaplar yer almaktadır. Buna göre, katılımcıların %65,2’si bu faaliyetlerin devletin müdahale etmesi ya da önlem alması gereken bir faaliyet alanı olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir. Çalışma içerisinde yer alan paternalist devlet anlayışı konusu içerisindeki yargılar ile bu sonuçlar tutarlılık göstermektedir.

Çalışma içerisinde yer alan, piyango ve şans oyunlarına müdahale edilmesi veya önlem alınması gereken konular hakkında katılımcıların düşüncesini ölçebilmek adına hile yapıldığın dair düşünceler ve SİSAL-ŞANS uygulamalarından duyulan memnuniyet değişkenleri için çapraz test uygulanarak karşılaştırma yapılmıştır.

Tablo 4.22 incelendiğinde, 2017 ve sonrasında piyango ve şans oyunlarında (kazı kazan oyunları dâhil) herhangi bir hile yapıldığını, haksızlık olduğunu düşünüyor musunuz? sorusuna, “kesinlikle düşünüyorum” cevabı veren katılımcıların %71,5’inin devletin müdahale etmesi gerektiğine dair soruya evet cevabı verdiği anlaşılmaktadır.

Tablo 4.22: Katılımcıların, 2017 ve sonrasında piyango ve şans oyunlarında hile yapıldığına dair düşünceleri ile piyango ve şans oyunları ile ilgili devletin müdahale etmesi-önlem alması gereken bir konu olduğuna dair düşüncelerinin karşılaştırılması

			Piyango Ve Şans Oyunları İle İlgili Devletin Müdehale Etmesi Gereken Ya da Önlem Alması Gereken Bir Konu Olduğunu Düşünüyor Musunuz?		
			EVET	HAYIR	Total
2017 Ve Sonrası Piyango Ve Şans Oyunlarında(Kazı Kazan Oyunları Dâhil) Herhangi Bir Hile Yapıldığını, Haksızlık Olduğunu Düşünüyor Musunuz?	FİKRİM YOK	Count	119	77	196
			60,7%	39,3%	100,0%
	KARARSIZIM	**Count**	**33**	**19**	**52**
			63,5%	**36,5%**	**100,0%**
	KESİNLİKLE DÜŞÜNMÜYORUM	Count	19	8	27
			70,4%	29,6%	100,0%
	KESİNLİKLE DÜŞÜNÜYORUM	**Count**	**93**	**37**	**130**
			71,5%	**28,5%**	**100,0%**
Total		Count	264	141	405
			65,2%	34,8%	100,0%

Devletin müdahale etmesi gerektiğine dair soruya evet cevabı verenlerin %11,4'ü SİSAL-SANS uygulamalarından memnun olmadığını belirtmiştir (Tablo 4.23) . Tabloya göre SİSAL-SANS ortaklığı hakkında bilgisi olan kişilerin ise sadece %8,47'sinin memnun olduğu görülmektedir.

Bu sonuçlar ile çalışma içerisinde yer alan hile iddialarına dair yargılar ve SİSAL-ŞANS ortaklığı uygulamalarına yönelik iddialara dair yargılar tutarlılık göstermektedir. Dolayısı ile bu durum, bahsi geçen 'kitle etkisi' kavramının piyango ve şans oyunları faaliyetleri için geçerli olduğuna dair yargılarımızı doğrular niteliktedir.

Tablo 4.23: Katılımcıların piyango ve şans oyunları ile ilgili devletin müdahale etmesi-önlem alması gereken bir konu olduğuna dair düşünceleri ile SİSAL-ŞANS ortaklığına dair bilgilerinin karşılaştırılması

Piyango ve şans oyunları ile ilgili devletin müdahale etmesi gereken ya da önlem alması gereken bir konu olduğunu düşünüyor musunuz?		SORUYU OKUDUĞUNUZ TARİH İTİBARİ İLE "SİSAL ŞANS" ORTAKLIĞINA AİT UYGULAMALARINDAN MEMNUN MUSUNUZ?				
		KARARSIZIM	MEMNUN DEĞİLİM	MEMNUNUM	SİSAL ŞANS ORTAKLIĞI İLE İLGİLİ BİLGİM YOK	Total
EVET	**Count**	**24**	**30**	**5**	**205**	**264**
		9,1%	**11,4%**	**1,9%**	**77,7%**	**100,0%**
HAYIR	Count	20	8	5	108	141
		14,2%	5,7%	3,5%	76,6%	100,0%
Total	**Count**	**44**	**38**	**10**	**313**	**405**
		10,9%	**9,4%**	**2,5%**	**77,3%**	**100,0%**

Tablo 4.24: incelendiğinde katılımcıların %23,5'inin bayiler aracılığı ile piyango ve şans oyunlarına katıldığı, bu oranın ise düzenli olarak oynayan katılımcılar arasında %77,87 oranında olduğu görülmektedir. Elde edilen bu sonuç çalışma içerisinde yer alan bayilerin piyango ve şans oyunları faaliyetlerindeki önemine dair yargılarımızı doğrular niteliktedir.

Tablo 4.24: Katılımcıların piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katıldıkları platformların dağılımı

Kriter	Frekans	Yüzde (%)	Yüzdelik Değer	Kümülatif Yüzde (%)
BAYİLER	95	23,5	23,5	23,5
İNTERNET VE MOBİL UYGULAMALAR ÜZERİNDEN	**27**	**6,7**	**6,7**	**30,1**
OYNAMIYORUM	283	69,9	69,9	100,0
TOPLAM	**405**	**100,0**	**100,0**	

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

İktisat bilimi, özellikle klasik iktisat, görüşlerinin sistematik bir yapıda olmasından ve varsayımlara dayalı kavramlar üzerine kurulu olmasından ötürü bireylerin ekonomik davranışlarını açıklamakta yetersiz kaldığına dair günümüzde ve önceki yıllarda eleştirilen bir bilim dalı olmuştur. Davranışsal finans ise, klasik iktisat görüşlerine getirilen eleştirileri karşılayabilecek teoriler çerçevesinde oluşturulması ve bu teoriler sonucunda birey davranışlarını psikolojik etkenleri de göz önünde bulundurarak değerlendirmesi ile günümüzde öne çıkan bilim dallarından birisidir.

İki bilim dalının esasları çerçevesinde gerçekleştirilen bu çalışmada, araştırma kapsamında elde edilen mevcut verilerin karşılaştırılması ve gerçekleştirilen anket çalışmasından elde edilen sonuçlar doğrultusunda, piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılım davranışlarının klasik iktisat ve davranışsal finans çerçevesinde değerlendirilebileceği ve anlamlı sonuçlar elde edilebileceği görülmüştür. Birey davranışlarını açıklamakta yetersiz kaldığı düşünülen klasik iktisat esaslarının, bireylerin piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılım davranışlarını açıklamakta da yetersiz kaldığı, davranışsal finans esaslarının birçoğunun piyango ve şans oyunları faaliyetleri kapsamındaki katılım davranışlarına uygulanabileceği tespit edilmiştir.

Çalışma sonucunda elde edilen çıkarımlar aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

1- Piyango ve şans oyunu faaliyetlerinin esas amacı eğlencedir. Bireylerin bilet kuyruklarında yapılan röportajlara verdikleri cevaplar, toplumun bu faaliyetlere olan genel bakış açısı, bu çalışma kapsamında resmi veriler ile sunulan katılımcıların davranış biçimlerinin önceki çalışmalarda sunulan katılımcı davranışları ile karşılaştırılması suretiyle bu amaç değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirme neticesinde, piyango ve şans oyunu faaliyetlerine eğlence amacı haricinde başka amaçlar ile katılımcı olan bireylerin olduğu tespit edilmiştir. Anket çalışmasına katılan bireylerin %47,7'si piyango ve şans oyunları faaliyetlerini eğlence aracı olarak görmediklerini belirtmişlerdir. Dolayısı ile katılımcıların piyango ve şans oyunları faaliyetlerinden beklentilerinin sadece eğlence tatmini ile sınırlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Mustafa Salgan'ın "cebimde bir tam bilet olduğunda kendimi huzurlu hissediyorum, zengin hissediyorum", cümlesi bu duruma en özel örneklerden birisidir.

2- Piyango ve şans oyunları faaliyetleri kapsamında katılımcılara en yüksek ikramiye bedeli olan 174 milyon TL'yi aşan tutar ile çılgın sayısal loto oyununda vadedilmektedir. İkinci en yüksek ikramiye bedeli ise 39 milyon TL'yi aşan tutar ile süper loto oyunundadır. Bu iki oyun türündeki mevcut büyük ikramiye kazandırma olasılıklarının lisans haklarının özelleştirilmesi sonrasında sırasıyla yaklaşık 45 kat ve 2 kat daha zor hale getirildiği tespit edilmiştir. Çılgın sayısal loto oyunu, büyük ikramiye kazandırma olasılığı 622.614.630'da 1 ihtimal ile oyunlar arasında büyük ikramiye kazanma olasılığı en zor oyun olarak 1.sırada yer alırken, 50.063.860'da 1 ihtimal ile süper loto en zor büyük ikramiye kazanma olasılığı taşıyan 2.oyun olarak sunulmaktadır. Büyük ikramiye kazandırma olasılıkları %0,00000016 civarlarında olmasına rağmen mevcut oyun türleri arasından katılımcıların en çok tercih ettiği oyun türünün yine bu iki oyun olduğu tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında oyunlara ait ikramiye bedelleri, kazandırma olasılıkları ve bireylerin bu oyunlar arasında tercihte bulunmaları durumları değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede 'bireyler ödedikleri her 1 TL için en yüksek getiriyi elde edebilecekleri oyunlara daha çok yönelmektedirler' yargısına ulaşılmıştır. Dolayısı ile en zor iki oyunun neden daha çok tercih edildiği sorusu bu yargı ile açıklanabilmektedir. Bu durumda katılımcıların oyunlar arasında tercih yapmalarında belirleyici unsurun oyunların vadettiği büyük ikramiye bedelleri olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu sonuç ile katılımcıların faaliyetlerden beklentilerinin sadece eğlence tatmini ile sınırlı olmadığına dair yapılan tespit tutarlılık göstermektedir.

3- Piyango ve şans oyunları faaliyetleri gelirlerinin yıllar itibari ile arttığını gösteren Tablo.1 üzerinden faaliyetlere olan katılım değerlendirildiğinde, bireylerin bu faaliyetlere katılımlarının veya harcadıkları miktarın arttığı tespit edilmiştir. Oyunlarda katılımcılara vadedilen büyük ikramiye bedellerinin yıllar itibari ile arttığı bilinmektedir. Bu verilerden yola çıkılarak faaliyetlerden elde edilen gelirler ile katılımcılara vadedilen büyük ikramiye bedelleri karşılaştırıldığında iki değişken arasında doğrusal bir ilişkinin mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Bu bağlamda vadedilen büyük ikramiye bedellerinin bireylerin ilgisini çektiğini, bireylerin katılımcı olmalarına ön ayak olduğunu ve mevcut katılımcıların da oyunlara harcadıkları miktarların arttığını söylemek mümkündür. Nitekim çalışma kapsamında belirtilen, 2019 yılında katılımcıların 1 günde sadece sayısal oyunlarda oynadıkları ortalama

kolon sayısının 3.046.068 adet olması, özellikle yılbaşı çekilişlerinde piyango biletlerinin tüketilmesi bu davranış biçimlerine örnek teşkil etmektedir. Ayrıca bu örnekler, bireylerin özellikle 'kolay yoldan para kazanma' aracı olarak piyango ve şans oyunları faaliyetlerini tek çıkar yol olarak gördüklerine dair oluşturulan yargıya dayanak niteliğindedir.

4- Vadettiği ikramiye tutarlarının giderek artması ile paralel bir şekilde popülerliği de artan piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin, yaygın olarak bilinen sosyolojik ve psikolojik olumsuzluklarının, ekonomik sonuçları olan bir harcama davranışı olmasından kaynakladığına dair bulgular elde edilmiştir. Özellikle çalışma kapsamında incelenen büyük ikramiye kazanmış bireylerin karşılaştıkları benzer nitelikteki sorunlar, ikramiye kazanamayan bireylerin benzer yargılarından ötürü ortaya attıkları ve mecliste soru önergesi verilmesine varan hile iddiaları, devletlerin bu faaliyetler kapsamında elde ettiği gelirlerden vazgeçmek istemediklerine benzer nitelikteki görüşler elde edilen bulgulardandır. Dolayısı ile elde edilen bu bulgular, piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin devletler, bireyler ve toplumlar açısından önem taşıdığına, kazanma ve kaybetme durumunda farklı sorunlar ile karşılaşılabileceğine ve faaliyet alanının kitlesel boyutlarda olduğuna dair yargıları doğrular niteliktedir.

5- Piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılımın bir sınırının olmaması, düzenleyici ve denetleyici kurumun tekel olması ve yasal boyutta kumar faaliyetlerinden yeterli bir ayrımının yapılmaması gibi sebeplerden ötürü piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin devletin sosyal kimliği ve paternalist anlayışı ile ters düştüğü tespit edilmiştir. Toplumun her bireyinin potansiyel bir piyango ve şans oyunları faaliyetleri katılımcısı olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, mevcut katılımcıların yaşadığı-yaşayacağı problemler katılımcı olmayan bireyler, dolayısı ile tüm toplum açısından tehdit oluşturmaktadır.

6- Piyango ve şans oyunları faaliyetleri için belirlenen ücretlerin katılımcılardan hangi amaçla tahsil edildiğine dair net bir bulgu henüz bulunmamaktadır. Ancak alınan ücretlerin özellikle düşük gelir grubunda yer alan bireyler için vergi benzeri bir etki oluşturduğuna dair yaygın bir görüş literatürde mevcuttur. Bu görüş ülkemizde 1994 yılında mevcut dönem uygulamaları kapsamında değerlendirilmiş, yurtdışında 2018 yılında 'Are lotteries a tax on the poor?' başlığıyla tekrar gündeme getirilerek popüler

bir hal almıştır. Bu bakış açısı ile piyango ve şans oyunları faaliyetleri değerlendirildiğinde, devletler karşılaşabileceği tepkilerden ötürü düşük gelir gruplarına uygulayamadığı vergilerden elde edebilecek olduğu gelirleri piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılım ücretleri ile ikame edebileceği sonucuna varılabilir. Ancak piyango ve şans oyunları faaliyetlerine ait ücretlerin sadece düşük gelir grubu üzerinde vergisel bir etkisinin olduğuna dair çıkarımlar ile çalışma kapsamında elde edilen bulgular uyuşmamaktadır. Katılım ücretlerinin düşük gelir grupları üzerinde vergisel etkisi olduğuna dair çıkarımlar, bu faaliyetlere daha çok düşük gelirli insanların katıldığına ve bu insanların harcadığı miktarın gelirlerine oranla önemli bir tutar oluşturduğuna dair bulgulara dayanmaktadır.

İkramiye bedellerinin bireyleri cezbettiği sonucu ile bağdaştırılabilecek, nadir olarak ve yaygın olarak karşılaşılan olaylar bu noktada belirleyici bir bütün oluşturmaktadır. Milli Piyango yılbaşı çekilişi öncesinde ünlü isimlerin bir beldedeki tüm piyango biletlerini alması, bir iş adamının tek seferde 30.000 adet bilet alması (525.000 TL) nadir olaylara örnek teşkil etmektedir. Fiziksel bayilerde biletlerin tükenmesi, ünlü bayilerin önünde kuyrukların oluşması, günlük milyonlarca kolon doldurulması gibi olaylar ise yaygın olaylara örnek teşkil etmektedir. Dolayısıyla, toplumda oldukça popüler olan piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin artan ikramiyeler ile öne çıktığı sonucu göz önünde bulundurulduğunda bu faaliyetleri belirli bir gelir grubunun odağında incelemek doğru olmayacaktır. Bu nedenle piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılım ücretlerinin düşük gelir grupları üzerinde vergi etkisi oluşturmaktadır yargısının güncel veriler ile yeniden değerlendirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

7- Klasik iktisat görüşü çerçevesinde piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılım davranışları değerlendirildiğinde;

- Katılımcıların piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılım amaçlarının, bu faaliyetler kapsamındaki karar alma biçimlerine mutlak şekilde etki edeceği tespit edilmiştir. Katılım amaçları birbirinden farklı olan bireylerin oyun alışkanlıkları, faaliyetlere bakış açıları, beklentileri ve faaliyetlerin sonucunda oluşan kayıp ve kazanç durumlarına verecekleri tepkinin de farklı olacağı görülmüştür. Bu tepkiler klasik iktisat görüşü kapsamında rasyonel birey

açısından ele alındığında, eğlence amacı ile şansını denemek için katılımcı olan bir bireyin kazanç elde edemediği durumlarda 'şansım yokmuş' demesi beklenir. Bu beklenti ile katılımcı olan bireyler için bu faaliyetler katılım ücreti ödemeleri ile başlar ve ilgili çekiliş sonunda biter. Bireyler şanslarını kazandıkları ikramiye bedelleri veya kazanamadıkları durumlar ile kıyaslarlar. Ödedikleri katılım ücreti bu süreç zarfında hissettiği heyecan duygusu, eğlenceli zaman geçirme gibi durumların karşılığı olarak değerlendirilir ve durum dengelenir. Bu durum esas amacı eğlence olan piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde sergilemesi muhtemel davranış olarak öne sürülebilir.

Ancak katılım amacı eğlence olan bireylerin, kayıp ve kazançlarını muhasebeleştirerek kâr-zarar hesabı yapması, sonuçlara ilişkin sübjektif yargılarda bulunması ve bu durumları bilimsel gerçeklerin ötesine geçirerek savunması irrasyonel birey olarak adlandırılmasını gerektirmektedir. Dolayısıyla, amaç-sonuç uyumsuzluğu nedeni ile klasik iktisat görüşü açısından bakıldığında bu davranışları sergileyen katılımcıların yaygın olarak irrasyonel olarak davrandığı ya da bu katılımcıların faaliyetlere katılım amacının eğlence olmadığı ortaya çıkmaktadır. Yine de elde edilen sonuç itibari ile bu davranış biçimleri klasik iktisat görüşü ile tam olarak açıklanamamaktadır. Çalışma sonuçlarına ilişkin oluşturulan 2. Madde içerisinde verilen ikramiye bedellerinin belirleyici kriter olması ve en zor oyunların en çok oynanması durumu, klasik iktisat görüşünde belirtilen 'bireyler alternatifler arasından en doğru olanı tercih ederler' yargısının aksine Simon'un (1955) tatminler kuramına uygun olan 'kendilerini en çok tatmin eden alternatife yöneldiklerini' göstermektedir. Bireylerin tamamı eğlence amacı ile katılıyor olsalar dahi bulundukları tercihlerden ötürü çoğunlukla irrasyonel birey sınıfına girmektedirler. Bireylerin eğlence amacı ile sunulan faaliyetlere kazanç elde etme amacı ile katılımcı olmaları, büyük ikramiye kazandırma olasılığı en zor oyun türlerini nispeten daha kolay oyun türlerine tercih etmeleri, matematiksel açıdan sıfıra yakın ihtimaller ile büyük ikramiye vadeden oyunlara yönelimlerinin artması sonuçlarının temelinde bireylerin karar alma davranışları yer almaktadır. Bireylerin bu faaliyetler kapsamındaki karar alma davranışları klasik iktisat esasları ile değerlendirildiğinde, katılımcı

davranışlarının irrasyonel davranışlar olduğu ve katılımcıların çoğunlukla irrasyonel bireyler olduğu sonucuna varılmaktadır. Ancak klasik iktisat görüşünde yer alan 'bireyler yaygın olarak rasyonel, nadir olarak irrasyoneldir' yargısı ile bu durum tutarsızlık sergilemektedir. Mevcut tutarsızlık, çalışma kapsamında öne sürülen 'klasik iktisat görüşü piyango ve şans oyunları faaliyetleri kapsamındaki davranışları açıklamakta yetersiz kalmakta ve birçok noktada tutarsızlık göstermektedir' yargısını doğrular niteliktedir. Bu yargı klasik iktisat görüşlerinde yer alan sistematik davranışlar ve varsayımsal hesaplamalara getirilen eleştiriler ile benzer yönlüdür.

- 'Klasik iktisat görüşü piyango ve şans oyunları faaliyetleri kapsamındaki davranışları açıklamakta yetersiz kalmakta ve birçok noktada tutarsızlık göstermektedir' yargısını doğrular nitelikte bir diğer gösterge ise Simon (1955) tarafından öne sürülen tatminler kuramıdır. Tatminler kuramının piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde baskın bir şekilde görüldüğü tespit edilmiştir. Bu durum yukarıda belirtilen 'cezbedici tutarlardaki büyük ikramiye tutarları' hususunda geçerli olduğu gibi oyunlar ile ilgili sayı tercihlerinde de görülmektedir. Çalışma kapsamında gerçekleştirilen ankete katılan bireylerin piyango ve şans oyunları oynadıkları varsayımında seçtikleri sayı kombinasyonları incelenmiştir. Yapılan incelemede, katılımcıların ardışık sayı kombinasyonlarını ve tekerrür eden sayıların bulunduğu kombinasyonları en az tercih ettikleri görülmüştür. Yine katılımcılardan benzer nitelikteki kombinasyonların doğru olma ihtimallerini kıyaslamaları istenildiğinde ise ardışık sayı kombinasyonlarının ve tekerrür eden sayıların bulunduğu kombinasyonların daha zor olduğunu belirttikleri tespit edilmiştir.

  Katılımcıların %41,7'si matematiksel olarak kombinasyonların doğru olma ihtimallerinin aynı olduğunu belirtmiş, %44'ü kombinasyonlar arasında zorluk-kolaylık değerlendirmesinde bulunmuş ve %14,3'ü ise bu ihtimallerin gerçekleşme olasılığının bulunmadığını belirtmiştir (Tablo.12). Rasyonel birey kavramının geçerli olduğu bir durumda bireylerin çoğunlukla kombinasyonlara ait ihtimallerin aynı olduğunu belirten tercihe yönelmeleri gerekmektedir. Ancak gerçekleşen durum incelendiğinde bireylerin çoğunlukla yanlış cevap verdikleri tespit edilmiştir. Bu durum tatminler kuramı ile tutarlılık gösterdiği

gibi çalışma içerisinde yer alan 'bireyler piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde oluşturdukları kuponlara, seçtikleri biletlere öznel anlam yüklemektedir' yargısını doğrular niteliktedir. Dolayısı ile yine bu durumda piyango ve şans oyunları faaliyetleri kapsamında birey davranışlarının değerlendirilmesinde klasik iktisat görüşleri yetersiz kalmakta, bireyleri çoğunlukla irrasyonel olarak değerlendirmekte, bu durum da aynı görüş içerisinde yer alan 'bireyler çoğunlukla rasyoneldir' yargısı ile tutarsızlık göstermektedir.

8- Piyango ve şans oyunları faaliyetleri kapsamında birey davranışları davranışsal finans çerçevesinden değerlendirildiğinde;

- Eğlence' amacı ile piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılım sağlayan bireyleri rasyonel veya irrasyonel bireyler olarak sınıflandırmak için faaliyetlere her katılımlarının bir diğer katılımlarından bağımsız olarak değerlendirilmesi gerektiği tespit edilmiştir. Bireylerin piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılımcı olmasalar dahi faaliyet kapsamındaki bir olay yahut karşılaştıkları bir bilgiyi yorumlarken 'yanlı' davrandıkları, dolayısı ile bilişsel ve psikolojik ön yargılar oluşturdukları tespit edilmiştir. Bireylerin olaylar karşısında sergiledikleri bu subjektif yaklaşımların, piyango ve şans oyunları faaliyetleri ile ilgili konularda hakim kitle etkisinden ötürü baskın bir biçimde görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır. Güncel piyango ve şans oyunları faaliyetleri hakkında ileri sürülen 'hile' iddiaları ana haber bültenlerine ve Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsüne kadar uzanmıştır. Çalışma kapsamında yapılan değerlendirme sonucunda mevcut hile iddialarının matematiksel, istatiksel ve bilimsel bir dayanağının olmadığını, bireylerin gerçekleşme ihtimali %0,000007151123842 ve %0,0000001606612994 olan durumları kabul ederken yine matematiksel olarak gerçekleşmesi mümkün olan %0,000000000028571ihtimalini hile iddialarına dayanak gösterdikleri tespit edilmiştir. Bireyler, matematiksel olarak gerçekleşmesi mümkün bir olayı kendi gerçekleri ile değerlendirerek imkânsız niteliği kazandırabilmektedirler. Güncel veriler üzerinden tespit edilmiş olan bu durum ile ilgili olarak anket çalışmasına verilen cevapların değerlendirilmesi sonucunda da benzer bulgulara ulaşılmıştır. Katılımcıların %42,5'i

‘gerçekleşmesi 622.614.630’da 1 ihtimal ile mümkün olan bir olay hakkında ne düşünürsünüz’ sorusuna ‘gerçekleşmesi imkânsız’ cevabını verdikleri görülmüştür. Bireylerin kendilerine ‘gerçekleşmesi mümkün’ ibaresi ile sunulan bir bilgiyi yorumlarken dahi kendi öznel gerçeklerine göre yorumlamalarda bulundukları görülmüştür. Üstelik gerçekleşmesi imkânsız cevabını veren katılımcıların %64,5’inin üniversite mezunu olduğu, %7,5’inin lisansüstü-doktora mezunu kişilerden oluştuğu görülmektedir. Bu durumda bireylerin öznel yargıları ile karar vermelerinde eğitim seviyelerinden bağımsız oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Benzer nitelikteki sorulara verilen cevaplar detaylandırıldığında, bireylerin eğitim seviyeleri arttıkça doğru cevap verme sayısı artsa dahi eğitim seviyesi ile anlamlı bir ilişki elde edilemediği görülmüştür. Sonuç olarak bireylerin önyargılar oluştururken eğitim seviyelerinden bağımsız oldukları, tespit edilmiştir.

- Bireylerin piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde sergiledikleri bilişsel ön yargıların kaynağının hile iddialarının katılımcı olmayan bireyleri dahi etkileyebilecek boyutlarda yaygın hale gelmesi ve toplumu etkileyecek popülerliğe ulaşması nedeniyle ‘kitle psikolojisi’ olduğuna dair bulgular elde edilmiştir. Bu noktada ileri sürülen iddiaların matematiksel boyutu ve bilimsel gerçeklik kısmı göz ardı edilerek, rasyonel incelemeler yapmadan hile iddialarının gündemde sürekli yer alması, kitle psikolojinin varlığını göstermektedir. Ayrıca ankete katılan bireylere bu çalışmanın piyango ve şans oyunları faaliyetleri ile ilgili bir araştırma çalışmasında kullanılacağı telkininde bulunularak yöneltilen sorulara bireylerin verdiği cevaplar da kitle psikolojisinin varlığını doğrular niteliktedir. Katılımcıların %77’7’si lisans haklarını alan ortaklığa ait bilgilerinin olmadığını, katılımcıların %70’e yakın kısmı aktif olarak ya da kesinlikle oynamadıklarını belirtirken, 2017 ve sonrasında piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde hile olduğunu düşünenlerin oranı %71,5’tir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun faaliyetleri yürüten ortaklıkla ilgili bilgileri olmamasına ve aktif katılımcı olmamalarına rağmen hile olduğunu düşünmelerinde, bir önceki soruda elde edilen eğitim seviyelerinden bağımsız öznel yargılar oluşturmalarında gündemde sürekli yer alan hile iddiaları, dolayısıyla kitle psikolojisi yer almaktadır. Hem Freud gibi

bir içsel psikoloğun hem de Le Bon gibi bir sosyoloğun savunmuş olduğu, 'birey kitle içerisinde bilinçli kişiliğini bırakır, kitlenin telkinine kapılarak hareket eder' görüşü bu sonucu destekler niteliktedir. Sonuç olarak, kendi gerçekleri doğrultusunda karar alan bireylerin, pozitif bilimlerin kanıtladığı ve ortaya koyduğu bilgileri reddetmeleri mümkündür. Bu davranış biçimi piyango ve şans oyunları faaliyetlerine katılan bireylerin ve katılımcı olmayan bireylerin, dolayısıyla toplumun algısını etkileyebilecek boyutlarda olabilmektedir. Bu durumu bilişsel önyargılar ile açıklamak mümkün olduğundan birey davranışlarını açıklamakta yetersiz olduğu savunulan klasik iktisat biliminin aksine davranışsal finans ile açıklamak mümkündür.

- Piyango ve şans oyunları faaliyetleri kapsamında değerlendirilen bilişsel önyargılar ve diğer davranış biçimleri neticesinde faaliyetlere katılan bireylerin finans piyasalarında işlem gerçekleştiren 'yatırımcı davranışları' ile benzer davranışlar sergilediği tespit edilmiştir. Özellikle kayıp durumlarında daha baskın şekilde görülen bu davranış benzerlikleri, risk ve belirsizlik altında karar alma kapsamı ile değerlendirildiğinde piyango ve şans oyunları faaliyetleri katılımcılarının yatırım amacı ile katılımcı olduklarını dair bulgular elde edilmiştir. Katılımcıların ödedikleri ücretler karşısında elde etmek istedikleri getiriyi değerlendirirken %99,99999 risk düzeyi ile %99,99999998317 risk düzeyi arasında tercih yapmaları bu sonucu kanıtlar niteliktedir. Klasik iktisat açısından matematiksel olarak negatif getiri sağlayan bir faaliyet olan piyango ve şans oyunlarında bireyler davranışsal finans açısından yatırımcı kimliği kazanabilmektedir. Diğer taraftan, piyango ve şans oyunları faaliyetlerinden elde edilen gelir ile Türkiye'nin en kârlı 500 şirketinin gelirleri kıyaslandığında, devlete ilk 100'lerde sıralama sağlayabilecek bir getiri sağlamasından ötürü bu faaliyet devlet açısından da kârlı bir alan olarak değerlendirilebilir. Dolayısı ile bu durumda ve önceki maddelerde belirtilen sonuçlar itibari ile davranışsal finans esaslarının klasik iktisat esaslarına kıyasla, birey davranışlarını açıklamakta daha uygun esaslara sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

- Piyango ve şans oyunları faaliyetleri kapsamında ele alınan bilişsel önyargıların ve kitle psikolojisinin bireylerin inançsal boyutlarında da etkili olduğu tespit edilmiştir. Ülkede inanç sahibi bireylerin %99'undan fazlasının İslam inancı taşıdıkları bilinmektedir. İslam dininin kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerim'de yer alan ayetler doğrultusunda piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin kapsamı değerlendirildiğinde, bu ve benzeri tüm faaliyetlerin insanlara haram kılındığı anlaşılmaktadır. Buna rağmen, ülkede bu kadar yüksek tutarlarda piyango ve şans oyunları oynanmasının, bu alandan yüksek rakamlar elde edilmesinin normal karşılanmasının ne klasik iktisat görüşünde ne de davranışsal finansta bir karşılığı vardır.

9- Sosyolojik ve psikolojik açıdan piyango ve şans oyunları faaliyetleri değerlendirildiğinde;

- Yukarıdaki açıklamalar ile ortaya konulan sonuçlar doğrultusunda, bireylerin piyango ve şans oyunları faaliyetlerini yasal olarak müsaade edilen kolay yoldan zengin olabilmenin en iyi alternatifi şeklinde düşündükleri tespit edilmiştir. Piyango ve şans oyunları faaliyetlerinde katılım miktarının, katılım sayısının, katılım ücretlerine ayrılan tutarın nasıl elde edildiğinin, özellikle online kazı kazan oyunlarının kumar faaliyetlerinde yer alan oyunlara benzerliğinin denetlenmiyor olması, bireylere sınırsız davranışlar sergileme imkanı vermektedir. Üstelik haftanın her günü çekilişlerin olması, online platformlarda 24 saat aktif oyunların bulunması, bireylerin vadedilen büyük ikramiye tutarlarına diledikleri şekilde ulaşmaya çalışmalarına imkan tanımaktadır. Bu bağlamda, bu faaliyetlerin gerek kumar faaliyetlerine benzerliğinden gerekse de davranış kısıtlamasının olmamasından dolayı özellikle bu faaliyetlere eğlence amacı dışında katılan bireyler açısından bağımlılık riski taşıyan faaliyetler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim anket çalışmasında katılımcıların %68'i piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin bağımlılık yaptığını, %64,9'u kumar ile piyango ve şans oyunları faaliyetleri arasında bir fark olmadığını, %65,2'si devletin piyango ve şans oyunları faaliyetlerine müdahale etmesi gerektiğini düşünmektedir. Bu sonuçlar ile faaliyetlerin bağımlılık boyutuna ilişkin sonuçlar tutarlılık göstermektedir.

- Çalışma kapsamında incelenen ‘kazanma ve kaybetme durumlarında farklı etkilerin ortaya çıkması’ durumunun yüzyıllardır süren bu faaliyetlerde değişmediği tespit edilmiştir. Bireylerin kaybetme durumlarında tekrar ve daha sık oynama davranışlarının sergilendiği, hile iddialarına inanmalarına ve sürekli kaybetmelerine rağmen katılımcı olmakta ısrarcı oldukları ve bu davranışların kitlesel boyutlarda olduğu tespit edilmiştir. Büyük ikramiye kazanma ihtimallerinin zorlaştırılmasına rağmen en çok tercih edilen oyunun en zor oyun türü olması, faaliyet gelirlerinin artması, haftada 1-2 gün olan çekilişlerin 7 güne çıkartılması bu tespitin dayanaklarıdır.

  Büyük ikramiye kazanma durumlarında ise yıllardır tekerrür eden ve oldukça yüksek bilinirliğe sahip ‘büyük ikramiye kazananların sonu’ başlıklı haberler, incelemeler ve hayat hikâyeleri, kolay yoldan zengin olmanın psikolojisi ile sergilenen davranışlar, sürekli kaybeden olmanın psikolojisi ile sergilenen davranışlar kayıp ve kazanç durumunda farklı sonuçların yaşandığını kanıtlamaktadır.

Çalışmanın tüm bölümlerinde, piyango ve şans oyunları faaliyetleri kapsamında gerçekleşen olaylar ve sergilenen davranışlar ile bu durumların muhtemel sebepleri, elde edilebilen bilgiler nispetinde incelenerek objektif bir bakış açısı getirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda, geçmişi oldukça uzun bir zaman alan bu çalışmada konu üzerinde elde edilen sonuçlara yönelik öneriler aşağıdaki şekilde özetlenebilir;

1- Piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin başlıca sonuçları ekonomik, sosyolojik ve psikolojiktir. Dolayısıyla, bu faaliyetlerin bireysel ve toplumsal sonuçları olduğu gibi dolaylı olarak devletleri ilgilendiren sonuçları da vardır. Üstelik bu sonuçlar bireyler açısından mikroekonomik sonuçlar iken devletler açısından makroekonomik düzeyde sonuçlardır. Bu anlamda bireyler açısından ikramiye tutarlarının elde ediliş yöntemi ile piyango ve şans oyunları faaliyetlerine ilişkin gelirin elde edilme yöntemi benzerlik göstermektedir. Bireyler ve toplumlar açısından etkileri ve önemi kapsamında mikroekonomik ve sosyolojik çalışmalar mevcutken devletler açısından etkilerini ve önemini ortaya koyan makroekonomik bir çalışma bulunmamaktadır.

Piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin devletler açısından makroekonomik etkilerinin incelendiği bir çalışmada, faaliyetlere ilişkin fonksiyonların rasyonel

boyutlarda incelenerek nedensellik bağlarının ve ekonomik etkilerinin tam olarak tespiti gereklidir. Dolayısı ile yapılacak çalışmada katılımcı sayısının, katılımcılara ait yaş ve meslek gruplarının, katılımcılara ait gelir dağılımlarının bilinmesi, faaliyetlerden elde edilen toplam gelirlerin devletin vergi gelirleri ve diğer gelir kalemleri ile karşılaştırılarak ülkedeki ekonomik göstergeler doğrultusunda analizinin yapılması gerekmektedir.

Böyle bir çalışmanın gerçekleştirilebilmesi için devletin gerekli resmi verileri sunması, planlanan anket çalışmalarına ve fiziksel araştırma koşullarına izin vermesi ya da bu çalışmayı kendi bünyesinde gerçekleştirmesi gerekmektedir. Piyango ve şans oyunları faaliyetlerine ilişkin yukarıda belirtilen ekonomik veri setine sahip ve sosyolojik bütünlük taşıyan detaylı bir çalışmanın yapılması devlet, toplum ve yüzyıllardır süren piyango ve şans oyunları faaliyetleri açısından oldukça önemlidir.

2- Piyango ve şans oyunları faaliyetlerine mutlak suretle denetleme uygulamaları getirilmeli ve bu uygulamalar devlet tarafından yasal reformlar çerçevesinde düzenlenerek, tek bir kanun altında açık, net ve fark oluşturacak hükümler ile güvenceye alınmalıdır.

3- Özellikle online olarak oynatılan hemen kazan (kazı kazan) oyunları, kumar oyunlarına olan benzerlikten uzaklaşacak şekillerde yeniden düzenlenmeli, gerekiyorsa kaldırılmalıdır. Kumara alternatif oluşturma boyutu nedeni ile tüm oyunlara ait ikramiyeler tekrar düzenlenmelidir. Oyunları oynamayı teşvik edici unsurların yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bu uygulama neticesinde elde edilen satış hasılatı azalacağından dolaylı olarak kamuya aktarılan pay da azalacak; bu anlamda gelirden pay alan yardım dernekleri, vakıflar, kurum ve kuruluşlar bu durumdan olumsuz etkilenecektir. Ancak toplumsal açıdan meydana gelen zararlar, aktarılan paylar ile desteklenen kesimin elde ettiği faydadan büyüktür. Gerçekleştirilen yardımlar ve yapılan yapılar, toplumsal boyutlardaki zararın büyük olduğu gerçeğini değiştirmez.

4- Piyango ve şans oyunları faaliyetlerinin sadece ‘eğlence’ amacı teşkil edecek şekilde psikologlar, sosyologlar ve ekonomistler tarafından düzenlenecek alt yapı ile yeniden oluşturulması gerekmektedir. Her halükarda piyango ve şans oyunları faaliyetlerini denetleyecek ikinci bir kurum ya da kuruluş görevlendirilmelidir. Hem

oluşan kaynakların verimli ve etkin bir şekilde muhasebeleştirilmesi hem de toplum yararına ters düşecek girişimlerin engellenmesi adına bu uygulamanın getirilmesi son derece önemlidir.

5- Toplumun ‘kolay yoldan zengin olma’ fikri ve genel harcama davranışları üzerinde daha kapsamlı araştırmalar gerçekleştirilerek, ortaöğretim düzeyindeki dersler içerisinde harcama davranışlarının temellerini oluşturacak bilgiler verilmelidir. Bu bilgiler ile birlikte bağımlılık riski bulunan tüm tüketim maddeleri ve faaliyetleri kapsamlı bir şekilde aktarılmalıdır.

KAYNAKÇA

Allingham, T. (2021, 02 February). *14 Things more likely than winning the lottery.* SaveThe Student. Erişim Tarihi: 03.02.2021, https://www.savethestudent.org/save-money

Anayasa. (1982). T.C. Resmi Gazete, 17844, 20 Ekim 1982.

Andrew, S. (2021, 23 January). T*he megamillions jackpot is $1 billion - but you rodds of winning it allare 1 in 302.5 million*. CNN. Erişim Tarihi: 03.02.2021, https://edition.cnn.com/2021/01/22/us/mega-millions-970-million-jackpot-trnd/index.html

Avcil, C. (2020, 19 Ağustos). Bilişsel Önyargı Nedir? Psikologcumhuravcil. Erişim Tarihi: 27.11.2020, https://psikologcumhuravcil.com/2020/08/19/bilissel-onyargi-nedir/

Atik, M. , Yılmaz, B. ve Köse, Y.(2018). Bireysel finansal kararlarda zihinsel ön yargıların etkisi: mental muhasebe. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*,17:717-730. https://dergipark.org.tr/tr/pub/ulikidince/issue/38166/434349 adresinden erişildi.

Aydınlık, (2017, 26 Aralık). *Milli Piyango'da beklenti artarsa psikolojik etkisi yüksek olur*. Aydınlık. Erişim tarihi: 25.12.2020,_https://www.aydinlik.com.tr/milli-piyango-da-beklenti-artarsa-psikolojik-etkisi-yuksek-olur-turkiye-aralik-2017

Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum Ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum Ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi. T.C. Resmi Gazete, 30479, 15.05.2018.

Baloğlu, B. (2011). İktisadın Sosyal Boyutu . Istanbul Journal of Sociological Studies, 0(29), 99-119. https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/9531/118972 adresinden erişildi.

Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkında Yönetmeliği. (2007). T.C. Resmi Gazete, 26458, 10.03.2007.

Bayındır, G. (2018). Kumar Ve Şans Oyunlarına Toplumsal Bakış: Niğde Örneği. *Millî Kültür Araştırmaları Dergisi*, 2(2): 58-83. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/599118 adresinden erişildi.

BBC, (2016, 15 Nisan). *Milli Piyango özelleştirmesi için üçüncü deneme.* BBC News. Erişim Tarihi: 12.08.2020, https://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2016/04/160415_milli_piyango_yeni_ihale

BBC, (2018, 9 Kasım). *Büyük ikramiyeyi 14 kez tutturan matematikçinin 'loto kazanma formülü'.* BBC News. Erişim Tarihi: 15.08.2020,https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-46149311

Birgili, M.E. (2013). *Teknik analiz yöntemini kullanan yatırımcıların davranışsal finans modelleri ile açıklanması: Türkiye'de bir araştırma.* Adnan Menderes Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez kataloğu veri tabanından erişildi.

Birgün, (2021, 2 Ocak). *Talih kuşu yurttaşa değil Varlık Fonu'na kondu!* Birgün. Erişim Tarihi: 02.01.2021,https://www.birgun.net/haber/talih-kusu-yurttasa-degil-varlik-fonu-na-kondu-328809

Belsky, G. ve Gilowich, T. (1999). *Why smart people make big money mistake sand how to correct them.* New York: Fireside Publishing. https://matrixtrainings.files.wordpress.com/2014/09/why-smart-people-make-big-money-mistakes-and-how-to-correct-them.pdf adresinden erişildi.

Buyrukoğlu, S. Bozdoğan, D. ve Köktaş, A.M.(2016). Paternalist devlet anlayışının bir gereği olarak günah vergileri: Türkiye örneği. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(3):15-31. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/226551 adresinden erişildi.

Bilmen, Ö.N. (1992). *Büyük İslam ilmihali.* İstanbul: Bilmen Yayınevi.

Borsadanhaberler, (2021, 1 Ocak). *Büyük piyango Türkiye Varlık Fonu'na vurdu! 100 Milyonun 75 milyonu TVF'ye.* Borsadan Haberler. Erişim tarihi: 02.01.2021, https://www.borsadanhaberler.com/buyuk-piyango-turkiye-varlik-fonuna-vurdu-100-milyonun-75-milyonu-tvfye/

Champell, Y. John, Andrew W. LO ve Craig MacKINLAY. (1996). *The Econometrics of Financial Markets*, Princeton University Press, https://epge.fgv.br/we/MD/EconometriaAplicadaFinancas/2009?action=AttachFile&do=get&target=Campbell_Lo_Mackinlay_The_Econometrics_of_Financial_Market.pdf adresinden erişildi.

Chen, N., Roll, R., Ross, S. (1986). *Economic forces and the stock market.* The Journal of Business, *59*(3), 383-403. http://www.jstor.org/stable/2352710 adresinden erişildi.

CNN, (2017, 15 Mayıs). *Aziz Sancar ve Esra Erol'un Türkiye ile imtihanı*. CNN. Erişim Tarihi: 25.08.2020, https://www.cnnturk.com/video/yasam/aziz-sancar-ve-esra-erolun-turkiye-ile-imtihani

Connor, G., Korajczyk, R. (1988). *Risk and return in an equilibrium APT: Application of a new test methodology.* Journal of Financial Economics, 21(2), 255-289. https://doi.org/10.1016/0304-405X(88)90062-1.

Çabuk, S. (2009). *Şans oyunlarının toplum üzerine etkisi Milli Piyango örneği*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yüksek Lisan Tezi). YÖK Tez kataloğu veri tabanından erişildi.

Çetiner, M. (2019). Davranışsal finans açısından bilişsel çelişki, aşırı güven ve taklit ve sürü davranışları boyutlarında bireysel yatırımcı kararları üzerine bir inceleme. *İstanbul Kültür Üniversitesi,*s:1-17. https://acikerisim.iku.edu.tr/handle/11413/5739 adresinden erişildi.

Demir, M. (2018). *Aydınlatılmış onam* [PowerPoint slayt]. https://docplayer.biz.tr/55655448-Aydinlatilmis-onam-ogr-gor-dr-muge-demir-tip-tarihi-ve-etik-ad.html adresinden erişildi.

Dilek, S. E. (2018). Şans oyunları turizme katılım motivasyonlarından biri olabilir mi?. *Journal of Tourism Theory and Research*, 4(2), 111-121. https://dergipark.org.tr/tr/download/articlefile/491199#:~:text=Dolay%C4%B1s%C4%B1yla%20devlet%20eliyle%20yasal%20olarak,motivasyonu%20ara%C3%A7lar%C4%B1ndan%20biri%20olarak%20de%C4%9Ferlendirilebilir adresinden erişildi.

Diyanet, (2020, 12 Aralık). *Piyango, toto, loto, iddia vb. şans oyunları oynamanın hükmü nedir?* Diyanet İşleri Başkanlığı. Erişim Tarihi:28.12.2020, https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/38773/piyango--toto--loto--iddia-vb--sans-oyunlari-oynamanin-hukmu-nedir-?enc=QisAbR4bAkZg1HImMxXRn2t8ij%2beDtMkJdRGirgyeb8%3d

Dumludağ, D., Ruben, E. (2015). *Davranışsal İktisadın Gelişimi. İktisat ve Toplum Dergisi*, 58: 4-9. https://www.researchgate.net/profile/Devrim-Dumludag-2/publication/329557735_Davranissal_Iktisadin_Gelisimi/links/5c0f8081299bf139c74fe652/Davranissal-Iktisadin-Gelisimi.pdf adresinden erişildi.

En Son Haber, (2020, 22 Aralık). *Antalya'da piyango ve alışveriş kalabalığı*. En son Haber. Erişim Tarihi: 28.12.2020), https://www.ensonhaber.com/amp/ic-haber/antalyada-piyango-ve-alisveris-kalabaligi

Ergen, Y. (2018). Popüler kültürün popüler rol modelleri youtuberlar ilköğretim çağındaki özel okul öğrencileri üzerine bir araştırma. *İnsan & toplum*, 9(1):117-153.https://www.readcube.com/articles/10.12658/m0284 adresinden erişildi.

Eryüzlü, H. (2020). Tüketici Güven Endeksinin Belirlenmesinde Psikolojik Etkiler: Şans Oyunları İlişkisi. *Ekonomi ve İlişkili Çalışmalar Dergisi,* 2(2): 430-440. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1004962 adresinden erişildi.

Eser, R., Toigonbaeva, D. (2011). Psikoloji ve İktisadın Birleşimi Olarak, Davranışsal İktisat. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İibf Dergisi*. 6(1): 287- 321.

https://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423880306.pdf adresinden erişildi.

Fama, E. (1970). Efficient Capital Markets: A Review of Theory and Empirical Work, The Journal of Finance, Vol. 25, No. 2, (pp.383-417).

Fama, E., Kenneth, R. (1993). French, 1993, *Common risk factors in the returns on stocks and bonds*. Journal of financial economics, 33(1), 3-56. https://rady.ucsd.edu/faculty/directory/valkanov/pub/classes/mfe/docs/fama_french_jfe_1993.pdf adresinden erişildi.

FortuneTurkey, (n.d.). *Şirket Sıralamaları.* Fortune. Erişim Tarihi: 30.12.2020, https://www.fortuneturkey.com/fortune500?yil=2019&tip=1

Freud, S. (1921). *Grup psikoloji ve ego analizi.* (H. İlhan, Çev.). Ankara: Yason Yayınları, 2016.

Freud, S. (1930). *Kültürdeki huzursuzluk.* (E. Yıldırım, Çev). İstanbul: Oda Yayınları, 2018.

Genel Psikoloji (2015). *Genel psikoloji.* Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Eğlence Hizmetleri, http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Genel%20Psikoloji.pdf adresinden erişildi.

Grauschopf, S. (2020, 12 February). *How to win the lottery:7 tips that really work! The balance everyday.* Erişim Tarihi: 12.08.2020, https://www.thebalanceeveryday.com/how-to-win-the-lottery-896652

Gönen, M. Sait (2021). *Ne çektik şu hormonlardan! Profdrsaitgonen.* Erişim Tarihi 16.05.2021, http://www.profdrsaitgonen.com/sh/?hid=139

Habertürk, (2018, 31 Aralık). *Piyango psikolojik çöküntüye yol açabilir!* Habertürk. Erişim Tarihi: 25.12.2020, https://www.haberturk.com/piyango-psikolojik-cokuntuye-yol-acabilir-2277589

Hiebert, J. (1986). *Conceptua land procedural knowledge: the case of mathematics.* New York &London:RoutledgeGroup. https://psycnet.apa.org/record/1986-98511-000 adresinden erişildi.

Hürriyet, (2009, 5 Mayıs). *OPAP-SA: Fiyat beklentilerimizin çok üzerindeydi.* Hürriyet. Erişim Tarihi: 08.08.2020, https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/opap-sa-fiyat-beklentilerimizin-cok-uzerindeydi-11601827

Hürriyet, (2019, 29 Ağustos). *Milli Piyango sözleşmesi imzalandı.* Hürriyet. Erişim Tarihi: 12.08.2020, https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/milli-piyango-sozlesmesi-imzalandi-41315817

https://web.itu.edu.tr/~toros/uygulamalar/run_testi.pdf

https://www.millipiyangoonline.com

https://www.millipiyangoonline.com/icerikler/cilgin-sayisal-loto-oyun-kurallari

https://www.millipiyangoonline.com/icerikler/kazi-kazan-oyun-kurallari

https://www.millipiyangoonline.com/icerikler/sans-topu-oyun-kurallari

https://www.millipiyangoonline.com/milli-piyango/kurallar

http://nimetabla.com/nimetablakimdir

https://sozluk.gov.tr/

Indigo, (2020, 1 Ağustos). *Capital 500: Türkiye'nin en büyük 500 şirketi açıklandı!* Erişim Tarihi: 30.12.2020, https://indigodergisi.com/2020/08/capital-500-turkiyenin-en-buyuk-500-sirketi/

Investopedia, (2021, 29 January). T*he lottery: is it ever worth playing?* Erişim Tarihi: 03.02.2021, https://www.investopedia.com/managing-wealth/worth-playing-lottery/

Işığıçok, Erkan. (2003). Şans Oyunlarına İlişkin Bir Araştırma. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(1):191-211. https://acikerisim.uludag.edu.tr/bitstream/11452/17826/1/22_1_11.pdf adresinden erişildi.

İlerihaber, (2021, 1 Ocak). *Milli Piyango ikramiyesinin 75 milyon lirası Türkiye Varlık Fonu'na kaldı.* İleri Haber. Erişim Tarihi: 02.01.2021, https://ilerihaber.org/icerik/milli-piyango-ikramiyesinin-75-milyon-lirasi-turkiye-varlik-fonuna-kaldi-121346.html

Kabahatler Kanunu. (2005). T.C. Resmi Gazete, 25772, 30.03.2005.

Kahneman, D. ve Tversky A. (1979). Prospect theory: an analysis of decision under risk. The *Econometric Society*, 47(2);263-291. https://www.uzh.ch/cmsssl/suz/dam/jcr:00000000-64a0-5b1c-0000-00003b7ec704/10.05-kahneman-tversky-79.pdf adresinden erişildi.

Kahneman, D.; Tversky, A. (1984) "Choices, Values, and Frames," *American Psychologist* 39(4): 341-350.

Kamber, S. (2018). Davranışsal İktisat ve Rasyonellik Varsayımı: Literatür İncelemesi. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*. 7 (1): 168-199. https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1355077 adresinden erişildi.

Karaman, İ. (2014). Küçümsenen büyük tehlike: kumar ve şans oyunları. *Yeşilay Dergisi,* 967:8-11. https://www.yesilay.org.tr/yesilaydergisi/Agustos_2014/files/assets/basic-html/page8.html adresinden erişildi.

Kaya, U.(n.d.). *Bilişsel ögrenme yaklaşımı bilgiyi işleme kuramı*. Antalya Özel Eğitim. Erişim Tarihi: 23.10.2020, http://www.antalyaozelegitim.com/ blog/ogrenme-problemleri/bilissel-ogrenme-yaklasimi-bilgiyi-isleme-kurami.html

Keynes, J.M. (1921). *A treatise on probability*. Toronto: The Macmillan. https://www.gutenberg.org/files/32625/32625-pdf.pdf adresinden erişildi.

Kılıç, T., Arslan, M., & Öktem, M. K. (2009). Şans Oyunları Kurumlarının Sosyal Sorumluluğu: Türkiye İçin Gözlemler. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 33(2), 50-69. http://dergi.neu.edu.tr/public/journals/7/yazardizini/kilic-t-arslan-m-oktem-m-k-2009-ekim.pdf adresinden erişildi.

Knight, F. (1921). *Risk, uncertainty andgain*. Cambridge: The Riverside Press. https://fraser.stlouisfed.org/files/docs/publications/books/risk/riskuncertaintyprofit.pdf adresinden erişildi.

Kurtoğlu, R. (2016). *Nörofinans.* İstanbul: Asikitap.

Küçüksille, E. (2004). Optimal portföy yönetimine davranışsal bir yaklaşım. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,* (Yüksek Lisans Tezi).

Koca, S. (1996). Türkler ve İslâmiyet. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 8(22):263-286. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/689115 adresinden erişildi.

Koçaslan, G. (2011). *Risk altında karar almada neoklasik ve alternatif yaklaşımlar: kayıplar alanında risk tavırlarına ilişkin davranışsal bir araştırma*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi),

Langer, E.J. (1975). Theillusion of control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 32(2): 311-328. https://pdfs.semanticscholar.org/136e/9cf6b5a4d17dbe8400fa5d7f4bf3ad01f6ac.pdf adresinden erişildi.

LeBon, G. (1895). *Kitlelerin psikolojisi*(S. Doğru, Çev.). İstanbul: Koridor Yayıncılık, 2019.

Lee, J. (2020, January 21). *Probability of winning the lottery*. Towards Data Science. Erişim Tarihi: 12.08.2020, https://towardsdatascience.com/probability-of-winning-the-lottery-9331080952c4

Lehman, B. Modest, D. (1988). *The empirical foundations of the arbitrage pricing theory.* Journal of Financial Economics. 21(2): 213-254. https://doi.org/10.1016/0304-405X(88)90061-X.

McFadden, D. (1999). Rationality For Economists. *Journal of Risk and Uncertainty*. 19(1): 1-36. DOI:10.1023/A:1007863007855

Meydan Larousse: Büyük Lugat ve Ansiklopedi, *Kumar ve Piyango maddesi*. XVI, syf 128-129.

Milli Piyango İdaresi. (1994). *Piyangonun dünü, bugünü ve Milli Piyango İdaresi.* Ankara: Milli Piyango İdaresi Yayını

Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü Bilet Satış, Çekiliş Ve İkramiye Yönetmeliği. (2006). T.C. Resmi Gazete, 26309, 04.10.2016.

Milli Piyango Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (1988). T.C. Resmi Gazete, 19834, 6.6.1988

MP, (2007;2019). *Faaliyet raporları*. Milli Piyango. http://www.millipiyango.gov.tr/node/19 adresinden erişildi.

Milliyet, (2020, 26 Aralık). *Son dakika! Çok az kaldı! Eminönü'nde metrelerce uzayan milli piyango bileti kuyruğu.* Milliyet. Erişim Tarihi: 28.12.2020), https://www.milliyet.com.tr/ gundem/son-dakika-cok-az-kaldi-eminonunde-metrelerce-uzayan-milli-piyango-bileti-kuyrugu-6389312

Milliyet, (2020, 31 Aralık). *Alkol yasağı ne zaman, saat kaçta başlıyor? Bugün alkol satışı yasak mı?* Milliyet. Erişim Tarihi: 02.01.2021, https://www.milliyet.com.tr/ gundem/alkol-yasagi-ne-zaman-saat-kacta-basliyor-bugun-alkol-satisi-yasak-mi-6394043

Nelson, J.A. (2011). *Hayatımızdaki Ekonomi* (D. Kizen, Çev.). İstanbul:Yapı Kredi Yayınları, 2015.

Olcay, S. ve Kökçü, H. (2014). Röpörtaj. *Yeşilay,* 967:44-47. https://www.yesilay.org.tr/yesilaydergisi/Agustos_2014/files/assets/basic-html/index.html#44 adresinden erişildi.

Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Tedbirler Alınması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabul Edilmesine Dair Kanun. (2018). T.C. Resmi Gazete, 30354, 08.03.2018.

Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname. (2017). T.C. Resmi Gazete, 29940, 06.01.2017.

Oran, A. , Yılmaz, Ö. Ve Özer, G.T. (2011). Türkiye'de algısal sapmalar. *Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi,* 12(2):297-307. https://dergipark.org.tr/tr/ download/article-file/234837 adresinden erişildi.

Öz, E.Ü. ve Kılıç, B. (2010). *Paternalist Liderliğin Çalışanların İş Tutumlarına Etkisi,* 18. Ulusal Yönetim ve Örgüt Kongresi Bildirileri, 20-22 Mayıs 2010, Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi: ss.681-688.

Özkök, E, (2020, 15 Aralık). *Sayısal'da bir kişinin kazanma ihtimali ne idi, ne oldu*. Hürriyet. Erişim Tarihi: 29.12.2020), https://www.hurriyet.com.tr/ yazarlar/ertugrul-ozkok/sayisalda-bir-kisinin-kazanma-ihtimali-ne-idi-ne-oldu-41688698

Palabıyık, D, (2020, 11 Nisan). *Talih kuşundan evlere teslim ikramiye*. Anadolu Ajansı. Erişim Tarihi: 18.08.2020, https://www.aa.com.tr/ tr/ekonomi/talih-kusundan-evlere-teslim-ikramiye/1800827

Sağlık Bakanlığı, (2020, 2 Temmuz). *Pandemi*. T.C. Sağlık Bakanlığı. Erişim Tarihi: 12.12.2020, https://covid19.saglik.gov.tr/ TR-66494/pandemi.html

Pervin, L.A.,Cervone, D. (2005). K*işilik psikolojisi-kuram ve araştırma*(M. Baloğlu, Çev.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2016.

Poskitt, K. (n.d.). *How to work out all the chances of winning on the UK National Lottery.* Erişim Tarihi: 08.10.2020, https://www.kjartan.co.uk/ games/lottodds.htm

Prast, H. (2004). Investor psychology: a behavioural explanation of six financ epuzzles.https://www.researchgate.net/publication/4799385_Investor_psychology_a_behavioural_explanation_of_six_finance_puzzles adresinden erişildi.

Rothchild, M. & Stiglitz, J. (1976). Equilibrium in Competitive Insurance Markets: An Essay on the Economics of Imperfect Information. *Quarterly Journal of Economic,* 90(4), 629-649. https://www.uh.edu/~bsorense/Rothschild&Stiglitz.pdf adresinden erişildi.

Simon, H.A. (1955). A behavioral model of rational choice. *The Quarterly Journal of Economics,* 69(1):99-118. https://www.suz.uzh.ch/dam/jcr:ffffffff-fad3-547b-ffff-fffff0bf4572/10.18-simon-55.pdf adresinden erişildi.

Smith, A. (1759). The Theory of Moral Sentiments. *Journal of Philosophical Studies,* 1(3): 333-353. https://philpapers.org/archive/JBOTTO adresinden erişildi.

Smith, A. (1776). The Wealth of Nations. *MetaLibri Digital Library*. 2007. https://www.ibiblio.org/ml/libri/s/SmithA_WealthNations_p.pdf adresinden erişildi.

Sisal, (2020). *Neler Yapıyoruz?* Sisal Şans. Erişim Tarihi: 20.11.2020, https://sisalsans.com/tr/neler-yapiyoruz

Soydal, H. (2010). *Yeni Ekonomi- Kuantum Nöröekonomi.* Konya: Palet Yayınları

Spector D, Lubin G andKelley M. (2012, April 6). *18 Signs that the lottery is preying on America's poor.*Insider. Erişim Tarihi: 08.10.2020, https://www.businessinsider.com/lottery-is-a-tax-on-the-poor-2012-4

Spor Toto Teşkilat Başkanlığı Görev, Yetki ve Sorumluluk Yönetmeliği. (2008). T.C. Resmi Gazete, 27087, 21.12.2008.

Statman, 82M. (2014). Behavioralfinance: financewith normal people. *Borsa Istanbul Review,* 14(2):65-73. https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2214845014000143?via%3Dihub adresinden erişildi.

Staub, S. (1994). *Kamu maliyesi açısından ulusal piyangolar.* Eskişehir: Anadolu Üniversitesi basımevi.

Stocker, F. (1972). Statesponsoredgambling as a source of public revenue. *National Tax Journal,* 25(3):497-441. https://www.jstor.org/ stable/41791825?seq=1 adresinden erişildi.

Şahin, İ. (2019, 6 Eylül). *Milli Piyango ihalesinde tek teklif Demirören ve İtalyan ortağından.* Sözcü. Erişim Tarihi: 12.08.2020, https://www.sozcu.com.tr/ 2019/ekonomi/son-dakika-milli-piyango-ihalesinde-tek-teklif-demiroren-ortakligindan-5275140/

Şans Oyunları Hasılatından Alınan Vergi, Fon Ve Payların Düzenlenmesi Hakkında Kanun. (2007). T.C. Resmi Gazete, 26469, 14.03.2007.

ShowTV, (2020, 27 Kasım). *Sayısal loto'da 3.5 trilyonda 1 ihtimal gerçekleşti!* Erişim tarihi: 30.11.2020, https://www.showtv.com.tr /show-ozel-haber/sayisal-lotoda-35-trilyonda-1-ihtimal-gerceklesti-687715

Soydal, H. (2010). *Yeni Ekonomi Kuantum Nöroekonomi.* Konya: Palet Yayınları, 2010.

Şentürk, Ü. (2007). Popüler bir kültür örneği olarak futbol. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 31(1):25-41. https://kutuphane.dogus.edu.tr /mvt/pdf.php adresinden erişildi.

T24, (2019, 15 Mayıs). Optimar'dan din-inanç anketi: yüzde 89 Allah'ın varlığına ve birliğine inanıyor. T24. Erişim Tarihi: 28.12.2020, https://t24.com.tr /haber/optimar-dan-din-inanc-anketi-yuzde-89-allah-in-varligina-ve-birligine-inaniyor,821459

Tanyu, H. (1984). Totem, totemizm ve tabu üzerinde yeni araştırmalar. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 26(1):155-172. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/585389 adresinden erişildi.

Tekin, B. (2020). Davranışsal finans bağlamında kendine aşırı güven, kontrol yanılsaması ve iyimserlik önyargılarının ölçülmesi: üniversite öğrencileri örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(4):1315–1322. https://www.researchgate.net/ publication/343834827_ Davranissal_Finans_Baglaminda_Kendine_Asiri_Guven_Kontrol_Yanilsamasi_ve_Iyimserlik_Onyargilarinin_Olculmesi_Universite_Ogrencileri_Ornegi adresinden erişildi.

Taşdemir, M. (2007). Belirsizlik Altında Tercihler ve Beklenen Fayda Modelinin Yetersizlikleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 7(1):307-318. https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/TnpFME9EZzQ adresinden erişildi.

Taştan, E. (2019). *Belirsizlik.* [Web Slaytı]. Prezi, https://prezi.com/ p/iej1tayefqcz/belirsizlik/ adresinden erişildi.

TCMB, (N.D.) Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. *Açık Piyasa İşlemleri.* TCMB. https://www.tcmb.gov.tr /wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/ Temel+Faaliyetler/Piyasalar/Acik+Piyasa+Islemleri/ adresinden erişildi.

Thaler, R.H. (1999). Mental accounting matters, *Journal of Behavioral DecisonMaking*, 12:183-206. https://people.bath.ac.uk /mnsrf/Teaching%202011/Thaler-99.pdf adresinden erişildi.

TheWeek. (2018, 25 October). *Arelotteries a tax on thepoor?* Erişim Tarihi: 15.08.2020, https://www.theweek.co.uk/97333/are-lotteries-a-tax-on-the-poor

Tradingview, (n.d). *Coronavirus (COVID-19) grafikleri ve istatistikleri.* Treadingview. Erişim Tarihi: 17.02.2021, https://tr.tradingview.com/covid19/

Tunçay, M. (1993). *Türkiye'de piyango tarihi ve Milli Piyango İdaresi.* Ankara: Milli Piyango İdaresi Yayını.

TUİK, (2020, 25 Ağustos). *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması, 2020.* TUİK WEB. Erişim Tarihi: 28.08.2020, https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2020-33679

Türk Borçlar Kanunu. (2011). T.C. Resmi Gazete, 27836, 04.02.2011.

Türk Ceza Kanunu. (2004). T.C. Resmi Gazete, 25611, 12.10.2004.

Türkiye Varlık Fonu, (2020, Aralık 10). *Şans oyunları lisansı hizmet alım süreci hakkında basın açıklaması. TVF*. Erişim Tarihi: 11.12.2020, https://www.tvf.com.tr/iletisim/duyurular/2020/sans-oyunlari-lisansi-hizmet-alim-sureci-hakkinda-basin-aciklamasi

Türkmen, N. (2021, 16 Ocak). *Milli Piyango Sanal Kumar Oynatıyor.* Sözcü. Erişim Tarihi: 17.01.2021, https://www.sozcu.com.tr /2021/yazarlar/nedim-turkmen/milli-piyango-sanal-kumar-oynatiyor-6213075/

Tütün Mamulleri Ve Alkollü İçkilerin Satışına Ve Sunumuna İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. (2011). T.C. Resmi Gazete, 27808, 07.01.2011.

Tversky, A.; Kahneman, D. (1974) "Judgment under uncertainty: heuristics and biases" *Science*, 185(4157):1124-113. https://www.anderson.ucla.edu /Documents/areas/fac/accounting/Class%202%20-%20Kahneman%20and %20Tversky%20- %20Judgment%20Under%20Uncertainty,%20Heuristic %20and %20Biases.pdf adresinden erişildi.

Uğur, Y. (2015). Kamusal Finansman Açısından Devlet Piyango Kurumlarının Analizi: Özelleştirme Sürecinde Milli Piyango İdaresi'nin Değerlendirilmesi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 11(2), https://dergipark.org.tr /tr/download/article-file/528492 adresinden erişildi.

Walker, D. ve Jackson, J. (2011). The Effect of Legalized Gambling on State Government Revenue. *Contemporaryeconomicpolicy*,29(1):101-114. Doi:10.1111/j.1465-7287.2010.00198.x

Watson, J.B. (1913). Psychology as the behaviorist views it. *Psychological Review,* 20: 158-277. https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/0033-295X.101.2.248.

Wikipedi, (2020, 20 Aralık). *Türkiye'de din*. WİKİPEDİ. Erişim Tarihi 28.12.2020, https://tr.wikipedia.org /wiki/T%C3%BCrkiye%27de_din#:~:text=%C4%B0slam,Ana%20madde%3A%20T%C3%BCrkiye&text=Optimar'%C4%B1n%202019'da%20yapt%C4%B1%C4%9F%C4%B1,%12%2C5'tur.

Wikipedi, (2020, 14 Aralık). *Kumar*. WİKİPEDİ. Erişim Tarihi: 18.12.2020, https://tr.wikipedia.org /wiki/Kumar

World Lottery Association, (2020). COVID-19 and the lottery sector. *World Lottery Association Magazine*, Summer (53). https://www.world-lotteries.org/media-news/publications/wla-magazine adresinden erişildi.

Yaşar, M.R. (2010). Şans Oyunları ve İddaa. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi,* 9(34): 138-171. https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/70229 adresinden erişildi.

Yazır, M.H. (2001). *Hak dini Kur'an dili (2).* İstanbul: Merve Yayınları.

Yeşildağ, E. (Yapımcı & Yönetmen). (2007). *Kaybedebilme kabiliyeti.* [Video Dosyası]. Erişim adresi: https://www.youtube.com /watch?v=5ulsWk5lpgY

Yılmaz, M. (2019). Talihsizliği talihe çevirmek: Şansın terbiye edilişi. *Türk Dili*, CXVI, 809. https://tdk.gov.tr /wp-content/uploads/2019/03/19_muhammet-y%c4%b1lmaz-2019-03.pdf adresinden erişildi.

EKLER

Ek – 1: Araştırma Anketi Formu

PİYANGO ve ŞANS OYUNLARI HAKKINDA ARAŞTIRMA ANKETİ

**SORULAR BİTTİĞİNDE ALT KISIMDA YER ALAN GÖNDER BUTONUNA BASMAYI UNUTMAYINIZ.
** SAYFAYI AŞAĞIYA KAYDIRARAK SORULARI GÖREBİLİRSİNİZ.

BU ARAŞTIRMA ANKETİ, BİREYLERİN ŞANS OYUNLARI OYNAMA DAVRANIŞLARI ÜZERİNDE YAPILACAK OLAN BİLİMSEL ARAŞTIRMA ÇALIŞMASINA VERİ SAĞLAMA AMACI İLE OLUŞTURULMUŞTUR. ANKETİ OBJEKTİF OLARAK CEVAPLAMANIZ ELDE EDİLECEK OLAN SONUÇLARA DOĞRUDAN ETKİ EDECEĞİ İÇİN SORU VE CEVAPLARI DİKKATLİ BİR ŞEKİLDE DEĞERLENDİRMENİZ BÜYÜK ÖNEM TAŞIMAKTADIR.

VAKTİNİZİ AYIRARAK BU ÇALIŞMANIN BİR PARÇASI OLDUĞUNUZ İÇİN TEŞEKKÜR EDERİM.

Bu anket çalışmasına ait tüm yasal sorumluluklar ve kullanım hakları tarafıma aittir. Soruların ve mevcut verilerin bir kısmının veya tamamının izinsiz kullanımı - paylaşımı durumunda hukuki yollara başvurulacaktır.

* Gerekli

CİNSİYETİNİZİ SEÇİNİZ. *

KADIN

ERKEK

YAŞ ARALIĞINIZI SEÇİNİZ. *

18 YAŞ ALTI

18-30

31-49

50 ve üzeri

MEDENİ HALİNİZİ SEÇİNİZ. *

BEKÂR
EVLİ
DİĞER

EĞİTİM DURUMUNUZU SEÇİNİZ. *

İLKÖĞRETİM
ORTAÖĞRETİM
ÜNİVERSİTE
LİSANSÜSTÜ-DOKTORA

MESLEĞİNİZ NEDİR? *

KAMU PERSONELİ
ÖZEL SEKTÖR ÇALIŞANI
SERBEST MESLEK
EMEKLİ
ÖĞRENCİ
DİĞER

AYLIK GELİRİNİZE UYGUN SEÇENEĞİ İŞARETLEYİNİZ. *

DÜZENLİ BİR GELİRİM YOK.
2.825 TL (ASGARİ ÜCRET) 'DEN DAHA AZ
2.825 TL (ASGARİ ÜCRET)
2.826 TL - 5.999 TL
6.000 TL ÜZERİ

GERÇEKLEŞME İHTİMALİ 622.614.630'DA 1 OLAN (ALTI YÜZ YİRMİ İKİ MİLYON ALTI YÜZ ON DÖRT BİN ALTI YÜZ OTUZ) BİR OLAY HAKKINDA AŞAĞIDAKİ SEÇENEKLERDEN HANGİSİNİ DÜŞÜNÜRSÜNÜZ? *

GERÇEKLEŞMESİ İMKANSIZ.

MATEMATİKSEL OLARAK MÜMKÜN, GERÇEKLEŞEBİLİR.

SİZE GÖRE AŞAĞIDA YER ALAN 1 İLE 90 ARASINDAN SEÇİLMİŞ OLAN 6 SAYI KOMBİNASYONLARINDAN HANGİSİNİN DOĞRU KOMBİNASYON OLMASI DAHA ZORDUR? *

1-2-3-4-5-6

1-34-35-36-37-38

22-33-44-55-66-77

43-71-73-75-86-88

BU KOMBİNASYONLARIN DOĞRU OLMA İHTİMALLERİ YOKTUR.

BU KOMBİNASYONLARIN DOĞRU OLMA İHTİMALLERİ AYNIDIR.

1 İLE 90 ARASINDAKİ SAYILARDAN SEÇİLMİŞ OLAN DOĞRU 6 ADET SAYIYI BULMANIZ İSTENİLSEYDİ SEÇENEKLERDE SUNULAN HANGİ KOMBİNASYONU SEÇERDİNİZ? *

7-18-33-62-72-81

1-34-35-36-37-38

16-21-32-54-73-88

10-20-30-40-50-60

MİLLİ PİYANGO BİLETİ ALACAĞINIZ VARSAYIMI ALTINDA AŞAĞIDA YER ALAN SAYI KOMBİNASYONLARINDAN HANGİSİNİ TAŞIYAN BİLETİ SEÇERDİNİZ? *

1-8-0-4-8-6

1-2-3-4-5-6

3-9-7-0-4-3

0-0-0-0-0-0

BİR SINAVDA OLDUĞUNUZ VARSAYIMI ALTINDA CEVAP ANAHTARINIZA PEŞ PEŞE AYNI ŞIKKI 3 VEYA DAHA FAZLA KEZ İŞARETLEDİĞİNİZİ FARKETSEYDİNİZ DÜŞÜNCENİZ AŞAĞIDAKİLERDEN HANGİSİ OLURDU? *

AYNI ŞIKKI İŞARETLEDİĞİM CEVAPLARIMDAN BİRİNİN YA DA DAHA FAZLASININ YANLIŞ OLDUĞUNU DÜŞÜNÜRDÜM.

PEŞ PEŞE İŞARETLEDİĞİM ŞIKLAR BİR ANLAM İÇERMEZ, CEVAPLARIMDAN TERREDDÜT ETMEZDİM.

BİR DEFA DAHİ OLSA PİYANGO VE ŞANS OYUNLARI OYNADINIZ MI? *

EVET
HAYIR

BİR ÖNCEKİ SORUYA CEVABINIZ " HAYIR " İSE BU SORUYU CEVAPLAYINIZ! PİYANGO VE ŞANS OYUNLARINA KATILMAMA SEBEBİNİZİ VEYA SEBEPLERİNİZİ SEÇİNİZ.

DİNİ İNANÇLARIM GEREĞİ OYNAMADIM.
BU OYUNLARA VE BENZERİ UYGULAMALARA KARŞIYIM.
SOSYOLOJİK, PSİKOLOJİK VE EKONOMİK SEBEPLERDEN DOLAYI OYNAMADIM.
BU VE BENZERİ OYUNLAR İLGİMİ ÇEKMİYOR.

PİYANGO VE ŞANS OYUNLARINDAN KAZANILACAK İKRAMİYELER İLE (KAZI KAZAN OYUNLARI DÂHİL) KİŞİLERİN MUTLULUK VE HUZUR ELDE EDECEĞİNİ DÜŞÜNÜYOR MUSUNUZ? *

EVET
HAYIR
KISA BİR SÜRE İÇİN EVET
KARARSIZIM

PİYANGO VE ŞANS OYUNLARININ (KAZI KAZAN OYUNLARI DÂHİL) BAĞIMLILIK YAPTIĞINI DÜŞÜNÜYOR MUSUNUZ? *

KESİNLİKLE DÜŞÜNÜYORUM
KESİNLİKLE DÜŞÜNMÜYORUM
KARARSIZIM

PİYANGO VE ŞANS OYUNLARI İLE KUMAR ARASINDA HERHANGİ BİR FARK OLDUĞUNU DÜŞÜNÜYOR MUSUNUZ? *

EVET
HAYIR
KARARSIZIM

AİLE BİREYLERİNİZDE PİYANGO VE ŞANS OYUNLARI OYNAYAN KİŞİ YA DA KİŞİLER VAR MI? *

EVET
HAYIR

AŞAĞIDA YER ALAN SORULAR PİYANGO VE ŞANS OYUNLARINA KATILIM ALIŞKANLIKLARINIZI ÖLÇMEK ÜZERİNE HAZIRLANMIŞTIR.

BU BÖLÜMDEKİ SORULARI, PİYANGO VE ŞANS OYUNLARI OYNAMAYAN KİŞİLERİN YİNEDE "SORULARIN TAMAMINI OKUMASI" GEREKMEKTE VE GEREKEN SORULARDA "OYNAMIYORUM" SEÇENEĞİNİ İŞARETLEMELERİ ÇOK ÖNEM ARZ ETMEKTEDİR !

PİYANGO VE ŞANS OYUNLARINI NE KADAR SÜREDİR OYNUYORSUNUZ? *

OYNAMIYORUM
1 YIL VE DAHA AZ
2 - 5 YIL
6 - 10 YIL
10 YILDAN DAHA FAZLA

PİYANGO VE ŞANS OYUNLARI OYNAMAYI BIRAKTIYSANIZ BUNUN SEBEBİNİ - SEBEPLERİNİ İŞARETLEYİNİZ.

OYNAMIYORUM.
BÜYÜK İKRAMİYEYİ KAZANDIM.
DİNİ İNANÇLARIM BASKIN GELİYOR.
İKRAMİYE KAZANMA İHTİMALLERİNİN GİDEREK DÜŞMESİ
PİYANGO VE ŞANS OYUNLARINA OLAN GÜVENİMİN AZALMASI
EĞLENCEDEN ÇOK ÖNCELİĞİM HALİNE GELMEYE BAŞLAMASI
PİYANGO VE ŞANS OYUNLARI İLE İLGİLİ YAPILAN ARAŞTIRMALAR VE ÇALIŞMALAR

PİYANGO VE ŞANS OYUNLARI (KAZI KAZAN OYUNLARI DÂHİL) EN SIK HANGİ PLATFORM ÜZERİNDEN OYNUYORSUNUZ? *

OYNAMIYORUM
BAYİLER
İNTERNET VE MOBİL UYGULAMALAR ÜZERİNDEN

PİYANGO VE ŞANS OYUNLARINI KİMLER İLE OYNUYORSUNUZ?

OYNAMIYORUM
BİREYSEL
AİLEM İLE
ARKADAŞLARIM İLE
SOSYAL PLATFORMLAR ÜZERİNDEN BU OYUNLAR İÇİN OLUŞTURULMUŞ GRUP ÜYELERİ İLE

AŞAĞIDA YER ALAN PİYANGO VE ŞANS OYUNLARINDAN HANGİSİ VEYA HANGİLERİNİ OYNUYORSUNUZ? *

OYNAMIYORUM
MİLLİ PİYANGO
ÇILGIN SAYISAL LOTO
ŞANS TOPU
ON NUMARA
SÜPER LOTO
KAZI KAZAN (HEMEN KAZAN)

PİYANGO VE ŞANS OYUNLARI (KAZI KAZAN OYUNLARI DÂHİL) OYNAMA SIKLIĞINIZA UYGUN OLAN ARALIĞI SEÇİNİZ. *

OYNAMIYORUM
HER GÜN
HAFTADA 1 KEZ
HAFTADA 2 - 5 KEZ
HAFTADA 6 - 9 KEZ
HAFTADA 10 VE ÜZERİ
AYDA 1 KEZ VEYA DAHA AZ

PİYANGO VE ŞANS OYUNLARINA (KAZI KAZAN OYUNLARI DÂHİL) AYLIK NE KADAR HARCAMA GERÇEKLEŞTİRİYORSUNUZ? *

OYNAMIYORUM
2 - 25 TL
26 - 50 TL
51 - 99 TL
100 - 299 TL
300 TL VE ÜZERİ

PİYANGO VE ŞANS OYUNLARINI (KAZI KAZAN OYUNLARI DÂHİL) HANGİ AMAÇ - AMAÇLAR İÇİN OYNUYORSUNUZ? *

OYNAMIYORUM
ŞANSIMI DENEMEK. (EĞLENCE AMAÇLI)
BAĞIMLILIK.
HAYALLERİMİN GERÇEKLEŞMESİ İÇİN TEK YOL OLARAK BU OYUNLARI GÖRMEK.
YAŞAM STANDARTLARIMI YÜKSELTMEK.
İKRAMİYELERİN BÜYÜKLÜĞÜ.
EK GELİR SAĞLAMAK (YATIRIM).
HEYECAN DUYGUSU HİSSETMEK.

PİYANGO VE ŞANS OYUNLARI (KAZI KAZAN OYUNLARI DÂHİL) BİR ARAÇ OLARAK DÜŞÜNÜLDÜĞÜNDE AŞAĞIDAKİ SEÇENEKLERDEN HANGİSİ SİZE HİTAP ETMEKTEDİR? *

EĞLENCE ARACI
YATIRIM ARACI
SOSYAL İLİŞKİLER KURMA ARACI
GELİR ELDE ETME AMACI

SORUYU OKUDUĞUNUZ TARİH İTİBARİ İLE "SİSAL ŞANS" ORTAKLIĞINA AİT UYGULAMALARINDAN MEMNUN MUSUNUZ? *

SİSAL ŞANS ORTAKLIĞI İLE İLGİLİ BİLGİM YOK
MEMNUNUM
KARARSIZIM
MEMNUN DEĞİLİM

SAYISAL ŞANS OYUNLARI VE KAZI KAZAN (HEMEN KAZAN) OYUNLARINDA MEYDANA GELEN DEĞİŞİKLİKLERİ VE BU OYUNLARA AİT KAZANMA OLASILIKLARINI BİLİYOR MUSUNUZ? *

EVET
HAYIR

2017 VE SONRASI PİYANGO VE ŞANS OYUNLARINDA (KAZI KAZAN OYUNLARI DÂHİL) HERHANGİ BİR HİLE YAPILDIĞINI, HAKSIZLIK OLDUĞUNU DÜŞÜNÜYOR MUSUNUZ? *

KESİNLİKLE DÜŞÜNMÜYORUM
KARARSIZIM
KESİNLİKLE DÜŞÜNÜYORUM
FİKRİM YOK

MEVCUT GELİRİNİZDEN DAHA FAZLA BİR GELİRİNİZ OLSAYDI ŞANS OYUNLARI OYNAR MIYDINIZ? *

OYNAMIYORUM
KESİNLİKLE OYNARDIM
KARARSIZIM
KESİNLİKLE OYNAMAZDIM

BÜYÜK İKRAMİYEYİ KAZANDIĞINIZ VARSAYIMI ALTINDA TEKRAR ŞANS OYUNU OYNAMA İHTİMALİNİZ NEDİR? *

OYNAMIYORUM
KESİNLİKLE OYNARIM
KARARSIZIM
KESİNLİKLE OYNAMAM

PİYANGO VE ŞANS OYUNLARI İLE İLGİLİ DEVLETİN MÜDAHALE ETMESİ GEREKEN YA DA ÖNLEM ALMASI GEREKEN BİR KONU OLDUĞUNU DÜŞÜNÜYOR MUSUNUZ? *

EVET
HAYIR

AŞAĞIDAKİ SEÇENEKLERDEN SİZE UYGUN OLANI - OLANLARI İŞARETLEYİNİZ.

OYNAMIYORUM.

HEYECANIMI ARTIRMAK İÇİN DAHA YÜKSEK MİKTARLARDA OYNUYORUM.

OYUN OYNAMAYI AZALTINCA SİNİRLİ DAVRANIYORUM.

OYUN OYNAMAYI SIKINTILARIMDAN BİR KAÇIŞ ARACI OLARAK GÖRÜYORUM.

MADDİ KAYIPLARIMI - BORÇLARIMI KAPATMAK İÇİN OYNUYORUM.
OYUN OYNADIĞIMI ÇEVREMDEN GİZLİYORUM.

OYUN OYNAMAK İÇİN YASADIŞI YOLLARDAN MALİ KAYNAK SAĞLAMAYA ÇALIŞIYORUM.

YAKIN ÇEVREYLE İLİŞKİLERİ KOPARMAYI GÖZE ALIYORUM.

MADDİ YARDIMA MUHTAÇ DURUMDAYIM.

1-2 FARK İLE KAÇIRDIĞIM İKRAMİYELER İÇİN KAZANMA İSTEĞİM ARTIYOR.

OYUN OYNAMA ARZUSUNU KONTROL ALTINA ALMAK VEYA ORTADAN KALDIRMAYI DAHA ÖNCE DENEDİM ANCAK BAŞARILI OLAMADIM.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER	
ORCID	0000-0003-4980-0685
Adı Soyadı	Yusuf Akkaya
Doğum Yeri	Yenimahalle
Doğum Tarihi	17.06.1991
LİSANS EĞİTİM BİLGİLERİ	
Üniversite	Çankırı Karatekin Üniversitesi
Enstitü	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	İşletme
İLETİŞİM	
E-mail	yusufakkayao@icloud.com